

**ДНІПРОВСЬКИЙ ГУМАНІТАРНИЙ
УНІВЕРСИТЕТ**

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ЮРИСПРУДЕНЦІЇ ТА ПСИХОЛОГІЇ

**Матеріали
Всеукраїнської науково-практичної конференції
м. Дніпро, 11 грудня 2020 року**

**Вищий навчальний приватний заклад
«Дніпровський гуманітарний університет»**

**АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ЮРИСПРУДЕНЦІЇ ТА
ПСИХОЛОГІЇ**

Матеріали

Всеукраїнської науково-практичної конференції

11 грудня 2020 року

Дніпро
2020

УДК 340.143, 159.9

А- 43

Рекомендовано до друку Вченою Радою ВНПЗ «Дніпровського гуманітарного університету» від 24 грудня 2020 р. (протокол № 5)

А- 43 Актуальні проблеми юриспруденції та психології: матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. (Дніпро, 11 грудня 2020 р.). Дніпро: ВНПЗ «Дніпровський гуманітарний університет»

Збірник конференції містить матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції «Актуальні проблеми юриспруденції та психології» (11.12.2020), у роботі якої взяли участь здобувачі вищої освіти першого (бакалаврського) та другого (магістерського) рівнів вищої освіти закладів вищої освіти України.

Матеріали науково-практичної конференції надруковані в авторській редакції.

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ

докт. юрид. наук, доц. **Олег КИРИЧЕНКО** (*голова*); канд. філ. наук, доц. **Світлана ПОЛЯКОВА** (*заст. голови*); **Андрій МІРОШНИК** (*секретар*); канд. юрид. наук, доц. **Тетяна АЛФЬОРОВА**; докт. юрид. наук, доц. **Микола ПОТІП**; докт. юрид. наук **Сергій ПЕНЬКОВ**; канд. псих. наук **Максим РЕУЦЬКИЙ**; канд. псих. наук, доц. **Людмила ПРІСНЯКОВА**.

© ВНПЗ ДГУ, 2020

© Автори, 2020

ЗМІСТ

Секція I

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ЮРИСПРУДЕНЦІЇ

Богатинський Євгеній Олександрович

ПРОБЛЕМИ СУДОВОЇ СИСТЕМИ:

КОНСТИТУЦІЙНО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ.....11

Борисов Сергій Едуардович

ДО ПИТАННЯ ПРАВОВОЇ

ПРИРОДИ МАТЕРІАЛЬНОЇ

ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ СТОРІН

ТРУДОВИХ ПРАВОВІДНОСИН.....14

Горпініч Катерина Віталіївна

ЗАПОБІГАННЯ НЕПОВНОЛІТНІЙ

ЗЛОЧИННОСТІ В УКРАЇНІ.....17

Гусаков Максим Євгенович

ЗАХОДИ ЩОДО ЗАПОБІГАННЯ

БАНКРУТСТВА БОРЖНИКА –

ЮРИДИЧНОЇ ОСОБИ В

ПОЗАСУДОВОМУ ПОРЯДКУ.....20

Жила Катерина Сергіївна

ВІДМЕЖУВАННЯ ВБИВСТВА ЧЕРЕЗ

НЕОБЕРЕЖНІСТЬ ВІД УМИСНОГО ВБИВСТВА.....23

Зікрата Олена Анатоліївна

СПІВВІДНОШЕННЯ КОНСТИТУЦІЙНИХ ГАРАНТІЙ

НЕДОТОРКАНОСТІ ПРАВА ОСОБИСТОГО І

СІМЕЙНОГО ЖИТТЯ ТА КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВОЇ

ОХОРОНИ ПРИВАТНОГО ЖИТТЯ ЛЮДИНИ.....27

Киричко Кристина Станіславівна

СУЧАСНИЙ СТАН ПРОБЛЕМИ КРИМІНАЛЬНОЇ

ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА ПОДАТКОВІ ЗЛОЧИНИ.....32

Коваленко Єлизавета Віталіївна КОНСТИТУЦІЙНЕ ЗАКРІПЛЕННЯ ПРАВА НА СВОБОДУ ОБ'ЄДНАННЯ У ПОЛІТИЧНІ ПАРТІЇ В УКРАЇНІ ТА ЄВРОПЕЙСЬКИХ ДЕРЖАВАХ.....	36
Кулібаба Тетяна Миколаївна ФОРМИ НАРОДНОГО ВОЛЕВИЯВЛЕННЯ: КОНСТИТУЦІЙНО-ПРАВОВЕ ЗАКРІПЛЕННЯ.....	39
Ліщенко Олександр Олександрович ПОНЯТТЯ ПРИНЦИПУ НЕВІДВОРОТНОСТІ КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ.....	42
Леонтъєв Владислав Вадимович ПРАВОВА ПРИРОДА ЗАСТАВИ МАЙНОВИХ ПРАВ.....	48
Мирошник Євгеній Петрович СПОСОБИ ЗАХИСТУ ПРАВА НА КОМЕРЦІЙНУ ТАЄМНИЦЮ.....	52
Насташенко Ярослава Ігорівна БУЛІНГ В АДМІНІСТРАТИВНІЙ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ.....	56
Пеня Дар'я Вадимівна ВДОСКОНАЛЕННЯ ОРГАНІЗАЦІЇ ТА ДІЯЛЬНОСТІ СУДУ ПРИСЯЖНИХ В УКРАЇНІ.....	59
Переверзов Іван Олександрович ЗМІСТ КАТЕГОРІЇ «ОБМЕЖЕННЯ ПРАВ І СВОБОД ЛЮДИНИ ТА ГРОМАДЯНИНА».....	63
Пилипенко Костянтин Ігорович КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВА ОХОРОНИ ДЕРЖАВНОЇ ТАЄМНИЦІ В УКРАЇНІ: СУЧАСНИЙ СТАН ПРОБЛЕМИ.....	67

Пшенична Анастасія Володимирівна
ВИНА В АДМІНІСТРАТИВНІЙ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ.....70

Сароян Ріпсіме Мгерівна
ДОСВІД ВЗАЄМОДІЇ ПОЛІЦІЇ ТА
ГРОМАДСЬКОСТІ ДЕЯКИХ ЗАРУБІЖНИХ
КРАЇН У ПРОТИДІЇ ЗЛОЧИННОСТІ.....73

Сокурєнко Олексій Петрович
ПРОТИДІЯ ФІНАНСУВАННЮ ТЕРОРИЗМУ
НА МІЖНАРОДНОМУ РІВНІ:
ПРОБЛЕМИ І ПЕРСПЕКТИВИ.....76

Стрижак Дмитро Ігорович
КОНСТИТУЦІЙНО-ПРАВОВА
ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ: ВАЖЛИВИЙ
ЕЛЕМЕНТ В МЕХАНІЗМІ ЗАХИСТУ КОНСТИТУЦІЇ.....80

Танасієнко Людмила Олегівна
ПРИНЦИП ЗАГАЛЬНОСТІ ВИБОРЧОГО
ПРАВА ТА МОЖЛИВІСТЬ ЙОГО ОБМЕЖЕННЯ
ДЛЯ РІЗНИХ СУБ'ЄКТІВ.....83

Шило Максим Андрійович
ПРАВО ЗНАТИ СВОЇ ПРАВА І ОБОВ'ЯЗКИ:
ДЕЯКІ АСПЕКТИ ЙОГО КОНСТИТУЦІЙНОГО
ЗАКРІПЛЕННЯ.....87

Секція II **АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ПСИХОЛОГІЇ**

Ахмадова Анастасія Фаридівна
ВИЗНАЧЕННЯ ФОРМИ ДЕВІАНТНОЇ
ПОВЕДІНКИ ЗАСУДЖЕНОЇ ОСОБИ,
ЯК ЗАПОРУКА ЕФЕКТИВНОЇ
ПСИХОКОРЕКЦІЙНОЇ РОБОТИ
ПСИХОЛОГІВ УКРАЇНСЬКОЇ ПРОБАЦІЇ.....91

Бахін Сергій Сергійович

ПРОБЛЕМНО-ДІАЛОГІЧНА ВЗАЄМОДІЯ
ВИКЛАДАЧА І СТУДЕНТА ЯК ІННОВАЦІЙНИЙ
РЕСУРС СОЦІАЛЬНО ЗОРІЄНТОВАНИХ ОСВІТНІХ
ТЕХНОЛОГІЙ В СУЧАСНІЙ ВИЩІЙ ШКОЛІ.....95

Белов Євген Борисович

ВПЛИВ ЗАГАЛЬНИХ ЦІННІСНИХ
ОРІЄНТАЦІЙ ПОДРУЖЖЯ НА
ЗАДОВОЛЕНІСТЬ У ШЛЮБІ.....97

Бичківський Дмитро Олександрович

Круглий Назар Сергійович

ОЦІНКА РОЛІ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ
В ЗАЛУЧЕННІ І РОЗВИТКУ ПЕРСОНАЛУ ОРГАНІЗАЦІЇ.....101

Бондар Олена Вікторівна

КОМПОНЕНТИ ЖИТТЄСТІЙКОСТІ,
ЯК КОПІНГОВОГО РЕСУРСУ УЧАСНИКІВ
БОЙОВИХ ДІЙ.....105

Варійчук Мар'яна Іванівна

Агєєва Наталія Зіновіївна

КОМУНІКАТИВНІ ПРОБЛЕМНІ
СИТУАЦІЇ ТА ЇХ РОЛЬ У
ВПРОВАДЖЕННІ ІННОВАЦІЙ
В ПРОЦЕС УПРАВЛІННЯ ОРГАНІЗАЦІЄЮ.....109

Вискривенко Олена Віталіївна

ОСОБЛИВОСТІ ПСИХІЧНИХ ВІДХИЛЕНЬ
ЯК ПІДСТАВА НАДАННЯ ПСИХОЛОГІЧНОЇ
ДОПОМОГИ ОСОБАМ З ОБМЕЖЕНИМИ
МОЖЛИВОСТЯМИ..... 112

Голота Арсен Вікторович

Собчук Оксана Євгеніївна

БУЛІНГ ЯК ОДНА З ПРИЧИН СУЇЦИДУ
В ПІДЛІТКОВОМУ СЕРЕДОВИЩІ.....117

Голуб Регіна Борисівна ВПЛИВ ОБРАЗА БАТЬКА НА «Я»-КОНЦЕПЦІЮ ПІДЛІТКА.....	121
Грабарчук Олександр Вікторович ФОРМУВАННЯ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЯК ФУНДАМЕНТАЛЬНОЇ СКЛАДОВОЇ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ СОЦІАЛЬНИХ ПРАЦІВНИКІВ У ЗВО.....	125
Гура Марина Вікторівна СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНІ ЧИННИКИ СУТНОСТІ КОНФЛІКТУ ІНТЕРЕСІВ ОСОБИСТОСТІ, СУСПІЛЬНО-НЕБЕЗПЕЧНІ НАСЛІДКИ І ЗАСОБИ ВИРІШЕННЯ ПРОТИРІЧ.....	128
Доценко Ольга Іванівна ПСИХОЛОГІЧНИЙ СУПРОВІД ПРОФОРІЕНТАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ.....	132
Дуда Семен Олександрович ПСИХІЧНЕ ЗДОРОВ'Я: КАТЕГОРІАЛЬНЕ ВИЗНАЧЕННЯ ТА УЗМІСТОВЛЕННЯ ПОНЯТТЯ.....	136
Зайцева Юлія Борисівна МЕДІАЦІЯ ЯК ЗАСІБ ВИРІШЕННЯ КОНФЛІКТНИХ СТОСУНКІВ.....	140
Заярська Ірина Вікторівна ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ОРГАНІЗАЦІЇ РОБОТ ІЗ ДІТЬМИ ШКІЛЬНОГО ВІКУ, СУЧАСНІ ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ КРЕАТИВНОСТІ.....	143
Іванілова Олександра Валеріївна ПСИХОЛОГІЧНІ ТА ФІЗІОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ В ДІЯЛЬНОСТІ З КОМП'ЮТЕРОМ.....	148

Ігнатенко Аліна Анатоліївна

ВПЛИВ КОРПОРАТИВНОЇ КУЛЬТУРИ НА
ОСОБИСТІСНІ АКЦЕНТУАЦІЇ ТОПОВИХ
МЕНЕДЖЕРІВ КОМПАНІЇ.....152

Кіцелюк Оксана Анатоліївна

ОСОБЛИВОСТІ МІЖОСОБИСТІСНИХ
ВІДНОСИН В ТРУДОВОМУ КОЛЕКТИВІ.....157

Копитько Анастасія Вікторівна

ПЕРИНАТАЛЬНА ВТРАТА.
ПСИХОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ.....161

Ладур Наталія Володимирівна

ПСИХОЛОГІЧНИЙ СТАН ОСІБ,
ПОСТРАЖДАЛИХ У НАСЛІДОК
ЧОРНОБИЛЬСЬКОЇ КАТАСТРОФИ.....165

Лейбик Лілія Василівна

Фарштейн Станіслав Олегович
КОНСУЛЬТАТИВНА ДОПОМОГА
АДИКТИВНИМ ПІДЛІТКАМ.....169

Магльована Надія Ігорівна

Кирилюк Анна Вікторівна
ПІДГОТОВКА ВИКЛАДАЧІВ ЗВО:
ВИКЛИКИ ТА РЕАЛІЇ СЬОГОДЕННЯ.....173

Маслянна Тамара Василівна

ПСИХОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ПСИХОФІЗИЧНОЇ
СТРУКТУРИ НЕМОТИВОВАНОЇ ПОВЕДІНКИ
ПІДЛІТКІВ, ПРОБЛЕМИ, ЇХ ОЦІНКА І ПРИНЦИПИ
ІНТЕГРОВАНОЇ ДОПОМОГИ.....176

Охотник Ярослава Станіславівна

СИНДРОМ ЕМОЦІЙНОГО ВИГОРЯННЯ ТА ЙОГО ОЗНАКИ.....181

Панащенко Інна Вікторівна

ПСИХОЛОГІЧНА ДІАГНОСТИКА ТА
КОРЕКЦІЯ ТРИВОЖНОСТІ ДІТЕЙ
СОЦІАЛЬНО-РЕАБІЛІТАЦІЙНИХ ЦЕНТРІВ.....186

Парикожко Ірина Сергіївна

ПСИХОЛОГІЧНІ ПЕРЕДУУМОВИ
УСПІШНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПРАЦІВНИКІВ МВС.....190

Петраш Олена Миколаївна

ТРАНСФОРМАЦІЯ ПРІОРИТЕТІВ МОТИВАЦІЇ
БАЗОВИХ ПОТРЕБ ПРИ ФОРМУВАННІ
ІНДИВІДУАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНИХ
ЧИННИКІВ У ДІТЕЙ ШКІЛЬНОГО ВІКУ.....194

Піскун Анастасія Сергіївна

ОСОБЛИВОСТІ ПРОБЛЕМНИХ ПИТАНЬ
ДЕПРЕСИВНИХ І ТРЕВОЖНИХ СТАНІВ
У ОСІБ З КОНФЛІКТАМИ ІНТЕРЕСІВ
У МАЙНОВИХ ПИТАННЯХ І ПСИХОЛОГІЧНІ
ЗАСОБИ ДОПОМОГИ.....198

Рибкіна Тетяна Олегівна

ПОНЯТТЯ, ЗМІСТ ТА ВИДИ ДЕВІАНТНОЇ
ПОВЕДІНКИ ПІДЛІТКА.....202

Романець Марина Романівна

ВИКОРИСТАННЯ МОЖЛИВОСТЕЙ
СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНОГО ВПЛИВУ
НА РОЗВИТОК ОСОБИСТОСТІ У ОСІБ
З ОБМЕЖЕНИМИ МОЖЛИВОСТЯМИ.....207

Сахарук Андрій Сергійович

МІЗАНТРОПІЯ ЯК КОНСТРУЮВАННЯ
НЕГАТИВНОГО ОБРАЗУ СВІТУ ТА ЇЇ
СОЦІАЛЬНІ НАСЛІДКИ.....211

Смик Оксана Миколаївна

Бойко Павло Анатолійович

СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНІ КРИТЕРІЇ ЯКОСТІ ЖИТТЯ.....214

Чубко Оксана Миколаївна

ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ЕМОЦІЙНОГО
КОМПОНЕНТУ ПРАВОВОЇ АКТИВНОСТІ
СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ.....

218

Чучман Ігор Ярославович

Зелений Тарас Зіновійович

ГРА ЯК ЕФЕКТИВНА ІНТЕРАКТИВНА
ТЕХНОЛОГІЯ ОСВІТНЬОЇ ВЗАЄМОДІЇ.....

222

Ясенова Оксана Валентинівна

ДИСТАНЦІЙНА ОСВІТА: ПЕРЕВАГИ ТА НЕДОЛІКИ.....

225

Яценко Регіна Олександрівна

ЕМПАТІЯ І ГЕНДЕРНІ ОСОБЛИВОСТІ ЕМПАТІЇ.....

230

Секція I

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ЮРИСПРУДЕНЦІЇ

Богатинський Євгеній Олександрович

здобувач вищої освіти

першого (бакалаврського) рівня вищої освіти

Дніпровського гуманітарного університету

Науковий керівник:

Лабенська Лілія Леонідівна

кандидат юридичних наук, доцент

доцент кафедри права

Дніпровського гуманітарного університету

ПРОБЛЕМИ СУДОВОЇ СИСТЕМИ: КОНСТИТУЦІЙНО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ

Основною метою судової реформи є створення системи ефективного державного захисту прав, свобод та законних інтересів громадян та суспільних інтересів, запобігання злочинним діянням та правопорушенням, затвердження верховенства закону в органах державної влади і посадових осіб, забезпечуючи конституційний правопорядок. Метою реформування законодавства про судоустрій і судоустрій є створення такої судової системи та судочинства, які гарантували б незалежність судів, суддів, а також реалізовували демократичні ідеї справедливості, розроблені світовою наукою та практикою.

У сучасних умовах діяльність судової влади, її ефективність є фундаментальним завданням сталого демократичного розвитку держави. Усі процеси державного регулювання певною мірою перебувають у постійній взаємодії з судовою владою. Завдання судової влади полягає не лише у здійсненні правосуддя та конституційного нагляду, а й у постійній координації з іншими органами влади для вдосконалення правових інструментів, що регулюють судову владу. Ось чому кожна країна світу намагається не лише розробити успішні закони, а й налагодити ефективну та незалежну роботу судової влади, представники якої застосовуватимуть ці закони. Центральне місце у здійсненні правосуддя належить судді. Його професіоналізм та моральні якості можуть посилити авторитет судової влади та підірвати заявлені принципи законності, об'єктивності, справедливості та неупередженості.

Інститут судової влади представлений нормами конституційного права, які регулюють суспільні відносини у сфері юстиції. Цей інститут визначає конституційно-правовий статус судів загальної юрисдикції в Україні, основні принципи судочинства та судочинства, систему судів загальної юрисдикції, порядок формування судів та формування судового корпусу, їх функції та повноваження, конституційно-правовий статус суддів судів загальної юрисдикції. інші органи, що забезпечують функціонування судів загальної юрисдикції [1, с. 487; 2, с. 47].

Сьогодні ми можемо констатувати існування таких основних інститутів конституційного права України, як інститут основ конституційного ладу, інститут конституційно-правового статусу людини і громадянина, інститут прямої демократії, інститут парламентаризму, інститут глави держави, інститут виконавчої влади, інститут судової влади, інститут прокуратури, інститут територіальної організації, інститут місцевого самоврядування тощо. Значне місце в системі інститутів конституційного права належить інституту судової влади. Водночас цей конституційно-правовий інститут залишається недостатньо вивченим сьогодні.

На сьогодні подальшими кроками у реформуванні судової влади є відновлення довіри громадськості шляхом наближення до європейських стандартів, в контексті європейської інтеграції України та національної системи правосуддя. У положеннях ст. 14 "Верховенство права та повага до прав людини і основоположних свобод" Угоди про асоціацію між Україною, з одного боку, та Європейським Союзом, Європейським Співтовариством атомної енергії та їх державами-членами, з іншої частини [3] (ратифіковано Законом України від 16 вересня 2014 р. № 1678-VII) зазначено: «Співпраця буде спрямована, зокрема, на зміцнення судової влади, підвищення її ефективності, гарантування її незалежності та неупередженості та боротьбу з корупцією. Співпраця у галузі справедливості, свободи та безпеки буде базуватися на принципі поваги прав людини та основних свобод» [4, с. 17]. Таким чином, для зміцнення судової влади до належного рівня, головною умовою для Європейські інтеграційні процеси в Україні – це реформа національної судової системи.

Реформа судової влади вимагає внесення змін до Конституції України, оскільки чинна судова система базується на Конституції 1996 року. Слід мати на увазі, що система правосуддя викладена в Конституції України загалом, визначені лише принципи її організації та діяльності. Це викликає нагальну потребу у розробці та законодавчому визначенні чіткого та систематизованого бачення стратегії реформування юстиції.

Підйом судової влади в системі поділу влади визначається також девальвацією законодавства в Україні, яке наростає в хуртовину і включає багато законів, які часто не знаходять свого реального втілення в соціальній реальності. У зв'язку з цим, через нездатність законодавця, може виникнути

питання про використання в нашій правовій системі доктрини тлумачення законів.

В умовах постмодерної судової практики є активним інструментом, що забезпечує своєчасне та стабільне правове регулювання, свідчить про демократичні зміни у здійсненні державної влади, про реальне просування до ідеалів верховенства права. Об'єктивний процес підйому судової влади передбачає додаткові гарантії діяльності суду, однією з яких є визнання незалежного правового інституту "поваги до суду". Для оформлення цього правового інституту потрібен спеціальний закон, а не окремі статті, які існують у різних кодексах України і фактично не складають єдиного цілого.

Із моменту проголошення незалежності України процес реформування Конституції України набуло перманентного характеру, і серед основних напрямів конституційної модернізації суспільства окреме місце посідає удосконалення системи судів загальної юрисдикції як в частині процесуальних аспектів здійснення судочинства, так і інституціонального реформування судової системи з метою досягнення найвищої ефективності її функціонування. В свою чергу, становлення України як правової та демократичної держави зумовлює необхідність проведення конституційної реформи судоустрою виключно з метою забезпечення сталого розвитку суспільства та пошуку правових механізмів подолання тих викликів, які стоять перед суспільством.

Конституційна реформа в Україні у сфері судочинства та судоустрою має суперечливий характер та не позбавлена власних недоліків, що проявляється, наприклад, у формально-догматичному віднесенні прокуратури та адвокатури до системи правосуддя, вилученні принципу законності із засад судочинства. Крім того, конституційна реформа в Україні у повній мірі не супроводжується внесенням відповідних змін до галузевого законодавства, що є необхідною умовою якісних змін в організації та діяльності системи судів загальної юрисдикції.

Список використаних джерел

1. Федоренко В.Л. Система конституційного права України: теоретико-методологічні аспекти: Монографія. К.: Ліра-К, 2009. 580 с.
2. Погорілко В.Ф., Федоренко В.Л. Конституційне право України: підруч. К.: Алерта; КНТ; центр учбової літератури, 2010. 432 с.
3. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони URL: <http://zakon.rada.gov.ua> (дата звернення: 15.10.2020).
4. Крусян Р. А. Судова влада в Україні: характеристика етапів реформування. *Право і суспільство*. 2016. № 2. С. 14-20.

Борисов Сергій Едуардович
*здобувач вищої освіти
другого (магістерського) рівня вищої освіти
Дніпровського гуманітарного університету*

Науковий керівник
Черноп'ятов Станіслав Володимирович
*кандидат юридичних наук
доцент кафедри права
Дніпровського гуманітарного університету*

ДО ПИТАННЯ ПРАВОВОЇ ПРИРОДИ МАТЕРІАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ СТОРІН ТРУДОВИХ ПРАВОВІДНОСИН

Питання щодо притягнення працівника та роботодавця до матеріальної відповідальності завжди буде одним із актуальних питань застосування відповідних норм трудового права, оскільки у роботодавця завжди буде прагнення отримати максимальне відшкодування зі сторони працівника, а у працівника – дотримання гарантій при притягненні його до матеріальної відповідальності незалежно від змін в ринкових відносинах.

Одним з дискусійних питань теоретичного змісту є визначення поняття матеріальної відповідальності. В доктрині трудового права відстоюються різні погляди з цього питання. В цілому, здійснивши аналіз різноманітних підходів науковців, можна, простежити спільне у визначенні поняття матеріальної відповідальності: розуміється обов'язок кожної із сторін трудових правовідносин відшкодувати в установлених законом порядку та розмірі шкоду, завдану другій стороні внаслідок невиконання або неналежного виконання трудових обов'язків.

Наступне дискусійне питання полягає в визначення місця матеріальної відповідальності сторін трудового договору в системі юридичної відповідальності. Так, більшість учених відстоює самостійність матеріальної відповідальності за трудовим правом, проте є вчені, які з цим не погоджуються та пропонують розглядати таку відповідальність як різновид цивільно-правової відповідальності. Остання точка зору цілком задовольняє інтереси представників економічного (бізнес) класу – роботодавців-підприємців, адже, якщо матеріальну відповідальність прирівняти до цивільно-правової, яка доречі називається майновою, то ризик випадкового знищення або пошкодження майна можна буде покласти на працівника. З такого підходу працівник опиниться явно далеко в нерівних економічних умовах, адже він не є підприємцем та не несе ризики, що пов'язані з підприємницької діяльності та отримує відносно фіксовану заробітну плату, а не частину від прибутку роботодавця. Тому, вважаємо ще раз наголосити на тому, що матеріальна відповідальність сторін трудового договору є самостійним видом відповідальності. І це обґрунтовується тим, що, по-перше (за джерелом), матеріальна відповідальність працівника регулюється

трудовим законодавством, а цивільно-правова відповідальність визначається цивільним законодавством; по-друге (за суб'єктами), матеріальна відповідальність застосовується до осіб, які перебувають у трудових правовідносинах, а за нормами цивільного права майнова відповідальність настає за порушення зобов'язання, що може бути як договірним так й позадоговірним; по-третє (за дією принципу невинуватості), у трудовому праві, на відміну від цивільного, діє принцип презумпції невинуватості працівника, а в цивільному праву презюмується принцип вини заподіювача шкоди; по-четверте (за обсягом відшкодованої шкоди), за трудовим правом відшкодуванню підлягає дійсна (пряма) шкода, яка в окремих випадках може обмежуватися середньомісячною заробітною платою працівника, а в цивільному ж праві діє принцип повного відшкодування шкоди (однак, хочемо звернути увагу на те, що в трудовому праві існує так звана підвищена відповідальність) та ін.

Відносно підстави виникнення матеріальної відповідальності сторін трудового договору, якою є трудове правопорушення спірних питань майже нема. Визнано, що елементами трудового правопорушення є – суб'єкт, об'єкт, об'єктивна сторона, суб'єктивна сторона. Проте, серед цих елементів спірним є питання щодо поняття шкоди в трудовому праві. Це пов'язано з тим, що безпосередньо трудовим законодавством поняття «пряма дійсна шкода» не розкривається, що досить часто на практиці призводить до помилок під час притягнення працівників до матеріальної відповідальності. В юридичній літературі також немає однозначного тлумачення його понять, хоча головні риси «прямої дійсної шкоди» розкриваються. Загальновизнаним у трудовому праві є те, що прямою дійсною шкодою слід вважати зменшення наявного у підприємства майна і необхідність мати у зв'язку з цим якісь витрати.

Щодо різновидів матеріальної відповідальності сторін трудових правовідносин у науковій літературі спостерігається також розбіжність думок серед вчених. Так, можна виокремити: обмежену та повну; індивідуальну матеріальну відповідальність і колективну (бригадну) матеріальну відповідальність; матеріальна відповідальність працівника перед роботодавцем та матеріальну відповідальність роботодавця перед працівником; обмежену і повну матеріальну відповідальність, а у особливих випадках, коли фактичний розмір збитків перевищує їх номінальний розмір, застосовується матеріальна відповідальність у кратному перерахунку.

Дійсно, КЗпП України визначає лише чотири види матеріальної відповідальності працівника: матеріальну відповідальність в межах середнього місячного заробітку (ст.132 КЗпП України), повну матеріальну відповідальність (ст.134 КЗпП України), матеріальну відповідальність у випадках, коли фактичний розмір збитків перевищує їх номінальний розмір (ст.335 КЗпП України), колективну (бригадну) матеріальну відповідальність.

У даному кодифікованому нормативно-правовому акті не визначено, що таке індивідуальна матеріальна відповідальність, матеріальна

відповідальність працівника перед роботодавцем, матеріальна відповідальність роботодавця перед працівником.

Вважаємо, що КЗпП України необхідно доповнити окремою главою під назвою «Матеріальна відповідальність сторін трудового договору», яка має бути змістовно доповненою окремими статтями, у яких будуть чітко визначеними-індивідуальна матеріальна відповідальність, матеріальна відповідальність працівника перед роботодавцем, матеріальна відповідальність роботодавця перед працівником.

Горпініч Катерина Віталіївна

здобувачка вищої освіти

другого (магістерського) рівня вищої освіти

Дніпровського гуманітарного університету

Науковий керівник

Шамара Олександр Володимирович

кандидат юридичних наук

професор кафедри права

старший науковий співробітник

Дніпровського гуманітарного університету

ЗАПОБІГАННЯ НЕПОВНОЛІТНІЙ ЗЛОЧИННОСТІ В УКРАЇНІ

Забезпечення прав і свобод людини і громадянина є найбільш пріоритетним завданням сьогоденної України. Суттєві трансформаційні процеси, що відбуваються в українських правоохоронних органах дають змогу шукати можливі шляхи оптимізації функціонування інституту органів правопорядку та на більш високому рівні гарантувати права і свободи людини і громадянина.

Діяльність органів правопорядку, у той чи інший спосіб, спрямована на виявлення кримінальних правопорушень, здійснення швидкого, повного та неупередженого досудового розслідування, що має на меті притягнення до відповідальності відповідних осіб. Суттєву частину кримінальних правопорушень, складають також і злочини та кримінальні проступки, що вчиняються неповнолітніми. Дана сфера злочинності є особливо небезпечною, оскільки сутнісно впливає на структуру злочинності та її рівень на найближчі 20 років.

Запобігання злочинності є актуальною темою для вітчизняної юриспруденції, а серед основних фундаментальних праць, зустрічаються монографічні та дисертаційні дослідження таких авторів як: М. Валуйська, Б. Головін, В. Горбачевський, С. Лукашевич, В. Пивоваров, І. Цибульська, та інші. Проте, з урахуванням стрімкості росту саме неповнолітньої злочинності, дана тема набирає все більшої популярності.

Запобігання злочинності, за своїм сутнісним наповненням трактується як діяльність, що перешкоджає вчиненню кримінальних правопорушень, не допускає їх вчинення. Запобігати – означає «не допускати чогось заздалегідь, відвертати» [1., с. 89]. Такий результат досягається шляхом застосування заходів профілактики, що «запобігають, відвертають щось» [2, с. 827], попередження, тобто «застереження проти чого-небудь» [2, с. 569], або припинення розпочатих правопорушень, що тлумачиться як «змушування перестати щось вчиняти» [2, с. 717].

Злочинність, в свою чергу має соціальну та біологічну форму походження, але, все ж з плином часу поняття злочинності трансформується

та з урахуванням викликів часу набуває нового забарвлення і розширюється, про що детально свідчать сучасні погляди вчених на вказане питання. На сьогодні найбільше вчені схилиються до позиції про те, що злочинність – це внутрішня схильність індивіда до вчинення злочину, тому під злочинністю потрібно розуміти властивість людини, соціального інституту, суспільства, окремої країни, глобального суспільства відтворювати безліч небезпечних для оточуючих людей діянь, що виявляється у взаємозв'язку злочинів та їх причин, піддається кількісній інтерпретації та зумовлює введення кримінально-правових заборон [3; 4].

Ю. Орлов, вважає, що злочинність має розумітися як соціально-конструктивістський сегмент (сфера) соціальної діяльності, який вміщує в собі незмінне антропологічне, а тому – природно зумовлене, ядро. Конкретні ж форми, контури їх проявів в різні часи, в різних суспільствах та за різних політичних, правових режимів можуть суттєво різнитися та, таким чином, набувати у своїх оцінках конвенційного характеру [5].

Подібної думки притримується також і Н. Сметаніна підкреслюючи, що злочинність – це кримінальна практика людей, що проявляється як явище у виді множинності злочинів і осіб, котрі їх вчинили, і яка підлягає кількісно-якісній інтерпретації [6, с. 72–75.].

В свою чергу, серед статистичних даних, за останні 2 роки, а також 11 місяців 2020 року, формують наступні цифри: загальна кількість у 2018 році – 8, 610, у 2019 році цей показник сягнув 9,136, а протягом січня-листопада (включно) 2020 становить 8,955.

Що в цілому свідчить про необхідність оптимізації роботи органів охорони правопорядку в даному напрямі. Окремим питанням, постає також необхідність підвищення кількості та якості наукових розвідок, що здійснюються у даному напрямі, та покращення якості нормативно-правового забезпечення, що уже набуло нових обертів, зі створенням системи ювенальної юстиції, а також диференціації кримінальних правопорушень на злочини та кримінальні проступки, що у свою чергу дало змогу відділити серйозні суспільно-небезпечні діяння від тих дій чи бездіяльності, що можуть бути вчинені неповнолітніми, котрі потребують окрім призначення покарання, також і педагогічної та виховної роботи з особою, або і взагалі – призначення більш м'якого покарання.

Список використаних джерел:

1. Новий тлумачний словник української мови: у чотирьох томах. – Том 2. – К.: Аконт, 2001. – 911 с
2. Новий тлумачний словник української мови: у чотирьох томах. – Том 3. – К.: Аконт, 2001. – 927 с
3. Куц В. Поняття злочинності / В. Куц // Науковий часопис Національної академії прокуратури України. – 2016. – № 2. – Ч. 2. – С. 34–39 [Електронний

ресурс]. – Режим доступу:
<http://www.chasopysnapu.gp.gov.ua/chasopys/ua/pdf/10-2016/02/kuts.pdf>

4. Шестаков Д.А. От понятия преступности к криминологии закона / Д.А. Шестаков // *Общественные науки и современность*. – 2008. – № 6. – С. 131–142., 134–135.

5. Орлов Ю. В. Сутність та поняття злочинності: від фрагментації до інтеграції наукового знання. *Форум права: електрон. наук. фахове вид.* 2017. № 5. С. 271–278. URL: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/FP_index.htm_2017_5_43.pdf

6. Сметаніна Н. В. Поняття злочинності у сучасній пострадянській криминології / Н. В. Сметаніна // *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право*. – 2012. – Вип. 20, ч. 1, т. 4.

Гусаков Максим Євгенович
здобувач вищої освіти
другого (магістерського) рівня вищої освіти
Дніпровського гуманітарного університету

Науковий керівник:
Алфьоровва Тетяна Миколаївна
кандидат юридичних наук, доцент
доцент кафедри права
Дніпровського гуманітарного університету

ЗАХОДИ ЩОДО ЗАПОБІГАННЯ БАНКРУТСТВА БОРЖНИКА – ЮРИДИЧНОЇ ОСОБИ В ПОЗАСУДОВОМУ ПОРЯДКУ

У своїй діяльності комерційні підприємства приділяють багато уваги якості продукту, або якості послуг які вони надають. Репутація підприємства – один з найважливіших чинників конкурентоспроможності на рівні з якістю.

Для західних компаній піклування про ділову репутацію є однією з найважливіших задач топ-менеджменту, для вітчизняних підприємств дане питання з кожним роком набуває актуальності, оскільки український топ-менеджмент все більше усвідомлює її важливість як запоруки довгострокового успіху на ринку. У багатьох великих компаніях сформовано спеціалізовані підрозділи зв'язку із громадськістю та ЗМІ, по взаємовідносинам з інвесторами [1, с. 40].

За умов все меншої цінової та якісної диференціації продукції та послуг ділова репутація починає виступати одним з найбільш цінних активів підприємства та фактором зростання привабливості для інвесторів, партнерів по бізнесу, підвищення його капіталізації, підсиленням конкурентних позицій на нових ринках. За аналітичними оцінками, ділова репутація у ринковій вартості компаній складає 20-25%, досягаючи іноді 80%, а зниження ділової репутації на 1% дає падіння ринкової вартості на 3% [2, с. 6].

Тому збереження належної ділової репутації є одним з пріоритетів комерційної діяльності. При виникненні фінансових проблем у підприємства, воно намагається їх вирішити без шкоди цьому цінному активу. Для захисту цих законних інтересів юридичних осіб кодексом України з процедур банкрутства були закріплені положення щодо позасудового порядку запобігання банкрутства боржника.

Під санацією боржника до відкриття провадження у справі про банкрутство розуміється система заходів щодо відновлення платоспроможності боржника, які може здійснювати засновник (учасник, акціонер) боржника, власник майна (орган, уповноважений управляти майном) боржника, інші особи з метою запобігання банкрутству боржника шляхом вжиття організаційно-господарських, управлінських, інвестиційних,

технічних, фінансово-економічних, правових заходів відповідно до законодавства до відкриття провадження у справі про банкрутство. З цього можна зробити висновок, що власник бізнесу має можливість провести оздоровлення підприємства без порушення процедури банкрутства, не позбуваючись при цьому контролю над підприємством.

На думку Ксенії Таламанчук, обираючи досудову санацію, підприємство дістає можливості для реструктуризації боргів, зміни організаційно-правової форми власної діяльності, часткового задоволення вимог кредиторів і більш гнучкого управління активами [3].

Боржник за рішенням засновників (учасників, акціонерів) боржника має право ініціювати процедуру санації до відкриття провадження у справі про банкрутство, яка має здійснюватись відповідно до плану санації боржника (далі - план санації).

В обов'язковому порядку в плані санації визначаються:

розміри, порядок і строки погашення вимог кредиторів, які беруть участь у санації;

заходи щодо виконання плану санації та нагляду за виконанням плану санації;

обсяг повноважень керуючого санацією (у разі його призначення).

Додатково в плані санації боржник може передбачити:

поділ кредиторів, які беруть участь у санації, на категорії залежно від виду вимог та наявності (відсутності) забезпечення вимог таких кредиторів;

різні умови задоволення вимог для кредиторів різних категорій;

заходи з отримання позик чи кредитів;

Для схвалення плану санації боржник скликає збори кредиторів шляхом письмового повідомлення всіх кредиторів, які відповідно до плану санації беруть участь у санації. Одночасно боржник надає цим кредиторам план санації та розміщує оголошення про проведення зборів кредиторів на офіційному веб-порталі судової влади України. Збори кредиторів скликаються не раніше ніж через 10 днів після розміщення такого оголошення.

Хоча ця процедура передбачається як позасудова, але боржник протягом п'яти днів з дня схвалення кредиторами плану санації подає до господарського суду за місцезнаходженням боржника заяву про затвердження плану санації. На нашу думку, законодавець таким чином надає певну юридичну силу чи обов'язковість плану санації, відступаючи при цьому від звичайних договірних відносин. Ухвала про прийняття до розгляду заяви про затвердження плану санації оскарженню не підлягає.

В такому випадку Господарський суд ще й постає певним версифікатором, маючи право відмовити у прийнятті заяви про затвердження плану санації. Підставами для відмови у прийнятті заяви про затвердження плану санації можуть бути:

план санації не відповідає вимогам кодексу з процедур банкрутства України;

справа не підсудна даному господарському суду;
стосовно боржника відкрито провадження у справі про банкрутство;
юридичну особу - боржника припинено в установленому
законодавством порядку.

Про відмову у прийнятті заяви про затвердження плану санації
вноситься ухвала, яка надсилається заявнику разом із заявою та доданими
до неї документами.

Варто звернути увагу на таку особливість, що постановлення ухвали
про відмову в затвердженні плану санації не є перешкодою для повторного
схвалення такого плану санації зборами кредиторів відповідно до вимог
законодавства та звернення боржника до господарського суду із заявою про
затвердження плану санації.

Можемо зробити висновок, що позасудова санація має ряд переваг, а
саме: швидкість процедури; захищеність від кредиторів на час розгляду
заяви; списання безнадійної заборгованості перед державними органами;
набагато простіший та лояльніший механізм виведення боржника зі стану
неплатоспроможності. Але, на жаль, наразі посадова санація застосовується
вкрай рідко та не має попиту. На нашу думку, необхідно більш частіше
використовувати таку процедуру, враховуючи її переваги.

Список використаних джерел:

1. Дубров О. С. Ділова репутація підприємства: практичні аспекти управління. *Економіка та держава*. 2009. № 12. С. 38-41.
2. Горин С.В. Деловая репутация организации. Феникс : 2006. 256 с.
3. Таламанчук К. Борги, які краще віддати. *Закон і бізнес*. 2020. №21 (1475). URL: https://zib.com.ua/ua/142871-vc_poyasniv_chim_dosudova_sanaciya_krascha_za_inshi_procedur.html

Жила Катерина Сергіївна

здобувачка вищої освіти

другого (магістерського) рівня вищої освіти

Дніпровського гуманітарного університету

Науковий керівник:

Кириченко Олег Вікторович

доктор юридичних наук, доцент

професор кафедри права

Дніпровського гуманітарного університету

ВІДМЕЖУВАННЯ ВБИВСТВА ЧЕРЕЗ НЕОБЕРЕЖНІСТЬ ВІД УМИСНОГО ВБИВСТВА

Наявність систем складів злочинів зі спільними ознаками у системі всіх законодавчих моделей кримінально караної поведінки об'єктивно обумовлена багатьма причинами: необхідністю диференціації кримінальної відповідальності, правилами законодавчої техніки щодо формування такого системного об'єкта, як кримінальний закон, зокрема, тим, що однакові явища реальної дійсності повинні бути відображені однаковими поняттями тощо.

Система складів злочинів зі спільними ознаками, як і будь-яка інша, характеризується наявністю елементів, розташованих у певному порядку (для цієї системи це конкретні склади злочинів), та наявністю взаємозв'язків між ними.

Правильність вибору конкретної кримінально-правової норми чи норм, що передбачають вчинений злочин, що є метою кримінально-правової кваліфікації, залежить від точності виявлення місця і зв'язків конкретних складів злочинів у системі складів злочинів зі спільними ознаками [1, с. 184-185]. Визначити місце і зв'язки конкретних складів злочинів у системі складів злочинів зі спільними ознаками можливо шляхом порівняння складів злочинів за їхніми ознаками і виявлення зв'язків між відповідними законодавчими конструкціями.

Таким чином, зміст розмежування складів злочинів полягає у визначенні місця і зв'язків конкретного складу злочину у системі складів злочинів зі спільними ознаками, як її елемента, що здійснюється шляхом порівняння змісту та встановлення відношення між обсягами понять, що відображують кореспондуючі ознаки складів злочинів.

Відповідно до теорії кримінального права розмежування складів злочинів відбувається на трьох рівнях:

- на рівні конструювання складу злочину, що здійснюється в процесі законотворчої діяльності;
- на рівні тлумачення кримінального закону;
- на рівні застосування кримінального закону, що здійснюється в процесі кримінально-правової кваліфікації.

Виходячи з об'єктивної суті явищ, за якими відрізняються прояви суспільно небезпечної поведінки, та з врахуванням положень про відношення між поняттями, у відповідні законодавчі конструкції повинні бути закладені ознаки, за якими відрізняються склади злочинів зі спільними ознаками. Таким чином, будуть законодавчо визначені типи співвідношення складів злочинів зі спільними ознаками.

Порівняння між собою спільних ознак складів злочинів, а також тих ознак, зміст яких не співпадає у складах злочинів, що порівнюються, дасть можливість у процесі тлумачення та кримінально-правової кваліфікації зробити висновок про наявний тип співвідношення між складами злочинів зі спільними ознаками. А також визначити домінуючий тип співвідношення у разі, коли у співвідношенні між одними й тими самими складами злочинів виявляється кілька пар кореспондуючих ознак з різним логічним відношенням між відповідними поняттями.

Таким чином процес розмежування складів злочинів у кримінально-правовій кваліфікації повинен проходити у такій послідовності:

- виявлення спільних ознак складів злочинів: 1) встановити ознаки, зміст яких збігається; 2) виділити з них ті, які є спільними;
- виявлення кола складів злочинів зі спільними ознаками, які відповідно потребують розмежування;
- виявлення ознак складів злочинів, за якими вони відрізняються;
- з'ясування їх змісту та функцій;
- виявлення типу співвідношення складів злочинів зі спільними ознаками й відповідно виду розмежування, який має місце стосовно конкретної пари чи групи складів злочинів;
- застосування правил кримінально-правової кваліфікації, іманентних встановленому виду розмежування складів злочинів [2, с. 43-58].

Кримінальна відповідальність за вбивство через необережність передбачено ст. 119 Кримінального кодексу України (далі – КК України), а за умисне вбивство – ст. 115, де визначено умисне вбивство як умисне протиправне заподіяння смерті іншій людині [3].

Тому у першу чергу вбивство через необережність слід відмежовувати від умисного вбивства. Враховуючи те, що ці склади злочинів відрізняються за формою вини, то відмежування слід здійснювати за ознаками суб'єктивної сторони злочинів.

Так, умисне вбивство характеризується умисною формою вини у вигляді прямого або непрямого умислу, тобто винний усвідомлює суспільно небезпечний характер свого діяння, передбачає його суспільно небезпечні наслідки у вигляді смерті іншої людини й бажає або свідомо допускає їх настання. Питання про умисел необхідно вирішувати виходячи із сукупності всіх обставин вчиненого діяння, зокрема враховувати спосіб, знаряддя злочину, кількість, характер і локалізацію поранень та інших тілесних ушкоджень, причини припинення злочинних дій, поведінку винного і потерпілого, що передувала події, їхні стосунки.

Вбивство з необережності, на відміну від умисного вбивства, має місце лише при необережній формі вини, для якої характерне поєднання усвідомлення особою суспільно небезпечного характеру свого діяння (дії чи бездіяльності) та недбалого або самовпевненого ставлення до настання суспільно небезпечних наслідків свого діяння. Необережність є злочинною самовпевненістю, якщо особа передбачала можливість настання суспільно небезпечних наслідків свого діяння (дії або бездіяльності), але легковажно розраховувала на їх відвернення. Необережність є злочинною недбалістю, якщо особа не передбачала можливості настання суспільно небезпечних наслідків свого діяння (дії або бездіяльності), хоча повинна була і могла їх передбачати [4].

У зв'язку з цим доречно навести приклад з судової практики щодо умисного вбивства військовослужбовця. У постанові Другої судової палати Касаційного кримінального суду від 04.07.2020 р. по справі № 221/6129/17 зазначено: «Як установили суди, характер пострілів та локалізація тілесних ушкоджень, завданих старшому лейтенантові, вказують на те, що постріли були не випадковими, а прицільними, адже здійснювалися в грудну клітину, де розташовані життєво важливі органи. Крім того, військовослужбовець продовжував стріляти, доки не досяг бажаного результату. Постріли припинив після того, як потерпілий упав на землю, що виключає можливість характеризувати дії засудженого як необережні. Крім того, під час судових засідань військовослужбовець зазначив, що він спочатку зняв автомат із запобіжника, відвів затворну раму назад, а потім зробив постріли, тобто цілеспрямовано та усвідомлено вчинив усі необхідні дії для здійснення пострілів із вогнепальної зброї. Верховний Суд України вказав, що врахувавши всі встановлені обставини справи, зокрема характер і спосіб дій засудженого, місце вчинення злочину, тактико-технічні характеристики автомата, а також кількість пострілів, суди дійшли правильного висновку про наявність у військовослужбовця умислу саме на заподіяння смерті потерпілому, а тому його дії правильно кваліфіковані за ч.1 ст.115 КК України» [5].

Отже, виокремлення вбивств через необережність від умисних вбивств здійснено законодавцями, насамперед, у зв'язку з тим, що особа, яка вчинила вбивство через необережність не заслуговує на покарання ідентичне покаранню за умисне вбивство. Оскільки, особа, яка вчиняє вбивство з необережності не становить такого ж рівня суспільної небезпеки, як особа, яка умисно позбавила іншу особу життя, так як необережне вбивство свідчить про відсутність умислу, підготовки до злочину, попереднього усвідомлення, на психологічному рівні, людиною свого жахливого вчинку.

При розмежуванні даних злочинів задля подальшої кваліфікації злочинів слід враховувати, в першу чергу, суб'єктивну сторону складу злочину. Оскільки основною відмінністю між умисним вбивством та вбивством з необережності виступає безпосередньо ставлення особи до вчинення злочину та наявність прямого умислу. Слідчі повинні чітко

розмежувати дані злочини саме за суб'єктивною стороною задля здійснення об'єктивного та справедливого досудового розслідування.

Список використаної літератури:

1. Юдин Э.Г. Системный подход и принцип деятельности. Методологические проблемы современной науки. Москва : Наука, 1978. 269 с.
2. Брич Л.П. Теорія розмежування складів злочинів: монограф. Львів : Львівський державний університет внутрішніх справ, 2013. 712 с.
3. Кримінальний кодекс України. *Відомості Верховної Ради України*. 2001. № 25-26. Ст. 131 (із змінами та доповненнями).
4. Коментар до статті 25. Необережність та її види. <http://yuristonline.com/ukr/uslui/yuristam/kodeks/024/025.php>
5. Постанова Другої судової палати Касаційного кримінального суду від 04.07.2020 р. по справі №221/6129/17.

Зікрата Олена Анатоліївна

здобувачка вищої освіти

другого (магістерського) рівня вищої освіти

Дніпровського гуманітарного університету

Науковий керівник:

Негодченко Вадим Олександрович

доктор юридичних наук, професор

професор кафедри права

Дніпровського гуманітарного університету

СПІВВІДНОШЕННЯ КОНСТИТУЦІЙНИХ ГАРАНТІЙ НЕДОТОРКАНОСТІ ПРАВА ОСОБИСТОГО І СІМЕЙНОГО ЖИТТЯ ТА КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВОЇ ОХОРОНИ ПРИВАТНОГО ЖИТТЯ ЛЮДИНИ

Питання забезпечення захисту прав і свобод людини та громадянина сьогодні посідає одне із центральних місць у сучасній цивілізації.

Як відомо, гарантувати захист прав та свобод людини держава може шляхом визначення системи норм поведінки у певній сфері; встановлення механізмів їх функціонування, у тому числі прийняття відповідних приписів, заборон, обмежень, а також відповідальності за їх порушення.

У зв'язку із зміною ідеологічних підходів у нашій державі (перехід до людиноцентристської концепції) – останнім часом все частіше предметом дискусій у наукових колах набувають питання визначення сутності й змісту права приватного (особистого) і сімейного життя людини, а також їх співвідношення у Конституції України та інших законах й поляризація протиправних діянь, які порушують зазначені права, за видами відповідальності.

Слід зазначити, що на сьогодні у законодавстві нема визначеного підходу до з'ясування змісту приватного (особистого) життя, а у теорії права - єдиного розуміння суті цього поняття [1, с. 199].

Цей аспект можна простежити у ході аналізу та співставлення норм окремих законів.

Зокрема у статті 32 Конституції України визначено, що ніхто не може зазнавати втручання в його особисте і сімейне життя, крім випадків, передбачених Конституцією України. Не допускається збирання, зберігання, використання та поширення конфіденційної інформації про особу без її згоди, крім випадків, визначених законом, і лише в інтересах національної безпеки, економічного добробуту та прав людини [2].

Незаконне (протиправне) збирання, зберігання, використання та поширення конфіденційної інформації сьогодні становить склад кримінального правопорушення, передбаченого статтею 182 Кримінального кодексу України (далі - КК України) [3].

Однак, по-перше, об'єктивна сторона цього злочину охоплює також дії щодо знищення інформації про особу, хоча у статті 32 Основного закону такої гарантії не передбачено. Це нашоує на певні роздуми. Якщо зазначена інформація відноситься до права власності, тоді її незаконне знищення порушує норму статті 41 Конституції України, де зазначається, що ніхто не може бути протиправно позбавлений права власності. Право приватної власності є непорушним.

З цього приводу О.В. Сосніна зазначає, що якщо розглядати як родовий об'єкт правовідносини, які складаються із приводу реалізації людиною своїх особистих прав, то видовим об'єктом злочинів, до яких відноситься і злочин, склад якого передбачений у диспозиції ст. 182 КК України, слід вважати особисті немайнові права, що забезпечують соціальне буття фізичної особи [4, с. 83].

Якщо ж знищена інформація не носить майнового характеру (наприклад, дані про стан здоров'я особи, у тому числі її захворювання, яка знаходилась у електронній базі даних медичного закладу) і була знищена, то постає кілька питань: «Чи завдано шкоду інтересам конкретної особи?», «Чи відноситься зазначене діяння до порушення права передбаченого статтею 32 Конституції України?», «Чи носить характер дій безповоротні наслідки?», «Чи підпадає зазначене діяння під ознаки складу злочину, передбаченого статтею 182 КК України?». Навряд чи однозначно можна дати відповіді на ці питання. Проте, на наш погляд, такі дії можуть становити склад кримінального правопорушення у тому випадку, коли зазначену інформацію не можна відновити, а також якщо вона була навмисне знищена. Питання кваліфікації такого діяння залишимо на роздуми читача.

Однак слід зазначити, що на думку С.Я. Лихової, норма, яка міститься в ст. 182 КК України спеціально створена для захисту такого елемента недоторканності приватного життя як право на збереження в таємниці конфіденційної інформації [5, с. 99-100]. У такому разі знищення інформації, яким би чином не було абсурдним, забезпечує збереження в таємниці конфіденційної інформації.

По-друге, стаття 182 КК України називається «Порушення недоторканності приватного життя», а в Конституції України мова ведеться про особисте і сімейне життя.

З цього приводу вченими неодноразово висловлювались думки щодо зміни назви статті, оскільки вона не відповідає змісту. Наприклад, О.В. Сосніна запропонувала нову редакцію назви статті 182 КК України «Умисне порушення таємниці особистого та сімейного життя» [4, с. 10]. І. Б. Король запропонувала доповнити Кримінальний кодекс України новими статтями, а саме ст. 182-1 «Незаконне розголошення таємної інформації про приватне життя особи», в якій предметом має виступати інформація, довірена у встановленому законом порядку або спеціальним особам, яким ця інформація стала відомою у зв'язку із виконанням професійних обов'язків. [6, с. 197-199].

По-третє в Основному законі та в інших законодавчих актах немає чіткого визначення поняття конфіденційної інформації про особу.

У цьому контексті слід зазначити, що тлумачення цього поняття міститься у Рішенні Конституційного Суду України від 20 січня 2012 року № 2-рп/2012 «У справі за конституційним поданням Жашківської районної ради Черкаської області щодо офіційного тлумачення положень частин першої, другої статті 32, частин другої, третьої статті 34 Конституції України». Так, під інформацією про особисте та сімейне життя особи розуміються будь-які відомості та/або дані про відносини немайнового та майнового характеру, обставини, події, стосунки тощо, пов'язані з особою та членами її сім'ї, за винятком передбаченої законами інформації, що стосується здійснення особою, яка займає посаду, пов'язану з виконанням функцій держави або органів місцевого самоврядування, посадових або службових повноважень. Така інформація про особу є конфіденційною [7].

Крім того, у п. 3.3. зазначеного Рішення зазначено, що вирішуючи питання щодо конфіденційності інформації про особу, яка займає посаду, пов'язану зі здійсненням функцій держави або органів місцевого самоврядування, та членів її сім'ї, суд виходить із того, що належність інформації про фізичну особу до конфіденційної визначається в кожному конкретному випадку. Перебування особи на посаді, пов'язаній зі здійсненням функцій держави або органів місцевого самоврядування, передбачає не тільки гарантії захисту прав цієї особи, а й додаткові правові обтяження. Публічний характер як самих органів — суб'єктів владних повноважень, так і їх посадових осіб вимагає оприлюднення певної інформації для формування громадської думки про довіру до влади та підтримку її авторитету у суспільстві» [7].

Таким чином, обсяг (межі) права на конфіденційність інформації «посадових» осіб і осіб, які не виконують функцію держави або органів місцевого самоврядування – різні. А право на особисте і сімейне життя «посадових» осіб є вужчим (обмеженим) ніж право «звичайної» особи.

У правозастосовній практиці є й інші приклади, коли право особистого і сімейного життя прирівняних осіб, які виконують функцію держави або органів місцевого самоврядування, є різними по об'єму.

Наприклад, відповідно до частини 1 статті 45 Закону «Про запобігання корупції» та пункту 1, частини 1 статті 3 цього Закону посадові та службові особи органів Служби безпеки України, поліцейські та інші особи, що визначені у частині 1 статті 3, зобов'язані щорічно до 1 квітня подавати шляхом заповнення на офіційному веб-сайті Національного агентства декларацію особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, за минулий рік [8].

Поряд з цим, відповідно до рішення державного експерта з питань таємниць (заступника голови Служби безпеки України) від 20.06.2016 р. №9/10456 інформація, що міститься у деклараціях особового складу Служби безпеки України віднесена до державної таємниці зі ступенем секретності —

«цілком таємно» [9]. Тобто працівник СБУ не має обов'язку оприлюднення декларації у спосіб, визначений частиною 1 статті 45 Закону «Про запобігання корупції» від 14.10.2014 р. № 1700-VII, а саме шляхом її заповнення на офіційному веб-сайті Національного агентства з питань запобігання корупції.

Відповідно до Тимчасового порядку отримання та зберігання електронних декларацій співробітників СБУ № 15/6250ДСК, суб'єкти декларування органів, підрозділів і закладів СБУ, через режимно-секретні підрозділи або з використанням системи захищеної електронної пошти СБУ, надсилають (за супровідним листом) файли електронних декларацій або повідомлень про суттєві зміни в майновому стані до ГІКЦ ДІАЗ у строки визначені законодавством України [10].

Таким чином можемо визначити, що є суттєва різниця у забезпеченні права на особисте і сімейне життя працівника поліції і співробітника СБУ, оскільки у обох відомствах є працівники, функцій яких за специфікою виконання завдань умовно можна прирівняти (наприклад функції із здійснення оперативно-розшукової діяльності). Однак межі і гарантії безпеки особистого життя працівників зазначених відомств, виходячи із наведених вище положень нормативно-правових актів, різні.

Отже можемо підсумувати, що конституційні гарантії недоторканності права особистого і сімейного життя не в повній мірі співпадають із їх забезпеченням шляхом кримінально-правової охорони приватного життя людини. Ця проблематика в першу чергу стосується термінологічної неузгодженості, у другу чергу невизначеним у кримінально правовому полі є об'єкт та об'єктивна сторона злочину, передбаченого статтею 182 КК України. Зміст конфіденційної інформації про особу потребує уточнення та закріплення на законодавчому рівні.

Список використаної літератури:

1. Горпинюк О. П. Стан дослідження проблеми кримінально-правової охорони приватності в юридичній літературі. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ*. 2009. №4. С. 198-206.

2. Конституція України. Прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 черв. 1996 р. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст. 141.

3. Кримінальний кодекс України. Закон України від 5 квіт. 2001 р. № 2341-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text> (дата звернення: 07.11.2020).

4. Сосніна О. В. Кримінальна відповідальність за порушення недоторканності приватного життя (ст. 182 КК України) : дис. ... канд. юрид. наук: спец. 12.00.08 / Львів: Нац.ун-т «Львівська політехніка», 2017. 256 с.

5. Лихова С. Я. Актуальні питання вдосконалення кримінальноправових норм, спрямованих на захист недоторканності

приватного життя (статті 162, 163, 182 Кримінального кодексу України).
Підприємництво, господарство і право. 2005. № 7. С. 98-104.

6. Король І. Б. Охорона недоторканності приватного життя: кримінально-правові та кримінологічні аспекти : дис. ... канд. юрид. наук: спец. 12.00.08 / Львів: Львів. держ. ун-т внутр. справ, 2015. 235 с.

7. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням Жашківської районної ради Черкаської області щодо офіційного тлумачення положень частин першої, другої статті 32, частин другої, третьої статті 34 Конституції України: рішення Конституційного Суду України від 20.01.2012. № 2-рп/2012. Справа № 1-9/2012. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v002p710-12#Text> (дата звернення: 07.11.2020).

8. Про запобігання корупції : Закон України від 14 жовт. 2014 № 1700-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1700-18#Text> (дата звернення: 07.11.2020)

9. Чому СБУ та військова прокуратура звільнені від обов'язку оприлюднювати свої декларації. URL: <https://sud.ua/ru/news/publication/143875-chomu-sbu-ta-viyskova-prokuratura-zvilneni-vid-obovyazku-oprilyudnyuvati-svoyi-deklaratsiyi> (дата звернення: 02.11.2020).

10. Постанова Верховного Суду України у справі про адміністративне провадження від 30 квіт. 2020 №К/9901/25787/19. URL: <https://zakononline.com.ua/court-decisions/show/89012959> (дата звернення: 02.12.2020).

Киричко Кристина Станіславівна

здобувачка вищої освіти

другого (магістерського) рівня вищої освіти

Дніпровського гуманітарного університету

Науковий керівник

Пеньков Сергій Володимирович

доктор юридичних наук

професор кафедри права

Дніпровського гуманітарного університету

СУЧАСНИЙ СТАН ПРОБЛЕМИ КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА ПОДАТКОВІ ЗЛОЧИНИ

Розглядаючи проблему кримінальної відповідальності за податкові злочини є потреба визначити саме поняття кримінальної відповідальності. Оскільки законодавець не дає чіткого визначення поняття "кримінальна відповідальність", в Кримінальному кодексі України нерідко говориться про кримінальну відповідальність (наприклад, ст. 2 називається "Підстава кримінальної відповідальності", розділ II - "Закон про кримінальну відповідальність", розділ IX - "Звільнення від кримінальної відповідальності"), ніде не розкриває поняття "кримінальна відповідальність", хоча й відрізняє її від покарання (наприклад, розділи X, XI і XII Загальної частини КК відповідно називаються "Покарання та його види", "Призначення покарання", "Звільнення від покарання та його відбування"). Якщо розглядати з наукової точки зору, то в науці кримінального права також немає чіткого визначення кримінальної відповідальності: одні автори характеризують кримінальну відповідальність як певного роду обов'язок особи, що вчинила злочин, інші характеризують кримінальну відповідальність як реалізацію санкції кримінально-правової норми.[1, ст. 2, розділ II, IX, X, XI ,XII].

Але, досить часто стверджуються, що кримінальна відповідальність — це вимушене зізнання особою, яка вчинила злочин, державного осуду, а також передбачених Кримінального кодексу України обмежень особистого, майнового або іншого характеру, що визначаються вироком суду і покладаються на винного спеціальними органами держави. [2, 161-167; 3, 190–193].

На сучасному етапі розбудови економіки України ефективність залежить безпосередньо від функціонування податкової системи. Оскільки, податкові платежі є основою фінансування загальнодержавних і місцевих завдань та функцій держави. Відповідно до ст. 65 Конституції України кожен зобов'язаний сплачувати податки і збори в порядку і розмірах, встановлених законом. [1, ст. 65].

На шляху до розбудови ефективної податкової системи України виникає чимало проблем, основною серед яких є податкова злочинність.

Податкова злочинність розглядається як одна із головних загроз національній безпеці України. Даний вид злочинності перешкоджає мобілізації коштів до відповідних бюджетів та державних цільових фондів, підриває економічну основу існування та розвитку держави.

З метою виявлення факторів і причин, що зробили вплив на невиконання планових показників бюджету, було проведено аналіз Бюджету України. Під час аналізу встановлено, що залучення та розподіл бюджетних коштів в Україні здійснюється неефективно та має низку проблем. Значне недовиконання за доходами, основою яких є податкові надходження [5, с.714-718]. Незважаючи на передбачені Податковим кодексом України [6, ст.120] штрафні санкції за недоплату податків та несвоєчасне подання податкової звітності, а також кримінальної відповідальності за ухилення від сплати податків, зборів (обов'язкових платежів), що передбачено ст. 212 Кримінального кодексу України багато осіб звільнені або взагалі не притягуються до відповідальності за податкові злочини. [1, ст.212].

Одним із прикладів уникнення від кримінальної відповідальності є завчасне погашення виявлених податкових боргів та недоплачених податків, що передбачено безпосередньо Кримінальним кодексом України.

Законодавець зазначає, що "особа, яка вчинила діяння, передбачені частинами першою, другою, або діяння, передбачені частиною третьою (якщо вони призвели до фактичного ненадходження до бюджетів чи державних цільових фондів коштів в особливо великих розмірах) цієї статті, звільняється від кримінальної відповідальності, якщо вона до притягнення до кримінальної відповідальності сплатила податки, збори (обов'язкові платежі), а також відшкодувала шкоду, завдану державі їх несвоєчасною сплатою (фінансові санкції, пеня)". [1, ст.212].

Іншими словами, особа усвідомлюючи, що їй загрожує кримінальна відповідальність, сплачує суму податків в повному обсязі.

Крім того, відповідно до Закону України "Про внесення змін до Кримінального кодексу України та Кримінального процесуального кодексу України щодо зменшення тиску на бізнес" № 101-IX від 18.09.2019 розміри порогів для притягнення до кримінальної відповідальності за ст. 212 Кримінального кодексу України було збільшено, мінімальна сума 2 881 500 грн., що є досить високою сумою як для мінімального розміру несплати податків для притягнення до кримінальної відповідальності. Порівняно із минулими роками поріг для притягнення до кримінальної відповідальності зріс в понад три рази. Тому існує ймовірність, що значна кількість платників податків просто уникне кримінальної відповідальності за скоєний податковий злочин та буде навмисно маніпулювати податковою звітністю з метою заниження об'єкта оподаткування усвідомлюючи, що ніякого покарання за ці дії не наступить. [7].

Крім того, в Україні на сьогоднішній момент існують певні законодавчі суперечення щодо повноважень правоохоронних органів, завдання яких є боротьба із податковими злочинами та як наслідок наповнення Державного

Бюджету України. Так внаслідок помилки під час внесення змін та поправок до Податкового кодексу України повноваження податкової міліції яка безпосередньо здійснює функції із боротьби з податковими злочинами були припинені та виключені з кодексу, що також дає широкі можливості платникам податків уникнути відповідальності за несплату податків. [8].

Таким чином, ефективність застосування ст. 212 Кримінального кодексу України для притягнення до кримінальної відповідальності за умисне ухилення від сплати податків, зборів (обов'язкових платежів), є досить сумнівною на теперішній час. На сьогодні в Україні відсутній дієвий кримінально-правовий механізм контролю за виконанням бюджету та притягненням до відповідальності осіб, що здійснюють діяльність направлену на ухилення від сплати податків, існує правова невизначеність із повноваженнями правоохоронних органів.

Тому очевидно, що більш ефективними для забезпечення наповнення бюджету та формування фінансових ресурсів, а також уникнення податкових злочинів є посилення відповідальності платників податків за порушення в процедурі нарахування та сплати податків та вдосконалення законодавчої бази яка регулює питання відповідальності за злочини направлені на ухилення від сплати податків.

Список використаної літератури:

1. Кримінальний кодекс України [Електронний ресурс] : документ № 2341-III, від 30.12.2020. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text>. – Назва з екрана.
2. Наукова стаття автор Курс российского уголовного права : Общая часть / под ред. В. Н. Кудрявцева, А. В. Наумова. — М., 2001. — 479 с.
3. Курс уголовного права : в 5 т. — М., 1999. — Т. 1. Учение о преступлении / под ред. Н. Ф. Кузнецовой, И. М. Тяжковой. — 624 с.
4. Конституція України [Електронний ресурс] : документ №254к/96-ВР від 01.01.2020. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>. – Назва з екрана.
5. Матеріали журналу «Молодий вчений», видання • № 2 (54) • лютий, 2018, автори: Західна О.Р., Петик Л.О., Щур-Живко О.С,- 718 с.
6. Податковий кодекс України [Електронний ресурс] : документ №2755-VI, від 01.01.2021,. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17#Text>. – Назва з екрана.
7. Закону України "Про внесення змін до Кримінального кодексу України та Кримінального процесуального кодексу України щодо зменшення тиску на бізнес" [Електронний ресурс] : № 101-IX від 18.09.2019. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/101-20#Text> – Назва з екрана.
8. Закон України [Електронний ресурс] : №1797-VIII від 21.12.2016 "Про внесення змін до Податкового кодексу України щодо покращення

інвестиційного клімату в Україні". Режим доступу:
<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1797-19#Text>– Назва з екрана.

Коваленко Єлизавета Віталіївна

*здобувачка вищої освіти
першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
Національного університету
“Запорізька політехніка”*

Науковий керівник:

Кириченко Юрій Вікторович

*доктор юридичних наук, доцент,
професор кафедри політології та права
Національного університету
“Запорізька політехніка”*

КОНСТИТУЦІЙНЕ ЗАКРІПЛЕННЯ ПРАВА НА СВОБОДУ ОБ'ЄДНАННЯ У ПОЛІТИЧНІ ПАРТІЇ В УКРАЇНІ ТА ЄВРОПЕЙСЬКИХ ДЕРЖАВАХ

Політичні партії відіграють важливу роль в організації та здійсненні політичної влади, виступають своєрідним посередником між громадянським суспільством і державною владою, впливають на формування суспільної думки та позицію громадян, безпосередньо беруть участь у виборах до органів державної влади та місцевого самоврядування.

Право на свободу об'єднання у політичні партії закріплено в ст. 36 Конституції України. Аналіз цієї статті засвідчив, що її положення за своїм змістом тісно пов'язані зі ст. 37, яка регламентує низку заборон щодо утворення і діяльності політичних партій, а також вона значною мірою відрізняється від аналогічних положень норм конституцій європейських держав.

Слід наголосити, що в більшості сучасних демократичних держав на конституційному рівні закріплено право на свободу об'єднання. Однак, для багатьох із них характерним є виділення з цього загального права і закріплення як особливого його виду право на свободу об'єднання у політичні партії. При цьому, як зазначає Ю.А. Юдін, “виокремлення сучасними конституціями із загального права на об'єднання особливого права на утворення політичних партій передусім свідчить про визнання суттєвої різниці між партіями та іншими видами громадських об'єднань і розуміння тієї ролі, яку партії відіграють у політичній системі” [1, с. 63].

Варто відзначити, що в конституціях Азербайджану, Грузії, Естонії, Латвії, Литви, Македонії, Сан-Марино, Сербії, Словаччини та Франції виділення із загального права на об'єднання права на утворення політичних партій здійснено шляхом спеціальної вказівки, що право на свободу об'єднання включає в себе право на утворення політичних партій. Наприклад, у п. 1 ст. 29 Конституції Словаччини встановлено, що “... кожен

має право спільно з іншими особами об'єднуватися у спілки, товариства та інші об'єднання”, а в п. 2 цієї статті вказано, що “громадяни мають право утворювати політичні партії і політичні рухи та об'єднуватися в них” [2]. А в конституціях Албанії, Андорри, Білорусь, Болгарії, Іспанії, Італії, Молдови, Німеччини, Польщі, Португалії, Туреччини та Угорщини положення щодо утворення і діяльності політичних партій містяться в окремих статтях. При цьому в деяких конституціях право на об'єднання у політичні партії відмежовується від права на об'єднання у громадські організації, і як правило, ці права закріплені в різних статтях.

У конституціях Вірменії, Румунії, Хорватії, Чехії та Чорногорії це право передбачено як у нормі про свободу об'єднання, так і в іншій нормі. Наприклад, законодавець Румунії на конституційному рівні закріпив положення щодо політичних партій в ст. 37, яка має назву “Право на об'єднання” та в ст. 8 – “Плюралізм і політичні партії” [3]. Але як зауважує В.В. Лемак, “порівняння стану конституційного врегулювання діяльності політичних партій в Україні з його регулюванням на цьому рівні в більшості європейських держав дає можливість дійти висновку про його недостатність у багатьох аспектах. Головна претензія при цьому полягає в констатації повної відсутності в Основному Законі України застережень щодо: а) демократичності внутрішнього організаційного устрою політичних партій; б) методів їх діяльності; в) порядку фінансування; г) прямої заборони так званих тоталітарних партій; д) відкритості (нетаємності) структур політичної партії” [4, с. 19].

Ретельний аналіз положень норм конституцій європейських держав свідчить, що в деяких із них закріплені положення, які відсутні в ст. ст. 36, 37 Конституції України. Так, в конституціях Албанії, Андорри, Болгарії, Вірменії, Іспанії, Німеччини, Польщі, Туреччини та Франції зафіксовані положення про утворення і діяльність політичних партій на принципах демократії, політичного плюралізму та багатопартійності. А в конституціях Білорусі, Болгарії, Словаччини, Угорщини, Чехії закріплено, що політичні партії відокремлені від держави і що їх ідеологія не може бути обов'язковою для громадян країни. Наприклад, у п. 4 ст. 20 Конституції Чехії записано, що “політичні партії та політичні рухи ... відокремлені від держави” [5].

У деяких європейських державах на конституційному рівні закріплені обмеження щодо утворення політичних партій та участі в їх діяльності. У той же час в конституціях Білорусі, Вірменії, Грузії, Молдови, Румунії, Сербії, Словенії, Туреччини та Чорногорії крім зазначених обмежень передбачено також обмеження для певних категорій громадян.

Отже, право на свободу об'єднання у політичні партії в тому чи іншому об'ємі закріплено у більшості конституцій держав континентальної Європи. Проте при більш детальному аналізі конституційного врегулювання статусу політичних партій в Україні, з'ясування відповідності такого врегулювання європейськими стандартами, за висловленням В.В. Лемака, “... проглядається істотна віддаленість від західного зразка” [4, с. 18].

Таким чином, підсумовуючи викладене, зазначимо, що питання, пов'язане з проблематикою права кожної людини на свободу об'єднання у політичні партії має актуальне значення, і тому належне його конституційне врегулювання допоможе забезпечити відповідну практику та наповнити її демократичним змістом.

Список використаної літератури:

1. Юдин Ю.А. Политические партии и право в современном государстве. Москва: Форум–Инфра-М, 1998.
2. Конституція Словацької Республіки від 1 вересня 1992 р. URL: <http://www.concourt.sk>.
3. Конституція Румунії від 21 листопада 1991 р. URL: <http://www.constitutions.ru/archives/184>.
4. Лемак В. Політичні партії як інститут громадянського суспільства : проблеми правового регулювання в Україні. *Право України*. 2010. №7. С. 18-23.
5. Конституція Чехії від 16 грудня 1992 р. URL: <http://www.czinvest.ru/o-chehii/constitution.html>.

Кулібаба Тетяна Миколаївна

здобувачка вищої освіти

другого (магістерського) рівня вищої освіти

Дніпровського гуманітарного університету

Науковий керівник:

Лабенська Лілія Леонідівна

кандидат юридичних наук, доцент

доцент кафедри права

Дніпровського гуманітарного університету

ФОРМИ НАРОДНОГО ВОЛЕВИЯВЛЕННЯ: КОНСТИТУЦІЙНО-ПРАВОВЕ ЗАКРІПЛЕННЯ

Стаття 69 Конституції України регламентує, що «народне волевиявлення здійснюється через вибори, референдум та інші форми безпосередньої демократії» [1].

Актуальність нашого дослідження пов'язана з проблемами відсутності реального механізму реалізації даної норми Основного Закону.

Спробуємо проаналізувати чинники, що спричинили такий стан речей, а також, запропонувати можливі шляхи вирішення цієї проблеми.

Різні аспекти щодо змісту народного волевиявлення та безпосередньої демократії, а також системи відповідних форм її реалізації були об'єктом досліджень значної кількості фахівців права, таких як: М.О.Баймуратов, О.В.Батанов, Ю.Б.Ключковський, М.І.Козюбра, В.В.Кравченко, В.Ф. Погорілко, Ю.М.Тодика, В.Л.Федоренко, О.Ф. Фрицький, Г.П. Циверенко, В.М.Шаповал, Ю.С.Шемшученко, О.І. Ющик та інших науковців.

Нажаль, в науковій юридичній літературі, не існує єдиного підходу до визначення поняття «народне волевиявлення» або «безпосередня демократія». Відповідно, не існує закріплення цих понять й в нормативно-правових актах.

Негативно впливає на такий стан речей, те що автори нашої Конституції порушили вимоги точності й лаконічності мови Основного Закону держави, використали поняття «та інші форми безпосередньої демократії», що дає певний простір для суб'єктивних різнотлумачень як кількості так і якості відповідних форм волевиявлення.

Проаналізуємо декілька підходів до наукового визначення поняття «народне волевиявлення», регламентоване Конституцією.

О.О.Галус, аналізуючи положення статті 69 Конституції визначає, що в Україні на конституційному рівні закріплено можливість існування необмеженого кола форм безпосереднього народовладдя, а також надає авторське визначення форми безпосереднього народовладдя як способу безпосереднього волевиявлення народу або його окремої частини (у деяких випадках – територіальної громади), яке має імперативний та легітимний

характер, із метою вирішення питань, що становлять суспільний інтерес. Наводить їх перелік: конституційні форми – вибори, референдуми, референтні ініціативи, мирні збори, мітинги, походи, демонстрації, звернення громадян (петиції), законодавчі збори, зокрема загальні збори населення за місцем проживання, народні (місцеві ініціативи), дорадчі опитування громадян України, виявлення громадської думки тощо [2, с. 56].

Тобто, автор ототожнює терміни «народне волевиявлення» та «безпосереднє народовладдя». Разом з тим, слід звернути увагу, що таке поняття як «безпосереднє народовладдя» жодного разу не зустрічається в тексті Конституції України та відповідному законодавстві.

Проте, 9 червня 2020 року Верховна Рада України зареєструвала законопроект «Про народовладдя через всеукраїнський референдум», внесений Президентом України.

Інше наукове визначення запропоноване О.Ф. Фрицьким, який вважав, що народне волевиявлення — це засіб реалізації політичного права громадян України вільно обирати і бути обраними до Верховної Ради України, Верховної Ради Автономної Республіки Крим, до рад місцевого самоврядування, обирати голів сіл, селищ, міст та Президента України, брати участь у всеукраїнських та місцевих референдумах, а також здійснювати інші форми безпосередньої демократії [3].

До таких форм він відносить ті, що регламентовані Конституцією і Законами, а саме: референдуми (загальнодержавний та місцеві), вибори народних депутатів, вибори Президента України, вибори депутатів ВР АРК, вибори депутатів місцевих рад, голів сільських, селищних, міських рад, а також відповідні форми на місцевому рівні: загальні збори, громадські слухання та місцеві ініціативи (вони передбачені Законом «Про місцеве самоврядування в Україні»)

Найбільш цікавим, є підхід до цього питання, яке висловлював, ще у 2001 році, Погорілко В.Ф., який вважав, що у разі узурпації влади народу державою, її органами або посадовими особами – частково чи повністю – він, логічно, має право на будь-яку форму опору, протидії, непокори з метою захисту, охорони влади [4, с. 5].

Тобто, мітинги, демонстрації, пікети, походи та інші акції такого характеру, є також способом народного волевиявлення. Яскравим практичним підтвердженням даної тези, є події Помаранчевої революції 2004 року та Майдану 2014 року.

Зрозуміло, що наукові підходи щодо змісту «народне волевиявлення» або «форми безпосередньої демократії» можуть різнитися, а от у необхідності формально-юридичного закріплення системи форм та дієвого механізму їх реалізації, думки всіх фахівців тотожні.

Проаналізувавши різні наукові погляди, логічним висновком було б, запропонувати внести зміни до Конституції України. Але на сьогоднішній день, склалась досить складна ситуація «замкнутого кола». Для внесення змін до статті 69 Розділу 3 Конституції України, обов'язковою умовою є

проведення всеукраїнського референдуму. Нажаль, провести такий референдум (до речі, як і будь-який інший) неможливо, в зв'язку з відсутністю відповідного законодавства.

Парадоксально, адже, відповідно до статті 5 Конституції України, єдиний носій влади – народ, нажалі, позбавлений права законодавчої ініціативи, а також не має відповідних форм контролю за обраною владою, в тому числі, яка і приймає закони. Хоча, проект Конституції України, підготовлений Робочою групою Конституційної комісії України 15 листопада 1995 р., у ст. 70 було запроваджено таку форму народного волевиявлення, як народна законодавча ініціатива. Проте у чинній Конституції України ця форма чомусь не передбачена, незважаючи на те, що у багатьох конституціях світу вона законодавче закріплена, наприклад Італія, Латвія, Литва, Польща та ін..

Таким чином, станом на сьогодні, залишається чекати від законодавця прояву політичної волі щодо прийняття вкрай актуального закону про референдуми (всеукраїнський та місцеві).

Список використаної літератури:

1. Конституція України : Закон України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>.
2. Галус О.О. Поняття та види форм безпосереднього народовладдя в Україні. *Університетські наукові записки*. 2005 № 4 (16). URL: http://www.univer.km.ua/journal.php?vis=14&vis_cap=%D0%
- 3 .О. Ф. Фрицький. Конституційне право України: Підручник. — К: Юрінком Інтер. - 536 с.. 2003
4. Конституційно-правові форми безпосередньої демократії в Україні: проблеми теорії і практики / за аг. ред. В.Ф. Погорілка. – К.: Інститут держави і права ім. В.М Корецького НАН України, 2001. – с. 5

Ліщенко Олександр Олександрович

здобувач вищої освіти

другого (магістерського) рівня вищої освіти

Дніпровського гуманітарного університету

Науковий керівник:

Кириченко Олег Вікторович

доктор юридичних наук, доцент

професор кафедри права

Дніпровського гуманітарного університету

ПОНЯТТЯ ПРИНЦИПУ НЕВІДВОРОТНОСТІ КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ

Кримінальному праву як галузі права властиві певні принципи, тобто основні, провідні засади, які закріплені в нормах права і визначають побудову всієї галузі права, окремих її інститутів, правотворчу і правозастосовну діяльність. Ці принципи мають важливе значення в здійсненні кримінальної політики [1, с. 11]. Кримінальне право тільки тоді виконує свою соціально-моральну та організаційно-правову місію, коли керується принципами, які були «вироблені» на протязі суспільного життя.

Кримінально-правові принципи мають велике практичне значення, оскільки, по-перше, історія показує, що будь-яка правова теорія, яка має прогресивний характер для конкретної соціальної обстановки, у цій обстановці отримує закріплення у нормативному матеріалі, що відображає об'єктивний процес розвитку суспільства та правової системи; по-друге, важко не погодитися з тим, що на правосвідомість громадян впливають не тільки і не стільки конкретні правові приписи, а найбільш загальні ідеї та положення, адже загальновідомо, що громадяни більше знають принципи, а ніж конкретні статті Кримінального кодексу.

На сьогодні виникає потреба глибокої теоретичної розробки системи принципів кримінального права та її реалізації в процесі реформування чинного кримінального законодавства.

Правильний підхід до виявлення і відбору принципів будь-якої галузі права, у тому числі і кримінального, вимагає відмежування цієї правової категорії від інших, і перш за все, як сутність, завдання і мета права. На більш високому рівні в ієрархії правових понять слід помістити цілі (завдання) даної правової системи чи галузі права, оскільки саме цілі та завдання визначають призначення даної правової галузі та системи в цілому.

В юридичній літературі були зроблені спроби систематизувати принципи кримінального права на загальноправові та галузеві [2, с. 3-4; 3, с. 12-13].

Г.А. Кригер виділяє загальні, міжгалузеві і галузеві принципи. У числі останніх стосовно кримінального права автор називає відповідальність за винне діяння, передбачене законом, особистий характер відповідальності,

індивідуалізація відповідальності і покарання, економія кримінальної репресії. Цей підхід базується на тому, що такі принципи як принцип гуманізму, законності, демократизму та деякі інші, безперечно, властиві кримінальному праву, але разом з тим вони в тій чи іншій мірі властиві адміністративному, цивільному, трудовому та іншим галузям права. Тому їх визнають принципами усієї системи національного права або загальноправовими принципами [4, с. 102].

Тому виникає питання: чи існують кримінально-правові принципи у «чистому» вигляді, тобто властиві тільки цій галузі права, і якщо вони дійсно існують, то в якому співвідношенні знаходяться з загальноправовими?

З точки зору прихильників вказаного підходу до галузевих відносяться ті принципи, які діють виключно у галузі кримінального права і не проявляються в інших галузях. Але, по-перше, у вказаних авторів спостерігається суттєві розбіжності щодо розподілу усіх принципів на загальноправові та специфічні, що властиві кримінальному праву.

Тоді цілком слушно виникає питання про те, яку вихідну позицію у відборі кримінально-правових принципів слід обрати. Переважна більшість авторів вважають, що в кримінально-правових принципах повинні бути сформульовані керівні ідеї та засади, які б давали громадянам, правозастосовчим органам і законодавцю уявлення про те, в яких випадках особа може бути притягнута до кримінальної відповідальності, і яким чином повинна визначатися форма, межі та об'єм відповідальності за скоєне, тобто такі принципи повинні виступати у якості засобів, за допомогою яких досягається зв'язок між злочином і покаранням.

Але таке формулювання критерію відбору принципів кримінального права є надто загальним і допускає широке його тлумачення у кримінально-правовій літературі.

С.Г. Келіна та В.М. Кудрявцев, вбачаючи необхідність закріплення кримінально-правових принципів у вигляді статей Кримінального кодексу, виділяють саме ті з них, які можуть бути сформульовані у виді законодавчого тексту, а саме: законність; рівність громадян перед законом; принцип особистої відповідальності; принцип вини; невідворотність відповідальності; справедливість відповідальності; гуманізм; принцип демократизму [5, с. 64].

П.А. Фефелов пропонує власну систему принципів кримінального права. Так, невідворотність та індивідуалізацію покарання, на його думку, необхідно розглядати в якості основних принципів, тому що саме вони відображають зв'язок між основними поняттями кримінального права – злочином і покаранням – і характеризують предмет і метод регулювання кримінального права, визначаючи специфіку даної галузі. Принципи економії примусових заходів і відповідності покарання тяжкості скоєного злочину також відносять до специфічних принципів і характеризують всю галузь кримінального права в цілому, але відрізняються від основних перш за все своїм призначенням: виконують лише регулятивну функцію в процесі реалізації основних принципів [6, с. 40].

На особливу увагу заслуговує підхід М.Й. Коржанського до виокремлення кримінально-правових принципів. Він виділяє такі специфічні принципи кримінального права, як принцип законодавчого визначення злочину, принцип особистої винної відповідальності, суб'єктивної та повної осудності, принцип переваги пом'якшуючих обставин, більшої караності групового злочину, відповідності покарання тяжкості вчиненого злочину та принцип економії «уголовної» репресії [7, с. 69]. Отже, як бачимо, автор звертає увагу лише на ті принципи, які мають пряму дію і пряму регулятивну функцію у кримінальному праві. Безперечно, вказані принципи відображають специфічні предмет та метод кримінального права, але відмова автора від таких загальноправових принципів як законність, гуманізм, демократизм і справедливість виглядає безпідставно.

Підводячи підсумок слід зазначити, що принципами кримінального права визначаються найбільш визначні, головні положення (ідеї, засади), які встановлені законом чи безпосередньо із нього витікають і характеризують зміст цієї галузі права і об'єктивуються в законотворчій та правозастосовчій діяльності державних органів. Принципи кримінального права мають важливе значення для реалізації завдань кримінального законодавства у суспільстві. Кримінально-правова теорія не розробила єдиного підходу до систематизації кримінально-правових принципів.

До найважливіших принципів кримінального права відносяться відповідальність лише за вчинення суспільно небезпечного діяння, що передбачено законом як злочин; особистий характер відповідальності; відповідальність лише за наявності вини; невідворотність кримінальної відповідальності; індивідуалізація кримінальної відповідальності та покарання; доцільності кримінальної відповідальності тощо.

Отже, одним із принципів кримінального права є принцип невідворотності кримінальної відповідальності.

Перед тим, як охарактеризувати принцип невідворотності кримінальної відповідальності, слід визначити сутність кримінальної відповідальності.

Кримінальна відповідальність є найтяжчим видом юридичної відповідальності, правовим наслідком вчинення кримінального правопорушення і полягає у застосуванні до особи, яка вчинила його, державного примусу у формі покарання.

Соціальна та юридична сутність кримінальної відповідальності полягає у тому, що вона є: 1) реакцією держави на вчинене особою кримінального правопорушення; 2) офіційною державною оцінкою в обвинувальному вироку суду діяння як кримінального правопорушення, а особи, що його вчинила, як злочинця; 3) обумовлює настання певних несприятливих наслідків для особи, що вчинила кримінальне правопорушення, у вигляді передбачених чинним КК України санкцій.

Для того, щоб вчинене діяння стало підставою виникнення кримінальної відповідальності, необхідно, щоб воно відповідало ознакам складу певного кримінального правопорушення, передбаченого чинним КК.

Як зазначив Ю.В. Баулін, сутність кримінальної відповідальності як категорії публічного права є обмеження прав і свобод злочинця. Така відповідальність існує в трьох аспектах: законодавчому, судовому та виконавчому. Зміст кримінальної відповідальності становить взаємодію трьох її складових елементів – суб'єктів, об'єктів та діяння. Правовою формою законодавчо визначеної кримінальної відповідальності є санкція кримінально-правової норми, передбаченої КК; індивідуально визначеної судом – обвинувальний вирок суду і реально здійснюваної – діяльність органів виконавчої влади, спеціально уповноважених на виконання обвинувального вироку суду [8, с. 30].

Таким чином, кримінальна відповідальність – це передбачені КК вид та міра обмеження прав і свобод злочинця, що індивідуалізується судом та здійснюється спеціальними органами держави [8, с. 30].

Зміст принципу невідворотності кримінальної відповідальності полягає у тому, що особа, яка вчинила кримінальне правопорушення, підлягає покаранню в кримінально-правовому порядку. Під останнім варто розуміти й своєчасне притягнення злочинця до відповідальності, й те, що перед законом ніхто не повинен мати привілеїв [9, с. 24].

П.С. Матишевський з цього приводу зазначив, що принцип невідворотності кримінальної відповідальності виявляється у тому, що: 1) кожна особа, в протиправних діяннях якої є склад злочину, повинна понести кримінальну відповідальність; 2) така особа не може двічі покарана за один і той самий злочин [10, с. 18].

М.І. Мельник та М.І. Хавронюк характеризують цей принцип таким чином: будь-яка особа, яка скоїла злочин, підлягає покаранню або іншим заходам кримінально-правового впливу, передбачених кримінальним законом, якщо відсутні законні підстави звільнення її від кримінальної відповідальності чи покарання [11, с. 8].

Більш змістовно характеризує розглядуємий принцип П.Л. Фріс, а саме принцип невідворотності відповідальності визначає необхідність: виявлення та розкриття всіх без винятку вчинюваних у реальній дійсності злочинів; притягнення до кримінальної відповідальності всіх осіб, винних у їх вчиненні; застосування до кожного з них заходів кримінального покарання або замінюючих його мір, або звільнення від кримінальної відповідальності і (або) від покарання у випадках і на підставах, передбачених кримінальним законом; відшкодування заподіяної злочинцем шкоди там, де це можливо; покликаний продемонструвати соціально нестійким елементам «невигідність» порушення кримінального закону [12, с. 15].

Невідворотність кримінальної відповідальності слід розглядати через призму індивідуалізації та доцільності кримінальної відповідальності. Так, сутність індивідуалізації кримінальної відповідальності полягає в тому, що кримінальна репресія не повинна мати зрівняльного характеру. Як немає двох абсолютно ідентичних злочинів, а також абсолютно тотожних їх

виконавців, так і не повинно бути усередненого підходу до різних категорій злочинів і злочинців [12, с. 15].

Індивідуалізація відповідальності особи, яка вчинила діяння, що містить ознаки кримінального правопорушення, полягає, зокрема, в прийнятті правозастосовчими органами рішення про: притягнення такої особи кримінальної відповідальності, складовою частиною якої є засудження і застосування до неї покарання; звільнення її від кримінальної відповідальності і застосування у передбачених законом випадках заходів впливу, що не є кримінальним покаранням (наприклад, примусові заходи виховного характеру); застосування іншої (так званої особливої) форми реалізації кримінальної відповідальності [13, с. 3].

Вирішуючи це питання, працівники правозастосовчих органів, які діють на підставі закону і керуються своєю правосвідомістю, враховують характер і ступінь суспільної небезпечності діяння, що містить ознаки злочину, особу винного, його поведінку в контексті існуючої після вчинення діяння обстановки, а також можливі шляхи реалізації суспільно корисних цілей покарання: виправлення і перевиховання, запобігання вчиненню нових кримінальних правопорушень засудженим, а також іншими особами.

Отже, під принципом невідворотності кримінальної відповідальності слід розуміти один із різновидів спеціальних принципів кримінального права, який полягає у тому, що особа, яка вчинила кримінальне правопорушення, підлягає покаранню, якщо відсутні законні підстави звільнення її від кримінальної відповідальності чи покарання.

Список використаної літератури:

1. Кримінальне право України: Загальна частина : підруч. / М. І. Бажанов, Ю. В. Баулін, В. І. Борисов та ін. ; за ред. М. І. Бажанова, В. В. Сташиса, В. Я. Тація. 2-е вид., перероб. і допов. Київ : Юрінком Інтер, 2005. 480 с.
2. Чернишова Н. В., Володько М. В., Хазин М. А. Уголовное право Украины ; за ред. В. М. Бовсуновского. Киев, 1995. 456 с.
3. Советское уголовное право: Общая часть ; под ред. Н. А. Беляева и М. И. Ковалева. Москва, 1977. 542 с.
4. Кригер Г.А. Место принципов советского уголовного права в системе принципов права. *Советское государство и право*. 1981. № 2. С. 102-110.
5. Келина С. Г., Кудрявцев В. Н. Принципы советского уголовного права. Москва, 1988. 176 с.
6. Фефелов П. А. Принципы советского уголовного права. *Известия вузов. Правоведение*. 1989. № 2. С. 36-43.
7. Коржанський М. Про принципи уголовного права України. *Право України*. 1995. № 11. С. 69-70.
8. Баулін Ю. В. Звільнення від кримінальної відповідальності : монограф. Київ : Атіка, 2004. 296 с.

9. Савченко А. В., Кузнєцов В. В., Штанько О. Ф. Сучасне кримінальне право України : курс лекцій. Київ : Вид. ПАЛИВОДА А.В., 2005. 640 с.

10. Матишевський П. С. Кримінальне право України. Загальна частина : підруч. Київ : Юрінком Інтер, 2000. 272 с.

11. Кримінальне право в питаннях і відповідях. Від. ред. Я. Ю. Кондратьєв. Київ : Вид. „Правові джерела”, 1999. 196 с.

12. Фріс П. Л. Кримінально-правова політика України : автореф. дис. ... докт. юрид. наук : 12.00.08. Київ, 2005. 35 с.

13. Дмитриев В. В каком порядке погашается судимость. *Криминальный обзор*. 1999. № 15. С. 3.

Леонт'єв Владислав Вадимович

здобувач вищої освіти

другого (магістерського) рівня вищої освіти

Дніпровського гуманітарного університету

Науковий керівник

Потіп Микола Миколайович

доктор юридичних наук, доцент

професор кафедри права

Дніпровського гуманітарного університету

ПРАВОВА ПРИРОДА ЗАСТАВИ МАЙНОВИХ ПРАВ

Полеміка щодо правової природи інституту застави як способу забезпечення виконання зобов'язань триває вже досить довго.

Щодо правової природи застави саме майнових прав, то теорії правової природи застави прав, що в різні часи пропонувалися дослідниками, у науці цивільного права запропоновано об'єднувати у дві групи: 1) цесійні теорії, до яких належать теорія умовної цесії, обмеженої цесії, теорію субцесії; 2) так звані теорії “права на право” [1].

Відповідно до теорії умовної цесії [2], її прихильники пояснювали заставу прав як угоду цесії, що вчинена під відкладальною умовою. Заставодержатель отримує право стягнення за вимогою в момент настання відкладальної умови, тобто у разі прострочення боржника. До вказаного часу володільцем заставленого права залишається заставодавець.

Теорія обмеженої цесії визначає, що заставодержатель стає цесіонарієм з моменту вчинення застави, але він обмежений цілями заставного права, тобто фактично отримує правомочне (повноваження) на здійснення заставленого права. Ця теорія, як вірно зазначає Ф.О.Богатир'єв, вигідно відрізняється від теорії умовної цесії тим, що вона, зокрема, дає обґрунтування повноважень заставодержателя до настання моменту прострочення боржником. [3]

В науковій літературі вказують на цілий ряд недоліків теорій “цесій”: теорія умовної цесії не пояснює, на чому базуються повноваження заставодавця до невиконання зобов'язання і чому після невиконання заставодержатель не має усіх правомочностей суб'єкта відповідного права; теорія обмеженої цесії є неадекватною в питанні про можливість наступної застави, не дає відповіді на питання про відсутність необхідності в зворотній цесії права при належному виконанні зобов'язання [4]. Усі вказані недоліки пояснюються тим, що у разі належного виконання зобов'язання заставодавцем жодних правовідносин цесії не виникає. Тому результати дослідження правової природи застави майнових прав виключно крізь призму такого цивільно-правового інституту як цесія, не можуть бути в

повній мірі об'єктивними, оскільки не враховують усієї багатогранності використання майнових прав як предмету застави.

Подібною до цесійних теорій застави майнових прав є теорія сингулярного правонаступництва [5]. Її представники вважали, що заставодавець поступається частиною свого права, котра відповідає розміру боргу перед заставодержателем. Таким чином, заставодержатель разом із заставодавцем стає солідарним кредитором щодо боржника заставодавця. Таким чином, теорія сингулярного правонаступництва усуває недоліки цесійних теорій, зокрема, пояснює наявність ряду повноважень щодо предмета застави як у заставодержателя до моменту невиконання основного зобов'язання заставодавцем, так і у заставодавця – після такого моменту.

Проте, в науковій літературі справедливо вказується, що дана теорія не позбавлена наступних недоліків: відсутність зворотної цесії уступленої частини права у разі виконання заставодавцем свого зобов'язання, виникнення у заставодержателя права розпорядження усім заставленим правом після прострочення заставодавця, виконання боржником заставодавця до настання строку виконання забезпеченого заставою зобов'язання не дає заставодержателю права на стягнення виконаного [5].

Спроба усунути вказані недоліки цесійних теорій була зроблена німецьким вченим Бремером та знайшла своє відображення у так званій теорії "права на право". На думку вченого, «заставодержатель отримує, в силу певною мірою угоди, не саму вимогу, а право щодо такої вимоги, причому вказане право не є таким, що існувало раніше, а виникає лише внаслідок заставної угоди. Заставодержатель, таким чином, отримує нове, до того часу не існуюче право, але об'єктом застави є все таки відоме право» [6].

Обґрунтовуючи тезу про єдину природу застави незалежно від її предмета, вчений поширював наведене тлумачення правової природи застави майнових прав і на інші види застави, зокрема на заставу речей. Застава речей розглядалася ним, як застава права власності на річ, а не самої речі, що досить критично оцінювалося іншими вченими [5].

Основним недоліком даної теорії є те, що вона наділяючи заставодержателя лише правами щодо предмета застави, не передбачає надання такому заставодержателю жодних прав щодо безпосередньо боржника заставодавця. Таким чином, вказана теорія передбачаючи певний правовий зв'язок між заставодержателем та заставодавцем та наділяючи заставодержателя правом на предмет застави, не дає заставодержателю прав вимоги та не встановлює кореспондуючий такому праву вимоги суб'єктивний обов'язок третьої особи – боржника заставодавця майнових прав.

Незважаючи на вказані вище недоліки, теорія права на право продовжує викликає науковий інтерес, оскільки перебуває у площині теоретичного спору про речову або зобов'язальну природу застави взагалі.

Критерієм поділу правовідносин на абсолютні та відносні є суб'єктний склад правовідношення. В абсолютних правовідносинах коло

зобов'язаних осіб не визначене і абсолютному праву особи відповідає обов'язок всіх і кожного утримуватися від порушення цього права. У відносних правовідносинах, навпаки, відносному праву особи відповідає обов'язок суворо визначеного кола осіб. Класифікація правовідносин на речові та зобов'язальні здійснюється на підставі такого критерію, як спосіб реалізації права, що лежить в основі правовідношення. Уповноважена особа в речовому правовідношенні “вправі здійснювати свої повноваження без будь-яких активних дій зі сторони зобов'язаних осіб, в той час як реалізація зобов'язальних прав можлива лише за умови вчинення активних дій зобов'язаними особами” [7].

Речові правовідносини за своєю природою є абсолютними, але це не є підставою для їх ототожнення з останніми, оскільки до абсолютних належать також такі немайнові права як право на ім'я, честь, гідність, право авторства тощо. Відносні правовідносини є більш об'ємною категорією ніж зобов'язальні, оскільки крім останніх до відносних правовідносин можуть належати, наприклад, корпоративні правовідносини.

Зважаючи на те, що в основний інтерес при дослідженні заставних правовідносин становить не суб'єктний склад правовідношення, а спосіб реалізації прав заставодержателя щодо предмета застави, у науці цивільного права дослідження правової природи застави здійснювалося переважно в контексті поділу правовідносин на речові та зобов'язальні.

Тому, на нашу думку, слід погодитися з позицією деяких вчених про те, що дискусія про речово-правовий чи зобов'язально-правовий характер застави повинна бути вирішена в формі визнання подвійної природи застави [8]. Законодавчо закріплені ознаки застави дають підстави відносити її виключно до речово-правових або зобов'язально-правових інститутів лише шляхом применшення значимості тих чи інших ознак зобов'язально-правової та речово-правової природи застави, які безперечно їй притаманні. Отже, визначення застави як речово-правового способу забезпечення виконання зобов'язання, запропоноване свого часу О.С.Іоффе [9], і підтримане рядом українських науковців найбільш точно характеризує правову природу застави.

Якщо аналізувати дану проблему виключно крізь призму діючого вітчизняного законодавства, то діючий Цивільний кодекс України відносить заставу до способів забезпечення виконання зобов'язання, не вказуючи на ознаки речового права, що їй притаманні. У зв'язку з цим вченими висловлюються пропозиції щодо нормативного закріплення подвійності правової природи застави шляхом внесення її до переліку речових прав.

Список використаної літератури:

1. Яковлев А.С. До питання про правову природу застави майнових прав // Актуальні проблеми приватноправового регулювання: Матеріали Всеросійської наукової конференції молодих вчених (м Самара, 23-24 квітня 2004 року). - Самара, Изд-во Самар. Ун-ту. - С. 352.

2. Звоницкий А.С. Про заставу . - Київ, 1921. - С. 204;
3. Яковлев А.С. До питання про правову природу застави майнових прав // Актуальні проблеми приватноправового регулювання: Матеріали Всеросійської наукової конференції молодих вчених (м Самара, 23-24 квітня 2004 року). - Самара, Изд-во Самар. Ун-ту. - С. 352.
4. Богатирьев Ф.О. Проблеми застави прав // Господарство і право. - М., 2000. - № 7. - С. 84.
5. Звоницкий А.С. Про заставу по російському праву. - Київ, 1921. - 356с.
6. Стругков В. Про заставу по російському праву. Вид. 2-е. СПб., 1891. - 205 с.
7. Сорокіна С.Я. Способи забезпечення виконання цивільно-правових зобов'язань між соціалістичними організаціями. - Красноярськ: Вид-во Красноярського університету, 1989. - С. 38.
8. Пучківська І.І. Іпотека: заставу нерухомості. - Х: Консум, 1997. - С.29; Сулейменов М.К., Осипов Є.Б. Заставне право. - Алмати: Еділет Прес, 1997. - С.5.
9. Юффе О.С. Зобов'язальне право. - Ленінград, 1975. - 235с.

Мирошник Євгеній Петрович

здобувач вищої освіти

другого (магістерського) рівня вищої освіти

Дніпровського гуманітарного університету

Науковий керівник

Потіп Микола Миколайович

доктор юридичних наук, доцент

професор кафедри права

Дніпровського гуманітарного університету

СПОСОБИ ЗАХИСТУ ПРАВА НА КОМЕРЦІЙНУ ТАЄМНИЦЮ

Правовий захист можна розглядати в об'єктивному та суб'єктивному значенні.

В об'єктивному значенні захист об'єктів комерційної таємниці – це обов'язок відповідних державних органів відповідно до закону щодо встановлення факту належності до закону щодо встановлення факту належності прав або факту порушення суб'єктивного права на комерційну таємницю та застосування відповідних заходів, спрямованих на поновлення порушених прав та законних інтересів носіїв комерційної таємниці, аж до застосування санкцій до правопорушників.

В суб'єктивному значенні правовий захист прав на комерційну таємницю можна розглядати як правові можливості, надані відповідному суб'єкту права, звернутися до компетентних державних органів за захистом (визнання, поновлення права та припинення правопорушення) порушених суб'єктивних прав [1, с. 27].

Правовий захист прав на комерційну таємницю завжди пов'язаний з суб'єктивним моментом – обов'язковим волевиявленням суб'єкта права щодо реалізації правової можливості як при встановленні режиму правової охорони комерційної таємниці, так і при її захисті.

Охорона і захист за своїм юридичним змістом проявляються як цивільно-правові відносини, що регулюються нормами процесуального права.

Отже, є підстави зробити висновок, що правовий захист комерційної таємниці завжди ніби супроводжує об'єкти охорони. Захист не може існувати самостійно, бути самодостатнім, тому що він проявляється тільки в момент порушення встановленого режиму охорони прав на комерційну таємницю. Правова охорона, яка не забезпечена правовим захистом, не може досягти основної мети – визнання за відповідним суб'єктом належних йому певних суб'єктивних прав у сфері промислової власності, а правовий захист спрямований на поновлення порушених прав та законних інтересів цих суб'єктів.

Поняття правового захисту в юридичній літературі трактується по-різному, оскільки в Цивільному кодексі України немає визначення поняття

захисту, але визначаються порядок і засоби захисту цивільних прав. Сьогодні захист права на володіння інформацією здійснюється тільки нормами, що встановлюють адміністративно-правову, кримінально-правову відповідальність за неправомірне збирання, розголошення та використання комерційної таємниці, або зобов'язально-правовими способами.

Громадяни, юридичні особи, які володіють інформацією професійного, ділового, виробничого, банківського, комерційного та іншого характеру, одержаною на власні кошти, або такою, яка є предметом їх професійного, ділового, виробничого, банківського, комерційного та іншого інтересу і не порушує передбаченої законом таємниці, самостійно визначають режим доступу до неї, включаючи належність її до категорії конфіденційної, та встановлюють для неї системи (способи) захисту.

Таким чином, правовий захист комерційної таємниці здійснюється в передбаченому законом порядку, тобто у належній процесуальній формі, шляхом застосування відповідних засобів і способів захисту.

При цьому варто розмежовувати поняття „охорона” та „захист”.

Поняття „охорона прав” зазвичай трактується більш широко, оскільки включає будь-які заходи, спрямовані на забезпечення інтересів власника. До сфери, що розглядається охороною, але не захистом права на комерційну таємницю, мають належати такі заходи, як, наприклад, страхування ризику конфіденційності відомостей, що становлять комерційну таємницю, наявність зобов'язання щодо збереження комерційної таємниці в трудових договорах та контрактах, забезпечення спеціальних технічних засобів тощо [2, с. 12].

Необхідність у засобах захисту виникає тоді, коли право порушено, або існує реальна загроза його порушення. Важливим при цьому є питання відповідності комерційної таємниці встановленим законом критеріям охоронюваності, в які визначає В.Дозорцев – незагальновідомість, незагальнодоступність та обігоздатність [3., с. 244]. У зв'язку з цим на власника покладається обов'язок не лише довести, що інформація відповідала всім названим вище критеріям охороноспроможності, але й те, що конкретна особа отримала доступ до неї із застосуванням незаконних способів. В іншому разі право власника комерційної таємниці захисту не підлягає.

Захист права на комерційну таємницю може здійснюватись у таких двох формах: 1) самозахист; 2) юрисдикційна форма [4, с. 12-13].

Самозахист – це можливість самостійної нейтралізації та виведення з ладу технічних засобів, незаконно встановлених третіми особами на території чи в приміщеннях, які займає власник комерційної таємниці, застосування оперативних заходів з дезінформації осіб, що незаконно збирають інформацію, з метою запобігання можливій шкоді від розголошення такої інформації.

У порядку самозахисту можуть застосовуватись і заходи дисциплінарної відповідальності до працівників, з якими укладено відповідні трудові договори.

Юрисдикційна форма – полягає у зверненні за захистом до компетентних державних органів.

У межах юрисдикційної форми правознавці виділяють три форми захисту порушеного права: 1) цивільно-правова; 2) адміністративно-правова; 3) кримінально-правова.

Цивільно-правова (загальна) форма здійснюється зверненням до суду.

Враховуючи, що за суб'єктивним складом учасниками відносин з питання захисту комерційної таємниці є суб'єкти підприємницької діяльності, такі справи підсудні, здебільшого господарським судам.

Як правило, до суду варто звертатись у разі порушення права на комерційну таємницю одним з контрагентів договору, з питань прямо передбачених договором.

Але право на звернення до суду не обмежується договором. Варто лише звернути увагу на одну з найважливіших функцій цивільного права – компенсаційну. Тобто, навіть якщо предмета спору прямо не передбачено договором, але він стосується прав та інтересів сторін, вони можуть вирішувати цей спір в суді.

Стаття 16 Цивільного кодексу України зазначає право на звернення, а також способи цивільно-правового захисту порушених прав:

1. Кожна особа має право звернутися до суду за захистом свого особистого немайнового або майнового права та інтересу.

2. Способами захисту цивільних прав та інтересів можуть бути:

1) визнання права; 2) визнання правочину недійсним; 3) припинення дії, яка порушує право; 4) відновлення становища, яке існувало до порушення; 5) примусове виконання обов'язку в натурі; 6) зміна правовідношення; 7) припинення правовідношення; 8) відшкодування збитків та інші способи відшкодування майнової шкоди; 9) відшкодування моральної (немайнової) шкоди; 10) визнання незаконними рішення, дій чи бездіяльності органу державної влади, органу влади Автономної Республіки Крим або органу місцевого самоврядування, їхніх посадових і службових осіб.

Суд може захистити цивільне право або інтерес іншим способом, встановленим договором або законом.

Адміністративно-правова (спеціальна) форма застосовується у випадках, прямо передбачених законом України. А саме Законом України „Про захист від недобросовісної конкуренції”. Відповідно до норм цього Закону захист порушеного права на комерційну таємницю здійснюють органи Антимонопольного комітету України шляхом притягнення винних осіб до адміністративної відповідальності у вигляді штрафу в розмірі до 3% виторгу від реалізації товарів, виконання робіт, надання послуг суб'єкта господарювання за останній звітний рік, що передував року, в якому

накладається штраф. А в разі, якщо обчислення виторгу суб'єкта господарювання є неможливим, або виторг відсутній, штрафи накладаються у розмірі до п'яти тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян.

Адміністративне провадження з цих справ, як уже було зазначено, здійснюють органи Антимонопольного комітету України за заявою особи, яка вимагає захисту свого права на комерційну таємницю. Суб'єктом адміністративної відповідальності у цьому випадку може бути тільки суб'єкт підприємницького права.

У разі, якщо порушення права на комерційну таємницю здійснюється способом, який може становити суспільну небезпеку, застосовується кримінально-правова форма захисту права а комерційну таємницю. Порушення справи у цьому разі не потребує обов'язкового звернення особи, права якої порушено, і здійснюється у порядку, передбаченому Кримінально-процесуальним кодексом України.

Таким чином, як видно з проведеного аналізу, чинне законодавство України, навіть попри певні наявні колізії, дає можливість в необхідному обсязі та належним чином забезпечити правовий захист права на комерційну таємницю.

Список використаної літератури:

1. Демченко В. Экономическая разведка или коммерческий шпионаж? // Бизнес и безопасность, 2003 - N 1 – С. 18-19.
2. Романенко О.А. Проблеми захисту комерційної таємниці підприємств у сучасних умовах // Фінансовий контроль, 2004 - № 5 – С. 41-44.
3. Гаврилов Э. К вопросу об охране коммерческой, служебной и личной тайны. Гражданско-правовые аспекты // Хозяйство и право, 2003 - N 5 – С. 28-34.
4. Сергеева О. Поняття та ознаки комерційної таємниці // Підприємництво, господарство і право, 2001 – N 2 – С. 36-38.

Насташенко Ярослава Ігорівна

здобувачка вищої освіти

другого (магістерського) рівня вищої освіти

Дніпровського гуманітарного університету

Науковий керівник:

Тімочкін Максим Володимирович

викладач кафедри права

Дніпровського гуманітарного університету

БУЛІНГ В АДМІНІСТРАТИВНІЙ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ

Ще кілька років тому повідомлення про перестрілки в американських школах були для українців чимось на кшталт голлівудських фільмів: гостросюжетне дійство, яке складно уявити у вітчизняних школах. Але в 2017 році не поодинокими стали випадки жорстокого побиття підлітків їхніми однолітками із записом того, що відбувається, на відео. У 2020 році ці прояви тривають.

Мета. Проаналізувати поняття «Булінг» та нормативно-правову базу з питань булінгу(цькування), дослідити види покарань, які застосовуються, провести аналіз способів протидії булінгу в Україні та інших країнах.

Поняття булінгу можна розглядати у різних аспектах. Наприклад:

Британські дослідники Д. Лейн та Е. Міллер визначають булінг як довготривалий процес усвідомленого жорстокого поведіння, фізичного або психічного характеру, з боку індивіда або групи осіб по відношенню до іншого індивіда, який не здатен себе захистити в даній ситуації. Е. Роланд визначає булінг як соціальну систему, яка включає переслідувача, жертву, а також сторонніх спостерігачів. [1]

У КУпАП (Кодекс України про Адміністративні Правопорушення) про булінг сказано так:

«Булінг (цькування), тобто діяння учасників освітнього процесу, які полягають у психологічному, фізичному, економічному, сексуальному насильстві, у тому числі із застосуванням засобів електронних комунікацій, що вчиняються стосовно малолітньої чи неповнолітньої особи або такою особою стосовно інших учасників освітнього процесу, внаслідок чого могла бути чи була заподіяна шкода психічному або фізичному здоров'ю потерпілого, - тягне за собою накладення штрафу від п'ятдесяти до ста неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або громадські роботи на строк від двадцяти до сорока годин»(ст. 173⁴). [2]

Нормативно-правова база з питань Булінгу (цькування)

✚ Конвенція ООН. Про права дитини.

✚ Закон України "Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо протидії булінгу (цькуванню) від 18 грудня 2018 року № 2657- VIII

Законом № 2657 вносяться зміни до таких законодавчих актів України:

- ✚ Наказ Міністерства освіти і науки України від 28.12.2019 № 1646 "Деякі питання реагування на випадки булінгу (цькування) та застосування заходів виховного впливу в закладах освіти"
- ✚ Інформаційні матеріали щодо створення безпечного середовища, формування в дітей та учнівської молоді ціннісних життєвих навичок у 2019/2020 навчальному році.

Види покарань, які передбачаються за булінг

1-штрафи від 850 до 3400 грн.; **2-**громадські роботи від 20 до 60 год.; **3-** виправні роботи до 1 місяця.

Доросла людина та дитина, віком від 16 до 18 років, відповідатиме за булінг самостійно.

Так, за булінг стосовно малолітньої чи неповнолітньої особи або такою особою стосовно інших учасників освітнього процесу, внаслідок чого могла бути чи була заподіяна шкода психічному або фізичному здоров'ю будуть штрафувати розміром від **50** до **100** неоподатковуваних мінімумів доходів громадян (**850-1700 грн.**) або кривдник отримає громадські роботи на строк від **20** до **40** годин.

За булінг, вчинений групою осіб або повторно протягом року після накладення адміністративного стягнення, потягне за собою покарання у вигляді: штрафу від **100** до **200** неоподатковуваних мінімумів доходів громадян (**1700-3400 грн.**) або громадські роботи на строк від 60 до 60 годин.

За малолітніх дітей – кривдників (до 14 років) та неповнолітніх (віком від 14 до 16 років) відповідатимуть їх батьки або особи, що їх замінюють: цькування їх дітьми інших учасників освітнього процесу їм «вилляться» у: штраф, від 50 до 100 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян (850 – 1700 грн.) або громадські роботи на строк від 20 до 40 годин.

Способи протидії булінгу в Україні та інших країнах.

В нашій країні існувала гостра потреба визначення заходів протидії даному явищу та встановлення відповідальності за булінг на законодавчому рівні. Тому, 18 грудня 2018 р. Верховна Рада прийняла Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо протидії булінгу» № 8584. Цей документ вносить поправки до КУпАП який доповнено новою ст. 1734, до Закону України "Про освіту", де визначено механізми протидії цькуванню, зокрема, покладання на засновника закладу освіти здійснення контролю за виконанням плану заходів, спрямованих на запобігання та протидію булінгу; затвердження та оприлюднення на веб-сайтах плану заходів, щодо вирішення проблем цькування, а також забезпечення відкритого доступу до правил поведінки здобувача освіти в закладі освіти.

Говорячи про світовий досвід із розв'язання даного питання, варто відзначити, що однією з перших країн, де про проблему булінгу почали говорити на національному та законодавчому рівнях стала Швеція. Тут, окрім законів, що захищають жертв цькування, впроваджено закріплену в

законодавстві системну профілактичну роботу, яку здійснюють державні установи та некомерційні організації, на кшталт, «Friends».

Найефективнішою антибулінговою програмою визнано норвежську загальнонаціональну програму Дена Ольвеуса, результати багатолітнього моніторингу якої продемонстрували свою дієвість – вона на 30-50% знижує кількість інцидентів, пов'язаних з цькуванням. Одночасно знижуються й показники антисоціальної поведінки, включаючи пияцтво, крадіжки, вандалізм тощо, а також покращується загальний клімат в школах. Дана програма засновується на принципах, що передбачають створення теплового та позитивного шкільного (в ідеалі – і домашнього) середовища та ставить акцент не на покаранні, а на заохоченні до мирного співіснування з твердими рамками і обмеженнями неприйнятної поведінки. Секрет успіху полягає в системному підході до проблеми булінгу: психолог та вчений Ден Ольвеус наполягає на важливості роботи з усім набором соціальних ролей: так звані «bullying circle» складають не лише жертва та агресор, а й прибічники та пасивні спостерігачі. [3]

Отже, беручи до уваги вищезазначене, можна зробити висновок, що булінг як в Україні, так і в інших країнах дуже поширена проблема, яка потребує уваги та дій. Розглянувши декілька думок психологів стосовно булінгу, думки дослідників та поняття булінгу в КУпАП, хочу зазначити, що всі зійшлися в тому, що булінг – агресивна поведінка, яка може проявлятися як у фізичному, так і психологічному насильстві.

В Україні є чітка нормативно-правова база з питань булінгу, яка містить у собі інформацію про права дитини, інформаційні матеріали щодо попередження появи насильства(тощо).

Стосовно способів протидії булінгу в Україні та закордоном, мені все ж таки більш подобається закордонна практика програми антибулінгу. Звичайно, закордоном випадки булінгу зустрічаються набагато частіше ніж в Україні, але все ж таки хотілося б, щоб Україна перейняла декілька антибулінгових програм у інших країн, таким чином ми змогли б знизити відсоток потерпілих від булінгу вдвічі або навіть втричі.

Список використаної літератури:

1. Лейн Д.А. Школьная травля (буллинг) / Дэвид А. Лейн. URL: http://psifeya.ru/wp-content/uploads/2014/02/ЛейнД_Школьнаятравля-буллинг-статья.doc Загол. з екрану. Мова російська
2. КУпАП (Кодекс України про Адміністративні Правопорушення).
3. Миськевич Т. Регулювання проблеми булінгу на законодавчому рівні: перші кроки України та світовий досвід / Т. Миськевич // Громадська думка про правотворення. 2019. № 1 (166). С. 18–22. URL: <http://nbuviap.gov.ua/images/dumka/2019/1.pdf>.

Пеня Дар'я Вадимівна

учениця групи ІІ-2

*Комунального закладу освіти «Міський
юридичний ліцей наукового спрямування при
Університеті митної справи та фінансів»
Дніпровської міської ради*

Науковий керівник

Алфьорова Тетяна Миколаївна

кандидат юридичних наук, доцент

доцент кафедри права

Дніпровського гуманітарного університету

ВДОСКОНАЛЕННЯ ОРГАНІЗАЦІЇ ТА ДІЯЛЬНОСТІ СУДУ ПРИСЯЖНИХ В УКРАЇНІ

На жаль, у юридичній науці відсутнє єдине усталене визначення категорії «правовий статус» та є різні підходи до виокремлення, відповідно, його структурних елементів. У своїй науковій статті «Методологічні засади визначення змісту правового статусу суду» Д. Баронін наводить цілий ряд дефініцій поняття «правовий статус» і доходить логічного висновку, що у науці наявні неоднозначні дефініції власне категорії правового статусу та її змісту.

Однак, проаналізувавши все їх розмаїття, науковець виділяє два основні підходи. На думку прихильників першого підходу, правовий статус – це комплексна категорія, яка складається із сукупності різних «елементів», об'єднаних тим, що вони характеризують становище людини в суспільстві. Представники іншого підходу (наприклад, М. В. Вітрук, В. А. Кучинський, Г. В. Мальцев, М. С. Строгович), які підтримують концепцію стадійного існування суб'єктивного права, під правовим статусом розуміють певну стадію в розвитку суб'єктивного права, проміжну ланку між правоздатністю та конкретними суб'єктивними правами [1].

У колективній монографії, присвяченій правовому статусу носіїв судової влади, статус суб'єкта визначають як певну сукупність його соціальних можливостей, обсяг і характер яких залежить від тієї ролі, соціальної функції, яку виконує він у суспільстві [2]. Цікавим є розуміння правового статусу, запропоноване О. А. Лукашевою, яка чітко вказує лише на два елементи – права й обов'язки – та категорично заперечує можливість включення до правового статусу будь-яких інших. Вона обґрунтовує свою думку тим, що низку додаткових елементів слід вважати або передумовами правового статусу, або елементами, похідними від основних (так, відповідальність є вторинною щодо обов'язків, без обов'язків немає

відповідальності), або категоріями, які виходять далеко за межі правового статусу (наприклад, система гарантій) [3].

Ми підтримуємо думку тих науковців, які розглядають юридичну відповідальність як обов'язок особи зазнати покарання за порушення закону, адже відповідальність – це наслідок, що настає в разі невиконання або неналежного виконання своїх обов'язків. Слід звернути увагу на те, що така концепція єдності прав та обов'язків під час визначення змісту правового статусу певного суб'єкта є досить поширеною в юридичній науці та поділяється більшістю науковців [4].

Виходячи з того, що «правовий статус» вказує на місце суб'єкта в системі правовідносин, що характеризується, передусім, його правами й обов'язками, правовий статус присяжних належить до різновиду спеціальних правових статусів, пов'язаний зі здійсненням правосуддя. Спеціальний статус доповнює або обмежує загальний правовий статус, тобто коректує його. Для спеціального правового статусу характерна наявність спеціальних прав і обов'язків.

З огляду на відсутність у юридичній науці єдиного підходу до визначення структурних елементів правового статусу, у своєму дисертаційному дослідженні С. О. Іваницький вирішив дослідити «правовий статус народного засідателя» крізь призму таких його елементів: а) права; б) обов'язки; в) правосуб'єктність; г) гарантії діяльності народного засідателя [5].

Беручи до уваги різноманітні підходи до розуміння змісту та структури правового статусу особи загалом та судді зокрема, проводячи певну аналогію із присяжним, тобто особою, що залучається до здійснення правосуддя у визначених законом випадках, до основних елементів правового статусу присяжного, на нашу думку, варто віднести: – права присяжного як вид та міру можливої, чітко передбаченої законом поведінки особи, що в законодавчо установленому порядку залучається до здійснення правосуддя в складі суду.

На особу, що здійснює правосуддя, набувши статусу присяжного, поширюються вимоги ч. 2 ст. 19 Конституції України, відповідно до якої вона зобов'язана діяти лише на підставі, в межах повноважень та у спосіб, що передбачені Конституцією та законами України; – обов'язки присяжного. Виходячи з того, що «метою інституту обов'язків є задоволення суспільних інтересів загалом, а також інтересів інших осіб, включаючи і самого зобов'язаного суб'єкта...», обов'язки присяжного можна визначити як вид і міру належної поведінки особи, що здійснює судочинство, спрямованої на досягнення цілей правосуддя. Процесуальні права і обов'язки присяжного передбачено ст. 386 КПК України.

Принципове значення для визначення правового статусу присяжного також має ч. 2 статті 383 КПК України, де зазначено, що усі питання, пов'язані із судовим розглядом, крім того, що передбачено ч. 3 ст. 331 КПК України, судді і присяжні вирішують спільно. Це законодавче положення дає

можливість зробити два важливі висновки стосовно правового статусу присяжних у вітчизняній судовій системі. По-перше, в нашій країні законодавчо передбачена спільна судова колегія, де професійні судді разом із журі присяжних вирішують питання і вини особи, і визначення міри покарання. Водночас варто згадати, що «Концепцією вдосконалення судівництва для утвердження справедливого суду в Україні відповідно до європейських стандартів» (2006 р.) передбачалося відокремлення функцій присяжних від функцій професійного судді.

Планувалося, що присяжні вирішуватимуть у своєму вердикті лише питання юридичного факту, а професійний суддя на основі вердикту присяжних і норм кримінального права ухвалюватиме вирок, на зразок англо-американської моделі присяжних. По-друге, зміст статті 383 КПК України вказує на процесуальну рівність присяжних та професійних суддів, окрім певного винятку – розгляду питання доцільності продовження тримання обвинуваченого під вартою до спливу двомісячного строку з дня надходження до суду обвинувального акта, клопотання про застосування примусових заходів медичного або виховного характеру чи з дня застосування судом до обвинуваченого запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою.

Єдність колегії професійних суддів та присяжних по-різному оцінюється в юридичній науці. У зв'язку з цим лунають думки про втрату інститутом суду присяжних за континентальною моделлю своєї суті, а відповідно, висловлюються пропозиції щодо доцільності ліквідувати цей інститут. Континентальна модель суду присяжних характеризуються спільною колегією присяжних та професійних суддів, відповідно, її головною вадою є відсутність самостійності, незалежності присяжних, можливість впливу професійних суддів на них. Дослідники даної проблематики зазначають, що особливої уваги потребує належне забезпечення гарантій незалежності та недоторканності присяжного, що є невід'ємною ознакою правової держави та однією з фундаментальних засад демократичного суспільства, які встановлюються з метою забезпечення й дії в країні принципу верховенства права та права осіб на справедливе правосуддя.

Аналізуючи положення статей 383 та 391 КПК України, Ю. В. Лисюк доходить висновку, що їх зміст дає чітко зрозуміти, що «...професійний суддя має повне право впливати на думку та рішення присяжних» [6, с. 203]. З огляду на це, передбачена чинним законодавством України спільна колегія професійних суддів та присяжних піддається критиці та робиться висновок про доцільність запровадження суду присяжних у його класичній моделі, коли присяжні виносять лише вердикт про винність чи невинуватість особи, а професійні судді вирішують питання міри покарання. Адже впроваджена вітчизняна модель суду присяжних спотворює реалізацію конституційного принципу участі народу в здійсненні правосуддя.

У цьому контексті варто навести зарубіжний досвід. Взірцем континентальної моделі суду присяжних є французька модель. Відповідно до

статті 356 КПК Франції суд та журі радяться, потім голосують письмово за допомогою окремих і послідовних бюлетенів спочатку стосовно основного факту, потім стосовно обтяжуючих обставин, стосовно другорядних питань, стосовно правових підстав звільнення або пом'якшення покарання. Тобто після колективного усного обговорення справи всі члени суду присяжних (як професійні, так і журі) приступають до письмового, таємного та індивідуального голосування з огляду на своє внутрішнє переконання, як того вимагає закон. На нашу думку, така процедура голосування та прийняття рішення більшою мірою сприяє забезпеченню незалежності присяжних від професійних суддів.

Список використаної літератури:

1. Оніщенко Н. М., Зайчук О. В. Теорія держави і права. Академічний курс : підручник. К. : Юрінком Інтер, 2008. 604 с.
2. Федоров Д. Суд присяжних в Україні: странный гибрид советского и европейского правосудия. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://1k.com.ua/485/details/3/20>.
3. Вирок колегії суддів судової палати у кримінальних справах Апеляційного суду Львівської області від 24 липня 2014 р. Справа № 1-кп/463/4/14. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/39879760>.
4. . Канцір В.С. Проблеми запровадження суду присяжних у національну систему правосуддя. *Вісник Хмельницького інституту регіонального управління та права*. 2003. № 3-4. С. 263-266.
5. Баронін Д. Б. Методологічні засади визначення змісту правового статусу суду. *Актуальні проблеми держави і права*. 2014. С. 315-322.
6. Іваницький С. О. Формування складу народних засідателів у судочинстві України: дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук: спец. 12.00.10 «Судоустрій; прокуратура та адвокатура»; Національна юридична академія України імені Ярослава Мудрого. Харків, 2006.

Переверзов Іван Олександрович

здобувач вищої освіти

другого (магістерського) рівня вищої освіти

Дніпровського гуманітарного університету

Науковий керівник:

Пеньков Сергій Володимирович

доктор юридичних наук

професор кафедри права

Дніпровського гуманітарного університету

ЗМІСТ КАТЕГОРІЇ «ОБМЕЖЕННЯ ПРАВ І СВОБОД ЛЮДИНИ ТА ГРОМАДЯНИНА»

Одним із видів державно-правової діяльності в Україні, що певною мірою обмежує конституційні права і свободи, є діяльність правоохоронних органів, які здійснюють оперативно-розшукову діяльність.

Відповідно до європейських стандартів прав людини, зокрема, Європейської конвенції про захист прав людини та відповідних рішень Європейського суду з прав людини, а також конвенцій Ради Європи, оперативно-розшукові заходи можуть здійснюватися лише при певних чітких вимогах, оскільки вони обмежують права людини та основні свободи, зокрема повинні бути визначені цілі обмеження, процедура має бути чітко викладена в законодавстві, а також мають існувати необхідні гарантії дотримання прав людини.

18 лютого 1992 р. був прийнятий Закон України «Про оперативно-розшукову діяльність», де оперативно-розшукова діяльність визначається як система гласних і негласних пошукових, розвідувальних та контррозвідувальних заходів, що здійснюються із застосуванням оперативних та оперативно-технічних засобів [1]. Спрямовуючи оперативно-розшукову діяльність виключно на досягнення суспільно корисних цілей, законодавець окремо виділив гарантії законності під час проведення такої діяльності (ст. 9), неухильне дотримання яких унеможливило порушення прав і свобод громадян.

Окрім гарантій, в Законі закріплено принципи оперативно-розшукової діяльності: верховенство права, законність, дотримання прав і свобод людини. Значення принципів оперативно-розшукової діяльності складається з того, що у принципах знаходить своє вираження сутність цього виду державної діяльності.

Під принципом дотримання прав людини слід розуміти наявність у людини усіх прав, передбачених чинним законодавством України, яких вона не позбавлена або тимчасово обмежена у передбаченому законом порядку. Указом Президента України «Про додержання прав людини під час проведення оперативно-технічних заходів», в якому з метою забезпечення конституційних прав громадян на недоторканість житла, таємницю

листування, телефонних розмов, телеграфної та іншої кореспонденції, невтручання в особисте і сімейне життя під час проведення оперативно-технічних заходів, зобов'язано Кабінет Міністрів України та суб'єктів оперативно-розшукової діяльності привести свою діяльність у сувору відповідність з чинним законодавством та розробити єдину інструкцію про порядок отримання підрозділами, які здійснюють оперативно-розшукову діяльність, дозволів на проведення відповідних заходів та використання одержаних при цьому матеріалів [2].

Також, у зв'язку з неоднозначним застосуванням судами норм законодавства, під час надання оперативним підрозділам дозволів на проведення оперативно-розшукових заходів, які тимчасово обмежують права і свободи людини та громадянин, а також обшуків і примусових виїмок, Верховний Суд України оприлюднив Постанову Пленуму від 28.03.2008 р. № 2 «Про деякі питання застосування судами України законодавства придачу дозволів на тимчасове обмеження окремих конституційних прав і свобод людини та громадянина під час здійснення ОРД, дізнання і судового слідства».

Відповідно до п. п. 7,9 ч.1, ч.2 ст. 8 Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність», п.6 ч.2 ст. 7 Закону України «Про контррозвідувальну діяльність» за вмотивованими рішеннями суду можуть застосовуватися такі обмеження конституційних прав і свобод людини та громадянина, передбачених ст.ст. 30, 31, 32 Конституції України: 1) негласне проникнення до житла чи іншого володіння особи; 2) зняття інформації з каналів зв'язку; 3) контроль за кореспонденцією; 4) застосування інших технічних засобів одержання інформації.

Слід зазначити, що на законодавчому рівні не визначається загальний зміст обмеження прав і свобод людини і громадянина, а також нормативні критерії припустимості такого обмеження. Це призводить до того, що у багатьох випадках «розмивається» межа їх обмеження, оскільки в законодавстві відсутні будь-які принципові підстави для встановлення граничного ступеня цих можливих обмежень.

Якщо право – інструмент захисту особи від загроз з боку держави, то обмеження прав і свобод призначене для захисту суспільства, прав і свобод інших осіб від свавілля правокористувача. Можливість обмеження основних прав і свобод людини державою передбачено фактично у всіх міжнародно-правових актах, що регламентують права людини й основоположні свободи. Кожен договір визначає межі можливих обмежень та вичерпний перелік підстав для них, а також встановлює низку прав, які за будь-яких обставин не можуть бути обмежені [3].

Через відсутність узагальнених нормативних критеріїв припустимості обмеження конституційних прав і свобод людини та громадянина у кожній статті Основного Закону, котра передбачає виняткову можливість такого обмеження, зазначаються певні умови використання цієї можливості. Так, ст. 30 Конституції України передбачає припустимість обмеження права на

недоторканність житла (та, відповідно, заборони проникнення до помешкання чи іншого володіння особи, проведення в них огляду чи обшуку) за умови його вмотивованості рішенням суду, а також у невідкладних випадках, пов'язаних із врятуванням життя людей та майна чи з безпосереднім переслідуванням осіб, які підозрюються у вчиненні злочину [4].

Отже, обмеження основних прав здійснюється як шляхом прямих заборон, так і вилученням тієї чи іншої правомочності з загалу конкретного права, а також шляхом встановлення спеціального порядку реалізації такого права.

Як вже ми зазначали, на законодавчому рівні відсутнє визначення «обмеження прав і свобод людини та громадянина». Разом з тим, існують різні погляди на визначення цієї дефініції. Так, А.Ф. Квітко вважає, що під терміном «обмеження права (свободи)» слід розуміти як встановлені законодавством межі реалізації (здійснення) людиною (громадянином) прав (свобод), які виражаються в заборонах, втручаннях, обов'язках, відповідальності, існування яких детерміновано (зумовлено) необхідністю захисту конституційно визнаних цінностей, і призначенням яких є забезпечення необхідного балансу між інтересами особистості, суспільства і держави [5].

Є.Є. Грецова пропонує розуміти обмеження як допустиме міжнародним правом та/або внутрішньодержавним правом втручання в права і свободи людини, які відповідають вимогам законності, необхідності, доцільності і співрозмірності цілі, яка переслідується. Метою обмеження прав і свобод людини є охорона основних загальноновизнаних цінностей в суспільстві, до яких відносяться життя, свобода, гідність, здоров'я і моральність населення, а також підтримка державної безпеки, забезпечення громадського порядку та інші цінності [6].

Вагомий крок у захисті конституційних прав і свобод людини і громадянина від свавільного обмеження зробив Конституційний Суд України, визначивши у Рішенні від 8 квітня 2015 року № 3-рп/2015 те, що обмеження конституційних прав і свобод має ставити легітимну мету; бути зумовленим суспільною необхідністю досягнення цієї мети, пропорційним та обґрунтованим; у разі обмеження права законодавець зобов'язаний запровадити таке правове регулювання, яке дасть можливість оптимально досягти легітимної мети з мінімальним втручанням у реалізацію відповідного права, і не порушувати його сутнісний зміст [7].

На наш погляд, більш змістовним є формулювання, де акцент робиться не на тимчасове позбавлення громадян певних прав, а на тимчасове унеможливлення їх використання у повному обсязі. Зміст та обсяг обмежень конституційних прав мають визначатися за принципом необхідності та співрозмірності з визнаними в Основному Законі цілями таких обмежень. В іншому разі останні цілком правомірно поставатимуть перед проблемою їх обґрунтованості та виправданості. Також, з метою виключення можливості

неспівмірного обмеження прав і свобод людини і громадянина у конкретній правозастосовній ситуації, норма, що передбачає припустимість такого обмеження, має бути «формально визначеною, точною, чіткою, ясною, не припускаючи розширювального тлумачення встановлених обмежень і, відповідно, довільного їх застосування» [8, с. 79]

Зазначимо, що обмеження конституційних прав людини – це не применшення, не дискримінація, не порушення прав і свобод людини і громадянина, а лише зменшення обсягу прав і свобод.

Таким чином, права та свободи людини і громадянина, незважаючи на їх безперечну найвищу цінність у правовій демократичній державі, не можуть бути зведені в абсолют і бути завжди й в усіх випадках недоторканими. Держави змушені обмежувати права людини для досягнення балансу між правами індивіда та інтересами суспільства в цілому.

Список використаної літератури:

1. Про оперативно-розшукову діяльність: Закон України від 18.02.1992 [Електронний ресурс]. URL : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2135-12/page2>
2. Указ Президента України від 07.11.2005 № 1556/2005 «Про додержання прав людини під час проведення оперативно-технічних заходів». *Офіційний вісник України*. 2005. № 45. Ст. 2834.
3. Дешко Л. М. Втілення принципу правової визначеності у правотворчу та правозастосовчу практику при обмеженні права на судовий захист [Електронний ресурс]. URL : http://archive.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/Pchdu/2012_2/029.pdf
4. Конституція України. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст. 141 (із змінами та доповненнями).
5. Белый А. В. Понятие и значение ограничения прав человека и гражданина. *Вестник Челябинского государственного университета*. 2009. № 7 (145). Право. Вып. 18 [Электронный ресурс]. URL : <http://www.lib.csu.ru/vch/145/006.pdf>
6. Грецова Е. Е. Правомерные ограничения прав и свобод человека в международном праве : автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Москва, 2009. 26 с.
7. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини щодо відповідності Конституції України (конституційності) положень частини другої статті 1712 Кодексу адміністративного судочинства України від 8 квітня 2015 року № 3-рп/2015 [Електронний ресурс]. URL : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/v003p710-15>
8. Теория оперативно-розыскной деятельности : учеб. ; под ред. К. К. Горяйнова, В. С. Овчинского, Г. К. Синилова. Москва, 2009. 831 с.

Пилипенко Костянтин Ігорович

здобувач вищої освіти

другого (магістерського) рівня вищої освіти

Дніпровського гуманітарного університету

Науковий керівник:

Кириченко Олег Вікторович

доктор юридичних наук, доцент

професор кафедри права

Дніпровського гуманітарного університету

КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВА ОХОРОНИ ДЕРЖАВНОЇ ТАЄМНИЦІ В УКРАЇНІ: СУЧАСНИЙ СТАН ПРОБЛЕМИ

Сучасний етап розвитку українського суспільства характеризується зростаючою роллю інформаційної сфери, яка представляє собою сукупність інформації, суб'єктів, що здійснюють збирання, формування, поширення та використання інформації, а також системи регулювання виникаючих при цьому суспільних відносин. Розвиток інформаційної сфери, забезпечення її безпеки стає одним із пріоритетів національної політики нашої держави.

За сучасних умов інформаційна складова набуває дедалі більшої ваги і стає одним із найважливіших елементів забезпечення національної безпеки. Інформаційний простір, інформаційні ресурси, інформаційна інфраструктура та інформаційні технології значною мірою впливають на рівень і темпи соціально-економічного, науково-технічного і культурного розвитку. Тому рівень розвитку та безпека інформаційного простору, які є системоутворюючими факторами у всіх сферах національної безпеки, активно впливають на стан політичної, економічної, оборонної та інших складових національної безпеки України.

Кримінальний кодекс України (далі – КК України) містить низку норм, що передбачають відповідальність за суспільно небезпечні діяння, що посягають на державну таємницю, зокрема ст. 328 «Розголошення державної таємниці» та ст. 329 «Втрата документів, що містять державну таємницю» [1].

Слід зазначити, що у чинному КК України також передбачена відповідальність за розголошення лікарської, банківської та комерційної відповідальності (ст. ст. 145, 232). Стаття 163 КК України передбачає відповідальність за порушення таємниці листування, телефонних розмов, телеграфної чи іншої кореспонденції, що передаються засобами зв'язку або через комп'ютер, а ст. 168 визнає кримінально караним розголошення таємниці усиновлення (удочеріння) [1].

У період інформаційної війни, яка на даний час постійно ведеться в світі, Україна повинна мати чіткі норми закону щодо охорони державної таємниці свого суверенітету і незалежності, які є невід'ємною частиною сучасного суспільства. Особливо у наші часи, коли наша країна знаходиться

під великим тиском наших «доброзичливих» сусідів та період неоголошеної агресії, законодавство в сфері державної таємниці повинно максимально модернізуватись та підлаштовуватись до тенденцій сучасного світу. Отже, в новітній історії України постає дуже гостро питання щодо охорони державної таємниці.

Для того, щоб найбільш чітко розкрити проблему модернізації державної таємниці, необхідно мати чітке уявлення щодо змісту понять «таємниця» та її видів: «таємниця приватного життя», «професійна таємниця», «службова таємниця», «комерційна таємниця», «державна таємниця». При цьому слід виходити, що таємниця – це охоронювані законом конфіденційні і секретні відомості в області приватного життя громадян, підприємницької, політичної, економічної, військової і іншої сферах, а саме діяльність осіб, які отримали допуск та доступ до певного рівня професійної, службової інформації, незаконне одержання, використання чи розголошення якої заподіює шкоду або створює погрозу інтересам громадян, суспільству чи державі і тягне юридичну відповідальність відповідно до чинного законодавства.

За видами, державну таємницю можна поділити на:

- а) службову таємницю;
- б) державну таємницю.

За змістом відомостей в таємниці є конфіденційні відомості і відомості, що становлять державну таємницю. Конфіденційні відомості не підлягають розголошенню, доступ до яких обмежується відповідно до закону, конфіденційність відомостей визначає володілець цих відомостей. Відомості, що становлять державну таємницю, визначаються державою через відповідні державні органи, одержання і поширення цієї інформації суворо регламентовано нормативними актами, ця інформація має гриф секретності.

Державні органи, органи місцевого самоврядування, підприємства, установи і організації мають право провадити діяльність, пов'язану з державною таємницею, за умови надання їм відповідного спеціального дозволу на провадження такої діяльності. Отримання спеціального дозволу на провадження діяльності, пов'язаної з державною таємницею, здійснює Служба безпеки України.

Як вже нами було зазначено, одним із злочинів, що посягають на державну таємницю, є втрата документів, що містять державну таємницю (ст. 329 КК України), тобто втрата документів або інших матеріальних носіїв секретної інформації, що містять державну таємницю, а також предметів, відомості про які становлять державну таємницю, особою, якій вони були довірені, якщо втрата стала результатом порушення встановленого законом порядку поводження із зазначеними документами та іншими матеріальними носіями секретної інформації.

Основним безпосереднім об'єктом цього злочину є встановлений порядком зберігання державної таємниці у сфері оборони, економіки, науки і техніки, зовнішніх відносин, державної безпеки та охорони правопорядку; а

предметом злочину – документи або інші матеріальні носії секретної інформації, а також предмети, відомості, про які становлять державну таємницю [2, с. 747].

Об'єктивна сторона складу злочину виражається у порушенні встановленого законом порядку поводження з документами, іншими матеріальними носіями секретної інформації або предметами, відомості про які становлять державну таємницю, яке спричинило втрату зазначених носіїв або предметів.

Суб'єктом злочину є фізична особа, якій документи або інші матеріальні носії секретної інформації, що містять державну таємницю, а також предмети, відомості про які становлять державну таємницю, були довірені в установленому порядку і яка відповідає за їх схоронність.

Суб'єктивна сторона злочину характеризується змішаною формою вини. Щодо факту порушення порядку поводження з документами, іншими матеріальними носіями секретної інформації, що містять державну таємницю, або предметами, відомості про які становлять державну таємницю, вина може мати форму умислу або необережності. Щодо наслідків у вигляді втрати цих носіїв, предметів вона може бути тільки необережною (злочинна самовпевненість або злочинна недбалість).

Кваліфікуючою ознакою аналізованого складу злочину є спричинення тяжких наслідків, а саме, коли ці відомості стали надбанням іноземної розвідки, терористичної організації, що призвело до викриття важливих наукових досліджень, передислокацію військових або режимних приміщень, або заподіяно шкоду обороноздатності нашої країни.

Список використаної літератури:

1. Кримінальний кодекс України. *Відомості Верховної Ради України*. 2001. № 25-26. Ст. 131 (із змінами та доповненнями).
2. Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України. За заг. ред. О. М. Джужі, А. В. Савченко, В. В. Чернея. *Бюлетень законодавства і юридичної практики України*. 2015. № 7-10. Київ : Юрінком Інтер, 2015. 1064 с.

Пшенична Анастасія Володимирівна
*здобувачка вищої освіти
другого (магістерського) рівня вищої освіти
Дніпровського гуманітарного університету*

Науковий керівник:
Тімочкін Максим Володимирович
*викладач кафедри права
Дніпровського гуманітарного університету*

ВИНА В АДМІНІСТРАТИВНІЙ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ

Одним із визначних принципів юридичної відповідальності взагалі і адміністративної відповідальності зокрема є принцип відповідальності за вину. Ознака винності діяння є обов'язковою ознакою адміністративного правопорушення (проступку), викладеного у статті 9 КУпАП. В той же час існує низка проблем із практичним визначенням вини у конкретних випадках. До того ж слід відзначити, що проблеми вини відносно інституту адміністративної відповідальності майже не знайшли свого критичного висвітлення у літературі, та й взагалі вина є предметом дослідження переважно у науці кримінального права [2, ст. 1]. Проблемі визначення форм вини у певних складах правопорушень у поточному законодавстві і приділена ця тема, що зумовлює її актуальність. Також, хочу зазначити, що метою цього тезису є аналіз правових актів та порівняння інституту вини в адміністративному праві з іншими галузями правовідносин.

Якщо брати до уваги статтю 9 КУпАП, в ній зазначено, що саме винність діяння є обов'язковою ознакою адміністративного правопорушення (проступку). Це означає, що без врахування аспекту вини не може виникати адміністративної відповідальності. Закон зазначає, що лише винне, протиправне, суспільно шкідливе діяння тягне за собою адміністративну відповідальність. Але, навіть незважаючи на те, що законодавство прямо вказує, що вина є обов'язковою ознакою адміністративного проступку (правопорушення), а ще й зазначає форми вини (умисел та необережність), на практиці, все ж, така важлива ознака як вина недооцінюється. Це виражено тим, зокрема, що КУпАП не дає визначення вини. Якщо провести аналогію із виною у кримінальних правовідносинах, то ККУ визначає психологічне ставлення правопорушника не лише до протиправного діяння, а й до його наслідків.

Підтримує цю позицію і Л. Коваль, який зазначає, що вина полягає у внутрішньому ставленні осудного дієздатного (як повністю, так і обмежено) суб'єкта до вчиненого ним правопорушення і шкідливих наслідків протиправного діяння. Вина створює так званий внутрішній психологічний елемент провини, за який винна особа підлягає відповідальності. Наявністю вини ми констатуємо, що певний проступок – це не тільки фізична дія людини, а й продукт її внутрішнього світу, волі та свідомості.

Підтвердженням цього є і законодавча норма, зокрема, відповідно до ст. 10 КУпАП адміністративне правопорушення визначається вчиненим умисно, коли особа, яка його вчинила, усвідомлювала протиправний характер своєї дії чи бездіяльності, передбачала її шкідливі наслідки та бажала їх чи свідомо допускала настання цих наслідків [1, ст. 169].

Можна зробити висновок із вищезазначених слів, що вина (приведемо приклад водія) полягає саме у психічному ставленні особи до протиправного діяння, яке вона вчинила, і до наслідків цього діяння. Як показує сьогоднішня, більшість водіїв, які свідомо порушують правила дорожнього руху, розраховують на те, що вони своїми діями не завдають шкоди та шкідливих наслідків іншим учасникам руху. З цього можна виокремити, що саме психічне ставлення водія до наслідків протиправного діяння, яке він вчиняє, визначає форму вини. Неврахування наслідків вчиненого проступку (або правопорушення) свідчить про безвідповідальне ставлення особи до своїх дій.

Як відомо, вина є психічним станом особи і вона виражається в реальній поведінці правопорушника. Вина з'ясовується через об'єктивні обставини, що встановлюються та виявляються під час адміністративного розслідування. Об'єктивними обставинами, наприклад, є знання особою закону, який був нею порушений. Це важливо, оскільки, особа може знати закон і свідомо його порушувати, а може бути і навпаки, що особа, яка порушує закон, не знає його, а отже порушує його несвідомо. Натомість, довести це вкрай важко, навіть неможливо. У протидію цьому, якщо брати до уваги вищий закон України, а саме Конституцію, статтю 68, то в ній зазначено, що незнання закону не звільняє від юридичної відповідальності, і кожна особа повинна неухильно дотримуватися законів України.

Вина є визначальною, основоположною характеристикою адміністративного правопорушення. Її важливість зумовлюється тим, що згідно з офіційним визначенням поняття адміністративного правопорушення вина обов'язково включається у склад будь-якого проступку. Відповідно до цього правила особа не може нести відповідальності, якщо її вини у вчиненні протиправного діяння немає. Саме тому не підлягають адміністративній відповідальності неосудні особи, водії, що діяли в стані крайньої необхідності, особи, які не досягли віку адміністративної відповідальності тощо. Законодавець значно недооцінює форми вини суб'єкта відповідальності при вчиненні конкретного адміністративного проступку.

Форми умислу та необережності мають важливе і теоретичне, і практичне значення. Зокрема, їх ознаки повинні враховуватися в процесі притягнення порушника до адміністративної відповідальності, вибору виду адміністративного стягнення або звільнення від адміністративної відповідальності. Саме тому вважаємо за доцільне на законодавчому рівні закріпити наступні форми вини – умисел (прямий умисел і непрямий умисел), необережність (самовпевненість та недбалість) [3, ст. 171].

Отже, можна зробити висновок, що законодавство в адміністративному напрямку потребує певного розвитку та розширеної кваліфікації деяких видів правопорушень. Крім цього, в кодифікованому законодавстві адміністративних правопорушень існує низка невживаних статей, що, у свою чергу, теж потребує уваги законодавців. Беручи до уваги вищезазначене, важко не помітити, що адміністративне законодавство часто переплітається з кримінальним. На нашу думку, у кримінальному кодексі найбільш широко розкрито поняття інституту вини та її форм (до речі, цьому навіть приділений цілий розділ- розділ V «Вина та її форми»), зокрема тому, що кримінальні злочини мають значно вищий рівень соціальної небезпеки, у порівнянні з адміністративними правопорушеннями. Але, ми вважаємо, що адміністративному законодавству потрібне більш широке тлумачення деяких аспектів, зокрема поняття та форм вини, як це зроблено у ККУ.

Список використаної літератури:

1. Часопис Київського університету права 2015 рік, 3 випуск //«Ярова Р. В. Вина як ознака адміністративного проступку спеціальних суб'єктів – водіїв автотранспортних засобів», С.168-169.
2. Д. М. Лук'янець. «Вина як суб'єктивна підстава адміністративної відповідальності». С.1-2.
3. Р. В. Ярова «Адміністративне право і процес». С.171-172.

Сароян Ріпсіме Мгерівна

курсантка 4-го курсу факультету підготовки фахівців для органів досудового розслідування Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

Науковий керівник:

Христов Олександр Леонідович

*кандидат юридичних наук, доцент
доцент кафедри оперативної-розшукової діяльності
Дніпропетровського державного університету
внутрішніх справ*

ДОСВІД ВЗАЄМОДІЇ ПОЛІЦІЇ ТА ГРОМАДСЬКОСТІ ДЕЯКИХ ЗАРУБІЖНИХ КРАЇН У ПРОТИДІЇ ЗЛОЧИННОСТІ

Сьогодні підвищення участі громадян у роботі поліції відзначається транснаціональним комплексом ідей: новим способом переживання злочинів, сильним занепокоєнням громадськості щодо злочинності, незахищеності та розширенням уявлення про обмежені можливості офіційної системи кримінального судочинства. Хоча такі події були найбільш помітними в США, Великобританії та у Швеції [1].

Перша у світі модель взаємодії поліції і громадськості була запроваджена Р. Пілом у Великій Британії 1829 року. Розпочинаючи роботу «нової» поліцію Р. Піл проголосив: «поліція для громади і громада для поліції» («The police are public and the public are the police!»), тим самим заклавши початок філософії Community Policing [2].

Концепція Community Policing сьогодні впроваджена у діяльність багатьох Європейських, Скандинавських, Південно- та Північно-Американських країнах, однак специфіка організації роботи поліції, її структурно-функціональної побудови в кожній з цих країн, обумовили розвиток різних форм та методів взаємодії поліції з населенням. Заходи щодо реалізації основних положень концепції у більшості зарубіжних країн мають багаторівневу структуру і здебільшого відображаються у: програмах (загальнодержавного та місцевого/регіонального рівня); договорах про співпрацю; меморандумах; статутах громадських організацій; директивах; інструкціях та ін. Слід зазначити, що на законодавчому рівні така взаємодія відображається у нормах, які визначають загальний концепт можливої участі громадськості у протидії злочинності (зокрема, у законах про поліцію). Поряд з цим, чітке правове регулювання напрямів участі громадськості у протидії злочинності доволі рідко знаходить відображення у законах.

Наприклад, у 2018 році Мер міста Манчестра у Великій Британії опублікував новий план боротьби поліції зі злочинністю, «Залишаймося разом: план безпечної, сильної громади». Цей план був розроблений при консультації з місцевим населенням, громадою та добровільними організаціями. Він містить узгоджені пріоритети для поліції, громадських

організацій, служб кримінального судочинства для побудови безпечних умов проживання. Консультації з громадськістю сприяли виділенню трьох ключових пріоритетів: забезпечення безпеки людей; зменшення шкоди від правопорушень та їх кількості; зміцнення місцевих громад [3].

У багатьох державах сьогодні доволі широкого поширення набула програма для участі громадськості у протидії злочинності «Зупини злочинця».

В Австрії практикується чергування добровільних громадських дружин, які охороняють житло у приватному секторі. В Чехії, Литві та Іспанії громадян залучають як помічників до співпраці з поліцією [4].

Цікавим є досвід участі громадськості у Фінляндії. Зокрема у цій країні функціонує громадська організація Варера державного рівня, яка об'єднує 53 громадських організацій, осередки яких надають допомогу владі в разі нещасних випадків, кризових ситуацій. Члени організації залучаються до пошуку зниклих людей, допомоги в евакуації при нещасних випадках, пошуково-рятувальних заходах, у тому числі й у якості водолазів та ін. [5].

З огляду на високий розвиток, представляє певний інтерес участь громадськості у протидії злочинності у Швеції. Слід відзначити найбільш ефективні громадянські ініціативи започатковані у цій країні. До таких можна віднести програму, санкціоновану державою «Волонтери поліції» та програму створену за громадською ініціативою «Зниклі без вісті Швеція».

Під час вивчення досвіду зарубіжних країн було виявлено високий ступінь інтеграції між поліцією та волонтерською роботою, що дає змогу не лише ефективно брати участь громадянам, але також впливає на поліцейські заходи реагування на злочинність. Зокрема можна визначити, що чим ефективнішими та загальноновизнаними є органи громадських організацій правоохоронної спрямованості, тим більша активність окремих громадян з однієї сторони, й більший рівень відповідальності з боку держави та керівників поліції щодо результативності протидії злочинності завдяки партнерським відносинам – з іншої сторони.

Список використаної літератури:

1. Voluntary policing in Sweden: media reports of contemporary forms of police–citizen partnerships. URL: <https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/14043858.2018.1439635> (дата звернення 07.12.2020).

2. Долгополов А. М. Організаційно-правові питання діяльності громадських формувань з охорони громадського порядку і державного кордону в Україні : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд юрид. наук : 12.00.07. Київ. 2008. 20 с.

3. Standing Together: plan for police, community safety, criminal justice services and citizens in Greater Manchester. URL: <https://www.greatermanchester-ca.gov.uk/media/1268/police-and-crime-plan-standing-together.pdf> (дата звернення 10.10.2020).

4. Музичук О. М. Зарубіжний досвід участі громадян та громадських формувань в охороні громадського порядку і боротьбі з правопорушеннями. *Право і безпека*. 2002. Вип. 2. С. 101–105.

5. Vapaaehtoinen pelastuspalvelu on 53 järjestön muodostama vapaaehtoisten auttajien verkosto. URL: <https://vapera.fi/en/a-network-that-saves-human-lives/> (дата звернення 07.10.2020).

Сокуренко Олексій Петрович

здобувач вищої освіти

другого (магістерського) рівня вищої освіти

Дніпровського гуманітарного університету

Науковий керівник

Шамара Олександр Володимирович

кандидат юридичних наук

професор кафедри права

старший науковий співробітник

Дніпровський гуманітарний університет

ПРОТИДІЯ ФІНАНСУВАННЮ ТЕРОРИЗМУ НА МІЖНАРОДНОМУ РІВНІ: ПРОБЛЕМИ І ПЕРСПЕКТИВИ

Міжнародний або транснаціональний тероризм не має географічних кордонів і не лише становить небезпеку для окремих країн, а й ставить під сумнів стійкість світового правопорядку в цілому. Для боротьби з цією загрозою потрібне узгоджене застосування політичних, економічних, дипломатичних, правових, соціальних та інших засобів. На думку фахівців, у найближчому майбутньому тероризм буде стрімко розвиватися, видозмінюватися, глобалізуватися. Відповідно дослідження з проблематики протидії тероризму набуватимуть все більшої актуальності. Особливо науковців і фахівців-практиків цікавитиме питання: які ж стратегії боротьби із цим явищем є найбільш ефективними? Чи потрібно збільшувати обсяги фінансування контр-терористичної діяльності у державі, а отже, посилювати людськими і технологічними ресурсами військову і правоохоронну галузі, чи активізувати альтернативні напрями протидії тероризму. Зокрема, фахівцями розглядаються питання щодо виділення коштів на проведення системних моніторингових фінансової діяльності потенційних суб'єктів терористичної діяльності, системної просвітницької роботи серед молоді й інших уразливих верств населення, підвищення рівня добробуту населення як засобу нівелювання підстав для терористичних проявів.

У сучасному світі найбільш поширеними є дві основні стратегії боротьби із тероризмом: «консервативна», що передбачає радикальні заходи по знищенню терористів та їх прибічників, відмову від будь-яких переговорів й договорів про перемир'я; «прогресивна», коли допускаються певні поступки на вимоги терористів – матеріального і морального характеру, зокрема визнання лідерів терористів як суб'єктів переговорів, виплата викупу тощо (Lebedinets, 2015).

В обох випадках аналіз результативності боротьби із тероризмом у сучасних умовах є доволі складним. Підтвердженням цієї думки можуть слугувати праці Алекса П. Шміда і Джеймса Дж. Фореста (Schmid & Forest, 2018). Вони уклали перелік із 150 недосліджених або малодосліджених тем з

контр-терористичної проблематики. Автори вказують, що більшість сучасних досліджень зосереджені на обмеженому колі проблемних питань. Так, увага в багатьох із них приділяється лише окремим терористичним угрупованням, а не тим політичним, релігійним або іншим рухам і течіям, до яких ці угруповання належать. Таким чином, змінюється ракурс погляду на проблему, і зусилля зосереджуються на пошуку засобів боротьби із наслідками явища тероризму, а не його першопричинами. Для вирішення цієї проблеми необхідно сконцентруватися, у першу чергу, на припиненні фінансування тероризму.

Мета: дослідити слабкі і сильні сторони існуючих стратегій протидії фінансуванню тероризму на міждержавному рівні й проаналізувати їх перспективність.

Ключовим документом, який відіграє провідну роль в організації співпраці у даному напрямі на міждержавному рівні, є «Міжнародна конвенція про боротьбу з фінансуванням тероризму», яку було прийнято резолюцією 54/109 від 9 грудня 1999 року (The United Nations General Assembly. (1999). Resolution adopted by the General Assembly. 54/109). У документі представлено вичерпний перелік діянь, вчинення яких підпадає під дію цієї Конвенції, а особи, чи то юридичні, чи то фізичні, – під компетенцію певних державних органів, що здійснюють антитерористичну діяльність

Конвенція містить три основних зобов'язання для держав-учасниць. По-перше, зафіксувати злочинний характер фінансування тероризму у своєму кримінальному законодавстві. По-друге, вони зобов'язані брати участь у широкомасштабному співробітництві з іншими державами-учасницями і надавати їм юридичну допомогу в питаннях, що становлять предмет Конвенції. По-третє, вони зобов'язані ввести в дію певні вимоги щодо ролі фінансових установ у виявленні та повідомленні фактів, які свідчать про фінансування терористичних актів. Від імені України Конвенцію було підписано 8 червня 2000 року й ратифіковано Верховною Радою України 12 вересня 2002 року.

25–26 березня 2004 року Європейською радою за результатами саміту ЄС було прийнято ряд документів програмного характеру: Декларацію про боротьбу з тероризмом (The United Nations Security Council (2004), Стратегічні цілі Європейського союзу у боротьбі проти тероризму (оновлений План дій) та ін. Серед основних заходів, що спрямовані на розвиток існуючого співробітництва у сфері боротьби з тероризмом, Декларація передбачає активізацію співпраці між Європолем, Євроюстом, розвідувальними структурами країн-членів ЄС і Радою керівників поліцейських підрозділів країн ЄС. Як пріоритет було визначено подальшу розробку законодавства щодо недопущення фінансування тероризму та обміну інформацією з питань його фінансування.

12 грудня 2016 р. на засіданні Ради Безпеки Організації Об'єднаних Націй було прийнято резолюцію № 2322, одним з авторів якої є Україна (The United Nations Security Council (2016), що закликає держави до посилення та

розширення міждержавної взаємодії та взаємодопомоги у сфері боротьби з тероризмом, обміну інформацією щодо терористичних організацій та бойовиків-терористів, включаючи їхні біометричні та біографічні дані. У документі також зазначається важливість співробітництва між судовими та правоохоронними органами щодо розслідування злочинів, пов'язаних з тероризмом.

До найбільш ефективних інституціональних форм міждержавної взаємодії у протидії загрозам тероризму саме в економічному аспекті слід віднести Міжнародну групу з протидії відмиванню брудних грошей (ФАТФ), а також регіональні групи, створені за зразком ФАТФ, наприклад: Група розробки фінансових заходів боротьби з відмиванням грошей на Близькому Сході і в Північній Африці (МЕНАФАТФ), Євразійська група з протидії легалізації злочинних доходів і фінансуванню тероризму (ЄАГ) та інші. Разом вони утворюють єдину міжнародну систему з розповсюдження і запровадження на практиці міжнародних стандартів боротьби із відмиванням грошей і фінансуванням тероризму, а також контролю за їх виконанням на національному рівні.

Висновки ФАТФ щодо дотримання країнами-учасницями встановлених 40 рекомендацій презентуються у щорічних звітах організації (The Financial Action Task Force (FATF)). Україна є членом Спеціального комітету експертів Ради Європи з оцінки заходів боротьби з відмиванням грошей і фінансуванням тероризму (MONEYVAL). До його складу входять країни Ради Європи, які не є членами ФАТФ. Метою таких наднаціональних об'єднань є, в першу чергу, кооперація у напрямі *фінансової* (створення спеціальних фондів за рахунок членських внесків), *освітньої* (семінари, навчання експертів, заходи з обміну досвідом тощо), *моніторингової* (проведення досліджень в рамках окремих країн і підготовка рекомендацій) взаємодопомоги у боротьбі із тероризмом. Важливим напрямом їх діяльності є також відстеження загальносвітових методів і схем відмивання злочинно нажитих капіталів та розробка контр-заходів.

В цілому, за висновком Комітету, ситуація із відмиванням коштів і фінансуванням тероризму за останні роки в Україні має позитивну динаміку. Зокрема, як позитив відзначено внесення змін в КПК України, що стосуються питань юрисдикції відносно ст.209 КК України і окремих випадків, що стосуються досудового розслідування злочинів, пов'язаних з відмиванням грошей.

Таким чином, боротьба з тероризмом у сучасному світі має міцну нормативну й інституціональну основу, водночас про викорінення цього суспільно небезпечного явища із нашого життя говорити зарано. Однією з вагомих перепон на шляху протистояння міжнародної спільноти загрозам тероризму є відсутність злагодженої позиції держав щодо найбільш ефективних способів фінансових вкладень у справу боротьби із тероризмом.

Список використаної літератури:

1. Lebedinets, I.N. (2015). *International Criminal Law*. Part 5. Textbook. Moscow: Prospect.
2. Schmid, A.P. & Forest, J.J. (2018). Research Desiderata: 150 Un- and Under-Researched Topics and Themes in the Field of (Counter-) Terrorism Studies – a New List. *Perspectives on terrorism*. 12(4), 68-76.
3. The United Nations General Assembly. (1999). Resolution adopted by the General Assembly. 54/109. International Convention for the Suppression of the Financing of Terrorism. Retrieved from <https://undocs.org>.
4. The United Nations Security Council. (2004). Resolution 1535 adopted by the Security Council at its 4936th meeting March 26, 2004. Retrieved from <http://docs.cntd.ru>.
5. The United Nations Security Council. (2016) Resolution 2322. Retrieved from <https://www.un.org>.

Стрижак Дмитро Ігорович

здобувач вищої освіти

першого (бакалаврського) рівня вищої освіти

Дніпровського гуманітарного університету

Науковий керівник:

Лабенська Лілія Леонідівна

кандидат юридичних наук, доцент

доцент кафедри права

Дніпровського гуманітарного університету

КОНСТИТУЦІЙНО-ПРАВОВА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ: ВАЖЛИВИЙ ЕЛЕМЕНТ В МЕХАНІЗМІ ЗАХИСТУ КОНСТИТУЦІЇ

В теорії права в межах юридичної відповідальності за галузевою ознакою розрізняють конституційну, кримінальну, адміністративну, цивільну, дисциплінарну, матеріальну відповідальність.

Ю. Ткаченко визначив, що конституційно-правова відповідальність - це самостійний вид юридичної відповідальності, суть якого виявляється у необхідності суб'єкту, який вчинив конституційно-правове правопорушення (делікт), несприятливих правових наслідків, безпосередньо передбачених конституційним законом [1, с. 549–555].

На думку Ю. Фріцького, конституційно-правова відповідальність - це особливий вид соціальної відповідальності особи, об'єднань громадян тощо. Однак це специфічний вид юридичної відповідальності, зміст якої зумовлений провідною роллю конституційного права в системі національного законодавства України, незважаючи на те, що воно безпосередньо пов'язане з іншими видами юридичної відповідальності. Конституційно-правова відповідальність має досить складний політико-правовий характер, оскільки пов'язана з такими соціальними явищами, як люди, нація, держава, уряд, політика. Цей вид відповідальності виникає за конституційний делікт (правопорушення), що виявляється в особливих негативних наслідках для суб'єктів конституційного правопорушення [2, с. 24].

Важливим моментом, який підкреслює особливий характер конституційно-правової відповідальності, є порядок, процес його реалізації. Таким чином, основним способом реалізації цього виду юридичної відповідальності, як і будь-якого іншого виду, є суд. У той же час конституційно-правова відповідальність може бути реалізована шляхом прийняття рішень компетентним органом державної влади або органом місцевого самоврядування, а також використанням форм прямої демократії. Конституційна відповідальність відрізняється від інших видів юридичної відповідальності наявністю власних, спеціальних санкцій. Деякі з них можна вказати: а) дострокове реформування або розформування контрольованого органу; б) обмеження, позбавлення особливого статусу; в) тимчасова або повна заборона діяльності; г) відставка або звільнення з посади; д) визнання

нормативно-правового акта неконституційним тощо. Такі правові наслідки не настають при інших видах юридичної відповідальності.

Щодо співвідношення категорій "конституційно-правова відповідальність" та "конституційна відповідальність", можна погодитися з думкою Ю. Ткаченко, що їх не слід прирівнювати. Під "конституційною відповідальністю" слід розуміти відповідальність, передбачену лише нормами Конституції, а під "конституційно-правовою відповідальністю" розуміється відповідальність, передбачена як конституційними нормами, так і іншими нормами конституційного права. Але такий підхід не дає підстав для їх розмежування як окремих видів. Конституційна відповідальність є органічною та основною частиною конституційно-правової відповідальності.

Я підтримуємо думку І. Демиденка про те, що важливе місце у визначенні поняття "конституційно-правова відповідальність" посідає питання про її ідентичність із категорією "державно-правова відповідальність". Це пов'язано з тим, що багато вчених вважають державно-правову відповідальність особливим видом відповідальності за порушення Конституції, яка поєднує її з конституційно-правовою відповідальністю. Але, на наш погляд, поняття державно-правової та конституційно-правової відповідальності не можна ототожнювати. З одного боку, державно-правова відповідальність поглинає конституційно-правову, оскільки конституційні норми є частиною державно-правових норм. З іншого боку, обсяг поняття конституційно-правової відповідальності у своєму соціально-політичному значенні не може бути вичерпаний правовою концепцією державно-правових заходів відповідальності. До такого висновку можна дійти, виходячи з того, що конституційно-правова відповідальність у порівнянні з державною та юридичною відповідальністю дещо поєднує риси політико-правової відповідальності [3, с. 354–362].

Конституційна відповідальність поширюється на широке коло суб'єктів - фізичних та юридичних осіб. Ними можуть бути держава, державні органи, органи місцевого самоврядування, посадові особи, об'єднання громадян та окремі громадяни. Метою цього виду відповідальності є захист Конституції держави як Основного закону, що має найвищу юридичну силу та безпосередню дію. Ця мета досягається застосуванням таких санкцій до порушників конституційних норм: усунення з посади вищих державних службовців; відставка посадових осіб або всього органу; дострокове припинення повноважень державних органів чи посадових осіб; розпуск громадських об'єднань; визнання актів або їх окремих частин неконституційними; зупинення актів органів виконавчої влади [4, с. 497].

Правовий механізм захисту Конституції України здійснюється за допомогою спеціальних правових засобів і засобів, які є нормативно-правовими та організаційно-правовими механізмами забезпечення правового захисту Конституції України. Сукупність нормативних та організаційно-правових механізмів правового захисту Конституції України також називають гарантіями Конституції України.

Правовий захист Конституції України ідентичний гарантіям Конституції України, який слід розуміти як систему загальних та спеціальних умов та засобів, що забезпечують режим конституційної законності в усіх сферах соціального та державного устрою нашої держави.

Отже, важливим моментом, який відрізняє конституційно-правову відповідальність від інших видів юридичної відповідальності, є те, що вона часто має політичне забарвлення. Це пов'язано з тим, що переважна більшість його проявів відбувається в політико-правовій сфері суспільства.

Список використаних джерел:

1. Ткаченко, Ю. В. Форми (види) конституційно-правової відповідальності. Форум права. 2013. №2. С. 549–555.
2. Фрицький, О. Ф. Конституційне право України: підручник / О. Ф. Фрицький. К. :Юрінком Інтер, 2002. 536 с.
3. Демиденко, І. Теоретико-правове розуміння конституційно-правової відповідальності. Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ України. 2004. №6. С. 354–362.
4. Теорія держави і права. Академічний курс: підручник / за ред. О. В. Зайчука, Н. М. Оніщенко. 2-е вид., перероб. і допов. К. : Юрінком Інтер, 2008. 688 с.

Танасієнко Людмила Олегівна
здобувачка вищої освіти
другого (магістерського) рівня вищої освіти
Дніпровського гуманітарного університету

Науковий керівник:
Лабенська Лілія Леонідівна
кандидат юридичних наук, доцент
доцент кафедри права
Дніпровського гуманітарного університету

ПРИНЦИП ЗАГАЛЬНОСТІ ВИБОРЧОГО ПРАВА ТА МОЖЛИВІСТЬ ЙОГО ОБМЕЖЕННЯ ДЛЯ РІЗНИХ СУБ'ЄКТІВ

Одним з найдавніших та найефективніших способів формування органів влади, є вибори, як для загальнодержавного рівня, так і місцевого. Разом з тим, ця форма демократії не є загальнодоступною, а можлива лише для «обраних». Саме такими «обраними» є ті, хто відповідає виборчим цензам (вимогам). Такий підхід до цього інституту народовладдя не залежить від історичного етапу розвитку держави, кількості народонаселення, її політичного режиму, географічного розташування, форми територіального устрою або будь-яких інших чинників. Завжди, якщо існує держава, то й регламентуються виборчі цензи (вимоги) для тих хто обирає, тобто виборців, та для тих, кого обирають – кандидатів.

Кількість, якість та зміст виборчих цензів, у свою чергу, є одним з найвпливовіших факторів демократичності інституту виборів, об'єктивності представлення у виборних органах думки більшості, довіри до влади взагалі.

Інститут виборчих цензів є досить об'ємним та складним правовим явищем, як у просторі, так і в часі. Як зазначалося вище, він притаманний усім державам світу, в різні історичні проміжки часу, а тому може бути предметом дослідження не лише юристів, а й філософів політологів, соціологів, та навіть психологів.

Різноманітні аспекти вивчення виборчих цензів визначили предметом своїх досліджень такі вітчизняні та зарубіжні вчені, як: Афанасьєва М.В., Камінська Н.В., Ключковський Ю.Б., Кравченко В.В., Козодой Л.М., Корнієнко М.І., Левенець А.В., Маклаков В.В., Максакова Р.М., Погорілко В.Ф., Радченко О.В., Ставнійчук М.І., Шаповал В.М., Чернецька О.В. та ін.

Наше дослідження має своїм об'єктом більш вузьке коло суспільних відносин, а саме: формування органів місцевого самоврядування в Україні на певному історичному етапі (кінець 18-го сторіччя по даний час), і відповідно, динаміка виборчих цензів.

Основним завданням даного дослідження є аналіз зв'язку сучасного змісту виборчих вимог з правовими традиціями минулого. Історико-правовий аналіз буде проведено на підставі законодавчих актів у галузі

державотворення періоду Російської імперії (з кінця 18-го сторіччя), державності у 1917-1920 рр., радянської доби та часів сучасної України.

З кінця 18-го сторіччя на територію України, включену до складу Росії, було поширено російський суспільний та державний устрій. Місцеве самоврядування, введене на початку 17-го сторіччя, діяло у суворо визначених сферах (містах) і мало обмежену компетенцію. У 1785 р. приймається «Жалувана грамота дворянству», яка встановлює ряд особистих і майнових прав та обов'язків дворян, зокрема – право скликати дворянські зібрання [1, с. 26]. У їх роботі брали участь всі дворяни, але право голосу мали тільки особи, які досягли 25-річного віку та мали у власності село. Позбавлялися права голосу та права бути обраними, дворяни, котрі не служили, або не дослужилися до обер-офіцерського чину. У виборні адміністративні посади був встановлений майновий ценз – податний: дохід із села мав складати не менш 100 рублів [2, с. 140].

Новий етап у розвитку місцевого самоврядування в Україні пов'язаний з буржуазними реформами 60-70 рр. 19-го сторіччя. В органах земського представництва отримали закріплення такі буржуазні принципи, як: виборність всіх гласних виключно з числа учасників зібрань або з'їздів; залежність виборчого права від майнового та вікового цензів; формальна рівність та змінність всіх членів. Отже, прийняття Уложення про земські установи (1864 р.) та Городового уложення (1870 р.) дало поштовх в демократизації виборчих цензів. Зокрема встановлювалися такі виборчі вимоги: віковий ценз, майновий ценз, ценз громадянства та моральний ценз [3, с. 54].

Протягом 80-х – на початку 90-х рр. 19-го сторіччя уряд переглянув вищезазначені реформи. Так, у 1890 р. видано Уложення про губернські і повітові земські установи. Загальні виборчі вимоги залишились незмінними, проте селяни безпосередньо позбавлялися вибору гласних.

Револьюційні події 1905-1907 рр. та перша світова війна обірвали процес реформування виборчого законодавства.

Державне будівництво 1917-1920 рр. характеризується відсутністю належної правової бази виборів. Щоправда, стаття 21 Конституції УНР визначила виборчі вимоги до всіх рівнів органів влади: громадянство УНР, 21-річний вік, ценз дієздатності та моральний ценз.

Впродовж існування в Україні радянської влади, зокрема з 1919 по 1937 рр., в положеннях про місцеві органи було знижено віковий ценз до 18 років, вимагалася належність до робітничо-селянського класу та відсутність експлуататорського минулого (виборчого права позбавлялись колишні жандарми, монахи тощо).

Конституція УРСР 1937 року закріпила віковий ценз пасивного виборчого права 21-23 роки. Аж до середини 60-тих років 20-го сторіччя взагалі не існувало законодавства про місцеві органи влади. І лише у період 70-80 рр. прийняті в УРСР виборчі закони закріпили виборчі цензи, які

аналогічні сучасним, а саме: громадянство УРСР, досягнення 18-річного віку, та ценз дієздатності [4, с. 78].

Наступний період розвитку виборчого законодавства безпосередньо пов'язаний із здобуттям незалежності Україною. Було розроблено декілька законів. Заслужують на увагу виборчі цензи, що регламентувалися Законом «Про вибори депутатів і голів сільських, селищних, районних, міських, районних у містах, обласних Рад» від 1994 року. Його новелами стали: закріплення цензу осілості (необхідність постійного проживання або працювати на території відповідної Ради); віковий ценз підвищено до 25-30 років (в залежності від рівня Ради). Проте у 1998 році норми Закону «Про вибори депутатів місцевих рад та сільських, селищних міських голів» повернули до попередніх виборчих цензів: громадянство України, 18-річний вік, ценз дієздатності. Без змін ця норма залишилась Законі «Про місцеві вибори», прийнятому в 2015 році, а також, нажаль, в чинному Виборчому кодексі України. [5].

Таким чином, проаналізувавши динаміку розвитку виборчих цензів для формування органів місцевого самоврядування, доцільним було б запропонувати, законодавчо закріпити підвищення вікового виборчого цензу для кандидатів на посади голів сільських, селищних та міських рад до 25 років, а також депутатів всіх рівнів рад – 21 року. Але зрозуміло, що законодавець, як і раніше, залишив такі пропозиції та аргументи на їх користь без уваги.

За статистикою, формування фахівців високої кваліфікації серед державних службовців та посадових осіб місцевого самоврядування припадає на людей у віці, близькому до сорока років. Креативні здібності є рідкісним талантом у людей усіх вікових категорій, але вміння змінити точку дотику своїх потенційних можливостей з моменту набуття депутатського мандата або обрання на посаду залежить від рівня освіченості, професіоналізму, що одержуються особою роками. До того ж, життєвий досвід, набутий у певному віці, надає особі можливість, прийняти зважене рішення про використання пасивного виборчого права, а також запобігає невиправданим витратам з державних фондів, що формуються значною мірою за рахунок платників податків.

Список використаної літератури:

1. Болтенко Ю.О. Правовые основы организации и деятельности органов местного самоуправления на районном уровне: Дис.канд.юрид.наук. – М., 1998. - С. 26
2. Хрестоматія з історії держави і права України: Навч. посіб. для студ. юрид. спец. вищих навч. закладів / За ред. В.Д. Гончаренка. – 3-тє вид., перероб.; Уклад. В.Д. Гончаренко, О.Д. Святоцький. – К., 2003. – С. 140
3. Каюк Д.Г. Формування катеринославського та херсонського дворянства в 60-ті рр. XVII – на початку XIX ст.: Дис. канд. істор. наук. – Дніпропетровськ, 2002.

4. Історія держави і права України: Підруч. / А.С. Чайковський (кер. авт. кол.), В.І. Батрименко, Л.О. Зайцев, О.Л. Копиленко та ін.; За ред. А.С. Чайковського. – К., 2004

5. Виборчий кодекс України: Закон України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/396-20#Text> (дата звернення: 6.12.2020).

Шило Максим Андрійович

здобувач вищої освіти

другого (магістерського) рівня вищої освіти

Дніпровського гуманітарного університету,

Науковий керівник:

Ємець Леонід Олександрович,

доктор юридичних наук, доцент

професор кафедри права

Дніпровського гуманітарного університету

ПРАВО ЗНАТИ СВОЇ ПРАВА І ОБОВ'ЯЗКИ: ДЕЯКІ АСПЕКТИ ЙОГО КОНСТИТУЦІЙНОГО ЗАКРІПЛЕННЯ

У Конституції України достатньо широко з точки зору конституційного права репрезентовані права людини, які змістовно кореспондуються й корелюються з відповідними положеннями міжнародно-правових актів з прав людини. Права людини являють собою складне та багатоаспектне суспільне явище та є предметом наукових досліджень вчених різних галузей юридичних наук, кожна з яких визначає певну сферу життєдіяльності людини, що забезпечує поглиблене вивчення людини та її найважливіших проблем існування.

Серед численних конституційних прав людини і громадянина особливе місце посідає право знати свої права і обов'язки, яке закріплено в ст. 57 Конституції України та є важливою юридичною гарантією захисту прав і свобод людини і громадянина в Україні. При цьому, як зауважує М.І. Хавронюк, свобода не може бути справжньою, якщо людина не буде знати, на що вона має право, а що є її обов'язком [1, с. 254].

Слід наголосити, що серед фахівців-юристів у сфері прав людини відсутній єдиний підхід щодо розуміння досліджуваного права. За висловлюванням Н.М. Корнієнко-Зенкової, у конституційно-правовій науці дискусійним є питання, до якого розряду юридичних понять належить право кожного знати свої права і обов'язки. Одні автори вважають, що це конституційне право людини, однак зараховують його до різних груп прав людини, а інші – трактують його як юридичну гарантію конституційних прав [2, с. 53]. Так, В.В. Кравченко стверджує, що право знати свої права та обов'язки належить до конституційних особистих прав і свобод людини й громадянина [3, с. 144-145]. У той же час Н. Гаєва поділяє всі юридичні гарантії, закріплені в Конституції (конституційні гарантії), на універсальні та специфічні. Право знати свої права та обов'язки вона зараховує до універсальних гарантій [4, с. 64].

У ч. 1 ст. 57 Конституції України проголошено, що “кожному гарантується право знати свої права і обов'язки” [5], з якої випливає, що це положення адресоване не тільки громадянам України, а й іноземцям та

особам без громадянства, які на законних підставах перебувають на території України. Тобто суб'єктом цього права визначена людина, яка в тексті Основного Закону України позначена безособовим терміном “кожен”.

Також слід звернути увагу на те, що в ч. 1 ст. 57 Конституції України закріплено положення, згідно з яким кожному гарантується право знати не тільки свої права, а й обов'язки, невиконання яких у більшості випадків тягне за собою настання юридичної відповідальності. Аналогічне правило знайшло своє закріплення в ч. 2 ст. 68 Конституції України, згідно якої незнання законів не звільняє від юридичної відповідальності. При цьому як зазначає Н. Г. Шукліна, ця норма має логічне продовження в іншому контексті – положенні частини першої ст. 57 Конституції України [6, с. 305]. Більш того, в Конституції України відсутнє положення, що передбачає настання юридичної відповідальності за незнання особою інших, крім законів, нормативно-правових актів. Загальновідомо, що всі нормативно-правові акти за юридичною силою поділяються на дві групи: закони і підзаконні нормативно-правові акти. І тому доцільним було б закріпити в положенні ч. 2 ст. 68 словосполучення “та інших нормативно-правових актів”.

Наявна техніко-юридична конструкція ч. 2 і 3 ст. 57 Конституції України свідчить про те, що конституційними гарантіями права знати свої права і обов'язки є положення, відповідно до яких закони та інші нормативно-правові акти, що визначають права і обов'язки громадян, мають бути доведені до відома населення у порядку, встановленому законом. А у випадку, якщо закони та інші нормативно-правові акти, що визначають права і обов'язки громадян, не були доведені до відома населення у встановленому законом порядку, вони є нечинними і не породжують будь-яких юридичних наслідків. У зв'язку з цим є слушним зауваження Ю.В. Кириченко, який вважає, що в такому вигляді гарантію не можна визнати достатньою для того, щоб громадяни України повною мірою могли здійснити право знати свої права і обов'язки [7, с. 209-210], оскільки як зазначає І. Жаровська, право на знання прав та обов'язків – це визначена правовими нормами можливість особи знати систему закріплених за нею прав і покладених на неї обов'язків, що перетворюється на вимогу до держави забезпечити їй належний рівень знань про права і обов'язки [8, с. 3]. Публікація у відповідних виданнях законів та інших нормативно-правових актів, що визначають права і обов'язки громадян, неспроможна на належному рівні забезпечити громадян правовими знаннями. Тому слід погодитись з думкою Ю.В. Кириченко, який вважає, що правове навчання й правове виховання громадян повинні здійснювати державні органи, насамперед загальноосвітні школи та заклади вищої освіти [7, с. 210]. І далі автор пропонує доповнити ст. 57 Конституції України положенням, в якому слід закріпити обов'язок держави вживати заходів для забезпечення цього права. Створення державою належних умов для отримання знань особою своїх прав і обов'язків є важливим чинником формування правової культури населення, передусім у контексті становлення України як правової держави [7, с. 210]. Крім того, як наголошує

І. Жаровська, оптимізація механізмів поширення знань про права і обов'язки за таких умов вважається одним із пріоритетних завдань держави, яка відіграє провідну роль у створенні належних умов для доведення їх до особи. На думку автора базовими умовами такої оптимізації є: 1) вдосконалення системи подачі правових знань; 2) забезпечення доступу засобів масової інформації до правової інформації та формування інтересу до неї населення; 3) забезпечення кваліфікованого висвітлення правових питань у засобах масової інформації; 4) забезпечення гарантій доступу до правової інформації для всіх категорій громадян; 5) створення сприятливих умов для розвитку ринку інформаційних послуг у сфері права [8, с. 6].

Зі змісту положень ч. 2 і 3 ст. 57 Конституції України випливає, що до відома населення мають бути доведені лише ті закони та інші нормативно-правові акти, що визначають права і обов'язки громадян. У зв'язку з цим виникає логічне питання: а чи потрібно доводити до відома громадян у встановлений законом порядок положення закону або іншого нормативно-правового акту, в якому закріплено свободи людини і громадянина? Тому слід погодитись з тими вченими, які вважають, що у ч. 2 і 3 досліджуваної норми потрібно вжити більш широке поняття “права, свободи та обов'язки людини і громадянина”, що значно розширює коло суб'єктів аналізованого права та узгоджується з положенням частини першої. Більш того, воно охоплює всі існуючі без винятку права, свободи та обов'язки, а також ті права і свободи, які можуть виникати в майбутньому внаслідок соціального та технічного прогресу [9, с. 53].

Отже, викладене дозволяє зробити висновок, що право кожного знати свої права і обов'язки посідає особливе місце серед численних конституційних прав людини і громадянина та є важливою юридичною гарантією захисту прав і свобод людини і громадянина в Україні.

Список використаної літератури:

1. Рабінович П.М., Хавронюк М.І. Права людини і громадянина: навч. посіб. Київ: Атіка, 2004. 464 с.
2. Корнієнко-Зенкова Н.М. Право знати свої права і обов'язки в контексті співвідношення прав людини і їх юридичних гарантій. *Віче*. 2016. № 3/4. С. 52–55.
3. Кравченко В. В. Конституційне право України: навч. посіб. Вид. 4-те, виправл. та доповн. Київ: Атіка, 2006. 568 с.
4. Конституційне право України. Академічний курс: підруч.: У 2 т. Т. 2 / За заг. ред. Ю. С. Шемшученка. Київ: ТОВ Видавництво “Юридична думка”, 2008. 800 с.
5. Конституція України від 28 червня 1996 р. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. №30. ст. 141.

6. Шукліна Н.Г. Конституційно-правове регулювання прав і свобод людини і громадянина в Україні (проблеми теорії та практики): монографія. Київ: Центр навч. літ-ри, 2005. 424 с.

7. Кириченко Ю.В. Актуальні проблеми конституційно-правового регулювання прав, свобод та обов'язків людини і громадянина в Україні в контексті європейського досвіду: монографія. Київ: "Центр учбової літератури", 2017. 540 с.

8. Жаровська І. Міжнародно-правовий і національний рівень забезпечення права на знання прав та обов'язків. *Підприємництво, господарство і право*. Київ, 2007. №12. С. 3-6.

9. Речицький В.В. Проект Конституції України – 2012. Харків: Права людини, 2012. 168 с.

Секція II

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ПСИХОЛОГІЇ

Ахмадова Анастасія Фаридівна,
*здобувачка вищої освіти
другого (магістерського) рівня вищої освіти
Дніпровського гуманітарного університету*

Науковий керівник
Чередніченко Олексій Миколайович
*кандидат економічних наук
доцент кафедри психології
Дніпровського гуманітарного університету*

ВИЗНАЧЕННЯ ФОРМИ ДЕВІАНТНОЇ ПОВЕДІНКИ ЗАСУДЖЕНОЇ ОСОБИ, ЯК ЗАПОРУКА ЕФЕКТИВНОЇ ПСИХОКОРЕКЦІЙНОЇ РОБОТИ ПСИХОЛОГІВ УКРАЇНСЬКОЇ ПРОБАЦІЇ

Відповідно до законодавства, основною метою пробації в Україні є створення безпечного суспільства. Законодавець бачить шлях досягнення зазначеної мети наступним чином, за допомогою соціально-виховної та психологічної роботи з засудженими до покарань не пов'язаних з позбавленням волі, психологи та співробітники відділів повинні вирішити всі криміногенні потреби засуджених, які штовхають їх на вчинення повторних злочинів, чим зменшити кількість вчинення тих же самих злочинів.

В той же час, з моменту створення відділів пробації в Україні (2015 рік), за наявними статистичними даними, жодним чином не спостерігається зниження рівня рецидивної злочинності. На нашу думку є ряд причин, які суттєво знижують ефективність роботи відділів пробації. В розрізі службової діяльності психологів відділів пробації, проблемою виступає недостатня методична база та інструментарій, який надано до рук персоналу психологів Міністерством юстиції.

Також, очевидною причиною неефективності психологічної роботи пробації, на нашу думку є те, що дослідження та наявні напрацювання в цьому напрямку мають фрагментарний характер або ж у цілому стосуються роботи з психокорекцією девіантної поведінки осіб засуджених до покарання у виді позбавлення волі в установах виконання покарань (виправних та виховних колоніях).

Проблемою девіантної поведінки серед засуджених осіб займаються багато видатних вітчизняних та зарубіжних вчених, таких як Волошина О.В., Данильченко Н.О., Доганіна А.В., Іванова О.В., Москалюк Л.М., Усікова

М.О., Гусаров С.М., Євдокімова О.О., Лобко О.П., Шульга А.М., Нежута А.В., Молаєва С.Є., Кобикова Ю.В., Шалімова Л.В., Селюкова Д.В., Левенець А.Є. та інші. Проте, психологічна робота з особами які знаходяться в ізоляції та тими, що мають змогу відбувати покарання без відриву від соціуму суттєво відрізняються та потребують наукового усвідомлення.

Також варто зауважити, що існує велика база зарубіжних досліджень в напрямку психологічної роботи пов'язаної з пробацією. Зазначена база потребує творчого осмислення в розрізі національної пробації, що дасть можливість використати наявні знання, як фундамент для побудови ефективної психокорекційної роботи психологів відділів пробації в Україні.

На нашу думку, виходячи з практичного дослідження, яке було проведене на базі міськрайонного відділу пробації, ефективну психокорекційну роботу можна побудувати опираючись на правильно визначену форму девіантної поведінки засудженої особи. Індивідуальний підхід, який побудовано з урахуванням форми девіації, як показало наше практичне дослідження, значно підвищує ефективність роботи психолога відділу пробації та дає можливість натиснути саме на ті важелі впливу, які можуть змінити життя людини на краще.

В першу чергу, на нашу думку, варто коротко розглянути загальні поняття девіантної поведінки та її види.

Девіація – це вчинки, діяльність особи, соціальних груп, що є відхиленням від установлених норм суспільства. Проблема попередження і профілактики девіантної поведінки громадян була і залишається актуальною для будь-якого суспільства. Девіантна поведінка може мати два характерні вияви: негативний та позитивний.

Девіація включає в себе делінквентну, адиктивну і кримінальну поведінку. Найпростішим типом девіації є делінквентна поведінка, яка характеризується психологічною схильністю до асоціальних вчинків, які не ведуть до кримінальної відповідальності. Люди скоюють дрібні вчинки, які ґрунтуються на стереотипних діях. Здебільшого – це агресивні насильства в дома; утечі з дому, вимагання, татування, пірсинг, блукання.

Адиктивна поведінка є наслідком прагнення втечі від дійсності, шляхом штучної зміни свого стану засобами алкоголю, наркотиків чи певних видів діяльності.

Кримінальна поведінка – це протиправний вчинок, який карається кримінальним законом.

В роботі, психолог відділу пробації має справу з особами, девіантна поведінка яких має негативний характер. Прояви девіантної поведінки підоблікових потягли за собою наслідки у виді кримінальної відповідальності, проте, як показує наше дослідження, не всіх суб'єктів пробації можна віднести до форми девіації – кримінальна поведінка. Деякі з них просяють виключно делінквентну або адиктивну поведінку, яка в свою чергу, потягла за собою скоєння злочину – як наслідок. У зв'язку з чим, на

нашу думку, методики психокорекційної роботи повинні суттєво між собою відрізнятися та мати більш персоніфікований характер.

На базі міськрайонного відділу пробації нами проведено роботу з групою засуджених з використанням розподілу по виявленим видам девіації. Нами було опитано 21 особу, з них: 14 чоловіків молодіжного віку, 4 жінки модоліжного віку, 3 неповнолітніх суб'єктів пробації (2 дівчини, 1 хлопця).

За результатами інтерв'ювання було складено психологічні характеристики засуджених. Нашим завданням було зібрати більш повну інформацію про засуджених, з метою точного визначення форми девіацій в поведінці опитаних осіб, щоб в подальшому на основі отриманих результатів підібрати потрібні психокорекційні методики, залежно від форми виявленої девіантної поведінки. Відштовхуючись від наведених вище форм девіантної поведінки (деліквентна, адиктивна, кримінальна) нами складено анкету опитування. Розробляючи анкету ми опирались на наступні методики: «Визначення схильності до адиктивної, агресивної, деліквентної поведінки» А.Орел, «Схильність до девіантної поведінки» (СДП) Леус Є.В., визначення акцентуацій характеру по Лічко А.Є., «Акцентуації характеру і темпераменту особистості» опитувальник Г. Шмишека, К. Леонгарда, також було запозичено елементи з анкет та інструментів, які використовуються психологами в установах виконання покарань закритого типу, для діагностики індивідуально-психологічних особливостей засуджених осіб.

За результатами анкетування серед опитуваних осіб виявлено 9 осіб з проявами адитивної девіації, 6 – деліквентної поведінки, 6 – кримінальної. Подальшу психологічну роботу з цими особами, як психоконсультативну, так і психокорекційну, необхідно будувати кардинально по різному.

Нами було створено три експериментальні групи, відповідно до виявлених форм девіації (умовно групи А - деліквентна, В – адиктивна, С – кримінальна). На нашу думку для того щоб побудувати ефективну роботу наявні інструменти психолога відділу пробації необхідно доповнити. Нами запозичено деякі елементи з методик схемо-терапії, які адаптовано та доповнено практичними напрацюваннями пенітенціарної психології.

Роботу необхідно проводити в напрямках:

- a. корекція кримінально значимих особистісних якостей (агресивність, жорстокість, підвищенатривожність);
- b. розвиток комунікативних якостей та навичок спілкування;
- c. корекція відношення до скоєного злочину та формування установки до виправлення.

В установах виконання покарань напередодні звільнення з засудженими проводять психологічну підготовку до звільнення. Вона спрямована на формування навичок соціальної адаптації до нового середовища в яке потрапить засуджений після звільнення. Одною з ключових переваг покарання без ізоляції від суспільства прийнято вважати те, що засуджений не відривається від соціуму в процесі покарання, а продовжує бути його безпосереднім елементом. Проте, виходячи з практичного аспекту

роботи з засудженими особами, яким притаманна кримінальна девіація, одним з факторів її виникнення можна вважати негативне середовище в якому перебуває засуджений. На нашу думку, в психокорекційній роботі з зазначеною категорією осіб необхідно використовувати запозичені з пенітенціарних програм по підготовці до звільнення соціально-психологічні тренінги та концепції.

Як висновок можна зазначити, що градація засуджених яка використовується відділами пробації не сприяє підвищенню ефективності результатів психологічної роботи. Засуджених розподіляють за тяжкістю статті, за рецесивністю злочину та кількістю сторінок кримінальної біографії, за статевими ознаками, та за віком. Проте, жодним чином не враховано психологічні особливості засуджених та форми їх девіантної поведінки, яка проявляється в кожного індивідуально. Методи психологічної діагностики, психологічного консультування та психокорекції є загальними та використовуються без персоніфікації.

На нашу думку, необхідно змінити алгоритми роботи та використання інструментів відділу пробації, проводити градацію вчинків, та враховувати психологічний стан та характеристики кожного засудженого окремо.

Список використаної літератури:

1. Автухов К.А., Човган В.О., Яковець І.С. Оцінка ризиків і сучасна кримінальна юстиція. – К., 2019. – 180 с.
2. Батаршев, А.В. Психодіагностика пограничних расстройств личности и поведения / А.В. Батаршева. - М.: Изд-во Института Психотерапии, 2004. – 320 с.
3. Гомонов Н.Д. Психические девиации и преступное поведение: автореф. дис. ... докт. юрид. наук: 12.00.08 / Н.Д. Гомонов. – М., 2002. – 31 с.
4. Зливков В.Л., Лукомська С.О., Федан О.В. Психодіагностика особистості у кризових життєвих ситуаціях / В.Л.Зливков, С.О. Лукомська, О.В. Федан. – К.: Педагогічна думка, 2016. – 219 с.
5. Фіцула М.М., Парфанович І.І. Відхилення у поведінці неповнолітніх: шляхи їх попередження та подолання: навч.-метод. Посібник / М.М. Фіцула. – Тернопіль : Богдан, 2008. – С.359-361.

Бахін Сергій Сергійович

здобувач вищої освіти

другого (магістерського) рівня вищої освіти

Західноукраїнського національного університету

Науковий керівник:

Надвинична Тетяна Лонгінівна

кандидат психологічних наук

доцент кафедри психології та соціальної роботи

Західноукраїнського національного університету

ПРОБЛЕМНО-ДІАЛОГІЧНА ВЗАЄМОДІЯ ВИКЛАДАЧА І СТУДЕНТА ЯК ІННОВАЦІЙНИЙ РЕСУРС СОЦІАЛЬНО ЗОРІЄНТОВАНИХ ОСВІТНІХ ТЕХНОЛОГІЙ В СУЧАСНІЙ ВИЩІЙ ШКОЛІ

Швидкі трансформаційні перетворення сучасного суспільства, виклики та загрози, з якими доводиться повсякчас зіштовхуватися не лише в особистому, а й у професійному житті, змушують переорієнтовуватися усі соціальні інституції. Особливо це стосується освітньої сфери загалом і закладів вищої освіти зокрема. Останні нині зосереджені на підготовці соціально компетентної, професійно грамотної особистості студента, який позиціонує себе не лише як професіонал у визначеній галузі знань, а й здатний критично оцінювати різноманітні життєві ситуації та знаходити нестандартні шляхи виходу із них. Відтак виникає нагальна потреба змінити як сам підхід до освітнього процесу у ЗВО, так і вдосконалити та трансформувати наявні форми, методи, прийоми у роботі із студентською молоддю. Особливо це актуально тоді, коли мовиться про впровадження нових освітніх технологій.

Відповідно до закону України «Про вищу освіту» в редакції від 14.06.2014 року весь освітній процес має бути особистісно зорієнтованим, тобто забезпечувати налагодження особливої комунікативно-пізнавальної взаємодії між викладачем і студентом, основними інструментом якої має стати проблемність та діалогічність. У цьому випадку традиційні лекції та семінари швидко стають нераціональними і малоефективними психодидактичними способами передачі знань, коли одна сторона (викладач) пропонує визначений об'єм інформації іншій (студенту), з метою її максимального запам'ятовування і подальшого відтворення. Така взаємодія опирається на навчальну активність репродуктивного типу і в сучасних реаліях є малоприсадиною та низькопродуктивною.

На противагу таким традиційним способам передачі знань, нині все більшої популярності набувають інноваційні форми співпраці викладача і студентів, коли на паритетних засадах, під час «живого» діалогу останні мають змогу активізувати власну пошукову пізнавальну активність та поступово «відкривати» для себе нові знання, які будуть особистісно

значущими, рефлексивними, дієвими [1]. Оскільки у такому випадку студент бере участь у згаданій діяльності у якості одного із її рівноправних суб'єктів, перетворюється із простого спостерігача на рівноправного учасника цього дійства, у нього з'являється доволі широке коло для свободи і творчості, яка в кінцевому варіанті і має привести його до поставленої мети – особистісного та професійного зростання.

Зауважимо, що історія побудови освітньої взаємодії на засадах проблемності та діалогічності не є новою та сягає часів античності та середньовіччя. Аристотель, Сократ, Платон та інші відомі мислителі наголошували на важливості діалогу як найбільш оптимального «способу відшукання істини» (т. з. "сократівський діалог"). У свій час цю ідею підтримувало багато представників педагогіки, психології, філософії, лінгвістики тощо (В.С.Біблер, Х.-Г. Гадамер, Л.С.Виготський, Ж.Піаже, С.Л.Рубінштейн, Ю.Хабермас, Л.В.Якубинського та багато інших), яка не втрачає своєї актуальності і у дослідженнях сучасних науковців (Г. О. Балл, Г.С. Костюк, А. Б. Коваленко, В.Д. Щадріков та ін.) .

На нашу думку, одним із найбільш цікавих проектів інноваційної перебудови сучасної організації навчання в освітній сфері є *модульно-розвивальна система*, запропоновану А.В. Фурманом [3], в основі якої лежить принцип єдності проблемності та діалогічності [2]. Обстоювана автором ідея центрується навколо поняття «*проблемний діалог*», яке передбачає свідому рефлексивну роботу над пошуком відповіді на поставлені під час лекційного чи семінарського заняття питання не лише в навчальній аудиторії, а й поза її межами. Тобто запущений «механізм» інтелектуального пошуку не обмежується спілкуванням між з безпосередніми учасникам освітнього процесу (студентом і викладачем), а й продовжується у звичному соціальному середовищі серед близьких і друзів. Все це змушує молоду людину переживати стан творчого пошуку, коли потрібно віднайти оптимальні шляхи виходу із складних ситуацій які, насамперед, є навчальними й забезпечують засвоєння теоретичних знань і практичних умінь, та одночасно мають внутрішньо розвивальний вплив, стимулюють здатність до самозростання та самореалізації як в особистому, так і професійному житті.

Список використаних джерел:

1. Надвинична Т.Л. Проблемність у контексті психологічного проектування навчальних задач. *Проблеми загальної та педагогічної психології: збірник наукових праць Інституту психології ім. Г.С. Костюка АПН України*. За ред. С.Д. Максименко. Т. X, част. 5. К., 2008. С. 400 – 408.

2. Фурман А.В. Модульно-розвивальне навчання: принципи, умови, забезпечення: монографія. К.: Правда Ярославичів, 1997. 340 с.

3. Діалогічна взаємодія у навчально-виховному процесі загальноосвітньої школи: кн. для вчителя; за ред. Г.О. Балла, О.В. Киричука, Р.М. Шамелашвілі. – К.: ІЗМН, 1997. 136 с.

Белов Євген Борисович

здобувач вищої освіти

другого (магістерського) рівня вищої освіти

Дніпровського гуманітарного університету

Науковий керівник:

Чередніченко Олексій Миколайович

кандидат економічних наук

доцент кафедри психології

Дніпровського гуманітарного університету

ВПЛИВ ЗАГАЛЬНИХ ЦІННІСНИХ ОРІЄНТАЦІЙ ПОДРУЖЖЯ НА ЗАДОВОЛЕНІСТЬ У ШЛЮБІ

Дуже прикро що більш ніж третина всіх шлюбів виявляється нежиттєздатною. Питання про зміцнення шлюбу і поліпшенні шлюбної структури населення набуває найважливіше державне значення в зв'язку з проблемою народжуваності. Рішення таких проблем неможливе без вивчення механізмів внутрішньо сімейних стосунків.

Ціннісні орієнтації подружжя та соціально-психологічний клімат в родині визначає стійкість та задоволеність цими відносинами, надають рішучий вплив на розвиток і дітей, і дорослих, задоволеність шлюбом. Психологічний клімат сім'ї не є чимось - то незмінним, даним раз і назавжди. Його створюють кожен член сім'ї, і від їхніх зусиль залежить, яким він буде, сприятливим чи несприятливим. А кожна окремо взята людина - це особистість, унікальна і неповторна, зі своїм світоглядом, яке не може не впливати на встановлення задоволеності обидві сторони взаємин.

Тому нами було зроблено припущення, що чим більше схожості ціннісних орієнтацій подружжя, тим більше почуття задоволеності в шлюбі.

Мета роботи досліджувати теоретичні аспекти уявлень про поняття задоволеності шлюбом та ціннісних орієнтацій подружжя, провести аналіз результатів експериментального дослідження по виявленню впливу ціннісних установок подружжя на задоволеність шлюбом.

Також ми вирішили:

1. Дослідити ціннісні орієнтації подружжя.
2. Проаналізувати вплив ціннісних орієнтацій подружжя на його задоволеність різними сферами життя у шлюбі.
3. Провести психокорекційні заходи та оцінити їх психологічний ефект.

Основний акцент у психологічному дослідженні ставиться на вивченні саме задоволеності шлюбом. Більшість фахівців визначають її як внутрішню суб'єктивну оцінку, ставлення подружжя до власного шлюбу.

Взагалі, стабільність сім'ї та задоволеність шлюбом не взаємовиключні поняття, вони мають багато спільного, але однозначного значення вони не

мають. Високостабільні шлюби не завжди характеризуються високим рівнем задоволеності шлюбом (наприклад, для традиційних сімей цілком звичайний стабільний шлюб при повній незадоволеності подружжя своїми відносинами, а в сучасній сім'ї подібна незадоволеність може привести до розриву навіть при наявності дітей). Аргайл М. стверджував, що «сімейні люди, особливо ті, хто щасливий у шлюбі, відчувають більш високу ступінь задоволеності життям».

Є всі підстави припускати, що задоволеність знаходиться в причинно - наслідкового залежності з подружжям ». У зв'язку з цією проблемою багатьма вченими проводилися дослідження впливу шлюбу на задоволеність життям. Майерс Д. пише про це наступне: «Ціла гора даних свідчить про те, що більшість людей, які відчувають до кого - або прихильність, відчувають себе щасливішими, ніж ті, хто цього позбавлений. Однак більш важливим є не сам факт шлюбу, а якість шлюбних відносин

Від чого ж залежить це якість? Багато вітчизняних і зарубіжних психологів стверджують, що від любові. «Що стосується почуття любові, то тут мова йде про особливий вид прихильності, - вважає Годфруа, - при якому сексуальна потреба тісно пов'язана з потребою піклуватися про іншу людину, допомагати йому відчувати себе в безпеці»[1].

Існує безліч визначень любові, безліч поглядів, але в кожному з них червоною ниткою простежується щось спільне: любов сильне почуття, яке дозволяє людині давати іншій необхідне (задовольняти його потреби) і отримувати потрібну для себе (задовольняти свої потреби).

Ю.Є. Алешиной встановлено, що задоволеність шлюбом також залежить і від стажу сімейного життя: крива цієї залежності має U-подібну форму.[2] На початку, протягом перших двох десятиліть існування сім'ї, задоволеність шлюбом поступово знижується, досягаючи свого мінімального значення в парах зі стажем сімейного життя від 12 до 18 років, а потім зростає, але вже більш різко.

Дослідження проводилося в три етапи:

Етап первинної діагностики задоволеності шлюбом і стану ціннісних орієнтацій з визначенням статистичної значущості зв'язку між даними показниками;

Етап консультативної роботи з піддослідними, спрямованої на зближення ціннісних орієнтацій подружжя;

Етап контрольного вимірювання впливу проведеної консультативної роботи на процес зближення ціннісних орієнтацій подружжя і на формування задоволеності шлюбом з визначенням статистичної значущості зв'язку між даними показниками.

Основним видом роботи з проблемами в сімейних відносинах є сімейне консультування.

Консультування допомагає вирішити клієнту наступні завдання:

- визначити, в чому сутність сімейного благополуччя;

- виявити той ідеальний стан, якого хоче досягти сім'я;
- допомога в досягненні цього стану.

Перше завдання вирішується за допомогою діагностичної роботи, друга - через спільне обговорення, діагностику та виявлення базових цінностей.

На рішення третього завдання спрямовані методи:

- інтерв'ю (терапевтична бесіда, спрямована на соціально-психологічну підтримку сім'ї і допомога їй);
- діалогічне спілкування;
- рольове моделювання;
- аналіз історії сім'ї;
- гемограма;
- групова терапія та ін.

У даній роботі нами застосовувалися в якості базового інструменту по проясненню і поєднанню ціннісних орієнтацій подружжя підхід Є.Г. Сіляевой і Вірджинії Сатір.[4]

Основним методом роботи вони бачать терапевтичну бесіду з сім'єю, в ході якої:

- йде узагальнення і конкретизація проблематики, з якою звернулися до консультанта;
- вибудовується список причин виникнення проблеми, виявляється становище подружжя щодо цих причин (як вони на емоційному, поведінковому рівні поведуться в ній);
- відбувається спільний пошук дій, які може зробити клієнти для ліквідації проблеми;
- консультантом вказується на можливі ресурси в самій людині, навколо нього, які він може застосувати для ліквідації проблеми зараз і в майбутньому;
- консультант активізує вихід у надпредметний план для усвідомлення людиною власних дій, дій свого партнера, можливості інших дій.

Наступним етапом дослідження стало проведення контрольної діагностики рівня задоволеності шлюбом і стану ціннісних орієнтацій подружжя.

Після проведеної роботи кількість випробовуваних, задоволених шлюбом значно зростає. Порівняння результатів вимірювання ціннісних орієнтацій показало наявність позитивних змін. Так кількість подружніх пар, чії ціннісні орієнтації розходяться, скоротилося на 20%. Проведення математичного аналізу отриманих даних показав наявність статистично значущого зв'язку між результатами діагностики.

На підставі аналізу літератури, проведеної діагностичної роботи, працюючи у команді з фахівцем сімейного консультування, розроблені методичні рекомендації щодо суміщення ціннісних орієнтацій подружжя і зниження рівня незадоволеності шлюбом.

Було розроблено інструменти подолання відмінностей в ціннісних орієнтаціях подружжя та гармонізації відносин.

Порівняння результатів вимірювання ціннісних орієнтацій показало наявність позитивних змін. Так кількість подружніх пар, чії ціннісні орієнтації розходяться, скоротилося на 20%. Таким чином, можна стверджувати, що поставлені на початку роботи завдання досягнуті, а експериментальна гіпотеза - доведена.

Список використаної літератури:

1. Алексеенко Т. Ф. Виховний потенціал сім'ї в сучасних умовах: тематична державна доповідь про становище сімей в Україні за підсумками 2001 року. – К.: Державний інститут проблем сім'ї та молоді, 2002. – 144 с.
2. Алешина Ю.Е., Гозман Л.Я., Дубовская Е.М. Социально - психологические методы исследования супружеских отношений / Ю. Е. Алешина, Л. Я. Гозман, Е. М. Дубовская. – М.: Изд-во Моск. Унив-та, 1987. – С. 78 – 90.
3. Алешина Ю.Е. Удовлетворенность браком и межличностное восприятие в супружеских парах с различным стажем семейной жизни: Дис. ... канд. психол. наук. - М., 1985. - 263 с.
4. Бойко В.В. Малодетная сім'я (соціально-психологічний аспект). -М. «Думка», 1988; - с.115.
5. Бондарчук О.І. Психологія сім'ї: Курс лекцій. – К.: МАУП, 2001. – 96с.
6. Волкова А. Н., Трапезникова Т. М. Методические приемы диагностики супружеских отношений// Вопросы психологии . – 1985. – №5. – С. 13 – 116.

Бичківський Дмитро Олександрович

здобувач вищої освіти

другого (магістерського) рівня вищої освіти

Західноукраїнського національного університету

Круглий Назар Сергійович

здобувач вищої освіти

другого (магістерського) рівня вищої освіти

Західноукраїнського національного університету

Науковий керівник:

Надвинична Тетяна Лонгінівна

кандидат психологічних наук

доцент кафедри психології та соціальної роботи

Західноукраїнського національного університету

ОЦІНКА РОЛІ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ В ЗАЛУЧЕННІ І РОЗВИТКУ ПЕРСОНАЛУ ОРГАНІЗАЦІЇ

У формуванні людського капіталу активну участь приймають різні соціальні інститути: економічний, політичний, освітній, охорони здоров'я, суспільного управління тощо, які мають тісно співпрацювати. Ключовою інституцією, яка виконує функції об'єднуючого елемента та поєднує теорію і практику є інститут соціальної роботи. Адже саме сутнісний зміст його діяльності полягає в налагодженні взаємозв'язку та взаємодії між окремими індивідами, різноманітними соціальними групами та державою. Для реалізації даних процесів необхідні спеціально підготовлені фахівці, котрі володіють необхідними компетенціями та професіоналізмом.

Нині складність трансформаційних процесів, що відбуваються в нашій державі, не дають можливості повно використати наявний інструментарій соціальної роботи у певних суспільних сферах. Зокрема, на нашу думку, їх ефективне впровадження при формуванні, збереженні і розвитку людських ресурсів в суспільстві дасть можливість:

- посилити роль соціальної складової в соціально-трудовах відносинах працівника, роботодавця і держави;
- сприяти професійній орієнтації і працевлаштування молоді та інших соціальних груп населення;
- брати участь в соціальному партнерстві роботодавців, працівників та державних структур при вирішенні трудових спорів тощо [5].

Разом з тим, нині більшість роботодавців не бачать необхідності розвитку соціальної роботи в організаційних структурах так як не впевнені її ефективності. Адже сформована до теперішнього моменту вітчизняна науково-теоретична основа соціальної роботи спрямована, насамперед, на соціальне обслуговування та допомогу соціально вразливим категоріям населення. Однак

формування «соціальної держави» має бути направлено на активне залучення громадян в різноманітні соціальні та економічні відносини.

Отже, механізми соціального обслуговування і соціальної роботи обов'язково повинні включати цілу низку послідовних, всеосяжних напрямків:

- розвиток різноманітних психолого-педагогічних способів, методів і технологій в сімейно-шлюбних відносинах з метою формування основи для розвитку людського капіталу в родині, а також його подальшого використання в соціально-економічних відносинах в суспільстві;

- створення сприятливих соціальних умов функціонування і розвитку людського потенціалу в організаціях для всіх працюючих;

- залучення в економічні відносини всіх соціально-вразливих груп населення (дітей і підлітків, літніх людей тощо) з допомогою формування і реалізації різноманітних соціальних технологій, спрямованих на організацію індивідуальної соціальної роботи [1].

Ґрунтовний аналіз цілої низки літературних джерел [1; 2; 4 та ін.] утвердив нас в думці про те, що нині соціальна сфера економіки стала особливо тісно пов'язана з т.з. *соціальною відповідальністю організації*. Зауважимо, що більшість науковців ще не прийшли до єдиного визначення даного поняття, але найбільш вживаними є наступні трактування :

- спільний розвиток і фінансове забезпечення установ соціальної інфраструктури;

- систематична виплата заробітної плати належного рівня і низки затверджених платежів працівникам на задоволення їх соціальних потреб;

- гарантія безпечних умов праці та здійснення заходів з охорони праці;

- підвищення рівня зайнятості населення, реалізація заходів з професійної перепідготовки працівників при ліквідації підприємств;

- спільне фінансове забезпечення установ професійної перепідготовки працівників та підвищення їх кваліфікації;

- повна і регулярна виплата податків;

- формування і підтримка умов трудової діяльності співробітників, спрямованих на реалізацію своїх обов'язків далеко від місця проживання, створення оптимальних умов їх побуту;

- реалізація програм соціального страхування, зокрема медичного і пенсійного;

- формування недержавних пенсійних фондів на базі великих організацій і корпорацій;

- спільне фінансове забезпечення інших програм добровільного страхування співробітників організації;

- реалізація соціальної допомоги співробітникам при необхідності (надання спеціальних пільгових кредитів, фінансової допомоги тощо);

- реалізація різних благодійних проектів [3].

Соціальна відповідальність організацій і бізнесу в цілому також має знайти прояв у таких напрямках, як:

- об'єктивне ціноутворення на ринку, гідна якість товарів і послуг, забезпечення безпеки клієнтів, заохочення добросовісної конкурентної боротьби;
- забезпечення співробітників організації гідним робочим місцем, що включає прийнятний рівень заробітної плати, рівні умови працевлаштування, можливості професійного і кар'єрного розвитку;
- забезпечення сприятливої екологічної ситуації на території функціонування організації, економічне використання наявних природних ресурсів, своєчасна і технологічна утилізація відходів виробництва;
- реалізація спільних програм з громадськими організаціями, управлінськими структурами, територіальними органами управління;
- дотримання прав людини в організації і в суспільстві [1].

Основні принципи і місія соціально відповідальних організацій були розглянуті і затверджені як прагнення до сталого розвитку соціально відповідальних організацій, що сприяють реалізації економічних планів і стратегій розвитку та формування соціальної середовища, що гарантує безпеку і добробут населення.

Ключовими принципами розвитку соціально-відповідальних організацій стали: економічна стабільність, висока якість вироблених товарів і послуг, чітко регульовані взаємозв'язки з споживачами і клієнтами; систематична і цілеспрямована взаємодія керівництва з співробітниками організації; гарантія дотримання прав працівників; безпека трудової діяльності; реалізація програм з розвитку території, на якій функціонує організація [4].

Підсумовуючи вищесказане, відзначимо, що соціальна відповідальність бізнесу та соціальна робота з формування, збереження і розвитку людських ресурсів в суспільстві конкретизуються в збереженні і розвитку персоналу конкретного організації або організації.

Зокрема по відношенню до персоналу організації соціальна робота:

- розвиває соціальну сторону соціально-трудова відносин в процесі взаємодії роботодавця і працівника;
- розвиває рекреаційну характеристику, яка полягає в відновленні фізичних і емоційно-психологічних сил працівників;
- здійснює підтримку служби управління персоналом в сфері підбору найбільш підходящих працівників на конкретну посаду;
- допомагає працівникам повноцінно зреалізувати свій особистий і професійний потенціал, що є особливо актуальною для молоді та інших соціально-вразливих категорій;
- розвиває соціальне партнерство з точки зору аналізу та супроводу юридичної сторони трудових договорів між роботодавцем, співробітниками і державними організаціями;
- бере участь в діяльності у здійсненні керівництва організацією [1, с. 188].

На нашу думку, надзвичайно важливим той факт, що, з одного боку, економічні взаємозв'язки сьогодні стали все частіше включатися в теорію і практику соціально-гуманітарних наук. З іншого боку, соціальна відповідальність бізнесу та

соціальна робота на організації включає комплекс соціальних взаємозв'язків, які функціонують в організації.

Цікавим видається також той факт, що показниками, запропонованими практиками для оцінки якості соціальної роботи в організації, критеріями ефективності включення соціальної роботи в соціальні взаємозв'язки в організації стають рівень і якість розвитку персоналу організації.

Необхідність соціальної роботи з персоналом організації підтверджується також основними положеннями розвитку організаційної культури сучасних підприємств, зокрема:

- наявність іманентної гуманітарної ідеї, яка передбачає усвідомлення включеності фахівців соціальної роботи в процес життєзабезпечення та функціонування організацій;

- ціннісна солідарність працівників організації;

- корпоративність фахівців, що займаються діяльністю в соціалізації і ресоціалізації соціуму до найбільш зручних форм його функціонування[3].

Отже, соціальна робота в організації сприяє формуванню, збереженню і розвитку її персоналу. Вона охоплює своїм увагою як весь персонал, так і окремі, соціально вразливі, слабо захищені категорії працівників. Своєю чергою, мета системи управління персоналом полягає в забезпеченні організації персоналом, його ефективне використання, збереження та розвиток згідно потреб і цілей самої організації. Для цього вона має створити певні резерви і надати необхідну допомогу тим категоріям працівників, які її потребують.

Список використаної літератури:

1. Лєскова Л.Ф. Особливості управління персоналом організації соціальної сфери. *Вісник Чернігівського національного педагогічного університету імені Т. Г. Шевченка. Серія: Педагогічні науки*. Чернігів: ЧНПУ, 2012. Текст. Т. 2. Вип. 104. С. 187 – 191.
2. Надвинична Т. Л. Соціальний менеджмент: перспектива технологізації Психологія і суспільство. 2011. № 1. С. 114 – 122.
3. Нижник Н., Пашко Л. Управлінська культура: теоретичне поняття чи управлінська поведінка? *Політ. менеджмент*. 2005. № 5 (14). С. 103–113.
4. Пашко Л. Володіння мистецтвом менеджменту людськими ресурсами як основа управлінської культури в державному управлінні. *Вісн. НАДУ*. 2003. № 4. С. 90–95.
5. Социальная работа: теория и практика. Под ред. Е.И. Холостовой, А.С.Сорвиной. М.:ИНФРА-М, 2003. 427 с.

Бондар Олена Вікорівна

здобувачка вищої освіти

другого (магістерського) рівня вищої освіти

Дніпровського гуманітарного університету

Науковий керівник:

Чередніченко Олексій Миколайович

кандидат економічних наук

доцент кафедри психології

Дніпровського гуманітарного університету

КОМПОНЕНТИ ЖИТТЄСТІЙКОСТІ, ЯК КОПІНГОВОГО РЕСУРСУ УЧАСНИКІВ БОЙОВИХ ДІЙ

У сучасному контексті загальносвітової нестабільності, і, зокрема, в локальних умовах військового конфлікту, що відбувається вже упродовж 6 років, перед значною кількістю людей постає питання про те, як, пройшовши певні випробування та переживши суттєвий стрес, знайти внутрішній ресурс жити далі, відновлюватись фізично і психологічно, розвиватися та будувати плани на майбутнє. На перший погляд може здатися, що найбільшим складним є перебування в умовах стресу, у гарячих точках та у критичний момент, що змушує людину максимально мобілізувати власні фізичні та розумові здібності аби, по-перше, вижити, та, по-друге, надати допомогу або врятувати тих, хто поруч. Проте спілкування із учасниками бойових дій та ветеранами дало авторам тез розуміння складності наступного періоду — після повернення до мирного, “нормального” життя. Серед психологічних проблем, з якими стикаються комбатанти, зустрічаються і емоційна нестабільність, і неможливість спати та розслабитись, і відчуття самотності та нерозуміння їх найближчим оточенням, а відтак — і значний відсоток проблем в спілкуванні, розлучень, розірвання стосунків з друзями, пошук роботи та утримання на тому самому робочому місці, занурення у себе, тощо. Долаються ці труднощі по-різному, з використанням як продуктивних стратегій — усвідомлення власного досвіду як цінного, доєднання до кола однодумців, саморозвиток, відкриття власної справи, тощо, так і непродуктивних — уникнення роздумів про те, що сталося, намагання заглушити власні переживання та спогади будь-яким чином — алкоголем, іншими речовинами, невиправданим ризиком, і т.д.

В одній із класифікацій копінгових стратегій (Е.Фрайденберг, Р.Льюїс), окрім продуктивних та непродуктивних, вказуються третім пунктом стратегії соціальної активності, що передбачають можливість звернутися за допомогою — не самому активно вирішувати проблему, не вдаватися до будь-якого ескапізму, а просити інших людей про підтримку й професійну допомогу.

Актуальність обраної теми зумовлена недостатнім рівнем вивченості питання соціально-психологічної адаптації та ресоціалізації учасників бойових дій та ветеранів після повернення до мирного життя, а відтак — і готовності професійних психологів до надання такого роду допомоги, що надалі могла б ініціювати перехід до продуктивних стратегій подолання стресу та постстресових станів.

Вивчаючи попередні дослідження питання копіngu (найвідоміші з них належать Ф.Василюку, Е.Носенко, Е.Фрайденберг, Р.Льюісу, К.Шеферу, Р.Лазарусу, Р.Грановській, С.Нартовій-Бочавер та ін.), ми звернули увагу на існування в понятійному колі, окрім копіng-стратегій, також копіngових тактик і копіngових ресурсів, серед яких згадуються самоефективність (А.Бандура), оптимізм (М.Селігман), та життєстійкість (С.Мадді). Саме останнє поняття — життєстійкість — було обрано нами як таке, що потребує більш глибокого осмислення, адже в контексті отриманого досвіду переживання екзистенціальної загрози, повернення до мирного життя після життя в умовах бойових дій видається менш легким та очевидним процесом, ніж може здатися, та вимагає від особи життєвої стійкості понад усе інше.

За Д.А.Леонтєвим, життєстійкість характеризує міру здатності особистості витримувати стресову ситуацію, зберігаючи внутрішню збалансованість та не знижуючи успішності діяльності. Життєстійкість також визначають і як оптимістичний спосіб взаємодії з оточуючими, і як установку на виживання, і як готовність перетворювати отриманий досвід на переваги та можливості, і як уміння нестандартно реагувати на пересічні життєві ситуації, і як впевненість у наявності в житті сенсу, і як поєднання енергійності та життєлюбства, дієвого інтересу до життя та можливостей, які воно пропонує. Таким чином, життєстійкість, сприяючи саморегуляції не тільки в умовах стресу, але й при монотонній діяльності або довготривалому очікуванні, є ключовою змінною, здатною впливати на психічне та соматичне здоров'я людини, а також на рівень успішності її професійної діяльності.

Вперше поняття життєстійкості в психології було введено в ужиток Сюзан Кобейсою (Suzanne C. Kobasa), в той час як Сальваторе Мадді (Salvatore Maddi) є автором та виконавцем перших емпіричних досліджень життєстійкості. Саме С.Мадді розробив методику визначення рівня життєстійкості, яка включає 45 стверджень, та дозволяє оцінити як рівень життєстійкості в цілому, так і рівень вираженості її компонентів. До складових частин життєстійкості (hardiness) відносять 3 основні переконання: залученість, контроль та прийняття ризику.

Залученість (commitment): переконання у тому, що власна участь у певних подіях дає можливість почерпнути щось корисне та навіть отримати задоволення від процесу, від власних дій. В контексті взаємодії із військовослужбовцями та цивільними, факт залученості значно полегшував сприйняття певних подій: ті, хто був безпосередньо в епіцентрі, бачив на власні очі, сприймали ситуацію менш тривожно ніж ті, хто про неї тільки чув.

Контроль (control): переконання в тому, що зусилля можуть визначати результат. Це ступінь можливості впливу особи на ситуацію: чи може вона обирати свій шлях, чи бере на себе відповідальність за власне життя. З цим компонентом життєстійкості часто пов'язують поняття локусу контролю (Дж.Роттер) — зовнішнього (приписування відповідальності зовнішнім силам та обставинам) і внутрішнього (пошук причин поведінки в собі, приписування відповідальності своїм зусиллям, діям та здібностям). Показано, що саме внутрішній локус контролю може бути детермінантою високого рівня життєстійкості. Для комбатантів контроль, з одного боку, є запорукою виживання, а з іншого — часто виявляється недосяжним, через реальну непередбачуваність обставин, тому цей компонент життєстійкості, на думку авторів тез, є досить контроверсивним.

Ризик (challenge): впевненість в тому, що всі події сприяють розвитку і потрібні для отримання життєвого досвіду. Прийняття ризику за відсутності гарантій успіху з філософської точки зору розглядається як вибір майбутнього та неминуча екзистенціальна тривога, що за ним слідує, яку життєстійкість допомагає витримувати, трансформуючи таку тривогу у екзистенціальну відвагу. Неприйняття ризику ж асоціюється із вибором минулого з певною його стабільністю з одного боку, та екзистенціальною виною — з іншого. У випадку військовослужбовців, неприйняття ризику зустрічається досить рідко, адже швидке реагування на обставини є базовим умінням в умовах постійної нервово-емоційної напруги. Виходячи з цього, здатність ризикувати знижує певним чином вразливість особи, і має за основу ідею розвитку через будь-який отримуваний досвід.

Цікаво, що інші компоненти життєстійкості — **творчість, довіра та співпраця** — також згадуються в роботах дослідників (С.А.Богомаз, Д.Ю.Баланев), проте до сих пір не були включені в методику визначення її рівня.

Відповідно до попередніх досліджень (за В.В.Мисютиною та О.А.Карачинським), життєстійкість негативно корелює із міжособистісною сензитивністю, депресивністю, тривожністю, obsесивно-компульсивною симптоматикою, використанням неадаптивних копінг-стратегій, а також з окремими симптомами посттравматичного стресового розладу.

Розвиток життєстійкості прийнято пов'язувати із дитячо-юнацьким періодом, проте існують також і способи її формування, розвитку та тренування для дорослих, розроблені самим автором методики визначення рівня життєстійкості. Метою таких тренувань, за О.І.Расказовою, вбачаються більш глибоке розуміння людиною стресових обставин і шляхів їх подолання, та більш активна участь у вирішенні проблем. З основні техніки тренінгу життєстійкості — реконструкція ситуацій, що розпізнаються як стресові; фокусування — у випадку неможливості трансформації стресових обставин — пошук неусвідомлюваних емоційних реакцій; та компенсаторне самовдосконалення, направлене на приділення людиною уваги тому, що підлягає змінам.

Отже, життєстійкість як копінговий ресурс має 3 основні складники – залученість, контроль та готовність до прийняття ризику, ступінь вираженості яких складає загальний рівень життєстійкості особи. Творчість, співпраця та довіра теж вважаються компонентами життєстійкості, проте не входять до шкали С.Мадді, а мають бути розвинені в процесі тренінгу. В свою чергу тренінг включає техніки реконструкції ситуацій, фокусування та компенсаторного самовдосконалення.

Перспективи вивчення питання життєстійкості як копінгового ресурсу та ресурсу соціально-психологічної адаптації пов'язані із значимістю рівня життєстійкості (зокрема у учасників бойових дій та ветеранів) на етапі планування подальшого життя, особливо у випадку, коли ефективність попередньої діяльності і попередніх стратегій поставлена під питання. Набутий досвід, що вважається травматичним, в тому числі за рахунок тренінгу життєстійкості та підвищення її рівня, повинно бути можна трансформувати та використовувати на свою користь, будуючи майбутнє із чітким розумінням себе, своїх пріоритетів та обмежень.

Список використаної літератури:

1. Erica Frydenberg and Ramon Lewis. Adolescent Coping Scale Second Edition. Режим доступу: <https://intranet.ecu.edu.au/>
2. Войцеховська О., Закалик Г. Сучасні напрями психологічних досліджень копінг-стратегій особистості // Режим доступу: www.irbis-nbuv.gov.ua
3. Леонтьев Д.А., Рассказова Е.И. Тест жизнестойкости.—М.: Смысл.— 2006.—С. 63
4. Мисютина В. В. Жизнестойкость, психопатологическая симптоматика и качество жизни больных дисциркуляторной энцефалопатией // Обозрение психиатрии и медицинской психологии № 3, 2012, с. 116-119
5. Карачинський О.А. Трансформація смислових структур особистості колишніх комбатантів в процесі психологічної реабілітації за методикою смисложиттєвих орієнтацій //Науковий вісник Херсонського державного університету / Психологічні науки. – Вип.1, Т.1. – Херсон, 2018. –С. 78-83.

Варійчук Мар'яна Іванівна

здобувачка вищої освіти

другого (магістерського) рівня вищої освіти

Західноукраїнського національного університету

Агеєва Наталія Зіновіївна

здобувачка вищої освіти

другого (магістерського) рівня вищої освіти

Західноукраїнського національного університету

Науковий керівник:

Надвинична Тетяна Лонгінівна

кандидат психологічних наук

доцент кафедри психології та соціальної роботи

Західноукраїнського національного університету

КОМУНІКАТИВНІ ПРОБЛЕМНІ СИТУАЦІЇ ТА ЇХ РОЛЬ У ВПРОВАДЖЕННІ ІННОВАЦІЙ В ПРОЦЕС УПРАВЛІННЯ ОРГАНІЗАЦІЄЮ

Нині одним із найбільш затребуваних напрямків організаційного консультування є соціально-психологічний супровід процесу розробки та впровадження ефективної моделі управління організацією. При цьому багато з фахівців, які приймають у ньому участь, зустрічаються з низкою психологічних феноменів, розуміння яких може істотно вплинути на успішність реалізації останньої. До них належать, насамперед, проблеми мотивації персоналу, комунікації зі співробітниками більш високого рівня управління, труднощі позиціонування себе в проекті тощо. Особливе місце в цьому переліку займають комунікативні труднощі, викликані необхідністю вибудовувати взаємодію з іншими людьми в процесі командної і групової роботи, а також відносини в проекті, не регламентовані звичними організаційними нормами і правилами.

Вимоги нової системи управління до зміни форм і способів взаємодії призводять до того, що керівники та персонал організації, постійно зіштовхуються з необхідністю виявлення, аналізу та вирішення різноманітних *комунікативних проблемних ситуацій* (КПС), що трактуються як ситуації актуалізації протиріччя між способами управління і взаємодії, які існують в колективі, і тими, котрі необхідно освоїти в процесі впровадження нової моделі управління [3; 4].

Грунтовний аналіз цілої низки літературних джерел [1 – 3] дав нам змогу виокремити положення, які пов'язані з розумінням проблемних ситуацій як труднощів в спілкуванні, а також з дослідженням того, яким чином їх зміст впливає на сприйняття і процес прийняття управлінських рішень. Відтак було з'ясовано, що у разі впровадження інновацій, значна частина КПС беззаперечно, визначається необхідністю освоєння нових способів діяльності та формування позитивного ставлення до них, процесу їх впровадження і

результатів. При цьому, перед керівництвом і співробітниками стоять не тільки завдання професійної діяльності, але і необхідність постійного навчання та розвитку, які залишаються актуальними і після впровадження нової системи управління. Отже, в процесі впровадження організаційно-управлінської інновації керівництво буде постійно зіштовхуватися з проблемними ситуаціями, які мають усі нижче перераховані ознаки:

- наявність об'єктивної необхідності зміни порядку виконання професійної діяльності та управління нею;
- наявність завдань (часто слабоструктурованих і невизначених), які для свого вирішення вимагають залучення нових знань і способів, а також формування нового ставлення до цілої низки чинників професійної діяльності (наприклад, таких як професійна позиція, партнерські відносини з колегами і підлеглими тощо);
- необхідність прийняття управлінських рішень, в тому числі колегіальних, спрямованих на оптимізацію спільної взаємодії окремих співробітників і / або структурних підрозділів з метою досягнення загальних організаційних цілей [2].

Таким чином, вивчення процесу прийняття управлінського рішення, яке розглядається нами як результат вирішення проблемної ситуації, може бути здійснений через розуміння змісту діяльності з освоєння нового знання і нових форм взаємодії, а також того, як це нове включається в повсякденну професійну (в даному випадку, управлінську) діяльність. Крім того, важливо, щоб нові знання і форми взаємодії були не просто інтегровані в існуючі поведінкові патерни, а замінили їх з високим рівнем усвідомленості. Для цього необхідно знайти способи, що дозволяють «перебудувати» філософію якості управління організацією, яка використовується суб'єктами управління і впливає на порядок виконання професійної діяльності та прийняття управлінських рішень. А такі способи можуть бути засновані тільки на розумінні особливостей пізнавальної і розумової діяльності суб'єктів управління підприємств і організацій.

Відтак, на нашу думку, необхідно вивчати «живу», актуальну практику спілкування і взаємодії суб'єктів управління. Тільки вона, а не штучно створені умови, дозволять зрозуміти специфіку розумової діяльності і значущий зміст КПС, що виникають в процесі впровадження інновацій. При цьому важливо зрозуміти процес, в ході якого відбувається активізація практичного мислення під час проектної діяльності щодо виникнення і вирішення КПС. На нашу думку, це можливо за умови ретельного вивчення їх змісту, що виникають у суб'єктів управління в рамках конкретного проекту, виділення основних змістовних протиріч та характеристик, а також визначивши методи створення контрольованих умов виникнення комунікативних проблемних ситуацій і шляхів їх вирішення.

Отже, основне завдання керівника, який діє в умовах впровадження інновацій – сформулювати такі умови спільної діяльності, які забезпечать «переваги» колективних характеристик КПС над індивідуальними. Зазначені

характеристики, на нашу думку, при відповідних, спеціально створених умовах, можуть домінувати і впливати на вироблення індивідуальних способів сприйняття, розуміння і вирішення комунікативних проблемних ситуацій. На користь цього припущення говорить те, що в дослідженнях структури професійного досвіду також знаходить відображення потреба суб'єкта пізнавати властивості взаємодіючих систем, до яких може бути віднесена і система управління підприємством або організацією.

Список використаної літератури:

1. Адизес. И:К. Управляя изменениями: Как эффективно управлять изменениями в обществе, бизнесе и личной жизни. СПб: Питер, 2008. 224 с.
2. Деминг Э. Выход из кризиса. Новая парадигма управления людьми и процессами. М.: Альпина Бизнес Букс, 2009. 419 с.
3. Надвинична Т.Л. Проблемність у контексті психологічного проектування навчальних задач. *Проблеми загальної та педагогічної психології*: збірник наукових праць Інституту психології ім. Г.С. Костюка АПН України. Т. X, част. 5. К., 2008. С. 400 – 408.
4. Фурман А.В. Проблемні ситуації в навчанні. К.: Рад. шк., 1991. 191 с.

Вискривенко Олена Віталіївна
*здобувачка вищої освіти
другого (магістерського) рівня вищої освіти
Дніпровського гуманітарного університету*

Науковий керівник:
Олійников Георгій Вікторович
*кандидат медичних наук
доцент кафедри психології
Дніпровського гуманітарного університету*

ОСОБЛИВОСТІ ПСИХІЧНИХ ВІДХИЛЕНЬ ЯК ПІДСТАВА НАДАННЯ ПСИХОЛОГІЧНОЇ ДОПОМОГИ ОСОБАМ З ОБМЕЖЕНИМИ МОЖЛИВОСТЯМИ

Постановка проблеми: Дослідження наслідків хвороб, у осіб з обмеженими можливостями, психосоматикою мають свої закономірності, представляючи інтерес у сучасних психологів. До осіб з обмеженими можливостями відносять осіб з дитячим церебральним паралічем (ДЦП), психічною недієздатністю, з комплексом фізичних і психічних відхилень. Дана група осіб отримує допомогу у спеціалізованих лікувальних закладах. Комплексна допомога повинна враховувати медичні критерії і принципи дотримання прав людини в Україні. Аналіз останніх досліджень способів психологічного впливу на свідомість людини, суспільно-історичний розвиток незалежної України потребують розуміння індивідуальності впливу фахівців на осіб з обмеженими можливостями.

Мета роботи: Діагностика критерія психологічного стану осіб з обмеженими можливостями для надання психологічної допомоги.

Предмет дослідження: Рівень і якість необхідних умов психологічного забезпечення ефективності психокорекційних методів на осіб з обмеженими можливостями.

Об'єкт дослідження: Соціально-психологічні чинники змін поведінки осіб з психічними і фізичними вадами і розладами у лікувальному закладі.

Концептуальна гіпотеза: Вплив динаміки психологічно-мотиваційної спрямованості допомоги психологів на формування підстав для покращення психічного стану у осіб з психосоматикою, психічними і фізичними вадами у лікувальному закладі.

Наукова новизна: Виділення засобів впливу, психологічного переконання, які покращать основні індивідуально-психологічні характеристики осіб з психічними і фізичними вадами.

Практична значущість роботи: Отримані результати дослідження можуть мати теоретичну і практичну значущість у роботі психологів з особами, які мають психічні і фізичні вади. Спрямованість психологічного впливу фахівців допоможе особам з психосоматикою, психічними і

фізичними вадами усвідомлювати прийняття якоїсь інформації чи зразків поведінки для покращення здоров'я .

Завдання:

1. Загальна характеристика психологічних напрямків теоретичних досліджень фахівців щодо надання психологічної допомоги особам з обмеженими можливостями.
2. Підібрати сучасне коректне методологічне та методичне забезпечення психологічних методик впливу, для психічної адаптації, поведінки осіб з психосоматикою, психічними і фізичними можливостями у лікувальному закладі.
3. Розробити корекційну психологічну програму впливу у осіб з психосоматикою, психічними і фізичними вадами у лікувальному закладі.

Методи дослідження: Біогенетичний, соціогенетичний, модифікація поведінки, персогенетичний, дослідження усвідомлення.

Психологічні методики: бесіда, нагляд, визначення усвідомлення, психокорекційні вправи, само актуалізація, психологічний вплив.

Аналіз наукової літератури: Значні успіхи в психології, традиційні дослідження зв'язків між мисле утворенням і нейрофізіологічною активністю допомагають психологам в розумінні пат тернів стану пацієнтів з обмеженими можливостями. Зростання ролі суб'єктивних факторів в прогресі суспільного розвитку, всебічний і гармонійний розвиток особистості впливають на природу і суспільство[1]. Становлення сучасної медицини, її потреби у використанні психологічних знань у різноманітних ділянках практики привели до розвитку прикладних галузей. Сучасна людина і суспільство представляє собою тісний і нерозривний комплекс соціології, соціальної психології, загальної психології, психофізіології і біології. Лікувально-відновлюванні заходи, щодо осіб з обмеженими можливостями, диференціальна психологія виступають як сукупність суспільних стосунків[2]. Психологічна стан пацієнтів, викривлена програма життєдіяльності мають порушену спрямованість на збереження і поліпшення здоров'я. Психологічною складовою у напрямку стабілізації стану осіб з обмеженими можливостями науково доведена практична програма напрямку: стан і розвиток психіки, дійсність і усвідомленість і стан функціональності розладів. Головними принципами роботи з пацієнтами маючих пат терни психічних розладів, у тому числі з особами з ДЦП, дуже важливою складовою являлися постійне вдосконалення виховної роботи. Кожен пацієнт, шукаючи відповіді на різні питання, варіант поведінки в конкретній ситуації, мав індивідуальну психологічну допомогу і комплекс відновлюваної терапії[3]. Особливу увагу, щодо осіб з обмеженими можливостями, довела необхідність регулювання спонукання , сприйняття реальних життєвих обставин і незрозумілого відношення до них пацієнта. стану загально людських цінностей, особливо контроль порушеної роботи нервової системи та

внутрішніх органів, оскільки психосоматика функціонує як одне ціле. Психологічний стан осіб з обмеженими можливостями, нервово-психічні зв'язки відображають почуття, розлади поведінки і церебральні процеси взагалі[4]. Психофізичні проблеми, психічні процеси у кожного пацієнта з обмеженими можливостями, ставлять перед психологом ряд завдань, потребуючих комплексного підходу. Психічний і фізичний взаємозв'язок лежать в основі пат тернів поведінкової психології. Вирішення психофізичних проблем осіб з обмеженими можливостями потребує розуміння органічно-функціональної залежності роботи психіки, мозку, м'язів, суглобів, внутрішніх органів. Психологічний нагляд за поведінкою осіб з обмеженими можливостями допомагає в розумінні психічного стану і проявів адекватної чи неадекватної поведінки пацієнта [5]. Виникнення і розвиток психічних і психосоматичних розладів, пацієнтів з обмеженими можливостями, вплив на здоров'я і хворобу, правомірно об'єднуються у систему психолог-пацієнт.

Аналіз отриманих даних: :Робота психологів з особами з обмеженими, їх психосоматичний і емоційний стани, можливостями лікувального закладу мають дуже важливе значення в напрямку збереження їх життя і здоров'я. Знання і розуміння психологічних взаємовідносин, розділення на домінуючих і безпомічних, індивідуальне сприйняття викривленої дійсності під впливом хвороби, дозволило нашим фахівцям інтегровано вирішити психологічний комплекс завдань. Слід зауважити, що використані психологічні методики до осіб чоловічої статі, яким надавалась допомога, мали суттєві різниці. Так, під наглядів психолога знаходилися пацієнти чоловічої статі, різного віку від 8 до 35 років у кількості 172 чоловік, з різним ступенем психічних відхилень і ДЦП. Так, для дітей, у кількості 30 осіб, дослідження проводилися за допомогою: бесіди, нагляду, визначення усвідомлення, психокорекцій них вправ, визначення само актуалізації, психологічного впливу психологів і однолітків. Соціальна позиція психологів довела значущість ступеню впливу на пацієнтів з викривленим сприйняттям суджень, цінностей, поведінки. Психологи у своїх дослідженнях довели, що пат терни індивідуально-характерологічних особливостей, вчинків, мотивації поведінки характеризувалися проявами позитивних змін щодо цікавості до всього нового, малюванням, ліпкою з глини, аплікацією. Звернула на себе увагу у психологів у дітей вміння слухати, інтерес до навчання, здатність підпорядкування дорослим. Тобто, для психолога при роботі з дітьми використані методи в комплексі з психологічною інтервенцією, психокорекцією позитивно впливали на модифікації поведінки, визначення індивідуальної усвідомленості. Психофізіологічна ефективність впливу надала змогу визначити рамки і стан психічних процесів у динаміці у дітей. Використаний комплекс психологічного втручання на емоційно-вольову сферу довів у дітей можливості цілеспрямованості у напрямку можливості корегувати, у динаміці індивідуально-психологічні особливості, знизити

стан інфантильності, наявність і ступінь фантазування. Таким чином визначалися основні мотиви діяльності, стан емоційно-вольової сфери і індивідуальні можливості конкретної дитини. Щодо дорослих, то вони були поділені на дві групи - 30 повністю недієздатних і 113 чоловіків з різними ступенями психічної відсталості і ДЦП. Психологічна робота з повністю недієздатністю була зразу визнана неперспективною з точки зору використання знань і умінь психолога. При роботі з психолога з частково недієздатними використовувалися методи і психологічних методики у виді нагляду, бесід, біогенетичного, соціогенетичного, персогенетичного методів, модифікації поведінки, дослідження усвідомлення, визначення усвідомлення, психокорекційних вправ, визначення само актуалізації, психологічної інтервенції. Психологічний нагляд за дорослими пацієнтами довів у них наявність емоційної напруги, зміни особистостної деривації, власних емоцій, самоконтролю, саморегуляції поведінки, безпорадність, нездатності приймати участь у спілкуванні і діяльності, відсутність емпатії, розпізнання емоцій інших людей. Психологічна допомога після комплексу підготовка спеціаліста, щодо даних пацієнтів довела, що об'єктивність оцінки кожного пацієнта з корекцією при психологічній інтервенції біогенетичного, соціогенетичного, персогенетичного впливів, модифікації поведінки, знімали внутрішню психічну напругу, позитивно впливала, у більшій чи меншій мірі на подальше покращення психосоматичного стану.

Висновки: Для повноцінного психічного розвитку і функціонування людині необхідно мати різні стимули. У осіб з обмеженими можливостями наявність сенсорних, емоційних, когнитивних подразників існує у викривленому стані. Їх дефіцит приводив, з точки зору психології до неможливості комфортно жити і існування в соціумі. Психічні і психологічні розлади, у виді неадекватної поведінки, характеризувалися паттернами незрозумілою, для оточуючих, вербальною і невербальною поведінкою. Знаходження у лікувальному закладі, нові міжособисті відношення, мають мету побудувати захисні механізми для діяльності щодо формування самоідентифікації, сприйняття реальності, відходу від поляризованого сприйняття реальності. Особистісне становище, пацієнтів, з обмеженими можливостями, їх дезорганізація і дезадаптація соціумі, вирішувалася психологами за допомогою емпіричного використання бесід, нагляду, визначення усвідомлення, психокорекційних вправ, само актуалізації, психологічного впливу. Використання методів сучасної психології, теорії і практики психоаналізу надали можливість підібрати індивідуальні програми для дітей і дорослих. Результати досліджень довели що головними позитивними моментами були бажання і можливість отримання нових знань і умінь. Проблеми психіки і тіла у осіб з обмеженими можливостями, як психосоматичні, довели можливість динамічного впливу на покращення і стабілізацію стану, що передбачає розвиток пізнавальних процесів, емоційної сфери з стійкими результатами. Коректно підібране методологічне та методичне забезпечення роботи такі

як бесіда, нагляд, визначення усвідомлення, психокорекційні вправи, самоактуалізація, психологічна інтервенція довели їх значущість і позитивний вплив. Після встановлення і закріплення психологічного контакту, знайомства з особистісними проблемами дрібно, частинами корекційно додавалися біогенетичний, соціогенетичний, персогенетичний методи, модифікація поведінки, дослідження усвідомлення. Враховуючи тяжкість стану пацієнтів психологічно вдалося за стабілізувати стан і динаміку поведінки. Розроблені психологами індивідуальні програми по наданню допомоги особам чоловічої статі віком від 8 до 35 років і допомагають стабілізувати стан осіб з обмеженими можливостями. Динаміка дослідження нагляду за такими особами довела їх ефективність і подальше використання.

Список використаної літератури:

1. Столяренко О.Б. Психологія особистості. Навч. Посіб. – К.: Центр учбової літератури, 2012. – 280 с.
2. Когнитивная психология /Р. Солсо. – 6-е изд. – СПб.: Питер, 2011. – 589с. – ил. – (Серия «Мастера психологии»).
3. Лакосина Н.Д., Ушаков Г.К. Медицинская психология.-2-е изд., перераб. и доп. –М.: Медицина, 1984, 272 с., ил.
4. А. Менегетти. Психосоматика /Пер. с итальянского ННФБ «Онтопсихология». – М.: БФ «Онтопсихология», 2007 – 360 с.
5. А. Менегетти. Психосоматика /Пер. с итальянского ННФБ «Онтопсихология». – М.: БФ «Онтопсихология», 2007 – 360 с.

Голота Арсен Вікторович

здобувач вищої освіти

другого (магістерського) рівня вищої освіти

Західноукраїнського національного університету

Собчук Оксана Євгенівна

здобувачка вищої освіти

другого (магістерського) рівня вищої освіти

Західноукраїнського національного університету

Науковий керівник:

Надвичина Тетяна Лонгінівна

кандидат психологічних наук

доцент кафедри психології та соціальної роботи

Західноукраїнського національного університету

БУЛІНГ ЯК ОДНА З ПРИЧИН СУЇЦИДУ В ПІДЛІТКОВОМУ СЕРЕДОВИЩІ

За останніми статистичними даними Україна займає 4-те місце за рівнем проявів агресії серед підлітків. При цьому близько 80% дітей протягом шкільного життя зіштовхуються з булінгом (залякуванням чи цькуванням, фізичним, психічним чи фінансовим насильством з боку іншої особи або групи осіб). Зазвичай наслідком таких дій стають різноманітні психічні розлади – тривожні, депресивні, а у більш складних випадках – спроби чи здійснене самогубство. Щороку в Україні близько 2,5 тисяч дітей намагаються здійснити суїцид, причиною 40% яких є булінг у шкільному середовищі [1].

Незважаючи на те, що проблематика суїцидальності загалом так і її підліткової особливості зокрема, у роботах вітчизняних та зарубіжних науковців [1-5] досліджена доволі ґрунтовно, більшість з них зауважує, що є ще багато питань, які доволі важко піддаються аналізу. Насамперед, це пов'язане не тільки з труднощами отримання, пізнання, аналізу об'єктивної інформації, а й з необхідністю абстрагування від поверхових незрілих теорій, різноманітних упереджень і висновків, які донині панують у суспільній свідомості та суперечать об'єктивним фактам. Серед найбільш розповсюджених – діти, підлітки, які говорять про самогубство, надзвичайно рідко скоюють справжній суїцид; самознищення у цьому віці – це переважно нещасні випадки, а насправді підлітки прагнули не померти, а лише привернути таким радикальним способом увагу до своїх проблем; майже всі неповнолітні суїциденти – психічно хворі тощо.

На нашу думку, для того щоб знайти відповіді на вищезначені питання, потрібно з'ясувати першоджерела виникнення суїциду, як соціально-психологічного феномену.

Більшість дослідників даної тематики підтримують думку про те, що суїцидальність неповнолітніх виникає і формується під впливом різноманітних зовнішніх факторів. Цей вплив проявляється у виникненні переживань, що поступово починають руйнувати психіку особистості. Серед таких факторів дослідники В.Кобильченко, А.Скаковська виокремлюють:

- нерозуміння, неприйняття неповнолітнього «значущими іншими», що викликає переживання образи, самотність, відчуження;
- втрата батьківської любові, нерозділене кохання;
- смерть, розлучення, втеча з сім'ї когось із батьків, що породжує відчай, розпач, образу, ревності;
- зневага з боку інших, вражене самолюбство;
- небажання визнати свою неправоту, провину, попросити вибачення як наслідок дії хворобливих егоїстичних емоцій;
- любовно-сексуальні ексцеси, невдачі, рання чи незапланована вагітність;
- навіювання некрофільства, самознищення через засоби масової інформації, у спілкуванні з некрофільно налаштованими особами і групами, що стимулює іноді інтерес, подив, зачаровування;
- погрози, шантаж, примушування, насильство і залякування;
- приниження, знуцання, що провокує злість, ненависть, агресію тощо [4, С.51].

Грунтовно проаналізувавши усі вищеперераховані причини зауважимо, що саме два останніх фактори, які пов'язані з різноманітними проявами насильства, приниження, знуцань і неповаги займають ліву частку у кількості підлітків, які скоюють самогубство. І у більшості випадків, на думку цілої низки науковців (Н.Вереніч, Т.Драгунова, О.Старовойтенко, А.Султанов та ін.), вони напряму пов'язані із проявом боулінгу у шкільному середовищі.

Так, згідно з опитуванням, проведеним ЮНІСЕФ у лютому 2017 року, 67% дітей протягом останніх трьох місяців зіштовхувалися з переслідуванням. При цьому 24%, тобто кожна четверта дитина, за цей період ставали жертвами булінгу. За даними ВООЗ, Україна у 2017 році займала 7 місце у світі з переслідувань та 9 місце – за кількістю жертв цькування серед 15-ти річних. Разом з тим, Україна займає 4-те місце за рівнем проявів агресії серед підлітків. 80% дітей зіштовхуються з булінгом протягом шкільного життя [1].

Психологи та суїцидологи намагаються дослідити основні фактори, які негативно впливають на самопочуття, внутрішнє благополуччя учнів підліткового віку. Так, В.Мухіна, Л.Обухова, вивчаючи це питання виокремлюють наступні:

- пов'язані з проявами приниження та образами з боку вчителів: негативний характер взаємовідносин між педагогами та учнями-підлітками; відсутність взаєморозуміння між ними; нестриманість, недовіра та неповага; незнання та неврахування вчителями психологічних особливостей

підліткового віку; застосування авторитарних методів виховання; необ'єктивність, оцінювання особистості дитини тільки за результатами її навчання; невизнання власних помилок тощо;

- пов'язані із цькуванням, переслідуванням та залякуванням з боку інших учнів: негативний соціально-психологічний клімат в учнівському колективі; низький статус підлітка в класі; незадоволеність взаємовідносинами з однокласниками; міжособистісні конфлікти тощо [3].

Перелічені вище обставини змушує більшість підлітків протестувати: спочатку вони намагаються показувати супротив, демонструють агресію у відповідь на цькування, але пізніше, не знайшовши підтримки у однокласників і дорослих просто вдаються до крайніх мір: тікають зі школи, з дому (якщо батьки стають на бік учителів), шукають підтримки в групах «неформалів», а іноді, у найскладніших випадках, вирішують накласти на себе руки.

І тут варто розуміти, що у такому віці, з одного боку, дитина ще повністю не усвідомлює всіх жахливих наслідків свого вчинку, вона лише хоче щоб її почули, побачили і звернули увагу інші, а з іншого, деякі підлітки вважають, що таке ставлення до свого життя – це справедливе покарання за насилля, яке здійснив булер. Але, які б причини не називала жертва цькування і насильства, в її основі завжди лежить одна найсуттєвіша – відсутність діалогу між дитиною та батьками. За результатами останніх досліджень у 94% випадках діти дають сигнали дорослим про свої наміри зашкодити собі і дорослим лише потрібно вчасно їх розпізнати і правильно відреагувати на них [1].

У розглянутій нами проблематиці є й інші сторони, про які прийнято говорити у другу чергу, але на нашу думку, вони також є визначальними у роботі із суїцидальними настроями. Насамперед, у цьому процесі участь беруть не лише булери і жертви, а й свідки, які безпосередньої участі у знущаннях не беруть, але своїм опосередкованим мовчанням лише підтримують насильника і таким чином сприяють розгортанню даного процесу. Так, за даними психологів, якщо потенційний булер на початкових стадіях не знаходить підтримку більшості, в класі знаходиться хоча б декілька учнів, які заступаються за жертву скоріше всього, прояв насильства буде придушено ще з самого початку. Також показовим є той факт, що насильницька модель поведінки, яку діти спостерігають у суспільному житті, також є прямою дорогою до насильства. У повсякденному житті і з екранів телевізорів вони кожного дня спостерігають за політиками, представниками влади і силових структур і розуміють, що така модель діє і приносить свої результати. Відтак вона стає привабливою і виправданою.

Отож, в ситуації булінгу страждають усі: і жертви, і переслідувачі, і свідки. Всі вони, так чи інакше, відчувають наслідки такої ситуації і певним чином реагують на неї – стресують, депресують, агресують, у них спостерігається погіршення інтелектуальних здібностей, частішають захворювання, знижується загальний імунітет, з'являються головні болі

тощо. Також яскраво проявляються і соціальні наслідки: ізоляція та антисоціальна поведінка, проблеми зі спілкуванням у дитячому та дорослому житті, низька спроможність до кар'єрного зростання, алкоголізм, наркоманія, злочинність.

Список використаної літератури:

1. Булінг в українських школах. Дослідження UNICEF Ukraine. Директор школи. 2017. № 1/2. С. 7–11.
2. Калініна Ю. Запобігання суїцидальної поведінки серед підлітків. *Психолог*. 2005. №35. С.26-32.
3. Мухина В.С. Возрастная психология. М., 2000. 456 с.
4. Кобильченко В.В. Проблема підліткового суїциду. К., 2000. 186 с.
5. Романовська Д., Сабкова С. Робота з підлітками, схильними до суїциду. *Психолог*. 2006. №15. С.26-29.

Голуб Регіна Борисівна

здобувачка вищої освіти

другого (магістерського) рівня вищої освіти

Дніпровського гуманітарного університету

Науковий керівник:

Чередніченко Олексій Миколайович

кандидат економічних наук

доцент кафедри психології

Дніпровського гуманітарного університету

ВПЛИВ ОБРАЗА БАТЬКА НА «Я»-КОНЦЕПЦІЮ ПІДЛІТКА

Підлітковий вік це вік, коли відбуваються кардинальні зміни у сфері самосвідомості, які мають велике значення для всього подальшого розвитку та становлення підлітка як особистості. Саме в цей період дуже гостро переживає кризу ідентичності, змінюється й формується «Я-концепція» дитини й у цьому процесі взаємини з батьками мають дуже важливе значення.

Я-концепція - відносно стійка, більшою чи меншою мірою усвідомлена, пережита як неповторна система уявлень індивіда про самого себе, на основі якої він будує свою взаємодію з іншими людьми і ставиться до себе.

Зміст та обсяг поняття «Я - концепція» до теперішнього часу залишається дискусійним. Дослідженням цього феномена займалися різні вчені, а саме: У. Джемс, Ч. Х. Кулі, Дж. Г. Мід, Л. С. Виготський, І. С. Кон, В. В. Столін, С. Р. Пантілеєв, Т. Шибутані, Р. Бернс, К. Роджерс, К. Хорні, Е. Еріксон, Розенберг та ін.

У вітчизняній психології «Я-концепція» розглядалася в основному в руслі вивчення самосвідомості. Цією проблематикою займалися В. В. Столін, Т. Шибутані, А. А. Налчаджян, Е. Т. Соколова, С. Р. Пантелеєв тощо. Більшість вітчизняних вчених розглядають формування «Я»-образу в контексті вікового становлення особистості та стверджують, що він змінюється протягом усього життя людини (Б.Г. Ананьєв, Л.І. Божович, Л.С. Виготський, П.Р. Чамата та інші). Вони стверджують, що поняття «Я», «Я» - концепція та «Я»- образ у дитини формується внаслідок відображеного поняття інших людей про них. У ході розвитку та спілкування зі значущими дорослими дитина переносить їх оцінку та їхнє ставлення на себе і сприймає себе так, як на її думку, сприймають її дорослі. Відносини між батьками і дітьми завжди мають величезний вплив на дитину. Саме в родині, у процесі спілкування з батьками, закладаються основи «Я – концепції дитини».

Проблема батьківства відносно нова і вивчена психологами лише фрагментарно. Нею займалися такі вчені як: M. Devids, M.Marks, R.Britton,

К. Grossman (досліджували значущості не лише реальних взаємодій між батьком та дитиною для нормального розвитку останньої, але й «внутрішнього батька», представленого в психіці дитини, його образу, який формується під впливом різноманітних умов), М. Lamb, С. Lewis, R. Parke (вивчали значення прив'язаності підлітка до батька й матері для психічного розвитку); V. Phares, В. Compas (вплив батька на емоційне благополуччя підлітків); S. Barth (батько відіграє найважливішу роль у засвоєнні дітьми моральних норм); Е. Фром (вперше проаналізував різні форми любові, та відмінність материнської та батьківської любові).

За останні два десятиріччя тема вивчення відносин у діаді «батько-дитина» набула актуальності, тому що батько, та його образ має потужний вплив на соціалізацію підлітка, формування його морально-етичних норм, та поведінкові моделі майбутнього дорослого чоловіка.

Актуальність даної роботи полягає в тому, що статус батька зазнає значних змін, розширюється діапазон батьківських ролей, батьківські функції переоцінюються та уточнюються суспільством. Збільшується кількість батьків, які приймають активну участь у житті дитини з народження, все більше у суспільстві поширюється та утверджується нова модель батьківства. Багато досліджень доводять, що участь батька це в вихованні дитини необхідна умова повноцінного особистісного розвитку дитини. Але ще не достатньо вивчено проблему як образ батька впливає на Я-концепцію підлітків.

Концептуальна гіпотеза: існує певний зв'язок між образом батька та «Я»-концепцією підлітка.

Емпірична гіпотеза: чим позитивніше підліток сприймає батька, та образ батька є більш диференційований, тим вищим буде рівень компонентів «Я-концепції» у підлітка, а саме: 1.вище рівень самовпевненості; 2.вище рівень самокерованості; 3.вище рівень відкритості; 4.вище рівень ідентифікації з батьком; 5.вище рівень самосприйняття.

Далі нам стало цікаво простежити окремо молодших та старших підлітків. 1. Ми припустили, що характер зв'язку змінюється на протязі підліткового віку. 2. Припустили, що існує розбіжність між тим як сприймають батька підлітки молодшого та старшого віку.

Мета дослідження: теоретично обґрунтувати та емпірично дослідити вплив образу батька на «Я»-концепцію підлітка. Дослідити співвідношення між образом батька та образом «Я» підлітка.

Зупинимось більш детально на результатах дослідження.

За даними анкетування було зроблено кількісний аналіз відповідей досліджуваних, та отримані такі дані:

Відсотковий зв'язок між досягненнями батька та планами на майбутнє підлітка, а саме, якщо в батька є вища освіта, то і підліток планує отримати вищу освіту. Діти, батьки яких мають середню освіту, планують здобути робочу професію, вища освіта ними не згадувалася. Це свідчить про ідентифікацію з батьком.

У більшості підлітків емоційні близькі відношення з батьком, а також більшість підлітків вважають батька успішним.

Задоволеність відносинами повністю або частково показали 95% дітей. Можна сказати, що у підлітки достатньо теплі та емоційні відносини з батьками.

Що стосується кореляційного дослідження, то були отримані такі результати:

1. Ми можемо побачити позитивний кореляційний зв'язок між шкалою «позитивний інтерес» до батька та шкалою «самовпевненості». Цей кореляційний зв'язок показує, чим позитивніше підліток сприймає свого батька, тим більш висока самовпевненість підлітка, зарозумілість. Таким чином якщо підліток приймає свого батька позитивно, він вважає себе самостійною, вольовою, енергійною, надійною людиною. До того ж це говорить ще й про відсутність внутрішньої напруги.

2. Шкала «позитивного інтересу» корелює зі шкалою «самокерування». Такі дані кажуть про те, що чим більш позитивніше підліток приймає батька, тим вищим буде самокерування підлітка. Тобто при більш позитивнішому ставленні до батька підліток відчуває власне «Я» як внутрішній стрижень, внутрішній стрижень інтегруючий і організуючий його особистість і життєдіяльність і вважає, що його доля знаходиться в його власних руках. Таким чином підтвердилася наша гіпотеза про зв'язок між позитивним сприйняттям батька та **самокеріваністю** підлітка.

3. Наступний значимий зв'язок можна побачити між факторами «директивність» та «самовпевненість». Чим більш директивно поведуться батьки з підлітками, тим вище рівень самовпевненості у підлітків, в нього не виникає внутрішньої напруги саме тому, що батько своєчасно коректує поведінку дитини.

З фактором «директивності» також корелює фактор «самоприв'язаності» - чим більше директивність батька, тим більше рівень самоприв'язаності підлітків, тобто більш ригідна «Я-концепція», небажання змінюватися на тлі загального позитивного ставлення до себе.

4. По шкалі «ворожості» можна побачити значимий від'ємний кореляційний зв'язок зі шкалою «дзеркальне Я» – чим більш ворожий батько на думку підлітка, тим нижче представлення підлітка про те, що він може викликати у інших повагу, симпатію, розуміння, схвалення. Тобто такий підліток буде поводитися невпевнено, у нього буде зростати внутрішня напруга, що негативно відобразиться на спілкуванні з оточуючими.

5. По шкалі «непослідовність» виявився ще один кореляційний зв'язок зі шкалою «внутрішня конфліктність» – чим вище непослідовність у поведінці батька, тим вище рівень внутрішніх конфліктів у підлітка. Таким чином непослідовність застосовуваних батьком виховних заходів, призводить до внутрішніх конфліктів, незгоді з собою, тривожно-депресивних станів, переживанням почуття провини.

Висновок:

Чим вище відкритість, людяність, повага до підлітка зі сторони батька, тим більше дитина бажає буди схожою зі своїм батьком. Тобто вплив образу батька на «Я» - концепцію підлітка має велике значення.

Також наше дослідження підтвердилося, що характер зв'язку змінюється на протязі підліткового віку, та існує розбіжність між тим як сприймають батька підлітки молодшого та старшого віку.

Список використаної літератури:

1. Бернс Р. Развитие Я-концепции и воспитание / Р. Бернс . – М.: Прогресс, 1986. – 422с.
2. Борисенко Ю.В.. Модель взаимосвязи факторов, определяющих специфику отцовства/ Ю.В.Борисенко // Семейная психология и семейная терапия. – 2016. –№2. – С.44- 55.
3. Евсеенкова Ю.В. Опыт исследования отцовства в рамках групповой работы/ Ю.В.Евсеенкова, Н.В.Дмитриева // Семейная психология и семейная терапия. – 2014. – №4.
4. Кон И. С. В поисках себя: личность и ее самосознание / И.С.Кон.– М.: СПб, 2017 , 2-издание. – 336 с.
5. Кон И.С.Отцовство как социокультурный институт / И.С.Кон. – Педагогика. – 2015. – №9. – С.3 -16.

Грбарчук Олександр Вікторович

здобувач вищої освіти

другого (магістерського) рівня вищої освіти

Західноукраїнського національного університету

Науковий керівник:

Надвинична Тетяна Лонгінівна

кандидат психологічних наук

доцент кафедри психології та соціальної роботи

Західноукраїнського національного університету

ФОРМУВАННЯ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЯК ФУНДАМЕНТАЛЬНОЇ СКЛАДОВОЇ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ СОЦІАЛЬНИХ ПРАЦІВНИКІВ У ЗВО

Виклики сучасності з кожним роком ускладнюють процес підготовки ефективних фахівців у будь-якій сфері. Особливо гостро постає питання інтенсивного становлення та розвитку професійно-особистісних якостей, свідомості та поведінки майбутніх спеціалістів у галузі «людини-людина». Адже сфера їхньої діяльності вимагає не лише сформованої системи професійних знань, умінь та навичок, а й бачить у них, насамперед, активних й відповідальних суб'єктів. При цьому становлення відповідальної поведінки має відбуватися саме у стінах ЗВО та проходити як цілісний поліаспектний процес, який покликаний формувати сукупність цінностей, переконань, потреб на основі гуманної позиції особистості, що в подальшому утворять надійний базис успішної діяльності соціальний працівника. А це вимагає особливої уваги до організації освітнього процесу закладу вищої освіти, інтеграції навчальної, позааудиторної, практичної, соціально-педагогічної діяльності студентів.

Грунтовний аналіз значної кількості наукових джерел, присвячених визначеній проблематиці засвідчив, що хоча поняття відповідальності належить до категорії міждисциплінарних і фахівці різноманітних сфер використовують його як базове, нині все ще не існує єдиного підходу щодо його трактування. Так, наприклад, М.В.Савчин [5] визначає відповідальність як смислове утворення особистості, загальний принцип співвіднесення мотивів, цілей і засобів життєдіяльності, що не зводиться до правил або кодексу правил поведінки, не є конкретним мотивом або їх сукупністю, К. Муздибаєв, співвідносить її із виконанням обов'язку, звітуванням за свої дії та вчинки [1], а Ж. Піаже формулює підхід до внутрішньої відповідальності, як основи морального розвитку людини [5]. Незважаючи на такі різноманітні підходи більшість науковців погоджуються з думкою про те, що коли мовить про фаховий підхід до діяльності соціальний працівника, то саме безвідповідальна поведінка у цій сфері загрожує не лише порушенню правил

надання допомоги особам, котрі її потребують, а й може привести до непередбачуваних трагічних наслідків.

На нашу думку, одним із важливих завдань психологічного аналізу нашої проблеми є пошук і виділення визначальних основ для становлення й розвитку потенційної та актуальної мотивації відповідальної поведінки особистості під час навчання у ЗВО [2]. Такою основою, на наш погляд, є найважливіші людські потреби – у самоствердженні, постійному підтвердженні реальності свого Я, самореалізації, самовираженні та самотрансцендентності (виходу за межі свого Я), духовні потреби. Задоволення суб'єктом цих потреб у процесі та результатах виконання навчальних завдань, доручень, дотриманні обов'язків тощо призводить до того, що останній набуває особистісного сенсу і значущості.

Юність – психологічний вік переходу до самостійності, період самовизначення, набуття психічної, ідейної і громадянської зрілості, формування світогляду, моральної свідомості і самосвідомості та фахового становлення. У контексті розгляду визначеної проблематики, надважливою є категорія «професійний обов'язок», яка виражає моральні обов'язки фахівця стосовно суспільства, колег, клієнтів та їх соціального оточення і є відображенням внутрішньої, моральної необхідності виконання своїх обов'язків, дотримання певної лінії поведінки, яка диктується перш за все зовнішніми стосовно особистості спеціаліста інтересами [4].

Таким чином, можна стверджувати, що в юнацькому віці людина здатна розуміти і усвідомлювати себе, свої вчинки та інших людей, а її позитивна позиція відображає співпрацю з іншими.

Відомо, що студентський вік це ще і період інтенсивної соціалізації, під час якої відбувається активне становлення характеру, розуміння своїх можливостей і пошук шляхів реалізації своїх бажань, професійне самовизначення. При цьому на перший план виступає вміння чітко планувати свій час та розраховувати власні сили. Доведено, що студенти, які здатні ставити перед собою позитивні цілі та послідовно прагнути до їх досягнення більш мотивовані на досягнення успіху, упевнені у своїх можливостях, характеризуються адекватною самооцінкою. Потреба в досягненнях стимулює людину до пошуку таких ситуацій, в яких вона змогла б отримувати задоволення від цього. Характерним є те, що при труднощах та невдачах такі молоді люди мобілізують свої сили й підвищують активність, тоді як менш вмотивовані особистості опускають руки, відступають від мети, у них виникають проблеми із самооцінкою, з'являються різноманітні страхи, підвищується агресія.

Також у студентському віці підвищується рівень усвідомленості та розуміння власних мотивів поведінки, формуються і зміцнюються позитивні особистісні риси – відповідальність, почуття обов'язку, цілеспрямованість, наполегливість, самостійність, уміння регулювати свої почуття, бажання, схильності. У випадку, коли цей процес відбувається неправильно і молода людина з певних причин не може чи не хоче нести відповідальність за своє

життя і проявляти ініціативу, у неї з'являються такі якості, як нерішучість, невпевненість, нездатність до прийняття рішень, залежність від обставин, нездатність до самостійності та самореалізації.

Усвідомлення соціальним працівником свого професійного обов'язку – це відображення його об'єктивних зобов'язань у ідеях, переконаннях, почуттях, звичках, у внутрішніх мотивах професійної діяльності і у втіленні їх в практичній щоденній діяльності. Таким чином, професійний обов'язок обумовлений сукупністю об'єктивних та суб'єктивних факторів, що визначають поведінку спеціаліста. Свідоме виконання свого обов'язку є умовою високоефективної діяльності як самого соціального працівника, всієї соціальної служби та інституту психосоціальної допомоги в цілому.

Відтак вважаємо, що формування відповідальності є ключовою фундаментальною складовою професійної підготовки студентів у закладах вищої освіти. Особливої актуальності дане питання набуває тоді, коли мовиться про навчання майбутніх соціальних працівників, фах яких безпосереднім чином пов'язаний із підтримкою благополуччя інших людей, а отже і відповідальністю за це.

Список використаної літератури:

1. Муздыбаев К. Психология ответственности. Л.: Наука, 1983. 240 с.
2. Надвинична Т. Л. Соціальна відповідальність. Навчальний посібник. Тернопіль: Економічна думка, 2017. 120 с.
3. Пиаже Ж. Речь и мышление ребенка. М.-Л.: Учпедгиз, 1932. 412 с.
4. Поліщук В.А. Теорія і методика професійної підготовки соціальних педагогів в умовах неперервної освіти. Тернопіль ТНПУ, 2006. 424 с.
5. Савчин М.В. Психологія відповідальної поведінки. Україна. Віта, 1996. 130 с.

Гура Марина Вікторівна

здобувачка вищої освіти

другого (магістерського) рівня вищої освіти

Дніпровського гуманітарного університету

Науковий керівник:

Олійников Георгій Вікторович

кандидат медичних наук

доцент кафедри психології

Дніпровського гуманітарного університету

СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНІ ЧИННИКИ СУТНОСТІ КОНФЛІКТУ ІНТЕРЕСІВ ОСОБИСТОСТІ, СУСПІЛЬНО-НЕБЕЗПЕЧНІ НАСЛІДКИ І ЗАСОБИ ВИРІШЕННЯ ПРОТИРІЧ

Постановка проблеми: дослідження проблем сутності міжособистих конфліктів інтересів на виробництві потребують системи знань, принципи і технології керування. Сучасні проблеми розвитку конфліктології в літературі висвітлені недостатньо. Актуальність міжособистих конфліктів інтересів потребує дослідження основних психологічних аспектів для розробки систем контролю і діагностики розвитку конфліктів для їх вирішення.

Мета роботи: визначення об'єктивно-психологічних засобів вирішення конфліктів інтересів з психологічними засобами вирішення.

Предмет дослідження: конфлікт інтересів, психологічні особливості запобігання і врегулювання інтересів конфлікуючих сторін на підприємстві

Об'єкт дослідження: соціально-психологічні чинники змін поведінки конфлікуючих сторін з протилежними інтересами .

Концептуальна гіпотеза: вплив динаміки психологічно-мотиваційної спрямованості на конфлікуючі сторони, врегулювання відносин, попередження, розробка механізмів усунення наслідків конфлікту інтересів на підприємстві.

Наукова новизна: виділення засобів впливу, психологічного переконання на шляхи застосування сучасних психологічних засобів, щодо механізмів усунення і врегулювання конфлікту інтересів, проблем особистості на підприємстві і запобігання їх наслідків.

Практична значущість роботи: отримані результати дослідження можуть мати теоретичну і практичну значущість у роботі психологів для запобігання і врегулювання конфлікту інтересів на підприємстві.

Завдання:

1. Аналіз теоретичних досліджень фахівців щодо надання психологічної допомоги конфлікуючим сторонам ідентифікація особливостей інтересів і розробка засобів психологічної допомоги щодо запобігання і врегулювання конфлікту сторін.

2. Підбрати коректне методологічне та методичне забезпечення психологічних методик на побудову відносин, впливу на конфліктуючі сторони інтересів щодо їх вирішення і подальшого запобігання.
3. Дослідити рівень психологічних змін у конфліктуючих сторін з різними інтересами щодо визначення шляхів підвищення самооцінки, вирішення і подальшого запобігання і з'ясування спірних моментів .
4. Розробити корекційну психологічну програму впливу на конфліктуючі сторони з різними інтересами для врегулювання питань пов'язаних з з'ясуванням спірних моментів.

Методи дослідження: теоретичні, емпіричні, модифікація поведінки, бесіди, дослідження усвідомлення

Психологічні методики: брейнсторминг, самооценка, асертивність, гешталь терапия, психокорекція, моделювання.

Аналіз наукової літератури: для повноцінного психічного розвитку людини, при роботі підприємства, потрібна розгалуженість сфер між особистих відносин. Використання функцій керування в сферах соціальної дійсності. Управління соціальними відносинами, планування, контроль діяльності суб'єктів пов'язані з проблемами і протиріччями. Подібні між особисті відносини приводять до конфліктних ситуацій, у тому числі з різними інтересами. Джерелом любого конфлікту, у тому числі з різними інтересами, будуть протиріччя з об'єктивними і суб'єктивними складовими. Серед багатьох управлінських протиріч важливо знайти основне. Таким протиріччям являється протиріччя між існуючою системою групових норм і адміністративних правил з одного боку і потребою усіх суб'єктів управління мати високі статуси, мати свободу і реальну можливість для самовиявлення[1]. Основним протиріччям у системі управління частіше всього являється протиріччя між бюрократичними правилами системи управління і потребою у свободі дій і самовиявленні. Іноді п протиріччя довготривалий час існують в латентній формі, а іноді мають характер довгого і систематичного цькування. Існуюча класифікація конфліктів доводить, що всі об'єктивні процеси мають зв'язок з процесами дезорганізації. Виділяють слідуєчи типи конфліктів: внутрішній, між особистий, в організаціях, між групі у тому числі з гендерними інтересами. Конфлікти пов'язані з правилами, які насправді мають негативні наслідки для представників жіночої статі, незалежно від того, відповідають вони вимогам роботи підприємства чи ні[2]. Такий стан, особливо з однобокими інтересами приводе до конфлікту між суб'єктами з подальшим переходом у психологічне напруження і конфронтацію сторін. Подобна ситуація проявляється специфічною поведінкою у виді невиконання своїх функціональних обов'язків. В подальшому конфлікт і конфронтація, особливо різних інтересів, приводе до групових протестів, звільнення суперників тощо[3]. Для попередження і припинення конфлікту важливим фактором буде налагодження зворотного зв'язку між конфліктуючими сторонами[4]. В подальшому необхідно провести роботу щодо корекції

стилю, форм і засобів управління враховуючи конкретні умови на підприємстві[5]. Правила, що до усунення наслідків, врегулювання відносин, стосовно конфлікту інтересів потребують додаткового врегулювання, роз'яснення, з конкретними прикладами з метою доведення до протилежних сторін. Вирішення конфлікту інтересів на виробництві можливе при умовах: пряма дія у виді наказів, розпоряджень, мотивація поведінки, вплив через систему цінностей, та соціальну сферу.

Аналіз отриманих даних: психологія конфліктів, як негативне явище на жаль має місто у нашому суспільстві. Існують різні різновиди конфліктних ситуацій. При чому кожна особистість в конфліктних взаємовідносинах бажає вирішити на свою користь, що не завжди вдається. На підприємстві, у великих колективах, конфлікти виникають між особами різної статі. Тому завданнями психологів будуть пошуки засобів вирішення конфлікту. На підприємстві, де ми проводили дослідження працювали 75 жінок. Тому, згідно класифікації конфліктів, ми розглядали їх як між особисті, групові і конфлікти в організаціях. Наші дослідження з огляду на непорозуміння, як конфлікт дозволили систематизувати проблеми і знайти шляхи їх вирішення. Тобто із загальної теорії конфліктів, основних їх принципів, глибини, ступеню загострення ми робили практичні висновки і за допомогою психологічних методів і методик знайти шлях до вирішення або альтернативний варіант. Нами, за допомогою бесід, модифікації поведінки, дослідженням усвідомлення були визначені змістовність і психологічну сторону конфлікту. Соціальна позиція психологів докорінно змінивши погляди сторін довела суть індивідуальних потреб, мети і цінностей конфліктуючих сторін. Різне сприйняття ситуації, яка існує на виробництві, конкретність, нападки, суперечки, різний рівень інформативності тощо очевидні. Психологічно - цінно сні дослідження дозволили виявити що кожен учасник конфлікту, по своєму, хотів затвердитися, задовольнити свої потреби, досягти своєї мети. Поділ на своїх прихильників і конкурентів сприймається по різному. Тому основна мета керівництва і психологів встановити особливості конфлікту і всі можливості його вирішення. По реальності ситуації психологічно ми спочатку визначали такі питання як «дійсний», «випадковий», «комбінований», «невірно зрозумілий», «латентний», «хибний». Нами були виявлені ресурсні і ціннісні конфлікти з іраціональною мотивацією у більшості конфліктантів. Психологічно ми враховували і такі боки як конструктивність і деструктивність поведінки. Використовуючи брейнсторминг, самооцінку всіх учасників, асертивність, гешталь терапію, психокорекцію, моделювання ситуації, як інформаційний фактор і такі допоміжні як поведінковий, відносин, ціннісний, структурний конструктивно вирішили конфліктну ситуацію.

Висновки: в концепції конфлікту, як протиріччя сторін, закладена концепція розщеплення, як механізму невдоволення, протиріччями у зіткненні протилежних бажань і мотивів. Перцептивно-когнетивний, феноменологічний механізм захисту залежить від конфліктуючих сторін.

Протиріччя і зіткнення побажань і мотивів, непорозумінь, неадекватності поведінки являють найбільш характерні боки. Конфронтація, фінансові незадоволення тощо стимулюють розвиток конфліктуючих сторін на підприємстві. Пошуки сучасних засобів припинення конфлікту інтересів на підприємстві, збоку психологів, довели факт зіткнення інтересів сторін, поглядів. В конфліктології, соціології і психології психологічному фактору відводиться головна, ведуча роль. Психологічна практика довела переговорним методикам, для вирішення конфлікту, головну роль. Ми в своїх засобах припинення конфлікту за допомогою психологічних методик отримали позитивні результати. Розуміння інтересів конфліктантів, їх вимоги, службові і сімейні відносини, загальний стан у сучасній Україні, психологічно була позитивно вирішена зона непорозумінь, ситуація, мотивація конфліктантів. Психологічний напрямок вирішення конфлікту психологами був спрямований на активні дії щодо вирішення суперечностей, виступаючи як медіатори. Для реалізації даної мети були використані відомі засоби такі як роз'єднання сторін, примирення. Взагалі усі конфлікти в залежності від конкретної ситуації, як і в нашому випадку закінчуються по відомим принципам – «виграш – програш», «програш – виграш», «програш - програш». Таким чином, у даному випадку психологам вдалося в більшій чи меншій мірі вирішити конфліктну ситуацію.

Список використаної літератури:

1. Когнитивная психология /Р. Солсо. – 6-е изд. – СПб.: Питер, 2011. – 589с. – ил. – (Серия «Мастера психологии»).
2. Конфликтология: Учебник. 4-е изд., стер./ Под ред. А.С. Кармина. – СПб.: Издательство «Лань», 2001. – 448 с., ил. – (Учебник для вузов. Специальная литература).
3. С.Е. Емельянов. Практикум по конфликтологии. – СПб. – Питер, 2001. – 368 с. : ил. – (Серия «Практикум по психологии»).
4. Маслоу А. Мотивация и личность. 3-е изд./Пер. с англ. – СПб.: Питер, 2019. – 400 с. (Серия «Мастера психологии»).
5. Макдермот Я., Яго В. Практический курс НЛП. – М.: Изд – во Эксмо, 2005. – 464 с.

Доценко Ольга Іванівна

здобувачка вищої освіти

*другого (магістерського) рівня вищої освіти
Дніпровського гуманітарного університету*

Науковий керівник

Чередніченко Олексій Миколайович

кандидат економічних наук

доцент кафедри психології

Дніпровського гуманітарного університету

ПСИХОЛОГІЧНИЙ СУПРОВІД ПРОФОРІЕНТАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Під впливом найближчої перспективи переходу до самостійної трудової діяльності формується характерна для старшого шкільного віку спрямованість на майбутнє. Старший шкільний вік – це вік життєво-трудового самовизначення. Важливе значення у цьому зв'язку мають більш високі форми організації розвиваюче-виховних заходів у старшому шкільному віці.

Більшість випускників шкіл більш чи менш чітко намічають своє майбутнє. Але деяка кількість їх до часу закінчення школи так і не визначають свій життєвий шлях. Буває, що старші школярі не можуть правильно орієнтуватись у професіях з причини не розвинутого уявлення про більшість професій. Не знають і того, які вимоги пред'являє дана професія до людини, яких якостей вона від нього потребує.

Актуальність вибраного нами дослідження диктується тим, що підлітки, які вже мають уявлення про свої професійні уподобання та удосконалюються у цьому напрямку, мають і шлях цілісного розвитку своєї особистості.

Зрозуміло, що для подолання невизначеності у професійному напрямку може бути виправлено педагогічно-психологічними заходами, впровадженими у освітньо-виховних цілях. Тому й постає питання вивчення психологічного супроводу профорієнтаційної діяльності.

Об'єктом дослідження виступає професійна спрямованість учнів 9-11 класів.

Предметом дослідження: психологічний супровід профорієнтаційної діяльності.

В рамках роботи було висунуто наступну гіпотезу дослідження: професійно-орієнтаційні заходи, які використовує психолог у коледжі, допомагають виявити професійну схильність учня до професійного напрямку освіти, яку він одержує та активують професійне самовизначення старшокласників.

Для перевірки гіпотези було використано наступні психодіагностичні методики: «Диференційно-діагностичний опитувальник»; «Карта

пізнавальних інтересів»; «Багатофакторний опитувальник Кеттелла»; «Самооцінка моральності та громадянства»; Авторські опитувальники з визначення мотивації вибору майбутньої професійної діяльності студентів коледжу: методика №1 (варіант для хлопців); методика №2 (варіант для дівчат); методика діагностики направленості особистості Б.Басса.

Дослідження проводилось у два етапи. Перше дослідження проводилось наприкінці 9-го класу з учнями у кількості 150 чоловік (з них 75 дівчат і 75 хлопців). Друга група складалась з 50-ти учнів, які перейшли до 10-го класу з 9-го.

За результатами експериментального дослідження за допомогою методики «ДДО» було визначено, що у 9 класі 4 досліджуваних мають схильність до професій по типу «людина-техніка». 8 досліджуваних осіб мають середні показники зі схильності до професій по типу «людина-техніка». Решта учнів мають низьку схильність до професій по типу «людина-техніка». Так, маючи два зрізи діагностичних процедур у 9-му та 10-му класі було проведено паралелі даних. Розглядаючи в динаміці показники по методиці «ДДО» було виявлено, що середнє значення з наявності потягів до професії типу «людина-людина» та «людина-техніка» при другому дослідженні підвищилось. У першому дослідженні середній результат дорівнював 11,37 балів, другий – 12,49. Що говорить про ріст самовизначення у зв'язку з формуванням особистості, яке має свій пік завершення близько 17 років.

Результати отримані за методикою «Картою пізнавальних інтересів» засвідчили, що 14 учнів мають схильність до професій «людина-техніка». Решта, опитаних навчаючись в технічному класі мають інші нахили та професійні інтереси. За результатами другого дослідження було визначено, що діти, які не мали бажання продовжувати освіту з медичного напрямку, одержавши результати дослідження та обговоривши їх з батьками змінили профорієнтаційний напрямок освіти. Розглядаючи дані обох досліджень, можна побачити, що середнє значення у другому досліді зросло до більшої відповідності між наявністю учня у класі та схильністю дітей до технічного напрямку.

Динаміка результатів за методикою Кеттела свідчить про зростання учнів бажання навчатися в медичному класі. У 10 класі вони стали більш відкритими, щирими, та проявляють бажання спілкуватись (що відноситься до важливих якостей медика-лікаря), аніж під час навчання у 9 класі. На етапі першого дослідження було виявлено позитивну спрямованість результатів дослідження, що свідчить про наявність абстрактного мислення, швидкого навчання і переміщення у цю категорію від емоційної дезорганізації мислення. Що є важливим для праці у сфері медицини. Динаміка розгляду результатів засвідчив, що прагнення до самостійності вище у групі учнів 9 класу, аніж серед учнів 10 класу. Позитивні результати дослідження з фактору F говорять про спрямованість групи другого дослідження на більшу яскравість сприймання життя, імпульсивність, життєрадісність, але середній

бал не виходить за межі, які характеризуються як осмисленість, благо розумність, що є позитивним для працюючих за професією медика.

Учні першої та другої групи показали високі показники зі шкали Н, що говорить про їхню сміливість, емоційну активність, здатність витримувати навантаження, вищі за звичайні. Це є важливим для професії, якою оволодівають досліджувані. Середній бал з невеликим позитивом до мужності, рішучості, практичності притаманний досліджуваним обох груп. І знову ж середній бал говорить про наявність чуттєвості, що є корисним для професії, що розглядається. Порівняння результатів показує, що і за першим і за другим дослідженням показники не виходять за межі потрібних для медичної спеціальності.

Результати дослідження за методикою «СМГ» – «Самооцінка моральності та громадянства» засвідчили про існування внутрішнього конфлікту у підлітків 10 класу між тим, що вони мають та тим, що їм потрібно.

Визначаючи та аналізуючи дані опитувальника з визначення мотивації вибору майбутньої професійної діяльності студентів коледжу показали наступне. Встановлено, що на вибір майбутньої професії у хлопців вплинули: батько, опікун, родич чоловічої статі. Вибір професії хлопцями не є випадковим, не пов'язаний з дитячою мрією, пов'язаний здебільшого з бажанням управління, престижем та заробітком. Хлопці обізнані з професіями сучасного ринку праці.

На вибір майбутньої професії у дівчат вплинули: мати. Вибір професії дівчатами не є випадковим, але пов'язаний з престижем та заробітком. Дівчата краще обізнані з професіями сучасного ринку праці.

За результатами методики діагностики направленості особистості Б.Басса було визначено зростання кількості учнів, які мають спрямованість особистості та спілкування на другому етапі дослідження. Особи, які мають спрямованість на спілкування, характеризуються прагненням при будь-яких умовах підтримувати відносини з людьми, орієнтацію на спільну діяльність, але часто на шкоду виконанню конкретних завдань або наданню щирої допомоги людям. Також характеризуються орієнтацією на соціальне схвалення, залежністю від групи, потреби в прихильності й емоційних відносинах з людьми.

Наприкінці проведеної роботи, хотілось би акцентувати увагу на те, що психолог у своєму арсеналі має багато методів впливу, корекції, консультації, але кожному психологу потрібно пам'ятати про здатність особистості самостійно удосконалюватись та адаптуватись до навколишніх обставин, тому й робота психолога має бути направленою на допомогу особистості розгледіти ці здатності у себе та спрямувати їх у конструктивне русло.

Отримані результати дають можливість визначити наступні рекомендації: психолог не мусить обмежуватись вивченням навчальної діяльності та суспільно-корисної активності учні в житті навчального

закладу, а повинен прагнути вивчити позанавчальні та позашкільні інтереси учнів та спрямованість їхньої особистості; психолог повинен дослідити всі особистісні якості учнів та визначити сильні їхні сторони та якості, які відповідатимуть тим чи інших професіям; крім сильних якостей особистості, психолог мусить визначити і риси, які будуть протипоказані для тієї професії; визначати медичні протипоказання до вибору тих чи інших професій; враховувати професійні інтереси; комплексно здійснювати профорієнтаційну роботу; профорієнтаційна діагностика має носити конфіденційний характер; у профорієнтаційній діяльності мають переважати принципи систематичності та наступності; діагностувати здібності учнів та їхні нахили; проводити бесіди з батьками з метою консультування щодо професійних нахилів їхньої дитини.

Отже, отримані дані дають змогу підтвердити висунуту гіпотезу, яка звучить наступним чином: профорієнтаційна робота психолога у освітніх закладах допомагає виявити відповідність професійної схильності досліджуваного учня та професійної спрямованості того закладу, у якому він навчається і зокрема активізує професійне самовизначення учнів.

Список використаної літератури:

1. Алишев Н. В., Широков В. Д. Общие основы построения исследования// Профориентация и профотбор молодежи на рабочие профессии/ Под ред. Н. В. Алишева. М., 2007. – 167 с.
2. Андреев В. И. Диалектика воспитания и самовоспитание творческой личности: Основы педагогики творчества. – Казань, 2008. – 236 с.
3. Божевич Л. И. Личность и ее формирование в детском возрасте: Психолог. исследование. – М., 2008. – 464 с.
4. А.Б. Боровский, Т.М. Патапенко Система методов профессиональной ориентации в 2 кн. – К. 2003 г.

Дуда Семен Олександрович

здобувач вищої освіти

другого (магістерського) рівня вищої освіти

Західноукраїнського національного університету

Науковий керівник:

Надвинична Тетяна Лонгінівна

кандидат психологічних наук

доцент кафедри психології та соціальної роботи

Західноукраїнського національного університету

ПСИХІЧНЕ ЗДОРОВ'Я: КАТЕГОРІАЛЬНЕ ВИЗНАЧЕННЯ ТА УЗМІСТОВЛЕННЯ ПОНЯТТЯ

За даними останніх наукових досліджень, в умовах складних трансформаційних соціальних, політичних, культурно-історичних перетворень сучасного суспільства, з кожним роком зростає кількість осіб різного віку, котрі відчують різноманітні проблеми, пов'язанні з особистим становленням, розвитком та життєвим вибором. Інформатизація та глобалізація соціальних процесів, виклики та загрози, які відбуваються не лише у нашій державі, а й в усьому світі, підвищують рівень соціальної напруженості, провокують виникнення різноманітних кризових явищ, хвилювань тощо, тобто завдають шкоди не лише фізичному, а й психічному здоров'ю людини.

Незважаючи на звичність та повсякденність використання терміну «здоров'я», він досі не має загальноприйнятого та уніфікованого тлумачення, так як є доволі складним та неоднозначним явищем. Так, наприклад, у довідкових джерелах він визначається як «природний стан організму, що характеризується його врівноваженістю з навколишнім середовищем і відсутністю будь-яких хворобливих змін»; «стан повного благополуччя (фізичного, душевного і соціального)», «процес збереження та розвитку фізіологічних, біологічних і психічних функцій, оптимальної трудової і соціальної активності при максимальній тривалості творчої діяльності (В.П. Казначеева); «здатність до адаптації, активного пристосування до дійсності, на основі проблем, пов'язаних зі здоров'ям» (Ю.І. Мельник).

Незважаючи на те, що забезпечення психічного здоров'я є пріоритетом у діяльності практичних психологів, складність проблеми полягає саме в підході до розумінні дефініції «психічне здоров'я» і відмежування її від категорії «психологічне здоров'я». Так, нині у повсякденному практикуванні ці поняття зазвичай ототожнюються, але найуживанішим все ж таки є термін «психічне здоров'я», який був введений Всесвітньою організацією охорони здоров'я і трактується як зрілість, збереження і функціонування механізмів саморегуляції особистості, здатність людини виводити за межі свою біологічну, соціальну та смислову детермінованість, виступаючи при цьому

активним і автономним суб'єктом власної життєдіяльності. І.Ф. Дьяконов [3] визначає психічне здоров'я як сукупність індивідуальних особливостей особистості та стану внутрішнього середовища організму, що складається із взаємодії біологічних, психологічних і соціальних факторів (спадковість, стать, вік, умови виховання, тип характеру, особливості поведінки, перенесені хвороби, травми, поранення тощо).

Такий різносторонній підхід до розуміння даного поняття частково пояснюється його вживаністю представниками різних галузей знань: медиків, дефектологів, соціальних працівників, педагогів та ін. Можливо, у зв'язку з цим окремі фахівці в контексті своєї професійної практики використовують не тільки поняття психічного, а й окремо соціального і психологічного здоров'я.

Термін «психологічне здоров'я» введене І.В. Дубровіною [4] в середині 90-х років в практику психологічної служби, мав на меті окреслити коло професійних повноважень практичного психолога, і визначити специфіку його діяльності. При цьому поняття психічного здоров'я є більш загальним, а психологічне розглядається як один з його аспектів. З даним твердженням погоджується і Б.С. Братусь, який є автором багаторівневого і комплексного підходу до визначення поняття «психічне здоров'я» у якому виділяє три рівні:

1) психофізіологічний, який визначається особливостями внутрішньої, мозкової, нейрофізіологічної організації актів психічної діяльності;

2) індивідуально-психологічний, оцінка якого залежить від здібностей людини будувати адекватні способи реалізації смислових прагнень;

3) особистісно-смисловий, який визначається якістю смислових відносин людини і довкілля.

При цьому дослідник зазначає, що останні два рівні можуть мати безпосереднє відношення до здоров'я психологічного.

Детальний аналіз підходів сучасних дослідників до розуміння даного поняття дає можливість констатувати двозначність ситуації, що склалася. З одного боку психологічне здоров'я – смислотворча ситуація, а з іншого – метафора, яка не має чіткого наукового визначення. Узагальнені напрацювання цілої низки науковців можна звести до наступних положень щодо сутності психологічного здоров'я, яке трактується ними як:

1) аспект психічного здоров'я, основу якого складає повноцінність психічного розвитку на всіх етапах онтогенезу (І. В. Дубровіна);

2) стан, що характеризує процес і результат нормального розвитку суб'єктивної реальності в межах індивідуального життя (В.І. Слободчиков);

3) динамічна сукупність психічних властивостей людини, які забезпечують гармонію між потребами індивіда та суспільства, що є передумовою орієнтації особистості на виконання своєї життєвої задачі (О.В. Хухлаєва);

4) стан суб'єктивного, внутрішнього благополуччя особистості, що забезпечує оптимальний вибір дій, вчинків і поведінки в ситуаціях її взаємодії з оточуючими об'єктивними умовами, іншими людьми, що дає їй можливість вільно актуалізувати свої індивідуальні та віково-психологічні можливості (В.Е. Пахальян).

Окрім того, що у науковому колі досі точаться суперечки щодо уточнення понять «психічного» і «психологічного» здоров'я, дослідники роблять певні спроби виділення *критеріїв їх оцінки*. Аналітичний огляд літератури показав, що інтерес до опису критеріїв здоров'я був ще у давньогрецьких філософів, у яких були доволі суперечливі погляди на дану проблему [1; 3]. Так, наприклад, Епікур визначав здоров'я як повне задоволення всіх потреб. Для Стоїка здоров'я – це високий моральний підхід у подоланні страждань. Ніцше вважав, що здоров'я як такого в природі взагалі не існує, а Грулю та Вайцеккер визначали його як вільний розвиток вродженого потягу до добра та природну можливість виконати людське призначення або знайти самого себе в найбільш повному і гармонійному включенні в суспільство, основними ознаками якого є гармонія трьох сфер людської особистості – духовної, душевної та тілесної.

У вітчизняній і зарубіжній психології розробкою даної проблематики займалася ціла низка науковців – Б.С. Братусь, С.Л. Братченко, А. Маслоу, В. Франкл, К. Роджерс, А.Елліс та ін., а пошук найбільш інформативних показників розглядається в якості основної проблеми психологічної теорії і практики. Аналіз цих пошукувань показав, що при оцінці психіки здорової людини використовується поняття *норми*, яка має два стани: нормальний і відхилений, який ще визначають як «дефект» чи «нездоров'я». Цікавим видається той факт, що у спеціальній довідковій літературі ознак психічного здоров'я людини виокремлено набагато менше, ніж описано характеристик неблагополуччя.

Незважаючи на таку розрізненість у підходах до визначення основних критеріїв психічного здоров'я у наукових джерелах все ж спостерігається деяка єдність щодо найхарактерніших з них, а саме: - здатність до саморегуляції, самоорганізації, самоконтролю; - прагнення до постійного розвитку і збагачення власної особистості; - потреба в самоактуалізації, орієнтації на саморозвиток і збагачення своєї особистості [4].

Відтак, оскільки психологічне здоров'я припускає наявність динамічної рівноваги між індивідом і середовищем, фахівцями в якості основного критерію виділяється адаптація особистості до соціуму і визначаються рівні (високий, середній, низький) психологічного здоров'я. Основними шляхами його є дотримання наступних умов: 1) підтримання певного рівня напруги, який спонукає до дії; 2) збереження позитивного настрою (гарний настрій сприяє підвищенню ефективності вирішення людиною тих чи інших проблем та подолання важких ситуацій).

Список використаної літератури:

1. Васильева О.С. Психология здоровья человека: эталоны, представления, установки. М.: Академия, 2001. 68 с.
2. Дубровина И.В. Руководство практического психолога: Психологические программы развития в подростковом и старшем школьном возрасте. М.: ИЦ “Академия”, 1998. 128 с.
3. Дьяконов И.Ф. Медицинская психология. СПб.:ВМедА, 2005. 386 с.
4. Психология здоров'я. Под ред. Г.С. Никифорова. СПб.: Питер, 2000. 468 с.

Зайцева Юлія Борисівна

здобувачка вищої освіти

другого (магістерського) рівня вищої освіти

Дніпровського гуманітарного університету

Науковий керівник:

Пріснякова Людмила Макарівна

кандидат психологічних наук, доцент

професор кафедри психології

Дніпровського гуманітарного університету

МЕДІАЦІЯ ЯК ЗАСІБ ВИРІШЕННЯ КОНФЛІКТНИХ СТОСУНКІВ

Медіація в її сучасному розумінні стала розвиватися у другій половині 20 сторіччя, перш за все, у країнах англо-саксонського права - США, Австралії, Великобританії, після чого почала поширюватися і в Європі. Інститут медіації в сучасному вигляді виник в середині ХХ ст. в США. На початок ХХ в. в американській економіці виникла нова форма конфліктів - протистояння між утвореними профспілками і роботодавцями. Тоді влада США запропонували учасникам спорів використовувати міністерство праці в якості нейтрального посередника. У 1947 році для виконання цього завдання був створений спеціальний державний орган - Федеральна служба США з медіації і примирливим процедур (Federal Mediation Conciliation Service, FMCS), який діє і сьогодні. Вперше був використаний термін «медіація». Хоча ця форма ще не мала характеру самостійної процедури, тим не менш вона заклала основу для подальшого розвитку інституту.

Перші спроби застосування медіації, як правило, стосувалися вирішення спорів у сфері сімейних відносин. Згодом медіація отримала визнання при вирішенні широкого спектру конфліктів і суперечок, починаючи від конфліктів у місцевих спільнотах і закінчуючи складними багатосторонніми конфліктами в комерційній та публічній сфері.

В зарубіжній науковій літературі технологія посередництва в конфліктах відома під назвою "медіації" (посередник, відповідно, називається конфліктолог-практик, "медіатор").

Медіація - вид діяльності, що полягає в оптимізації за допомогою третьої сторони процесу пошуку вирішення проблеми задля припинення конфлікту. Досить активно медіація застосовувалася при вирішенні міжнародних суперечок. Називалося це по-різному: «посередництво», «клопотання», «пропозиція добрих послуг».

В кінці 60-х років з'явилися такі організації, як Neighborhood Justice Centers і Community Mediation - локальні недержавні організації, діяльність яких була спрямована на вирішення конфліктів у сім'ях, між сусідами, а також малозабезпеченими особами. Медіацію (посередництво), в першу чергу, слід розуміти як процес, що дозволяє просувати конфлікт в бік його

дозволу. Медіація - це цілеспрямоване втручання, здатне спочатку послабити конфлікт, потім підготувати ґрунт для прийняття зважених рішень, і, нарешті, визначити деяку проблему. Навіть якщо не всі елементи спору вирішуються, існуючий конфлікт за допомогою медіації може бути краще зрозумілий його учасниками і переведений на керований рівень.

Медіація в більшій мірі концентрується на тому, як сторони будуть вирішувати конфлікт, і складати план дій, ніж на заглибленні в особисті історії і проблеми. Тобто медіація спрямована на розуміння мотивів перспективної поведінки особистості, а не на пояснення мотивів її минулої поведінки. Медіатора має більше цікавити сьогодення і майбутнє, ніж минуле. У фокусі медіації постановка завдань, що ведуть до досягнення бажаної мети. Вона орієнтована переважно на результати і лише частково на виявлення внутрішніх пружин конфлікту.

З метою екстрополяції дій посередника в конфліктних ситуаціях в організації нами проведена психодіагностика при допомозі методики Томаса. В діагностиці взяло участь 20 осіб (10 осіб жіночої та 10 осіб чоловічої статі).

Результати приведені в таблиці 1.

Таблиця 1. Показники середніх даних за методикою Томаса конфліктна поведінка) у учасників емпіричного дослідження.

Стратегія поведінки	Представники чоловічої статі	Представники жіночої статі
Суперництво	6.2	7.2
Пристосування	5.1	6.2
Уникнення	6.7	6.5
Співробітництво	5.4	5.9
Компромiс	5.5	5.2

З аналізу таблиці видно, що найбільшу кількість балів у представників чоловічої статі набрав тип конфліктної поведінки «уникнення» - (6.7). Основною характеристикою даного стилю є відмова від негайного вирішення виниклого конфлікту. Ухиляючись, людина не тільки не відстоює своїх прав, але і відмовляється від взаємодії з іншими людьми з метою розв'язання проблеми. Домінуючою є і стратегія поведінки у чоловіків суперництво- (6.2).

У жінок домінують також дві стратегії поведінки – суперництво (7.2) та уникнення (6.5). Тобто, жінки більш схильні до відстоювання особистих інтересів. Аналіз дозволяє ствержувати, що домінують унікальні дії, а це є проявом мікроклімату в колективі.

Процедура і технологія посередництва в розв'язанні конфлікту складається з п'яти основних етапів:

- 1) організації опосередкування конфлікту;
- 2) мотивації і встановлення відносин партнерів, опонентів;
- 3) монологічного опосередкування конфлікту;

4) діалогічне опосередкування конфлікту;

5) підбиття підсумків роботи.

Організація опосередкування конфлікту (перший етап посередництва) заключається в проектуванні форми сеансів опосередкування конфліктів та підготовки учасників конфліктів до майбутньої взаємодії (місця зустрічі, деякий реквізит, просторового розташування учасників взаємодії і т.ін.). Мотивація і встановлення відносин учасників розв'язання конфлікту (другий етап посередництва) стверджує, що посередник виділяє серйозність ситуації, яка виникла, висловлює повагу до учасників конфлікту, прагне ненав'язливо переконати у можливості успіху, знайомить з основними правилами успішного спілкування в конфлікті.

Монологічне опосередкування в конфлікті (третій етап посередництва) розгортається як регульоване посередником почергове висловлення своїх позицій сторонами конфлікту, своїх поглядів, почуттів.

Головний метод медіатора на цьому етапі – підтримання активного і пасивного слухання з боку кожного опонента. Діалогічне опосередкування конфлікту (четвертий етап посередництва) полягає в тому, що взаємодія між конфліктуючими з регульованим посередком, обміном монологіями поступово переводиться в безпосередній діалог між ними, який все рідше переривається медіатором. Інколи застосовується прийом зміни ролей кожної сторони на протилежні, щоб поглибити і закріпити розуміння конфліктної ситуації з позиції партнера. Підбиття підсумків конфлікту (п'ятий етап посередництва) заключається в короткому аналізі конфліктної ситуації кожною стороною і формулюванні взаємної згоди (усно або письмово) про результати розв'язання конфлікту, шляхи та засоби подальших взаємовідносин між конфліктуючими в минулому.

Кожний етап посередництва в конфлікті відповідно передбачає розвиток п'яти основних форм та навичок посередника, який розв'язує конфлікт. Отже, як ми бачимо, бути "суддею справи" досить відповідально і авторитетно.

Заярська Ірина Вікторівна

здобувачка вищої освіти

другого (магістерського) рівня вищої освіти

Дніпровського гуманітарного університету

Науковий керівник:

Олійников Георгій Вікторович

кандидат медичних наук

доцент кафедри психології

Дніпровського гуманітарного університету

ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ОРГАНІЗАЦІЇ РОБОТ ИЗ ДІТЬМИ ШКІЛЬНОГО ВІКУ, СУЧАСНІ ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ КРЕАТИВНОСТІ

Постановка проблеми: дослідження проблем формування пріоритетів креативності у дітей шкільного віку маючи специфічні особливості у сучасних умовах, представляють інтерес у фахівців психологів. Психологічний аналіз більшості випадків мотиваційної поведінки особистості досить цікаві колу спеціалістів і неспеціалістів. Питання виховання гармонійно розвинутих дітей шкільного віку ХХІ століття, сфокусованості на меті, у незалежній Україні вимагають замислитися фахівців психологів. Сучасні потяги у школярів стають більш вимогливими, а саморозвиток і креативність - найвищі із них.

Мета роботи: визначення об'єктивно-психологічних особливостей основних напрямків мотивації школярів з факторами спрямованості на креативність.

Предмет дослідження: визначення стану і рівня мотивації школярів, їх поведінки, сфокусованості на результаті, розвиток креативності.

Об'єкт дослідження: соціально-психологічні чинники змін поведінки школярів при визначенні креативності у подальшому житті.

Концептуальна гіпотеза: вплив динаміки психологічно-мотиваційної спрямованості школярів, визначення і формування креативності у подальшому житті.

Наукова новизна: виділення засобів впливу, психологічного переконання на школярів щодо поведінки при формування креативності.

Практична значущість роботи: отримані результати дослідження можуть мати теоретичну і практичну значущість у роботі психологів з школярами, які визначились і не визначилися з креативністю у подальшому житті і спрямували пріоритети у подальшому дорослому житті

Завдання:

1. Аналіз теоретичних досліджень фахівців щодо надання психологічної допомоги школярам щодо контролю, планування поведінки, креативності і вибору пріоритетів у подальшому житті.

2. Підібрати коректне методологічне та методичне забезпечення психологічних методик впливу на школярів для репрезентації знань щодо формування креативності і вибору пріоритетів.
3. Дослідити рівень психологічних змін у школярів щодо стану психічної стійкості, креативності і вибору пріоритетів у подальшому житті.
4. Розробити корекційну психологічну програму впливу на школярів при будові і формуванні креативності, задоволення базових потреб у подальшому житті.

Методи дослідження: теоретичні, емпіричні, модифікація поведінки, бесіди, дослідження усвідомлення

Психологічні методики: бесіда, нагляд, визначення усвідомлення, психокорекційні вправи, само актуалізація, психологічний вплив.

Аналіз наукової літератури: дослідження психологічних аспектів в формуванні пріоритетів креативності у дітей шкільного віку потребує розгляду як концепція психічного розвитку [1]. Мотивація пріоритетів щодо формування креативності у школярів Центра інтегрує функцію центральної нервової системи і мотиваційну діяльність. Вибір напрямків пріоритетів мотивації, щодо креативності, можливість досягнення мети, реальність, оточення, інтегрують психіку у конкретному напрямку. Наукові дослідження сприйняття реальності школярами у Центрі довели, що креативність базується на задоволенні ієрархії базових потреб. Позитивна теорія мотивації включає фізіологічні потреби, безпеку, наявність любові і приналежності, повага, само актуалізація. Базові когнітивні потреби, щодо креативності, такі як знати і розуміти, естетичні, ступінь задоволення, складність мотивації поведінки суть фундаментальних наслідків задоволення потреб і інтересів[2]. Формування пат тернів пріоритетів мотивації креативності у дітей при заняттях в Центрі формувала вольовий характеру школяра, його можливостями, інтелектом, здібностями, загальною культурою, самореалізацією і само актуалізацією. Розвиток, навчання, біологічне дорослення, як біогенетична концепція, також мають значення до інтересу і схильностей[3]. Задоволення від специфіки роботи Центру, на думки школяра, змінюють взаємовідносини з оточуючим світом, виявляють інтереси і потреби життя. Тенденція психічного розвитку школяра формуючи креативність змінюється по мірі дорослення. Крім того, на креативність школяра впливають батьки, робітники Центру, однолітки. Тобто, схильності, інтереси, постійний тренінг і розвиток сенсорних областей у мозку індивідуалізує свідомість кожного школяра у напрямку креативності. Суттєвою тенденцією психічного розвитку школяра з пат тернами креативності будуть можливості бути самостійною особистістю з високим рівнем сприйняття дійсності. Зв'язок розвитку і навчання, розвитку і виховання формують особистісні креативні якості, які тісно пов'язані з психологічним станом школяра, виділяючи його в особистість[4]. Креативні особливості школяра, формування в процесі життєдіяльності і навчання в

Центрі, спонукають до творчого підходу щодо пріоритетів цінностних мотивацій, формуючи матеріальну і духовну культуру[5].

Аналіз отриманих даних: дослідження з використанням психологічних методів проводилося Центру по розвитку дитячої творчості з кількістю 30 школярів і виявило цікаві факти. Навчання у Центрі, надання сучасних послуг по розвитку актуальне у сьогоднішній час. Тому диференційний підхід до додатковості зусиль на заняттях у гуртках. Діти, різної статі, психологічно були спрямовані на випробування щодо отримання знань і умінь по окремим напрямкам. Передбачений практичний результат психічної готовності до навчання обґрунтовано довів що були більш відповідальними коли їм надавали самостійність. Серед певних рівнів мотиваційного розвитку виявлені пізнавальні мотиви, розвиток інтелектуальної сфери. Передумова роботи керівників гуртків формувала цікавість до навчання, уміння орієнтуватися, слухати, виконувати інструкції і завдання. Тобто мотивація в навчанні і обов'язках, бачення свого міста у сучасному суспільстві неоднозначні. Регуляція, вольової активності, розвиток креативності, емоційному стану потребують психологічної інтервенції і корекції. Наявність певного базису мотивації до навчання пов'язана з психологічною активністю. Стимулювання навчання у Центрі допомагала краще розвинути, розкрити механізми інтелектуальних можливостей, а також підтримки, з точки зору здоров'я, психоемоційного і соматичного станів. Високі вимоги життя до організації навчального процесу у Центрі, спрямованість на надання креативності, якісних знань, вмінь та навичок пов'язані з питаннями роботи психологів подібних центрів. Пріоритети можливості отримання знань, проблеми між особистих відносин при заняттях, оточення, встановлення взаємозв'язків між фізичними і психічними показниками психологами виявляли зацікавленість. Окремої дослідження потребують в сьогоднішній час можливості знаходити нові форми, напрямки роботи, інтереси, участі у змаганнях на кращий витвір, розкриття особистих можливостей. В Центрі було виявлено, що у всіх 30 школярів інтерес психологічної готовності до навчання відрізнявся в гендерному сенсі. Так, у дітей спочатку була навчальна мотивація щодо вибору діяльності, в подальшому покращувались розуміння важливості отримання знань, поява креативності, уміння спілкуватися з однолітками виконувати самостійно завдання. Це в свою чергу підсилювало вербальний і невербальний інтерес. В подальшому діти у Центрі використовували спеціальну термінологію, покращували психологічний і фізичний стан, що доводили батьки на зустрічах з керівниками. Більш тривала діяльність роботи дітей у Центрі піднімала рівень культури у всіх напрямках і діти починали замислюватися щодо обрання спеціальності після закінчення навчання в ЗОШ.

Висновки: підвищення зацікавленості у формуванні креативності і особистісний розвиток, у сучасній Україні, пов'язується з багатьма факторами. Життя у сучасному суспільстві, спостереження за змінами,

можливість свободи вибору, вирішування своїх проблем потребують значних психічних і фізичних зусиль. Сучасні ЗОШ представляючи собою сучасні заклади по наданню освітніх послуг не зважають увагу на такі питання. Центри по розвитку дітей, навпаки, приділяють увагу і надають можливість молоді визначитися з своїми вподобаннями і формувати креативність. Наші соціально-психологічні дослідження, за допомогою психологічної інтервенції і методик, у подібному центрі розвитку дітей і підлітків формували пріоритети у житті, мотивації і креативність. Потреби у конкретизації, щодо програм формування зацікавленості у пошуках особистісних можливостей, досліджувалися з використанням психологічної інтервенції, модифікації поведінки. Новітні психолого-педагогічні технології були націлені на формування пріоритетів мотивації у підлітків креативності. Діти навчаючись у різних гуртках, окрім отримання знань, орієнтуються на реальне сприйняття дійсності, самооцінку і в перспективі отримання вищої освіти. Психологічні особливості роботи в Центрах спрямовуються на виявлення та аналіз індивідуальності, креативності, психологічних характеристик і відмінностей. Психологічні методики, нагляд, вплив, визначення усвідомлення, психокорекційні вправи, моделювання, самоактуалізація, які ми використовували, певним чином впливали на світло огляд, самосвідомість, інтерес до мотивації креативності, як свідомо визначеного фактора у житті підлітка. Позитивним висновком, згідно наших досліджень, був інтерес до навчання в ВНЗ з технічним чи гуманітарним напрямком. Метод самооцінки примушував замислюватися і до особливості само ідентифікації, чоловічих чи жіночих професій, інтересу до творчої роботи. Психокорекційні заняття орієнтували і давали позитивний результат у щодо необхідності виживання в конкретному середовищі. Тому обрана стратегічна психологічна стратегія психологів щодо корекційних програм, у Центрі розвитку дітей і підлітків, концептуально діяла у напрямку орієнтації на пріоритети у подальшому житті у напрямку креативності. Складовими культури креативності для підлітка буде свобода самовираження, самореалізації, само ідентифікації. Обрані психологічні методики, опитування, спостереження, впливали на якість організації і проведення виховної роботи серед молоді у Центрі. Показники стосовно психологічних характеристик кожного підлітка у Центрі, з індивідуальною корекцією, довели можливість екстраполювати результати на більш широке коло. Таким чином, психологічно-виховна робота, як організована з управлінням навчання і виховання, формуючи знання, уміння і навички стимулювала соціально-психологічні чинники змін поведінки молоді при визначенні мотивації у подальшому житті і спрямування на креативність.

Список використаної літератури:

1. Рубинштейн С.Л. Основы общей психологии. - СПб.: Питер.- 2018 .- 713с.:ил. – (Серия «Мастера психологии»).

2. Маслоу А. Мотивация и личность. 3-е изд./Пер. с англ. – СПб.: Питер, 2019.-400 с.(Серия «Мастера психологии»).
3. А. Менегетти. Психосоматика /Пер. с итальянского ННФБ «Онтопсихология». – М.: БФ «Онтопсихология», 2007 – 360 с.
4. Когнитивная психология /Р. Солсо. – 6-е изд. – СПб.: Питер, 2011. – 589с. – ил. – (Серия «Мастера психологии»).
5. Макдермот Я., Яго В. Практический курс НЛП. – М.: Изд – во Эксмо, 2005. – 464 с.

Іванілова Олександра Валеріївна

здобувачка вищої освіти

другого (магістерського) рівня вищої освіти

Дніпровського гуманітарного університету

Науковий керівник:

Чугай Анатолій Олександрович

кандидат технічних наук, доцент

доцент кафедри психології

Дніпровського гуманітарного університету

ПСИХОЛОГІЧНІ ТА ФІЗІОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ В ДІЯЛЬНОСТІ З КОМП'ЮТЕРОМ

На сьогоднішній день, темпи комп'ютеризації перевищують темпи розвитку всіх інших галузей. Сучасна людина починає взаємодіяти з комп'ютером постійно. Комп'ютери стрімко впроваджуються в людське життя, займаючи своє місце в людській свідомості. Ми часто не усвідомлюємо того, що починаємо багато в чому залежати від працездатності цих дорогих «залізак».

Вже сьогодні комп'ютери відповідають за наведення і запуск ядерних ракет, літаків, за безпеку руху електровозів, за роботу атомних електростанцій, за банківські перекази багатомільйонних сум грошей і багато інших систем помилки в роботі яких дорого обходяться людям. На жаль навіть цим не обмежується залежність людини від комп'ютера.

Останнім часом все частіше говорять і пишуть про те, що робота за комп'ютером значно підвищує ризик виникнення (або загострення) цілого ряду захворювань. Втім, це ще не привід для того, щоб повністю виключати застосування комп'ютера на роботі і вдома, тим більше що в появі професійних недуг у багатьох випадках винні самі користувачі, котрі нехтували елементарними вимогами ергономіки та організації праці.

Регулярна робота за комп'ютером без застосування відповідних захисних засобів приводить до зниження імунітету, захворювання органів зору, до хвороб серцево-судинної системи та шлунково-кишкового тракту. Спілкування з комп'ютером супроводжується нервовим напруженням, оскільки вимагає швидкої мислевої реакції при вирішенні вхідної задачі та прийняття правильного рішення. Короткочасна концентрація нервових процесів прискорює розвиток стану втоми. Постійне сидіння та відсутність активного відпочинку викликає ряд хвороб: остеохондроз, захворювання дрібних суглобів, застій крові, короткозорість. Також дають себе ознаки м'язово-скелетні болі в спині, шиї, болі рук, головні болі, причиною яких можуть бути нервово-психічні напруги та напруженості, стреси, тривала робота за комп'ютером, ненормований робочий день, негаразди в праці та

особисті відношення з співробітниками та керівниками, соціальні та сімейні негаразди які складають рівень загальної стурбованості та тривожного стану.

Крім того, організм користувача піддається негативному впливу електромагнітних випромінювань та електростатичних полів комп'ютера і акустичного шуму від працюючих поблизу монітора, системного блоку і периферійних пристроїв.

Медики і спеціалісти в сфері промислової гігієни традиційно виділяють п'ять основних груп комп'ютерних захворювань, виникнення і розвиток яких користувачі частіше всього самі провокують у себе, проводячи безпідставно багато часу в спілкуванні з дисплеєм та клавіатурою комп'ютера, це:

- захворювання органів зору (короткозорість, синдром сухого ока, тунельний синдром);
- захворювання опорно-рухової системи (остеохондроз, хвороби суглобів, м'язів кистей і передпліч рук внаслідок їх хронічної перевтоми);
- захворювання шлунково-кишкового тракту чи полових органів (включаючи анорексію і геморої);
- захворювання серцево-судинної системи;
- нервові розлади і захворювання різної етіології (алергія, включаючи епілептичні статуси - випадки – різної природи).

Незважаючи на те, що міопія відома медикам вже давно, причини її виникнення до кінця не вивчені.

Для отримання комфорту в комп'ютерній діяльності треба дотримуватись деяких порад:

- розміщення співпрацівників способом «openspase» позбавляє співробітника особистого простору і сприяє розвитку формуванню стресового стану і формуванню психологічного дискомфорту;
- провітрювання робочого приміщення, свіже прохолодне повітря допомагає збадьоритися і налаштуватися на продуктивну роботу. (Науково доведено, що свіже повітря бадьорить, допомагає подолати сонливість і поганий настрій);
- комп'ютер чи його монітор повинні бути розташовані біля вікна боком;
- при організації і обладнанні робочого місця забезпечте його меблями відповідно росту користувача;
- монітор встановлюють на рівні 700-800 мм від обличчя, і нижче рівня очей, з урахуванням розмірів алфавітно-цифрових знаків і символів; слідкуйте за поставою тіла: спина повинна бути прямою і щоб не прогиналася, руки в ліктях зігнуті під прямим кутом;
- варто обирати хороше робоче крісло. Воно може врятувати від неприємностей з хребтом.

Оскільки основним каналом отримання інформації від компютера є монітор, то неминуче збільшується навантаження на зорову систему Отож

одним з важливих професійних захворювань користувачів комп'ютерів є короткозорість. Люди, які страждають на короткозорість, нечітко бачать назви далеких предметів. Короткозора людина часто не може прочитати вивіску на будівлі розташованій на другій стороні вулиці, розрізнити номер маршруту автобуса, що наближається до зупинки, однак при цьому не відчуває подібних проблем на близькій відстані, наприклад при читанні книг або при роботі за монітором. Це відбувається через те, що зображення предметів фокусується не на сітківці (як у здорових людей), а перед нею. Зміна фокусної відстані обумовлена фізіологічними змінами, зокрема подовженням очного яблука, або збільшенням коефіцієнта заломлення рогівки. У людей які страждають на короткозорість, як правило, спостерігається поєднання обох форм патології.

Короткозорість може стати причиною частих головних болів, а також підвищеної стомлюваності в ситуаціях, коли потрібно протягом тривалого часу дивитися вдалину, наприклад, при довготривалому керуванні автомобілем або мотоциклом.

В даний час найбільш ймовірними вважаються наступні фактори ризику короткозорості:

- спадкова схильність;
- перенапруження очей, пов'язане з тривалими і інтенсивними зоровими навантаженнями на близькій відстані, поганим освітленням робочого місця, неправильною посадкою при читанні та писанні і т.п.;
- неправильна корекція, або відсутність корекції зору з першою появою короткозорості призводить до подальшого перенапруження органів зору і сприяє прогресуванню короткозорості.

Причиною перенапруження м'язів очей можуть стати і неправильно підібрані окуляри або контактні лінзи.

За даними Всесвітньої організації охорони здоров'я, в даний час на короткозорість страждає близько 30% всіх, людей що живуть на Землі, причому в розвинених країнах їх частка значно більше. В останні роки медики відзначають, що короткозорість все частіше виявляється у підлітків і молодих людей.

Для профілактики короткозорості необхідно приділити увагу обладнанню робочого місця: зокрема, слід оснастити його потужним джерелом світла. При роботі з комп'ютером на екрані монітора не повинно бути відблисків від використовуваних освітлювальних приладів, а також від проникаючого через вікна денного світла і вуличних ліхтарів.

Вкрай небажано працювати з комп'ютером (також дивитися телевізор) в темному або затемненому приміщенні, оскільки через великий перепад яскравості між предметами інтер'єру і екраном зображенням навантаження на очі значно зростає.

Не рідше одного разу на годину необхідно робити перерви до 10 хвилин, під час яких рекомендується виконувати спеціальні вправи для очей.

Не забувайте моргати, коли довго працюєте за комп'ютером. Моргайте кожні 5-10 секунд, якщо відчули, що очі перенапружені. Це масажує очні м'язи та сприяє зволоженню рогівки. Для «наведення різкості» в очах (фокусування погляду) – підійдіть до вікна і сфокусуйте погляд спочатку на ближніх об'єктах, потім подивіться вдалечінь. Такі вправи допоможуть очам відпочити.

Не забувайте через кожні 30-40 хвилин робити відпочинок від монітора, або змінювати вид діяльності (піднятися попити води чи чаю, а ще краще – переключитися на інший вид роботи; не зайвою буде гімнастика для очей чи для тіла).

Список використаної літератури:

1. Некоторые заболевания вызываемые неправильным положением тела при работе за комп'ютером. // Наука и жизнь №12 , 2020
2. «Комп'ютеные» болезни и их профилактика. Изд.Гос.ун-та телекоммуникаций. 2020
3. Електронний ресурс <https://www.vseozrenii.ru/zrenie-i-kompyuter/kompyuternyj-zritelnyj-sindrom/>
4. Електронний ресурс <http://medside.ru/kompyuterniy-sindrom>
5. Електронний ресурс <http://wikieyes.ru/sindrom-kompyuternogo-zreniya/>
6. Електронний ресурс <http://novmed.net/medicine/1517-kak-predotvratiti-kompiuternie-zabolevaniya.html>

Ігнатенко Аліна Анатоліївна

здобувачка вищої освіти

другого (магістерського) рівня вищої освіти

Дніпровського гуманітарного університету

Науковий керівник:

Чередніченко Олексій Миколайович

кандидат економічних наук

доцент кафедри психології

Дніпровського гуманітарного університету

ВПЛИВ КОРПОРАТИВНОЇ КУЛЬТУРИ НА ОСОБИСТІСНІ АКЦЕНТУАЦІЇ ТОПОВИХ МЕНЕДЖЕРІВ КОМПАНІЇ

При безумовному прогресі, що намітився в останні десятиліття, у вивченні особистості керівника (роботи Журавльова, Шорохова, Левкович та ін. стосовно стилів керівництва), все ж таки не знайшли закінченого рішення питання, пов'язані з її впливом на особливості і, тим більше, на ефективність управлінської діяльності. Мабуть, поки що підтверджується положення А.Л. Свенцицького - фахівця з вивчення організаційної культури організації, що відзначив, що не «можна говорити скільки-небудь детально про якості особистості керівника взагалі - у відриві від конкретного змісту та стилів його діяльності і ряду супутніх їй чинників, зокрема організаційної культури».

Таким чином, загальна *проблема* бачиться у тому, що накопичилися до теперішнього часу емпіричні дані, що відносяться до сфери вивчення явища керівництва, виявилися недостатньо структурованими і вимагають переосмислення в рамках такої концепції, яка дозволила борганічно врахувати і несуперечливо пояснити вплив всієї сукупності психологічних чинників - від особистості керівника і характеристик групи підлеглих до всіляких заданих елементів - таких, наприклад, як стиль керівництва.

Мета роботи полягає у теоретичному та емпіричному дослідженні психологічних особливостей керівництва, що впливають на оцінку привабливості організаційної культури організації.

Об'єкт досліджень – стиль керівництва та організаційна культура підприємства.

Предмет досліджень – взаємозв'язок психологічних особливостей керівництва з привабливістю організаційної культури підприємства.

Гіпотеза: психологічні особливості керівництва не випадково пов'язані з оцінкою привабливості організаційної культури підприємства.

Методи та методики дослідження:

1. Анкетування, інтерв'ю.

2. Дослідження стилів керівництва за А.Л. Журавльовим.
3. Дослідження привабливості організаційної культури за В.М. Снетковим.
4. Дослідження мотивації досягнення успіху за Т. Елерсом;
5. Дослідження мотивації запобігання невдач за Т. Елерсом.

Наукова частина роботи полягає у виробленні відносно нового методичного підходу до дослідження, а також у тому, що подібні дослідження організації, де було зібрано емпіричний матеріал, раніше не проводились (об'єктна новизна). Отримані кількісні показники досліджень також можуть вважатися новими, а також такими, які можуть використовуватись відповідною психологічною службою організації, що складає **практичну значущість роботи**.

У своїй роботі я провела якісний і кількісний аналіз стилів керівництва та організаційної культури підприємства ЗАТ «Олейна». Причому під стилем керівництва розуміється мається на увазі стійкий комплекс рис керівника, що проявляється у його ставленні до підлеглих; засіб, котрим керівник керує підлеглими і у якому виражається незалежний від конкретних обставин зразок його поведінки, стиль керівництва характеризує не взагалі поведінку керівника, а саме стійке, інваріантне в ній. Під організаційною культурою мається на увазі система цінностей, що колективно розділяється, символів, переконань, зразків поведінки членів організації, які додають загальне значення їх діям.

У ході інтерв'ю, опитувань, співбесід з керівниками мною було встановлено основні положення філософії цього підприємства. Це були такі гасла: «Підприємство цінує і заохочує хороших виконавців», «Підприємство допускає розумний ризик», «Творчі і інноваційні ідеї будуть підтримані», «Несумлінні звільняються негайно», «Підприємство хоче знати зміст Ваших проблем» і т.ін. Керівники компанії припускають, що організаційна культура «полягає в доведенні будь-якої роботи до досконалості в найкоротші терміни, при цьому прикладаються максимальні зусилля для найкращого обслуговування клієнта». Також керівники прагнуть побудувати діяльність своїх компаній і мотивацію співробітників так, щоб працівників буквально «спалювало» від ентузіазму, честолюбства і бажання служити символом процвітання бізнесу. Компанія декларує, що за якість відповідає кожен працівник, а ключ до успіху – наявність відчуття особистої причетності до справи. При опитуванні нас цікавили відносини персоналу з начальством, очікування працівників, стиль керівництва і соціально-психологічний клімат в колективах, рівень інформованості працівників, якість, ефективність, цікавість та мотивація роботи. Ми встановили, що саме мотивація праці є головною проблемою у підвищенні заохочення працівників. Плануванням кар'єри в організаціях займаються недостатньо, а організаційна культура невисока, недосконала і не робить позитивного впливу на процес розвитку підприємства.

Емпіричні дослідження щодо оцінки привабливості організаційної культури

Зважаючи на вищезгадане, стає зрозумілим актуальність дослідження особливостей ставлення керівництва до організаційної культури, яке може розташовуватись у діапазоні від її повного заперечення до абсолютного прийняття. Найбільш інтегральним та адекватним показником ставлення керівників до організаційної культури є оцінка ними цієї культури як *привабливої*.

Методика «**Оцінка привабливості культури організації**» (автор - В.М. Снетков). Проводилася індивідуально. Опитувались керівники перелічених організацій найвищого рівня. Якщо суб'єктивні переваги, очікування керівника співпадають (корелюють) із середнім значенням всього колективу керівництва, то це дозволяє зробити висновок про привабливість організаційної культури для керівника.

Для зручності обробки всі чинники зведено у шкали:

1. Зміст роботи.
2. Утилітарні потреби.
3. Потреба у добрих взаємостосунках
4. Потреба у визнанні, у особистому авторитеті
5. Мотивація
6. Патріотизм
7. Організація праці в організації.

Для обробки результатів визначалися середні арифметичні значення по кожній шкалі окремо для двох частин методики. Визначався ступінь суб'єктивної привабливості культури організації для керівника шляхом знаходження середніх арифметичних значень по всім шкалам між першою та другою частинами методики. Тут мали значення величина різниці і знак: негативні значення інтерпретувалися як незадоволеність, непривабливість аспектів культури організації, позитивні – як привабливість. Підраховувався інтегральний показник привабливості праці в організації, значення якого є середня арифметична величина середніх оцінок всіх досліджуваних. Міра розсіювання шкальних оцінок у індивідуальних відповідях служила додатковим показником згуртованості, єдиної думки керівників. У повторному тестуванні визначалися параметри ідеальної організації. Дані тестування стилів керівництва показані в таблиці 1, а привабливості організаційної культури – у таблиці 2.

Аналіз взаємозв'язку стилів керівництва на організаційну культуру підприємства

Задачею, поставленою в роботі, був аналіз зв'язку стилів керівництва та організаційної культури їх підприємств. Висунута гіпотеза конкретизована у робочому вигляді і полягала надалі в тому, що показники організаційної культури підприємств різні при неспівпаданні стилів керівництва .

Для дослідження відносин між власниками і менеджерами було відібрано 80 керівників у віці від 28 до 50 років, але таких, що при цьому відносяться до різних напрямів комерційної діяльності.

У дослідженні були використані методики по вивченню директивного, колегіального і потурального стилів керівництва по А.Л. Журавльову; привабливості організаційної культури по В.М. Снеткову. За результатами проведеної методики Журавльова можна зробити висновок із обстежених 80 керівників:

- (73%) - демонструють колегіальний стиль керівництва;
- (18%) - директивний (авторитарний) стиль;
- (9%) - ліберальний стиль.

В результаті вивчення стилів керівництва в парах «власник - менеджер» були одержані такі результати.

Якщо стилі керівництва власника і менеджера співпадають, то частіше всього в парах зустрічаються змішаний (50%) і директивний (40%), рідше колегіальний і директивно-колегіальний (10%) стилі керівництва.

При неспівпаданні стилів керівництва в парах «власник - менеджер» виявлені наступні варіанти: у власників найчастіше зустрічається директивно-потуральний і колегіальний, а у менеджерів - директивно-колегіальний і колегіальний стилі керівництва.

Надалі був проведений аналіз впливу стилів керівництва на організаційну культуру їх підприємств.

Результати оцінки привабливості організаційної культури були інтерпретовані таким чином.

Привабливість організаційної культури при збігу стилів керівництва вища, ніж при неспівпаданні, особливо за наступними показниками: потреба у визнанні (означає потребу в особистому авторитеті), лояльність до фірми (потреба в успіхах організації, згуртованість колективу в організації), умови і організація праці (визначеність в організації праці).

При збігу стилів керівництва спостерігається наступне: при збігу директивного стилю керівництва організаційна культура вища, ніж при змішаному стилі, особливо за наступними показниками: трудова мотивація (участь персоналу в управлінні), лояльність до фірми.

При неспівпаданні стилів керівництва організаційна культура слабкіша, особливо за наступними показниками: потреба у визнанні (потреба в особистому авторитеті), лояльність до фірми, умови і організація праці в організації (визначеність праці в організації).

Виявлено, що в підрозділі з найвищими показниками привабливості організаційної культури стиль керівництва і у власника, і у менеджера - директивний, мотивація у власника і у менеджера - досягнення успіху. Голова підприємства ЗАТ «Олейна» створив хороші умови для працівників, зміг уникнути дефіциту фахівців і плинності кадрів. Вжита система оплати і заохочення ініціативи стимулюють їх професійне зростання. До окладу прийняті надбавки, які не обмежені і враховують все - збільшення

продуктивності праці, економію матеріалів, підвищення якості, раціоналізацію. Високу віддачу від персоналу можна одержатитільки поставивши перед ним чіткі цілі і пояснивши працівникам, як їх досягти.

У організації з найнижчою привабливістю організаційної культури стиль керівництва у власника - колегіальний, у менеджера - потурання, мотивація у власника -досягнення успіху, у менеджера - уникнення невдач.

За допомогою методів математичної статистики (вибіркові середні, відхилення) був виявлений взаємозв'язок між неспівпаданням стилів керівництва і показниками привабливості організаційної культури їх підприємств (фірм).

Дослідження показало, що неспівпадання стилів керівництва впливають на організаційну культуру. На цій основі були розроблені наступні **практичні рекомендації**, які були використані в ЗАТ «Олейна».

При підборі найманого керівника (менеджера) власнику (підприємцю) слід звертати увагу на особистісні якості, а саме, в першу чергу, наскільки вони сумісні по стилю керівництва.

Щоб уникнути конфліктних ситуацій між власником і менеджером при наймі на роботу останнього, окрім інших заходів, слід проводити психологічне тестування, яке допоможе виявити певні психологічні риси стилю у менеджера і зіставити одержані результати з результатами власника.

Список використаної літератури:

1. Бернс Р. Развитие Я-концепции и воспитание / Р. Бернс . – М.: Прогресс, 1986. – 422с.
2. Борисенко Ю.В.. Модель взаимосвязи факторов, определяющих специфику отцовства/ Ю.В.Борисенко // Семейная психология и семейная терапия. – 2016. –№2. – С.44- 55.
3. Евсеенкова Ю.В. Опыт исследования отцовства в рамках групповой работы/ Ю.В.Евсеенкова, Н.В.Дмитриева // Семейная психология и семейная терапия. – 2014. – №4.
4. Кон И. С. В поисках себя: личность и ее самосознание / И.С.Кон.– М.: СПб, 2017 , 2-издание. – 336 с.
5. Кон И.С.Отцовство как социокультурный институт / И.С.Кон. – Педагогика. – 2015. – №9. – С.3 -16.

Кіцелюк Оксана Анатоліївна

здобувачка вищої освіти

другого (магістерського) рівня вищої освіти

Дніпровського гуманітарного університету

Науковий керівник

Чередніченко Олексій Миколайович

кандидат економічних наук

доцент кафедри психології

Дніпровського гуманітарного університету

ОСОБЛИВОСТІ МІЖОСОБИСТІСНИХ ВІДНОСИН В ТРУДОВОМУ КОЛЕКТИВІ

Актуальність теми: Гуманізація як глобальне суспільне явище, притаманне кінцю ХХ і початку ХХІ століття, яка вплинула на трудові відносини, а саме їх соціально-психологічну сторону. Людина перестала розглядатися з точки зору лише трудового ресурсу. Сучасний співробітник цінується не лише як провідний спеціаліст свого напрямку, а і в тому числі як психологічний потенціал.

Взаємини людей у процесі успішного виконання спільної діяльності в колективі неможливі без певної системи міжособистісних відносин між виконавцями.

Дана проблема опановувалась як вітчизняними, так і зарубіжними авторами. А саме, серед вітчизняних авторів, які розробляють проблему міжособистісних відносин, це А. В. Петровський, М. М. Обозов, В. Б. Ольшанський. Серед зарубіжних авторів цікаві роботи Я. Л. Морено, Г. Ю. Айзенк, Ф. Фідлера та ін.

Робота операторів довідкової служби має на увазі виконання трудових операцій подібно автомату, але ми можемо допустити що, розподіл уваги між великою кількістю одночасно виконуваних завдань веде до різкого зниження пропускної здатності оператора, до затримки його рішень, що називається виробничою помилкою. До одного з найважливіших факторів відносяться міжособистісні відносини співробітників в організації.

Мета дослідження - вивчити сприйняття виробничих помилок операторами довідкової служби у зв'язку з застосуванням відносин в робочому колективі.

Для досягнення мети дослідження ми поставили наступні *завдання*:

1. Проведення теоретичного аналізу впливу динаміки відносин в робочому колективі на суб'єктивне сприйняття виробничих помилок.
2. Вивчити міжособистісні відносини в робочому колективі.
3. Вивчити динаміку відносин у робочому колективі.
4. Зробити висновки про результати проведеного дослідження.

Об'єкт дослідження – оператори довідкової служби як трудовий колектив.

Предмет дослідження - міжособистісні відносини операторів довідкової служби та їх сприйняття виробничих помилок.

В ході експерименту використовувалися наступні методи дослідження:

1. Теоретичний: аналіз літератури у сфері соціальної і організаційної психології, соціології, психології менеджменту і управління персоналом з досліджуваної проблеми.

2. Емпіричний: констатуючий, формуючий і контрольний експерименти; соціометрія; тестування.

3. Статистичний: кількісний і якісний аналізи підсумкових даних експерименту.

В емпіричній частині були використані наступні методи дослідження:

1. Метод вивчення міжособистісних відносин - Соціометрія Я. Л. Морено.

2. Методика оцінки психологічного клімату в колективі Ф. Фідлера.

3. Метод оцінки стійкості уваги - Коректурна проба Бурдона.

4. Шкала мотивації схвалення Д. Крауна і Д. Марлоу.

5. Діагностика емоційного вигорання особистості В. Бойко.

Гіпотеза дослідження - дослідити проблему впливу міжособистісних відносин в колективі на продуктивність праці, взаємозв'язок міжособистісних відносин в колективі та професійної самооцінки його членів.

Отримані результати та їх новизна – отримані нові деякі кількісні дані щодо динаміки показників міжособистісних відносин в трудовому колективі.

Міжособистісні відносини та їх проблематика – одна з найбільш розроблених тем соціальної психології. Вони відносяться до числа важливих проблем трудового колективу. Дане питання характеризують ряд певних концепцій.

У концепції міжособистісних відносин, яку пропонує А.В. Петровський дані відносини моделюються у формі тришарової сфери: емоційні відносини які ґрунтуються на симпатіях і антипатіях між членами колективу; прийняті цінності і норми, внутрішні утворення в колективі; спільною діяльністю і загальними цілями.

Відповідно до поглядів М. М. Обозова міжособистісні відносини розглядаються як взаємна готовність суб'єктів до певного типу взаємодії.

В. Б. Ольшанський розрізняє в міжособистісних відносинах інструментальні, функціональні, експресивні і емоційні відносини.

Таким чином, міжособистісні відносини – це суб'єктивні зв'язки між людьми, що виникають внаслідок їх взаємодії та супроводжуються емоційними та іншими переживаннями (симпатіями і антипатіями).

За Айзенком Г. Ю. міжособистісні відносини – це система виборчих зв'язків які встановлюються між особами у вигляді звернень, суджень й почуттів.

В роботі розглядаються основні критерії оцінки міжособистісних відносин, компоненти міжособистісного сприйняття, а також класифікація взаємин у трудовому колективі.

У ключі проблеми міжособистісних відносин у трудовому колективі особливого значення набуває питання згуртованості і соціально-психологічного клімату.

Найважливішу увагу у вивченні роботи оператора довідкової служби приділяють аналізу помилок. Якщо оператор виконував трудові операції подібно автомату, його не можна звинувачувати в помилці. Оператора не можна звинувачувати за помилку, оскільки він створює методи управління системою в кожній ситуації, накопичує знання і досвід.

Основними критеріями успішної роботи оператора є всеосяжна грамотність, гарне та глибинне володіння рідною та основними термінами іноземних мов, висока культура мовлення й обслуговування абонентів, кількість відповідей, їх правильність, бездоганний слух, уважність, зібраність, концентрація та швидкість реагування.

Емпірична частина моєї роботи полягає в тому, щоб виявити вплив динаміки відносин в трудовому колективі на суб'єктивне сприйняття виробничих помилок операторами.

Задум дослідження. Було проведено два етапи досліджень: перший етап проводився до скорочення штату співробітників; другий етап проводився після скорочення штату.

За результатами досліджень після скорочення штатів значно зросла кількість бажаних членів колективу. Тобто співробітники побачили один в одному нові корисні для себе сторони, відбулося значне зростання взаємних виборів: з 5 до 12. Залишився один певний лідер, що володіє сильними діловими та вольовими якостями. Маючи одного сильного лідера, колектив посилює свою згуртованість, відсутній значущий розкол на двоє в тій чи іншій мірі протиборчій, конкуруючій групі. Тобто спостерігається неформальна єдиноначальність. Члени колективу навчилися суворо відокремлювати ділові і суто особистісні якості своїх співробітників, що призвело до виникнення атмосфери взаєморозуміння і готовності співпрацювати, дозволило оптимізувати, покращити міжособистісні стосунки.

Аналізуючи результати змін в мотиваційній сфері колективу, можна спостерігати значно зросло впевненості в собі, що відкрилася здатність приймати самостійно рішення і нести відповідальність. Ознакою результатів є вихід на новий рівень ділового співробітництва між колективом та розвитку міжособистісних відносин.

Згідно з результатами тестування, випробовувані стали більш відкритими, впевненими в собі, хоча вони ще декілька занадто конформні. Оцінка психологічної атмосфери приємною поліпшилася. Таким чином, переважна більшість співробітників - 85% оцінюють психологічну атмосферу в колективі як досить сприятливу. Покращились відносини серед

співробітників, а кількість виробничих помилок значно зменшилась. Деструктивні взаємини поступово сходять нанівець.

Результати досліджень, що були проведені на сучасних телефонних станціях, свідчать про потребу корекції функціонального стану операторів шляхом впровадження комплексних оздоровчих заходів технічного, організаційного, медичного і соціального характеру. Також, на нашу думку, потрібно впроваджувати обов'язкове фізичне навантаження, що сприяє підвищенню концентрації, уваги та загального стану працівників.

Список використаної літератури:

1. Айзенк Г.Ю. Структура личности / Пер. с англ. - М.; СПб: КСП+; Ювента, 1999. - 463 с.
2. Бодалев А.А. Восприятие человека человеком. – С-Пб. : Изд.ЛГУ. 2008. – 241с.
3. Волков И.П. Социометрические методы в социально-психологических исследованиях. – С-Пб.: Изд-во ЛГУ. 2008. –204с.
4. Громова О.Н. Конфликтология: Курс лекций. – М.: ЭКСМО-ПРЕСС, 2001. – 578с.
5. Донцов А.И. Психология коллектива. – М.: Изд-во МГУ. 2006. –168с.

Копитько Анастасія Вікторівна

здобувачка вищої освіти

другого (магістерського) рівня вищої освіти

Дніпропетровського гуманітарного університету

Науковий керівник:

Пріснякова Людмила Макарівна

кандидат психологічних наук

професор кафедри психології

Дніпровського гуманітарного університету

ПЕРИНАТАЛЬНА ВТРАТА. ПСИХОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ

Під перинатальною втратою в медичному сенсі розуміється загибель плода на різних стадіях вагітності, під час пологів або смерть новонародженого незабаром після пологів. Психологи до перинатальним втратам відносять: ситуації невиношування вагітності, антенатальної і інтранатальної загибелі плода, невдачі при екстракорпоральному заплідненні (ЕКО), загибель одного з плодів при багатодітній вагітності, смерті новонародженої дитини і навіть смерть дитини, яка усиновлена і некурабельної безпліддя. Це обумовлено існуванням великого різноманіття теоретичних і прикладних досліджень, присвячених проблемам материнства: феноменологія цього явища розглядається в роботах (О.В. Баженова, Л.Л. Баз, В.І. Брутман, А.Я. Варга, О.Ю. Дубовик, С.Н. Еніколопов, О.А. Копил, Л.В. Міледіна, М.С. Радіонова, Г.В. Скобло, Г.Г. Філіппова та ін.), психофізіології (А.С. Батуев, В. Г.. Волков, Ю.С. Садкова, і ін.). Велика кількість робіт підтверджують наявність певної динаміки психологічних проявів особистості жінки в залежності від терміну вагітності і пов'язаних з ним новоутвореннями (Н.В. Боровикова, В.І. Брутман, І.В. Добряков, І.М. Земзюлін, В.В. Миколаєва, Т.Д. Василенко, Г.Г. Філіппова та ін.).

Не тільки загибель дитини, але і виявлення грубої патології плода при проведенні обстеження під час вагітності, народження дитини-інваліда - теж є перинатальними втратами, тому що батьки (особливо мати) втрачають надію на щастя мати здорову дитину, ростити його, радіти його досягненням і пишається ним.

Перинатальна втрата є психічною травмою, тому що викликає переживання, які мають тривалий вплив на психіку людини. Психічна травма як наслідок стресу буває важче самого стресу, може провокувати саморуйнівної поведінки. Відреагування на ситуацію психічної травми вимагає певного часу і проходить ряд закономірних стадій. Чим сильніше травма, тим більше необхідно часу на те, щоб впоратися з нею.

Стадії переживання перинатальної втрати:

Стадія 1. Шок і заіпеніння.

Її характеристики проявляються найбільш інтенсивно перші два тижні після втрати. Спостерігається захисна реакція у вигляді заперечення того, що

сталося, «ступору», труднощі концентрації уваги, втрати в часі, низької чуйності до стимуляції, труднощі в оцінці ситуації, емоціональних сплесках.

Стадія 2. Пошук винних, гнів і туга.

Найбільш яскраво проявляється від двох тижнів до трьох місяців. Характеризується гнівом на себе і оточуючих, почуттям провини, дратівливістю, нетерплячість і багатьма іншими фізичними та емоційними симптомами. Жінка постійно думає про спіткала її втрати: «Чому це сталося?», «За що мені це?», «Чому саме Я?» Переживання власної провини можуть бути дуже важкими. Гнів, спрямований на себе, нерідко призводить до депресії.

Стадія 3. Дезорієнтація

Виявляється зазвичай між п'ятим і дев'ятим місяцями після втрати, може тривати рік і більше. Спостерігається дезорганізація, депресія, почуття провини, відчай, усвідомлення реальності з відчуттям порожнечі і безглуздості існування; присутні підвищена стомлюваність, занепад сил, відчуття неповноцінності, безсоння; знижується працездатність, погіршується пам'ять і увагу; жінка уникає спілкування, відчуває свою неспроможність («не змогла виносити дитину», «неповноцінна»), шукає власні помилки («Якби я залишилася вдома, то») Для деяких жінок характерно нав'язливе бажання завагітніти знову, цим заглушити свій біль.

Стадія 4. Реорганізація і дозвіл.

Настає приблизно між 18-м і 24-м місяцем після втрати. Остаточо визнається факт загибелі дитини, усвідомлюється і в житті не займає центральне місце. Біль втрати не проходить, але стає терпимою, дозволяє жити далі: повернутися до домашніх справ, професії. Стадія характеризується почуттям звільнення, відчуттям нових сил, більш адекватною оцінкою ситуації, стабілізацією режиму сну і харчування, підвищенням самоповаги і уваги до себе. Почуття печалі може приходити по пам'ятних днів, проте печаль відчувається не як пронизливий біль, а як тиха світла друк - пам'ять про дитину.

Звичайно ж, протягом стадій переживання втрати залежить від індивідуальних особливостей жінки, її стану здоров'я, сімейної ситуації, своєчасності та якості надання психологічної та медичної допомоги. Треба знати, що при втраті дитини підвищується ризик розвитку ускладненого переживання горя. У порівнянні з іншими видами переживання втрати, батьківське горе особливо інтенсивно, складно і довго, з сильними і зовні не пов'язаними змінами симптомів з плином часу.

Втрата вагітності і загибель новонародженого - це специфічна форма втрати.

Емоційний зв'язок батьків з плодом виникає ще до народження, і батьки формують свої надії і мрії про себе як про батьків і про свою дитину, який у них буде. Для батьків труднощі у визнанні втрати виникає тому, що смерть порушує їх базову батьківську функцію і суперечить законам природи; часто існує соціальне заперечення такої втрати («не переживайте так, народите ще

...»).

Таким чином, з втратою дитини будь-якого віку для батьків відбувається цілий комплекс фізичних, символічних втрат; втрата зовнішнього об'єкта, втрата значущого іншого (об'єкта прихильності), втрата статусу (батьківства), втрата майбутнього, втрата стадії життєвого циклу, втрата надії, мрії, творіння, частини себе, сім'ї, один одного, похитнулася самооцінка, також присутній і екзистенціальна втрата. Екзистенціальна втрата, асоційована з перинатальною втратою, дуже часто недооцінюється, але можна сформулювати це в такий спосіб: «Коли помирає батько, ти втрачаєш своє минуле. Коли вмирає твоєї дитина, ти втрачаєш своє майбутнє». Це поєднання включає в себе втрату образу себе вагітної, почуття єднання з плодом, втрату очікуваного материнства і втрату особливої уваги до себе. Втрата самоповаги виходить з відчуття, що жінка не може довіряти своєму тілу і успішно народжувати дітей. Порушення функцій побудови самоповаги на основі здатності виношування дитини особливо значимо, тому що воно, швидше за все, зробить особливий вплив на переживання втрати, відмінне від переживання втрат інших типів. Втрата вагітності перетворює досвід самоствердження в період спустошення.

Помилкою було б вважати, що глибоке психологічного стресу після втрати схильні тільки жінки. Хоча батьки стикаються зі смертю одного і того ж дитину, кожен з них переживає власну втрату і проходить через індивідуальний процес переживання горя.

Чоловіче горе також має свої характерні особливості. Чоловік схильний придушувати свої депресивні настрої більшою активністю, раціоналізацією. Глибина і тривалість переживання заздрості від терміну вагітності жінки. При цьому соціальне визнання батьківського горя, викликаного втратою вагітності або новонародженого, ще нижче, ніж по відношенню до матері. Чоловікові традиційно пропонується бути емоційно стриманим, активним і надавати підтримку дружині. Він поставлений в ситуацію спостерігача, позбавленого права емоційної включеності. Це може викликати спробу раціонального придушення своїх емоцій і привести до депресивного стану. Жінка в перинатальній втрати проявляє більше емоцій незалежно від терміну втраченої вагітності і схильна звинувачувати чоловіка в нечутливості. Встановлено, що батьки (чоловік і жінка) практично ніколи не виявляються в одній і тій же стадії переживання, їх реакції ніколи не бувають абсолютно однаковими.

В результаті перенесеної втрати виникає серйозна загроза цілісності сім'ї та подружніх взаємин. Нерідко перинатальна втрата надає ефект не тільки на емоційний стан, а й на якість життя, психологічний стан в наступні вагітності і виховання дітей, викликає порушення відносин з найближчим соціальним оточенням.

Відносно подальших вагітностей наявність в анамнезі перинатальних втрат є фактором ризику не тільки в аспекті фізичного здоров'я і якості виношування, а й в аспекті психічного здоров'я як матері, так і виховання

наступних народжених дітей. При наступній вагітності жінки мають тенденцію хронічно відчувати підвищену тривожність, особливо загострюється напередодні чергового огляду. Стан хронічного стресу є істотним ускладненням перебігу вагітності і вимагає особливого лікарського і психологічного супроводу. Незважаючи на те, що шанси благополучного виношування наступних вагітностей, безумовно, великі, якщо загибель плода була обумовлена аномаліями розвитку, існує небезпека народження передчасного і/або дитини з малою вагою.

Найчастіше незнання стадій бідкання при перинатальній втрати, їх тривалості призводить до того, що оточуючі роблять вигляд, що нічого страшного не сталося, закликають жінку закінчити сумувати або стримувати, не проявляти почуття. Але практика показує, що відновлення йде швидше і краще, якщо дозволити людині переживати горе в повній мірі. При цьому психологічна підтримка буде ефективна в єдності з духовною.

Психологічне консультування в ситуації перинатальної втрати показано як жінці, яка втратила дитину, так і її близьким (чоловікові, батькам, дітям та ін.), Допомагає прожити стадії бідкання, прийняти втрату і завершити цей процес. В ускладненому бідкання або патологічному потрібно психотерапевтична допомога і навіть медикаментозне супровід. Відрізняється ускладнене бідкання тривалим плином стадій на багато років, розвитком важкої депресії, наявністю психосоматики, особистісними змінами і порушенням соціальної адаптації. Тому родичам важливо мотивувати переживають перинатальну втрату звертатися за кваліфікованою допомогою фахівців.

Ладур Наталія Володимирівна

здобувачка вищої освіти

другого (магістерського) рівня вищої освіти

Дніпровського гуманітарного університету

Науковий керівник

Чередніченко Олексій Миколайович

кандидат економічних наук

доцент кафедри психології

Дніпровського гуманітарного університету

ПСИХОЛОГІЧНИЙ СТАН ОСІБ, ПОСТРАЖДАЛИХ У НАСЛІДОК ЧОРНОБИЛЬСЬКОЇ КАТАСТРОФИ

Актуальність теми очевидна і обумовлена, зокрема тим, що своєрідним макетом змін суспільної свідомості є психологічний стан України в постсоціалістичний період. У Дніпропетровській області мешкає 34 тисячі потерпілих внаслідок Чорнобильської катастрофи. Згідно зі статистикою медичного обліку в лікувально-профілактичних установах області налічується більше 20 тисяч осіб, серед яких 14 000 тисяч ліквідаторів, які потребують не лише медичної, але й психологічної допомоги.

Метою дослідження було: за допомогою теоретичного аналізу літератури з вищеозначеної проблеми зрозуміти природу психічних станів осіб, які постраждали від наслідків аварії на Чорнобильській АЕС; прослідкувати причини їх виникнення, а також з'ясувати, що можна зробити психологам, щоб уникнути у таких осіб негативних психічних станів, та методам запобігання їх розвитку.

Нами було поставлено завдання на дослідження, а саме:

1. Провести теоретичний аналіз існуючих напрямків вивчення психологічного стану людини .
2. Підібрати й обґрунтувати використання комплексу діагностичних методик, адекватних змісту психологічних станів осіб, що постраждали від наслідків Чорнобильської аварії.
3. Провести психодіагностику психологічного стану Чорнобильців впродовж дослідження, розробити рекомендації щодо подолання розвитку негативних психічних станів як рис характеру потерпілих.

Об'єкт дослідження: особи, що постраждали внаслідок аварії на Чорнобильській АЕС

Предмет – психічний стан осіб, що постраждали у наслідок Чорнобильської катастрофи.

Методики дослідження:

1. Методика САН (самопочуття, активність, настрої) В.А. Доскіна
2. Методика оцінки якості життя (К. Міцич у співавт.).

3. Методика оцінки особистісної та реактивної (ситуативної) тривожності Ч.Д. Спілбергера та Ю.Л. Ханіна.

4. Тест Люшера.

5. Методика визначення обсягу короткочасної пам'яті „10 слів” Л.А. Сухінської.

6. Методика визначення концентрації уваги (таблиця Шульте).

Нами було припущено, що своєчасна та систематична психодіагностика психічних станів осіб, які постраждали від наслідків Чорнобильської аварії сприятиме осмисленню негативних психічних станів, та допоможе розробити методи їх подолання.

Отримані результати та їх новизна - отримані деякі нові кількісні дані та уявлення про психологічні стани, що розвиваються у осіб, які постраждали від наслідків Чорнобильської аварії в умовах медичного закладу, розроблено психологічні рекомендації щодо подолання негативних психічних станів як рис характеру постраждалих.

Результати досліджень можуть бути використані як психодіагностичний та психопрофілактичний засіб у роботі психологів медичних закладів.

Нами проводились бесіди та інтерв'ю з пацієнтами відділення реабілітації потерпілих в результаті аварії на ЧАЕС обласної клінічної лікарні ім. Мечнікова, в ході яких було виявлено, які існують актуальні проблеми і порушення стану здоров'я, їх тривалість, розвиток загострень та їх вирішення. В усіх пацієнтів виявлені скарги на стан здоров'я, а саме – головний біль, запаморочення, відчуття напруги в м'язах, внутрішня напруженість, стомлюваність і слабкість, поганий сон, страх, тривожність.

Нами досліджувався психологічний стан осіб, які постраждали внаслідок Чорнобильської аварії, за вищезначеними методиками, та були отримані наступні результати.

За методикою САН середнє вибіркове за показниками самопочуття, активності, настрої не перевищують середнього рівня по активності, а по самопочуттю і настрою – нижче середнього, причому, як для чоловіків так і для жінок, а також в цілому по вибірці, хоча у жінок усі показники дещо вищі на 10-15%.

За методикою оцінки якості життя Міцича виявлений середній бал показника якості життя у випробовуваних, котрий складає близько 5,8% при максимумі 10. Рівень цього коефіцієнта свідчить про низький фізичний, психоемоційний стан, нездатність виконувати роботу та домашні обов'язки, причому у жінок він знову-таки дещо вищий, ніж у чоловіків (6,4 проти 5,2, тобто на 19%).

За методикою оцінки особової і реактивної тривожності Спілбергера-Ханіна можна зробити висновок, що на період обстеження кожного випробовуваного характеризував високий рівень особової тривожності. Лиш у одного пацієнта виявлена висока реактивна тривожність. Відмічаємо, що у жінок реактивна тривожність у середньому вище, ніж у чоловіків на 26%, а особова вище на 7 %.

За методикою "10 слів" ми констатуємо незначне зниження короткочасної пам'яті у 7 пацієнтів (5 чоловіків, 2 жінки), незначне зниження короткочасної і довготривалої пам'яті - 6 пацієнтів (2 чоловіків, 4 жінок), значне зниження довготривалої пам'яті і значне короткочасної пам'яті - 8 пацієнтів (6 чоловіків, 2 жінки).

При отриманні результатів після проведення методики Шульте на визначення об'єму уваги видно, що практично в усіх пацієнтів об'єм уваги знижений (феномен "дивлюся, але не бачу"), за винятком 3 чоловіків з нормою за цим показником.

Дві розкладки тесту Люшера, кольори, яким віддається перевага і які відторгаються в них показали, що жінки займають більш урівноважену життєву позицію, ніж чоловіки, хоча найчастіше - пасивно-оборону, з твердою орієнтацією на власну думку відносно протидії зовнішньому впливу, жінки більше сенситивні, мають потребу в гармонійних стосунках, хоча побоюються труднощів і прагнуть до самостійності.

Але є і інша категорія жінок серед випробовуваних - вони емоційно неврівноважені, з пасивно-залежною життєвою позицією і підвищеною мотивацією досягнень, прагненням до домінування і з підвищеним почуттям власної гідності. Чоловіки менш врівноважені, вимагають підтримки, глибокої прихильності, самоповаги, уникають невдач, доброзичливі або намагаються захистити себе від зайвих контактів, емоційно незадоволені і нерідко відстоюють власну самостійність. Іноді намагаються поводитися демонстративно, конфліктно, ображаються і уникають відповідальності, імпульсивні із завищеною самооцінкою.

Таким чином, дані теста Люшера свідчать про формування різних механізмів психологічного захисту у осіб, які постраждали у наслідок Чорнобильської катастрофи.

Дані досліджень дозволили створити узагальнений психологічний портрет ліквідаторів. У випробовуваних відбуваються зміни в ієрархії забезпечення в мотиваційній сфері: виникає необхідність безпеки, почуття незахищеності від життєвих невдач, надмірна стривоженість станом свого здоров'я, яка переважає над необхідністю самоактуалізації і реалізації своїх здібностей, тобто необхідністю особового зростання.

Факт участі в ліквідації аварії на ЧАЕС став відправною точкою в зміні не лише фізичного здоров'я ліквідаторів, але і початком особистісних змін. Розвивається механізм психологічного захисту: " втеча в хворобу". При цьому хвороба виступає як ширма, яка маскує прагнення перекласти відповідальність за існуючі проблеми на оточуючих, що є єдиним способом виправдання власної пасивності. Ми відмічаємо, що у ліквідаторів виявлені: догматизм, інертність мислення, ригідність, обережність в міжособистісних контактах.

Виходячи з отриманих результатів, ми рекомендуємо на державному рівні - впровадити систему психологічного моніторингу функціонального стану ліквідаторів, у тому числі за психологічними параметрами; а на

конкретно-методичному рівні - впровадити в цю систему апробовані нами методики, що виявили свою достатню інформативність, та впровадити психокорекційну роботу, для того щоб покращити психічний стан осіб, які постраждали у наслідок Чорнобильської катастрофи.

Список використаної літератури:

1. Анастаси А. Психологическое тестирование. -М.,2011.Т.1 и Т.2.
 2. Баевский Р.М. Прогнозирование состояний на грани нормы и патологии.-М., 2012.-295с.
 3. Введенский Н.Е. Возбуждение, торможение, наркоз. С.-Пб., 2018.-324с.
 4. Гайда В.К., Захаров В.П. Психологическое тестирование. Л.,2019.-185с.
 5. Доскин В.А., Лаврентьева Н.А., Мирошников М.П. Тест дифференцированной самооценки функционального состояния //Вопросы психологии. –2013.-№6. -С.141-145.
- Леонтьев А.Н. Деятельность, сознание, личность. - М.:Политиздат, 2010.-304с.

Лейбик Лілія Василівна

здобувачка вищої освіти

другого (магістерського) рівня вищої освіти

Західноукраїнського національного університету

Фарштейн Станіслав Олегович

здобувач вищої освіти

другого (магістерського) рівня вищої освіти

Західноукраїнського національного університету

Науковий керівник:

Надвинична Тетяна Лонгівна

кандидат психологічних наук

доцент кафедри психології та соціальної роботи

Західноукраїнського національного університету

КОНСУЛЬТАТИВНА ДОПОМОГА АДИКТИВНИМ ПІДЛІТКАМ

Різноманіття та складність соціальних проблем, які нині виникають у нашому суспільстві, значною мірою торкнулися молоді, яка все частіше вдається до різноманітних форм девіантної та делінквентної поведінки. Поширення наркоманії, токсикоманії, паління і алкоголізму серед підлітків і молоді нині є доволі актуальним питанням. За даними учасників міжнародного проєкту «Європейське опитування учнів щодо вживання алкоголю та інших наркотичних речовин (ESPAD)», що здійснюється за підтримки Європейського центру моніторингу наркотиків та наркоманії (EMCDDA) та реалізується ГО «Український інститут соціальних досліджень імені Олександра Яременка» за підтримки Дитячого фонду ООН (ЮНІСЕФ) та Європейського моніторингового центру з наркотиків та наркоманії (EMCDDA) біля 50% українських підлітків мають досвід куріння, 86% вживали алкоголь та 18% - наркотики [1 – 4].

Адитивна поведінка є однією з форм порушення поведінки особистості. Термін адикція (addiction – англ., схильність, згубна звичка, залежність) спочатку використовувався виключно для опису поведінки людей, залежних від хімічних речовин, таких як нікотин, алкоголь, наркотики. Більш глибоке дослідження цього феномена визначило і більш широкий погляд на адикцію як специфічну поведінку людей, в формуванні якої беруть участь як соціальні умови раннього розвитку, психологічні особливості людини, так і нейрофізіологічні особливості, що визначають тип реагування на подразник і швидкість фіксації певних поведінкових стереотипів. Загальною рисою адиктивної поведінки є прагнення втекти від реальності штучно змінюючи свій психічний стан, обмежуючи його одним видом діяльності. При цьому адиктивні розлади розглядаються в якості однієї з форм порушеної поведінки, яка виражається в зміні психічного стану з допомогою або фармакологічних засобів, що впливають на психіку, або

постійною зосередженістю на предметах і активностях, що супроводжується розвитком суб'єктивно приємних емоційних станів.

Незважаючи на те, що дослідженню даної проблематики присвячено багато праць як зарубіжних (Bloom, F. Cadaveira, S. Holguim, S. Hyman, W. Kostovski, M. Mega, G. Saletu-Zyhlarz, M. Y. Teo, Wise та ін.), так і вітчизняних (Г. Ботвин, Н.Л. Бочкарьова, Ц.П. Короленко, А.Є. Личко, Л.Г. Леонова, В. Качалов, Б.М. Левіна, Н.Ю. Максимова, О.В. Савчук, В.М. Оржеховська, І.П. Фіцула та інші) науковців, прогресуюча тенденція безперервного зростання асоціальної спрямованості поведінки дітей і підлітків, ставлять перед сучасною психолого-педагогічною наукою і практикою завдання пошуку нових шляхів, методів і технологій роботи з даною категорією молоді [2 – 3]. Особливе місце при цьому займає психологічне консультування, як один із компонентів надання допомоги підліткам з ознаками адитивної поведінки.

Загалом, соціально-психологічна допомога – комплекс заходів, спрямованих на розвиток особистості дитини, що має залежність, в ході якого формується адекватне сприйняття власного «Я» і навколишньої дійсності, розвивається стійкість до зовнішніх і внутрішніх травмуючих впливів, здатність адаптуватися до навколишнього середовища і ефективно з ним взаємодіяти. Її зміст включає реалізацію діагностичного, консультативного, практичного, прогностичного та соціально - реабілітаційного компонентів. Надати дитині соціально - психологічну допомогу – значить допомогти їй знизити психоемоційну напругу, яка викликана її соціальною дезадаптацією. Зняти у неї страх в спілкуванні зі однолітками і дорослими, що викликаний почуттями неповноцінності і непотрібності, розвинути здатність до довільних дій і вольових зусиль, надати впевненість у своїх силах і можливостях в навчанні, ігровий діяльності, спілкуванні і праці.

Звертаючись до проблем консультування акцентуємо увагу на основних моментах, які визначають специфіку цієї форми роботи з визначеною категорією клієнтів. По-перше, слід враховувати гендерні відмінності підлітків-адиктів. Така думка ґрунтується на тому, що підлітковий вік є періодом активного процесу статевого дозрівання [2]. З психологічної точки зору це явище пов'язане з особливою фазою формування психосексуальної самосвідомості, з перетворенням образу Я, з освоєнням статоворольових стереотипів фемінності/маскулінності. Серйозні перебудови, що відбуваються у всьому організмі підлітка, є очевидним доказом його дорослішання, того, до чого він так прагне. Фізичне дорослішання ще довго може дисгармоніювати з психологічною інфантильністю, що цілком природно для цього періоду. Тим не менше, підліток в цей час активно прагне освоювати зовнішню атрибутику поведінки дорослої людини. При цьому зразки такої поведінки частіше за все вибираються, виходячи з тенденції до емансипації, явно протилежних до зразків поведінки власних батьків. Стереотипи поведінкової дорослості завжди статево-рольові за своєю формою. Для хлопчиків в цей період характерним є домінування ідеї гіпермаскулінності, мужності та вкрай гіпертрофованого уявлення про ідеального чоловіка. Такі, явно неадекватні уявлення, почерпнуті,

в основному, з продукції масової культури, в більшості випадків не можуть бути співставлені з реальним підлітком. Наслідком цього частіше за все стає вкрай низька і нестійка самооцінка. У спробах підвищити її, як і підняти і рівень групової поваги, підліток нерідко виявляється схильний до реакцій гіперкомпенсації та вдаючись до використання різних ПАР. Цьому сприяє досить поширене уявлення в сучасній молодіжній субкультурі про справжнього чоловіка, одним з ознак якого є досвід вживання наркотиків.

У зв'язку із цим, може здатися, що формування стереотипів фемінності, тобто жіночої поведінки, не має викликати реакцій гіперкомпенсації у дівчаток. Тим не менше, загальний принцип формування низької самооцінки залишається все тим же – неадекватним і не цілком досяжний зразок наслідування. Крім того, сучасні стереотипи фемінності припускають певну схожість зі стереотипами маскулітності відповідно до традицій емансипації. Сучасна жінка повинна виглядати ініціативною, такою, яка ні в чому не поступається чоловікові, в тому числі і в досвіді вживання ПАР.

По-друге, адикція, зазвичай – це ситуація відсутності адекватних соціальних контактів. При цьому виникають труднощі в формуванні у дитини адекватної самооцінки, оскільки відсутня об'єктивна оцінка його можливостей і здібностей з боку найближчого оточення. Тим не менше, самооцінка належить до найбільш значущим характеристик особистості, які в цілому визначають мотиви її поведінки. Самооцінка також визначає ставлення до самого себе через призму ставлень оточуючих, тобто вважає вона себе краще або гіршою за інших, більш чи менш здібною та спроможною. У цьому контексті також слід розрізняти самоповагу – ставлення до себе як би з боку, зумовлене певними реальними перевагами чи недоліками, і само прийняття – безпосереднє емоційне ставлення до себе, яке не залежне від того, є чи у людини риси, що пояснюють це відношення .

Образ «Я» і самооцінка – складові Я - концепції особистості, на думку Е. Берна, грають потрібну роль: сприяють досягненню внутрішньої узгодженості особистості, визначають інтерпретацію досвіду і є джерелом очікувань. Всі ці характеристики важливо враховувати в соціально-психологічному консультуванні неповнолітніх, схильних до вживання ПАР. Тому для успішності даного процесу, необхідно формувати адекватну самооцінку і позитивність образу «Я» підлітка.

По-третє, у адиктивних підлітків до проблеми формування адекватної самооцінки додається негативний вплив соціуму, що полягає в депривації родинних зв'язків і антисоціального найближчого оточення.

По-четверте, підлітково-молодіжні групи з адиктивною поведінкою характеризуються специфічними особливостями, що проявляються в схильності до емоційного і фізичного дистанціювання, бідності емоційних переживань і реагування, схильності до самозвинувачення і депресивних станів, а також відрізняються поєднанням досить високого рівня особистісної та ситуативної тривожності.

Підсумовуючи сказане зазначимо, що основними завданнями консультативної допомоги адиктивним підліткам мають стати:

- робота у напрямку конструктивного освоєння ними статеворольових стереотипів фемінності/маскулінності;
- підвищення самооцінки та формування позитивного «Я» образу;
- зняття стану тривожності та депресивності;
- розширення спектру емоційних реагувань;
- налагодження гармонійних зв'язків із батьками та іншими членами родини;
- пошук нових інтересів та сфер зайнятості з метою знаходження нового соціального середовища, позбавленого деструктивних проявів;

Відтак, психологічне консультування підлітків-адиктів має бути спрямоване на корекцію та навчання клієнтів способам управління власним емоційним станом; переробку та переосмислення внутрішніх конфліктів; зменшенню ірраціональних когніцій, сприяє зменшенню негативних впливів на психіку психотравмуючих обставин, інтенсивності негативних переживань, наслідком чого стає оптимізація ставлення особистості до самої себе та оточуючих.

Список використаної літератури:

1. Епідемії алкоголізму та нарко-токсикоманії в дзеркалі медичної статистики МОЗ України: аналіт.-стат. довід. 1990–2018 рр. Центр мед. статистики МОЗ України; АМН України; Ін-т неврології, психіатрії та наркології, Відд. соціал. і клініч. наркології; відп. ред. П. В. Волошин, М. В. Голубчиков ; розроб. І. В. Лінський [та ін.]. Київ; Харків, 2019. 168 с.
2. Кон І. З. Психологія ранньої юності. М.: Просвещение, 1989. 255 с.
3. Кулаков З. А. На прийомі у психолога – підліток. СПб, 2001. 350 с .
4. Рущенко І. П. Моніторинг адиктивної поведінки харківської молоді: концептуалізація даних емпіричних спостережень [Електронний ресурс]. Український соціум. 2016. № 4 (59). С. 42 – 54. Режим доступу: <http://www.univd.edu.ua/science-issue/issue/918>.

Магльована Надія Ігорівна

здобувачка вищої освіти

другого (магістерського) рівня вищої освіти

Західноукраїнського національного університету

Кирилюк Анна Вікторівна

здобувачка вищої освіти

другого (магістерського) рівня вищої освіти

Західноукраїнського національного університету

Науковий керівник:

Надвинична Тетяна Лонгівна

кандидат психологічних наук

доцент кафедри психології та соціальної роботи

Західноукраїнського національного університету

ПІДГОТОВКА ВИКЛАДАЧІВ ЗВО: ВИКЛИКИ ТА РЕАЛІЇ СЬОГОДЕННЯ

Швидкі трансформаційні події останніх десятиліть пов'язані з низкою подій, які значними чином вплинули на життєдіяльність сучасних суспільств: загальна глобалізація, інтеграція націй, народів, держав, економік, політик, освітніх систем змусило всіх нас прийняти у своє життя науково-інформаційні технології, які значною мірою базуються на інтелектуальній власності, знаннях і детермінуються рівнем наукового потенціалу країни. Наша країна також має визначати своє місце у системі європейської інтеграції. Звичайно, цей процес має відбуватися з чіткою орієнтацією на фундаментальні цінності загальносвітової культури.

У цьому контексті усі соціальні інститути зазнають значних змін і вимушені перебудовувати не лише свої структури, а й переглядати принципи свого функціонування. Реформи не оминули і освіту в цілому, і зокрема вищу школу, у якій останнім часом намітилися тенденції переходу до динамічної ступеневої підготовки фахівців та запровадження двоциклової підготовки (бакалаврат, магістратура), оволодіння ними сучасними інноваційними технологіями. Звичайно, значні кроки у цьому напрямку вже зроблені, але ще залишається доволі велике коло питань, які потребують докладного вивчення. Так, насамперед, є значна потреба модернізації теоретико-методичних засад вищої освіти, підготовки нової засадничої бази науково-методичного забезпечення тощо. Окремим напрямком дослідження зазначеної проблематики є перегляд системи підготовки викладачів ЗВО, зокрема в контексті підвищення вимог до освітньої системи та професійної підготовки фахівців високої кваліфікації.

Перехід вищої школи до ступеневої системи освіти передбачає оновлення змісту базової педагогічної освіти бакалаврів та магістрів, а також вдосконалення змісту, форм і методів їх фахової педагогічної підготовки. З одного боку, це гарантує забезпечення в найближчому майбутньому закладів

вищої освіти кваліфікованим персоналом, а з іншого – дасть можливість оновити склад науковців з різних галузей науки. Саме процес підготовки нової генерації науковців, котрі в подальшому будуть визначати пріоритетний вектор розвитку нашої держави та впливати на весь суспільний розвиток, потребує зростання якості знань, збереження національної культури, докорінного оновлення професійно-педагогічної підготовки викладачів вищих навчальних закладів. Відтак, розвиток та трансформація сучасної педагогічної школи в Україні – складний та поліаспектний процес, котрий має наблизити її до європейського рівня соціальних, політичних, педагогічних вимог [1; 3].

Нині, одним з основних критеріїв якості роботи навчального закладу є рівень підготовки його випускників, який гармонійно поєднує систему теоретичних знань з умінням їх застосовувати на практиці. А це вимагає постійного пошуку актуальних та ефективних освітніх підходів, форм і методів навчання, удосконалення планів, програм, підготовку та впровадження у реальний процес інноваційних навчально-методичних матеріалів (посібників, підручників тощо). Відтак, проголошений курс на Болонську систему, пріоритетом якої є активність, самостійність студентів, їх здатність до конструктивного діалогу, критичність мислення, включеність у дослідно-експериментальну діяльність тощо, має підтримати демократизацію, диверсифікацію та диференціацію освіти, гуманістичну спрямованість виховання, використання інноваційних форм і методів навчання.

Враховуючи усе вищезначене зауважимо, що при підготовці викладачів ЗВО необхідно враховувати декілька системних положень, які принципово відрізняють їх від інших видів професійного навчання:

- по-перше, в діяльності викладача вищої школи, на відміну від вчителя середньої школи, спостерігається єдність навчального і наукового початку: він навчає і дуже часто виступає активним дослідником у своїй галузі знання;
- по-друге, у вищій школі набагато сильніше, ніж в середній школі, відбувається проникнення ідей професіоналізації у викладанні всіх наук [2].

Отже, сьогодні зрозуміло, що звична система підготовки викладачів вищої школи вже не задовольняє існуючі соціальні потреби на необхідному рівні, а тому потрібно шукати нові підходи та форми їх навчання. Завдяки цьому стане можливим розроблення реального і універсального механізму конструювання змісту професійно-педагогічної підготовки майбутніх фахівців ЗВО на такому рівні, щоб уся освітня система працюючи на випередження, давала змогу підготувати особистість, яка буде перебувати в гармонії з собою та навколишнім середовищем і здатну на високому рівні розв'язувати професійні завдання майбутньої педагогічної діяльності.

Список використаної літератури:

1. Атаманчук П.С. Важные предпосылки компетентностного становления будущего педагога. «Issues of upbringing and teaching in the context of modern conditions of objective complication of the person's social adaptation processes». Peer-reviewed materials digest (collective monograph)

published following the results of the CXXXVIII International Research and Practice Conference and I stage of the Championship in Psychology and Educational sciences (London, February 9 – February 15, 2017). London : IASHE, 2017. P. 11 – 16.

2. Білик Р. М. Про особливості підготовки майбутніх фахівців технологічної галузі з дисциплін без пекового циклу [Електронний ресурс]. Режим доступу: <file:///C:/Users/Sergij/Downloads/151417-327035-1-SM.pdf>

3. Пискунов А.И. Педагогическое образование: концепция, содержание, структура. Педагогика. 2001. № 3. С. 41-47.

Маслянна Тамара Василіївна

здобувачка вищої освіти

другого (магістерського) рівня вищої освіти

Дніпровського гуманітарного університету

Науковий керівник:

Олійников Георгій Вікторович

кандидат медичних наук

доцент кафедри психології

Дніпровського гуманітарного університету

ПСИХОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ПСИХОФІЗИЧНОЇ СТРУКТУРИ НЕМОТИВОВАНОЇ ПОВЕДІНКИ ПІДЛІТКІВ, ПРОБЛЕМИ, ЇХ ОЦІНКА І ПРИНЦИПИ ІНТЕГРОВАНОЇ ДОПОМОГИ

Постановка проблеми: Дослідження наслідків поведінки у підлітків мають закономірності немотивованої поведінки, представляючи інтерес у сучасних психологів. Психологічний аналіз більшості випадків досить цікавий колу спеціалістів і неспеціалістів. Питання виховання гармонійно розвинутих підлітків XXI століття у незалежній Україні вимагає замислитися фахівців психологів. Потяги до фізичної жорстокості, цинічності, відсутності емпатії потребують обговорення існуючої проблеми фахівців різного рівня.

Мета роботи: Визначення об'єктивно-психологічних особливостей психогенних розладів індивідуальності з вихованням наслідків немотивованої поведінки підлітків.

Предмет дослідження: Визначення стану і рівня провини за немотивовану поведінку, відчуття відчаю, сорому і емпатії.

Об'єкт дослідження: Соціально-психологічний процес соціалізації, змін поведінки підлітків, після проявів немотивованої поведінки.

Концептуальна гіпотеза: Вплив динаміки психологічно-мотиваційної спрямованості допомоги психологів підліткам на формування підстав для оцінки достовірності терапії і факторів формування адаптації щодо неприпустимості протиправних дій у суспільстві.

Наукова новизна: Виділення засобів впливу, психологічного переконання на підлітків, які маючи девіантну поведінку і деривацію, покращать основні індивідуально-психологічні характеристики немотивованої поведінки.

Практична значущість роботи: Отримані результати дослідження можуть мати теоретичну і практичну значущість у роботі психологів з підлітками, розуміти психологічні відхилення поведінки, мають схильність до немотивованих протиправних дій. Спрямованість психологічного впливу фахівців допоможе підліткам, визнавши шлях особистості, як сукупність

життєвих процесів, усвідомлювати прийняття виховної інформації чи зразків поведінки.

Завдання:

1. Аналіз теоретичних досліджень фахівців щодо надання психологічної допомоги школярам з девіантною поведінкою і дериваціями.
2. Підібрати коректне методологічне та методичне забезпечення психологічних методик впливу до підлітків з немотивованою поведінкою.
3. Дослідити рівень психологічних змін, депривації, конфліктів між особистих відносин, загальної поведінки у динаміці у підлітків з немотивованою поведінкою у суспільстві.
4. Розробити корекційну психологічну програму впливу на підлітків з немотивованою поведінкою.

Методи дослідження: Теоретичні, емпіричні, модифікація поведінки, бесіди, дослідження усвідомлення.

Психологічні методики: бесіда, нагляд, визначення усвідомлення, психокорекційні вправи, само актуалізація, психологічний вплив.

Аналіз наукової літератури: Немотивована поведінка підлітків, як проблема належить до найбільш суперечливих і складних для визначення у сучасній психології. На питання щодо подібного явища психологи відповідають по різному. Тому дана проблема являється актуальною, особливо в сучасній, незалежній Україні з внутрішніми і зовнішніми проблемами[1]. Сучасні підлітки чоловічої і жіночої статі знаходяться під впливом різних чинників, що по різному впливає на стан психіки. Кожний підліток спілкується з різними соціальними групами, в яких виконує певні соціальні ролі. При цьому кожна соціальна роль вимагає виконання певних прав і обов'язків. Так, відхилення у бік немотивованої поведінки характеризувалися загальними проявами ювенальної психології з загально девіантними вчинками[2]. Справа в тому, що формальна і неформальна соціальні групи є носіями тих чи інших соціальних цінностей, у тому числі негативних норм поведінки, джерелом примусового впливу, з забезпеченням відповідальності на норми поведінки. Тобто у сімейних відносинах, навчальному, трудовому, спортивному іншому колективі, дворовій компанії чи іншій неформальній групі людей спрацьовує соціально- психологічний механізм впливу на задоволення базових потреб, правосвідомість підлітка, дієздатність і гнучкість його адаптації[3]. Отже, розглядаючи співвідношення конформності і дотримання норм права виділяються наступні ситуації. Особистість, тобто підліток, схвалює правові норми, чи не схвалює[4]. Отже, сукупність потенціалу набутих навичок, якостей, властивостей, психічних розладів, мотивації поведінки мають особливе значення. Проблема свідомості включає психологічні норми у виді мети, оцінки своїх дій, можливістю керувати своєю поведінкою тощо. Від соціального чи психологічного прийняття норм поведінки буде залежати потенціал підлітка, у тому числі фрустрація, пригнічення чи деформованість. В таких випадках

він буде схильними до протиправної поведінки. В випадках коли соціалізація дитини психологічна готовність, не буде відповідати очікуванням батьків, однолітків, учителів у підлітка відбувається деформація цінностей орієнтацій[5]. В процесі розвитку особистості підлітка виділяються наступні компоненти: формування потреб, цінностей, нормативна база, сім'я, освіта, виховання, задоволення потреб, громадські установи, реалізація соціальних функцій, соціалізація. Дисфункції, дестабілізація цінностей, дезорганізація соціальних спільнот, впливаючи на психіку підлітка, викликаючи низку негативних процесів, мотивують дестабілізацію, штовхають на протиправну поведінку[6].

Аналіз отриманих даних: Дослідження проводилося в ЗОШ, де навчалися діти різного віку у кількості 600 підлітків. Різний вік, ступінь виховання, розвитку, підлітків, психологічно довели, що наслідками відставання і затримці у психічному розвитку, соціальною належністю, правовою інфантильністю були не усвідомленість характеру дій. Найбільш характерними визначалися емоційні зриви, тому числі з невмотивованістю поведінки у шкільному оточенні. В приведеному дослідженні розглядалася складна взаємодія психологічних, соціальних і економічних факторів скоєння протиправних дій школярами різного віку. В розвитку дитини шкільного віку, її соціалізації, як процесу адаптації, фактори сприйняття дійсності, шкільного навчання, спілкування з школярами різного віку формуються моральні якості. Різноманітні відхилення, розділення на домінуючих і пригнічених, діючи на незрілу психіку підлітка-школяра діяли не ізольовано, а у сукупності з іншими факторами, викривляючи соціалізацію у виді проявів ювенальної психопатії. Основними проявами були у різному ступеню і у різних школярів однакові відхилення. Соціальна позиція психологів, їх дослідження виявили психічні відхилення у виді нескінченної балаканини, повехневості, егоцентричності, претенціозності, схильності до маніпулювання, імпульсивності, безвідповідальності, асоціальних установок, агресивно-насильницьких тенденцій. Ступінь впливу соціальної ситуації на індивідуальне сприйняття дійсності, поведінки, складаючись з виховання у сім'ї і школі, сприйняття стороннього досвіду, спілкування з бувшими засудженими, викривляли виникнення і формування різновидів протиправності дій. Даний складний комплекс викривлення поведінки у соціумі, специфічні особливості школяра, змінену психіку, формував і закріплював основи протиправної поведінки. Причини немотивованої, злочинної поведінки нами розглядалися в комплексі, враховуючи біологічні фактори підлітка, його індивідуально-психологічні особливості, соціально надбані при навчанні у школі і обставин, в яких здійснювалося формування і реалізація життєдіяльності. На цьому підґрунті особистісні психологічні дефекти формували наслідки і протиправність поведінки. Отримані дефекти соціалізації формують психологічну деградацію у школяра з небажанням виконувати соціальні функції. Ситуативні обставини, причинність, спонукали на емоційні зриви, протиправність, злочинність дій. Психологічно

подібна поведінка проявлялася немотивованою пильністю, вибуховими істеричними реакціями з агресією, а також приступами люті, конфліктності в між особистих стосунках. Подібна психологічна розпущеність, з інфантильністю формували антисоціальні установки і у інших підлітків, активізуючи діапазон злочинної у тому числі з кримінальними нахилами. Характер і прояви протиправної діяльності у школі характеризувалися викривленими мотивами щодо навчання взагалі, насильством, жорстокістю, агресивною поведінкою як у шкільному класі так і на подвіррі. Загальна кількість таких школярів не перевищувала 10% загальної кількості. Прояви протиправної поведінки, емоційно-вольові регуляційні особливості негативно діяли і на дівчат. Нами були виявлені окремі випадки фемінізації, які проявлялися у виді булінга. Частіше всього це стосувалося дівчат, які себе бачили домінуючими і вимагали підкорення. Наші дослідження розглядали дані психічні відхилення у хлопців і дівчат як агресію, ауто агресію, агресивно-захистний інстинкт, який використовувався як самозбереження. Психологічні методики у виді бесід, утому числі з близькими, нагляд, психологічний вплив, визначення усвідомлення, психокорекційні вправи, напрям на само актуалізацію, будування психодинамічної моделі на подальше життя, фокусування реалістичності показали слідувачі результати. Психотерапевтична корекція протиправної поведінки школярів надала змогу визначити симптоматичне покращення психічного стану, можливості в покращенні між особистих відносин між школярами різної статі і віку. Під дією психотерапії знизилися почуття тривожності, острахів, інфантилізму, астено-іпохондричних реакцій, параноїдальних проявів щодо своєї неієздатності і неспроможності існувати і навчатися у шкільному колективі.

Висновки: Особливу актуальність проблеми перед психологами і вчителями набуло питання немотивованої поведінки підлітків при навчанні в ЗОШ. Шлях всебічного і гармонійного розвитку підлітка-школяра, особливості розвитку, навчання, наслідків матеріальної і духовної діяльності, в сучасній Україні і реформування освітніх послуг, потребують докорінних змін. Ці завдання потребують мобілізації потенціалу як вчителів так і школярів. Тому не вивчивши і не дослідивши всіх особливостей, у школярів різних класів, рівнів психіки, між особистих відносин, інтересу до навчання, неможливо зрозуміти природу особистості школяра, його поведінку, діяльність, процес соціалізації, розвитку, формування тощо. Робота психологів у ЗОШ виявила прошарок учнів, схильних до протиправної поведінки. Використовуючи методи диференціальної психології, при акценті на індивідуально-психологічні особливості підлітків, їх відмінність, дослідження усвідомлення, модифікацію поведінки, як напрям дослідження визначили рушійні сили з проявами протиправної поведінки. Враховуючи проблематику того що поняття особистості, особливо школярів з їх інфантильною психікою, найбільш суперечливе і складне протиправність поведінки пояснювалася в сукупності набутих соціальних явищ. Наші

дослідження, в напрямку психологічної допомоги, були націлені і дали позитивні зміни, в випадках домінування, наявності комплексів неспроможності, виховання в неповних чи проблемних сім'ях. Короткострокова інтегрована терапія в шкільних умовах в напрямку емпатичної комунікації формувала стан переносу з протиправної поведінки на перегляд між особистих відносин з школярами. Психотерапевтична допомога в бесідах, використання психокорекційних вправ, формування і будови самоактуалізації, психологічний вплив, корекція між особистих відносин, емоційної нестійкості, допомогли значно знизити антисоціальні установки, агресивність, жорстокість, підвищити рівень емпатії і особливо в особистих відношеннях зі школярами іншої статі і віку. Психотерапевтичний вплив ефективно домінує у позитивний бік зниження симптомів астено-іпохондричної реакції, тривожності і депресивності. Комплексний корекційний вплив на індивідуальні особистісні особливості, психічний і фізичний стани, змінили, в позитивному напрямку, демонстративність поведінки, відношення до вчителів, рідних, інтерес до навчання у школі, сформували готовність до перегляду своїх поглядів на протиправну поведінку і інтерес до свого самовираження в позитивному плані.

Список використаної літератури:

1. Бедь В. В. Юридична психологія: Навчальний посібник. – К.: «Каравела», Львів: «Новий світ – 2000», «Магнолія плюс» 2003. – 376с.
2. Алексеенкова Е.Г. Личность в условия психической депривации: Учебное пособие. – СПб.: Питер, 2009. – 96 с. (Серия «Учебное пособие»).
3. Д.Ю. Шигашов. Реабилитация детей и подростков, пострадавших от сексуального насилия – СПб.: Наука и Техника, 2010. – 240 с.
4. Балабанова Л.М. Судебная психология (вопросы определения нормы и отклонений). – Д.: Сталкер, 1998, - 432 с.
5. Когнитивная психология /Р. Солсо. – 6-е изд. – СПб.: Питер, 2011. – 589с. – ил. – (Серия «Мастера психологии»)

Охотник Ярослава Станіславівна

здобувачка вищої освіти

першого (бакалаврського) рівня вищої освіти

Дніпровського гуманітарного університету

Науковий керівник:

Корсунська Вікторія Валентинівна

старший викладач кафедри психології

Дніпровського гуманітарного університету

СИНДРОМ ЕМОЦІЙНОГО ВИГОРАННЯ ТА ЙОГО ОЗНАКИ

Актуальна проблема. Синдром емоційного вигорання в сучасному суспільстві не рідке явище. Прихильники існування синдрому вважають, що сучасний світ неминуче створює умови для вигорання. Емоційне вигорання це не грип. Сучасне суспільство зовсім не вірить в існування дивної хвороби з безглуздою назвою. Коли людина говорить, що страждає від подібного вигорання, то часто у відповідь чують осуд, а не підтримку. З нашої точки зору синдром емоційного вигорання це стан, при якому людина легко відчуває втому, втрачає мотивацію, стає роздратованою, в неї пропадає бажання займатися звичними справами.

Вивченням синдрому емоційного вигорання (далі – СЕВ)займалися багато вчених: О. М. Бандурка, К. М. Гуревич, Н. О. Дмітрієва, Г. Р. Дубровинський, О. О. Житник, С. С. Занюк, Ю.Т. Коженцев, Г. І. Косицький, І. І. Ліпатов, М.Д. Левітов, В. Л. Маріщук, О. О. Назаров, Н. І. Наєнко, В.М. Смірнов та ін. Більшість з них вивчали СЕВ як проблему професійного стресу і деформації особистості в професії. Найчастіше даний СЕВ зустрічається у професіях системи «людина-людина» (лікарі, педагоги, психологи, працівники Call-центрів і т.д.). Цей феномен так само зустрічається в інших сферах людської діяльності, які, наприклад, пов'язані з ризиком для життя (військові, поліціанти, працівники виконавчої системи). Однак кожен з нас може зіткнутися з СЕВ в будь-якому періоді свого життя.

Такі вчені як Г.С. Абрамова і Ю.А. Юдчіц виділяли дві складові, які впливають професійну деформацію людини в системі «людина-людина». До них вони віднесли СЕВ і синдром хронічної втоми (СХВ). Під хронічною втомою мається на увазі та втома, яка виникає при спілкуванні з великою кількістю людей, а при емоційному вигоранні людина страждає від нервового виснаження або ж фізичного, які частіше мають тимчасовий характер. С. Джексон і К. Маслач описували емоційне вигорання як тривимірний конструкт, який містить описані вище компоненти: деперсоналізацію, емоційне виснаження, редукцію різних досягнень. Емоційне виснаження є однією зі складових вигорання. Його прояви виникають при зниженні емоційного фону, відчуття байдужості, перенапруги, спустошеності. Деперсоналізація негативно відбивається на відносинах з іншими людьми. У такому випадку людина стає злою,

цинічною, бездушною і т.д. Будь-які контакти з такими людьми стають формальними. Редукція особистісних досягнень може негативно впливати на ставлення до себе, своєї праці й досягнень, з'являється тенденція негативно оцінювати себе, обмежувати свої можливості та обов'язки стосовно інших.

У ході теоретичного дослідження ми дійшли висновку, що можна виділити три фактори, які відіграють істотну роль в СЕВ – рольова, особистісна та організаційна. Вони проявляються в такий спосіб: людина не може віддаватися своїй роботі з тим ентузіазмом, як це було раніше (відчуття втоми, знемоги, байдужості до улюбленої справи); розвивається негативне ставлення до своїх клієнтів і зокрема до колег (дегуманізація); негативне сприйняття себе як фахівця (відчуття нестачі професійності в професії).

Отже, почнемо огляд з рольового фактора. Він пов'язаний з встановленням зв'язку між самим емоційним вигоранням, рольовою конфліктністю і рольовою невизначеністю. Тобто, коли людина працює в умовах правильно розподіленої відповідальності, то ймовірність розвитку СЕВ знижується, а при нечіткому розподіленні, коли людина починає переробляти, робити те, що йому власне і не варто робити, то навпаки підвищується навіть при наявності рівня низького навантаження. Також розвитку СЕВ сприяють і ті ситуації під час спільної роботи, коли дії в команді не узгоджені, один тягне обов'язки всієї команди, наявність конкуренції, в той момент, коли успіх прямо залежить від злагодженої командної роботи.

Особистісний фактор. На емоційне вигорання ніяким чином не впливає вік, стаж роботи, сімейний стан. Жінки до нього схильні більше, ніж чоловіки. Це пов'язано з відсутністю прямого зв'язку мотивації й мотивів, задоволеності своєю посадою і брак контролю в діяльності.

Організаційний фактор. У даній ситуації розвиток СЕВ пов'язаний з дуже напруженою діяльністю. До неї ми відносимо: інтенсивне емоційне спілкування в якому присутнє яскраве вираження емоцій, таке ж інтенсивне сприйняття, обробка отриманої інформації в наслідок бесіди, побудова висновків і прийняття рішення. Іншим фактором розвитку виступає негативна психологічна атмосфера в колективі: наявність конфліктів з колегами та керівництвом, нечітке планування праці і його організація, бюрократія і т.д.

Окремо виділяють ще один важливий фактор, який зумовлює розвиток СЕВ – наявність морально важкого контингенту, з яким професіонал має справу у сфері спілкування. До них відносяться конфліктні покупці, хворі (нерідко важкими недугами), «важкі» підлітки та інші категорії людей з якими може виникнути емоційно не комфортне спілкування. Особистісні риси людини, яка приходить в професію, так само грає величезну роль у формуванні синдрому емоційного вигорання.

Особливий інтерес у цьому питанні викликає вивчення взаємозв'язку СЕВ і соціально-психологічних характеристик, які проявляються в професійному становленні психологів, чия діяльність безпосередньо

пов'язана зі спілкуванням з людьми, вирішенням складних життєвих ситуацій, високим емоційним напруженням і іншими впливими пов'язаними з соціальним середовищем. Особистісні особливості визначають нашу успішність або безуспішність в адаптації, сама ж адаптація є досить потужною мотивацією для розвитку особистості. Зрозуміло, що особистісні особливості можуть формуватися в кожному випадку по різному. Так вони стають унікальними, цілісними неповторними комплексами, розвиток яких залежать від властивостей нервової системи, темпераменту, соціально-психологічних властивостей особистості. Для розвитку емоційного вигорання дуже важливо навіть те, як практичний психолог справляється зі стресом що з'являється в його практиці. В цьому випадку вразливі більше ті, хто реагує на нього з агресією, не стримуючи себе і протистоїть цьому будь-якими можливим способом. Дуже важливо, щоб людський організм міг протистояти факторам, які викликають не тільки якийсь незначний стрес, але і тому, що має тривалий період, він на пряму належить до вигорання. Коли людина з величезною пристрастю і завзяттям працює, старанно тривалий час допомагає іншим людям, вона може почати відчувати розчарування, бо в неї не вдається досягти бажаного. Дана робота супроводжується величезною втратою психологічної енергії, що супроводжує до психосоматичної втоми, а за нею з'явиться поганий настрій, відчуття внутрішньої порожнечі, гніву, неспокою, зниження самооцінки, погіршення загального стану здоров'я, порушення сну і т.д.

Такі вчені як Е. Аронсон, К. Маслач, П. Торнтон і А. Пайнс стверджували, що до особистісних характеристик, які сприяють розвитку емоційного вигорання можна віднести: високу особистісну тривожність, яскраво виражену емоційну лабільність, почуття провини, низьку самооцінку, уникнення складних життєвих ситуацій і екстернальний локус контролю. Сам локус це стійка властивість індивіда, яка формується в ході його соціалізації. Якщо людина пов'язує результати діяльності з зовнішніми факторами, то це «зовнішній локус контролю» (екстернальний), якщо результати діяльності пов'язані з внутрішніми факторами, то це вже «внутрішній локус контролю» (інтернальність). Екстернальність схильна людям з поганою адаптацією. В цьому випадку людина не вірить в те, що його доля залежить тільки від нього самого і це приводить його до емоційного вигорання. Людям, яким властивий «внутрішній локус контролю», успішні та впевнені в собі, вони цілеспрямовані та послідовні у своєму прагненні до досягнення мети, схильні до самоаналізу, товариські й врівноважені. Отже, локус контролю є однією з надзвичайно важливою рисою в особистості психолога.

Важливою рисою є спрямованість до інтроверсії. Зовні це виглядає як закритість, контакти формалізовані. Якщо в інтровертованої людини виникає емоційне вигорання, то найчастіше вона не може впоратися з ним самотійно. Це пов'язано з тим, що такій людині важко перебудувати свою поведінку, принципи та в цілому життєві плани. Ще одна категорія, яка

найбільш вразлива до вигорання – це люди які занурюються з головою в роботу. Вони можуть знецінювати та ігнорувати свої особисті потреби, тікають і не озираючись від проблем, які виникають в особистому житті. Відчувають надмірну потребу бути важливими та потрібними, вони не залежать від громадської думки. Також до СЕВ схильні люди з вираженим внутрішнім конфліктом. У жінок він пов'язаний з розбіжністю між домівкою і роботою.

Джерело «вигорання» можна віднести до якогось окремого фактору. Це більше особливості особистості, професіонала, які можна спостерігати в його міжособистісних відносинах і ситуаціях пов'язаних з професією. Розвиток акцентуації характеру може розвиватися через вплив різних чинників, однією з них є властивості нервової системи, виховання, навколишнього середовища, стан здоров'я, а так само професійна діяльність. С. Івлева і Т. Шаталова виявили зв'язок трьох типів акцентуації характеру та емоційного вигорання: педантичність – прагнення до ідеалу, сумлінність, бажання доводити роботу до ідеалу; демонстративність – прагнення бути в центрі уваги.; емотивність – схильність до сприйняття чужого болю як свого. Вона має границі з саморуйнуванням, проявляється, коли в людини немає сил справлятися з проблемами, які з'являються в житті. Акцентуації характеру можуть посилюватися через вплив організаційних або професійних стресів, через них виникає дезадаптація, тим же вони підвищують розвиток емоційного вигорання.

Узагальнюючи вивчену інформацію, яка спрямована на розуміння емоційного вигорання, хочеться сказати, що індивідуальні особливості людини, риси його характеру, особистісні риси людини, яка приходить в професію так само грають величезну роль у формуванні синдрому емоційного вигорання. Особливий інтерес у цьому питанні викликає вивчення взаємозв'язку СЕВ і соціально-психологічних характеристик, які проявляються в професійному становленні психологів, чия діяльність безпосередньо пов'язана зі спілкуванням з людьми, вирішенням складних життєвих ситуацій, високим емоційним напруженням і іншими впливами пов'язаними з соціальним середовищем.

Хочеться додати, що індивідуальні особливості особистості, його принципи, інтелектуальні здібності, інтереси впливають на його вибір професії, адаптацію в ній і можливо це не є причиною розвитку синдрому емоційного вигорання, але найімовірніше, що людина може бути до неї схильний. Певні особисті якості, які причетні до формування синдрому можна об'єднати в загальні типи особистості.

Список використаної літератури:

1. Барабанова М.В. Изучение психологического содержания синдрома «эмоционального сгорания» / М.В. Барабанова // Вестник Моск. ун-та. Сер. «Психология», 1995. №1. С. 54.

2. Пиголенко І. В. Емоційне вигорання фахівців із соціальної роботи РЦСССДМ / І. В. Пиголенко, І. А. Месьянінова // [Вісник Націон. техніч. ун-ту України «Київський політехнічний інститут»](#). [Політологія. Соціологія. Право](#). 2012. № 3. С. 108–112.
3. [Щербан Т. Д.](#) Емоційне вигорання фахівців у сфері економіки / Т. Д. Щербан, В. В. Гоблик // [International scientific journal](#). 2015. № 8. С. 54–57.

Панащенко Інна Вікторівна
*здобувачка вищої освіти
другого (магістерського) рівня вищої освіти
Дніпровського гуманітарного університету*

Науковий керівник
Чередніченко Олексій Миколайович
*кандидат економічних наук
доцент кафедри психології
Дніпровського гуманітарного університету*

ПСИХОЛОГІЧНА ДІАГНОСТИКА ТА КОРЕКЦІЯ ТРИВОЖНОСТІ ДІТЕЙ СОЦІАЛЬНО-РЕАБІЛІТАЦІЙНИХ ЦЕНТРІВ

Психологічні дослідження підтверджують, що на сьогоднішній день у дитячих соціально-реабілітаційних центрах збільшилося число дітей у стані підвищеної тривожності, які проявляється у підвищеному занепокоєнні, невпевненості, емоційній нестійкості. Виникнення і закріплення тривожності пов'язано, в першу чергу, з незадоволенням основних вікових потреб дитини. Стійким особистісним утворенням тривожність стає в підлітковому віці, опосередковуючись відношенням дитини до себе. До цього вона є похідною широкого кола порушень. Закріплення і посилення тривожності відбувається по механізму "замкнутого психологічного кола", що веде до нагромадження і поглиблення негативного емоційного досвіду, який, породжуючи негативні прогностичні оцінки, сприяє збільшенню і збереженню тривожності.

Мета нашого дослідження полягала у вивченні проблеми психологічного здоров'я дітей соціально-реабілітаційного центру як психологічного феномену та засобів діагностики та корекції відхилень психологічних станів таких дітей.

Завдання роботи:

1. Дослідити проблему психологічного здоров'я дітей.
2. Дослідити феномен психологічного стану дітей.
3. Провести власні психодіагностичні та психокорекційні дослідження.

В якості об'єкта нашого дослідження було психологічні стани дітей соціально-реабілітаційного притулку.

Предметом дослідження були: діагностика та корекція відхилень у психологічних станах дітей.

Гіпотеза дослідження – заняття з психологом можуть бути ефективним засобом психодіагностики та корекції відхилень у станах дітей.

Теоретична значущість роботи полягає у отриманні якісних та кількісних даних щодо діагностики та корекції відхилень психологічних станів.

Практична значущість – у можливості використання варіанту психологічних занять як засобу психодіагностики та психокорекції.

Методи дослідження:

1. Проективні методики «Будинок-Дерево- Людина», «Неіснуюча тварина», «Мій внутрішній світ».

2. Шкала тривожності З. Н. Кондаша.

3. Опитувальник тривожності К. Філіпса в адаптації О. Новікової.

4. Методика особистісної та ситуативної тривожності Ч.Д. Спілбергера, Ю.М. Ханіна.

Проблему забезпечення психологічного здоров'я дітей, які знаходяться у соціально-реабілітаційному центрі можна вирішувати у таких основних напрямках:

1. Аналіз існуючих і потенційних умов для забезпечення психологічного здоров'я дітей відповідно віковим вимогам і процесу соціалізації.
2. Діагностування і підтримка в належному стані психологічного здоров'я дітей і вихователів.
3. Управління станом психологічного здоров'я членів управлінського персоналу притулку.

Повинні бути створені всі основні умови забезпечення психологічного здоров'я дітей (організація оптимального режиму діяльності закладу; гуманізація педагогічної взаємодії; підвищення психодіагностичної компетентності вихователів; оволодіння дітьми технікою і прийомами оптимізації пізнавально - творчої діяльності; профілактика критичних ситуацій: фрустрацій, стресів, конфліктів). Крім того, необхідно використання вихователями інтенсивних освітніх технологій, оволодіння вміннями і навичками ефективного педагогічного спілкування, використання прийомів саморегуляції.

Формуюче емпіричне дослідження показало, що групова корекційна робота є дуже ефективною, тому що саме діяльність спілкування стає ведучою при проведенні тренінгових занять, що дуже важливо для дітей.

В результаті констатуючого дослідження було виявлено, що у дванадцяти дітей була яскраво виражена шкільна тривожність, яка була прямо пов'язана з атмосферою конкуренції та змагання. З цими дітьми проводилась програма по корекції тривожності, до якої ми внесли: бесіду, рольове програвання ситуацій, вправи на релаксацію, на самопізнання, виховання сили волі, розвиток здібностей відчувати інших, а також адекватно висловлювати свої почуття та свій емоційний стан. Також діти навчалися стримувати своє хвилювання та володіти ним. Формувалися навички, знання та вміння, ведучі до підвищення результативності діяльності, створення запасу міцності. Також проводилися вправи на перебудову особливостей дітей, перш за все мотивації та впевненості.

Емпіричне дослідження показало, що розроблена нами програма призвела до покращення стану дітей. Зменшилася шкільна, а також міжособистісна тривожність. Гіпотеза дослідження цілком підтвердилась.

Ми рекомендуємо: створити такі умови у соціально-реабілітаційних центрах, які б сприяли підтриманню психологічного здоров'я дітей. Також проводити постійний моніторинг психологічного стану кожної дитини та систему заходів формування необхідного рівня працездатності.

Нами обґрунтовано застосування адаптованих методик психодіагностики та психокорекції психологічного стану тривожності дітей. А саме: ігри, групові дискусії, моделювання стресових ситуацій, та програвання відгуків на ці ситуації дітей.

Метою психокорекції не є вплив на дитину, це не навчання його нормам поведінки і не процес перевиховання. Задача психолога навчити підлітка оцінювати і контролювати свої емоції, свої відчуття, свої думки і бажання. На ґрунті діагностики важливо вибрати той напрям, в руслі якого здійснюватиметься корекція, та у колі якого підліток чудово працює самостійно. Для нього психокорекція – це шлях пізнання самого себе, який дозволяє йому навчитися самостійно давати оцінку своїм вчинкам, ухвалювати самостійні, згідно свого віку рішення, робити усвідомлений вибір в тій або іншій ситуації. Іншими словами, пропонувані нами заняття дозволяють дитині придбати психологічну самостійність, знайти віру в себе, стати потрібним самому собі. Важливо, щоб дитині допомогти розкрити свій особистий позитивний потенціал, який відкриє йому шлях у житті.

Список використаної літератури:

1. Аверин В. Психология детей и подростков. – СПб, 2008.- 350 с.
2. Андреева Г.М., Богомолова Н.Н., Петровская Л.А. Современная социальная психология на Западе. – М., 2011.- 340 с.
3. Бойко В.В., Ковалёв А.Г., Панферов В.Н. Социально-психологический климат коллектива и личности. – М.: Мысль, 2012.- 370 с.
4. Витцлак-Герхард. Бранденбургская модель школьной адаптации.// Мир психологии. – 2008, № 1.- С. 206 -209.
5. Гиппенрейтер Ю.Б. Общаться с ребёнком. Как? – М., 2008.- 350 с.
6. Колесов Д.В., Мягков И.Ф. Психология підлітка // Завуч, № 22 (100), 2011.-С.5-15.
7. Маслоу А. Психология здоровья. Психическое здоровье и окружение. / Маслоу А. Психология бытия. – М., - 2007. – С. 26-33, 221-228.
8. Подмазин С. И., Сибиль Е. И. Как помочь подростку с трудным характером. К.: НПЦ «Перспектива», 2006.- 280 с.
9. Прихожан А. М., Толстых Н. Н. Выделение категории «трудных» детей .// Рабочая книга школьного психолога. М., 2005.- С.14-28.
10. Скринінг - тестування здоров'я школяра: Методичні рекомендації. Харків, 2012.- 56 с.
11. Сמיד Р. Групповая работа с детьми и подростками.// Журнал

- практического психолога. – 2008. - №9. – С.113-117.
12. Степанов В. Г. Психология трудных школьников. М.: «Академия», 2010.- 230 с.
 13. Технология моніторингу психічного здоров'я школярів (Методичні рекомендації).- К., 2011.- -240 с.
 14. Цзен Н.В., Пахомов Ю.В. Психотренинг: игры и упражнения. – Изд.2-е, доп. – М.: "Класс", 2009.- 270 с.

Парикожко Ірина Сергіївна

здобувачка вищої освіти

другого (магістерського) рівня вищої освіти

Дніпровського гуманітарного університету

Науковий керівник

Чередніченко Олексій Миколайович

кандидат економічних наук

доцент кафедри психології

Дніпровського гуманітарного університету

ПСИХОЛОГІЧНІ ПЕРЕДУМОВИ УСПІШНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПРАЦІВНИКІВ МВС

Побудова правової держави, здійснювана в наш час, потребує від МВС України забезпечення надійності функціонування всіх ланок органів внутрішніх справ, готовність та спроможність персоналу на належному рівні виконувати свої професійні обов'язки, підвищення рівня професійної майстерності кадрів. Значна роль тут належить психологічній науці, вивчення накопиченого досвіду практичної психології, проведення науково обґрунтованих юридично-психологічних досліджень та узагальнення отриманих результатів повинні стати одним із чинників, спрямованих на удосконалення діяльності співробітників основних фахових напрямів. Це повною мірою стосується діяльності МВС, ефективність якої в наш час залежить не тільки від оснащення новітніми технологіями та науково-технічними засобами, але й від рівня професійної, у тому числі - професійно-психологічної підготовки працівників.

На сьогоднішній день добре вивчені психологічні якості особистості співробітників МВС України, що забезпечують їх психологічну готовність до діяльності в умовах надзвичайних ситуацій (Дунін Г.С, Рибніков В.Ю., Голованов Ю.М.). Розроблено критерії психологічного відбору до діяльності у надзвичайних ситуаціях (Т. В. Михайлова).

Проблема підготовки працівників МВС до службово-бойової діяльності знайшла відображення в роботах ряду авторів. Багато уваги їй приділяли Барабанщик В.О., Богуславський В.В., Борисенко Н.В., Гончаров О.І., Гур'янов Ю.М., Дуб'яга В.Ф., Єльчанінов П.Є., Жилияєв А.А., Іванчішин П.А., Котеньов І.Б., Лазарєв В.П., Огнєв С.А., Перевалів В.Ф., Савін Ю.В., Сергеюк П.І., Феденко М.Ф. та інші автори.

Актуальність дослідження обумовлена об'єктивною потребою суспільства в кваліфікованих працівниках правоохоронних органів, здатних за своїми діловими, моральними, психологічними та фізичними якостями забезпечити охорону законності і правопорядку, дотримання і захист прав і свобод людини, успішно вести боротьбу зі злочинністю та іншими правопорушеннями.

В рамках наукової роботи було проведено дослідження психологічних

передумов успішної діяльності працівників МВС.

Метою дослідження було здійснити комплексну оцінку психологічних особливостей особистості та ступінь впливу їх на успішність діяльності працівників МВС України.

Об'єктом виступило професійне становлення особистості працівників МВС України.

Предметом дослідження виступили психологічні особливості професійного становлення працівників МВС України як передфактори формування успішної діяльності.

Нами було висунуто наступну гіпотезу: успішність діяльності працівників МВС України залежить від індивідуально-психологічних особливостей особистості.

Для того, щоб досягти поставленої мети та перевірити гіпотезу було застосовано наступним психодіагностичний інструментарій: особистісний опитувальник Р.Б.Кеттела - «Шістнадцять особистісних факторів» 16 PF; п'ятифакторний особистісний опитувальник МакКрає – Коста (Велика п'ятірка); опитувальник «Діагностика мотивації досягнення» (А. Мехраб'ян); опитувальник «Особистісні фактори прийняття рішень» (ЛФР -25), запропонований Т.В. Корнілова; методика суб'єктивного локус-контролю (РСК), авторами якої є Е. Ф. Бажин, Е. А. Голинкіна, Л. М. Єткінд; опитувальник для виявлення ресурсів поліпшення ефективності діяльності жінок-правоохоронців в системі МВС; опитувальник для виявлення ресурсів поліпшення ефективності діяльності чоловіків-правоохоронців в системі МВС.

Емпіричною базою дослідження стали 67 працівників МВС (профілактичної діяльності). В дослідженні приймали участь працівники Головного управління Національної поліції, Новокодацького відділення поліції ГУНП, Індустріального відділення національної поліції ГУНП, Красногвардійського відділення поліції ГУНП.

Розглянемо результати дослідження більш детально.

За допомогою методики «Шістнадцять особистісних факторів» 16 PF було з'ясовано, що у віковій групі досліджуваних 20-30 та 31-40 більш високі показники по шкалах «афектотимії», «низьке Супер-Его-високе Супер-Его», «стриманість-експресивність», ніж у віковій групі 41-50. Це означає, що люди 20-30 років мають більш високий рівень розумових здібностей. Люди старше 40 років більш сензитивні, сентиментальні та емоційно лабільні. Люди до 40 років емоційно стійкі, витримані. З віком рівень емоційної стійкості знижується. Люди після 40 більш комформні, а до 40 доміантні. Ступінь життєрадісності, активності, оптимістичність у групі до 40 років, вища, ніж у групі 41-50 років. Люди старше 40 років більше стурбовані, ригідні та відповідальні, серйозні в своєму підході до життя. Чим старше вікова група тим вираженіше стриманість. Слід зауважити, що не було виявлено статистично значущих відмінностей між віковими групами по таким шкалам: як «відповідальність», «практичність», «прямолінійність-

дипломатичність», «гіпертімія-гіпотімія», «консерватизм-радикалізм», «соціабельність», «рівень самоконтролю», «фрустрованість, напруженість».

За показником фактору «тривожність» усі вікові групи отримали низький бал. За показником «інтроверсія-ектроверсія» було отримано високий результат, але група 41-50 отримала найменші показники. Показник екстраверсії у віковій групі до 40 років вище, ніж у групі 41-50 років. Отримані дані свідчать, що з віком значення екстраверсії трохи знижується. Ступінь емоційної врівноваженості у віковій групі до 40 років вище, ніж у групі 41-50 років. Люди до 40 років більш емоційно врівноважені.

За допомогою методики «П'ятифакторний особистісний опитувальник (Велика п'ятірка) було з'ясовано, що більшість працівників МВС мають виражене позитивне ставлення людини до людей, а також вони є акуратними, наполегливими. Також було діагностовано високий рівень відповідальності та самоконтролю у більшості працівників МВС. Наявність самоконтролю у працівників МВС передбачає достатній рівень емоційної стійкості.

Щодо схильності до досягнення успіху і мотивації уникнення невдач, то тут за результатами дослідження за допомогою методики «Діагностика мотивації досягнення» було діагностовано, що трохи більше половини опитаних, які мають однакові виражені обидві тенденції (мотивація досягнення успіху і мотивація уникнення невдач). Усі вікові групи входять в середню шкалу, тобто наявність і мотивації досягнення успіху, і мотивації уникнення невдач.

Отримані дані за методикою «Особистісні фактори прийняття рішень» засвідчили високий рівень раціональності, готовність до обдумування підстав своїх рішень і дій на основі розрахунку у більшості опитаних працівників МВС. У половини працівників МВС рівень готовності до ризику на середньому рівня та пов'язана із такими властивостями людини: імпульсивність, збудливість, агресивність, схильність до домінування, самоствердження.

Згідно отриманим даним, більшість працівників МВС (профілактична діяльність) мають схильність до прояву інтернального локусу контролю. Це означає, що вони схильні брати відповідальність за свої невдачі, успіх, за будь-які події, за власну професійну діяльність на себе. Натомість, незначна частина опитаних працівників МВС (профілактична діяльність), навпаки, за всі свої невдачі та відповідальність за професійні дії схильні перекладати на інших.

Узагальнюючі дані по опитувальнику «Виявлення ресурсів поліпшення ефективності діяльності жінок та чоловіків правоохоронців в системі МВС» (незалежно від статі) було виявлено, що більшість опитаних добре обізнані з профорієнтацією і розглядають її як засіб підвищення рівня професійної кваліфікації. Працівники МВС позитивно ставляться до проведення занять про зміни у чинному законодавстві. Для ефективного подолання емоційного навантаження використовують здебільшого прийоми довольної психічної саморегуляції. Позитивно оцінюють заохочення для виконання службових

обов'язків. Більшість респондентів вбачають перспективи роботи в системі МВС через 10 років.

Отримані результати експериментального дослідження виявляють необхідність надання рекомендацій щодо покращення ефективності діяльності працівників МВС. На нашу думку, основними рекомендаціями щодо покращення ефективності діяльності працівників МВС можна визначити наступні: розвиток комунікативних навиків; розвиток стресостійкості; заохочення досягнень працівників, та інше.

Враховуючи отримані результати дослідження ми робимо висновок, що ефективність діяльності залежить від індивідуально-психологічних особливостей особистості, що і підтверджує гіпотезу випускної кваліфікаційної роботи.

Список використаної літератури:

1. Архангельський С.Н. Схема профорієнтаційного опису професії // Школа та виробництво. —2008. — №10.
2. Бовін Б.Г., Калашніков М.О. Методичні рекомендації по психологічному вивченню та відбору кандидатів у оперативні підрозділи органів внутрішніх справ. - М., 2006.
3. Васильєв В.Л. Юридична психологія. - СПб.: Пітер Ком,2002.
4. Гуревіч К.М. Професійна придатність та основні властивості нервової системи людини. М., 2000.
5. Іванова Є.М. Основи психологічного вивчення професійної діяльності. - М., 2001.

Петраш Олена Миколаївна

здобувачка вищої освіти

другого (магістерського) рівня вищої освіти

Дніпровського гуманітарного університету

Науковий керівник:

Олійников Георгій Вікторович

кандидат медичних наук

доцент кафедри психології

Дніпровського гуманітарного університету

ТРАНСФОРМАЦІЯ ПРІОРИТЕТІВ МОТИВАЦІЇ БАЗОВИХ ПОТРЕБ ПРИ ФОРМУВАННІ ІНДИВІДУАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНИХ ЧИННИКІВ У ДІТЕЙ ШКІЛЬНОГО ВІКУ

Постановка проблеми: Дослідження проблем формування пріоритетів ціннісних орієнтацій у дітей шкільного віку маючи специфічні особливості у сьогоденні, представляють інтерес у сучасних психологів. Психологічний аналіз більшості випадків мотиваційної поведінки досить цікаві колу спеціалістів і неспеціалістів. Питання виховання гармонійно розвинутих дітей шкільного віку XXI століття у незалежній Україні вимагає замислитися фахівців психологів. Сучасні потяги у школярів стають більш вимогливими і саморозвиток - найвищий із них.

Мета роботи: Визначення об'єктивно-психологічних особливостей основних напрямків мотивації школярів з спрямуванням пріоритетів.

Предмет дослідження: Визначення стану і рівня мотивації школярів і спрямування пріоритетів.

Об'єкт дослідження: Соціально-психологічні чинники змін поведінки школярів при визначенні мотивації у подальшому житті і спрямування пріоритетів.

Концептуальна гіпотеза: Вплив динаміки психологічно-мотиваційної спрямованості школярів, визначення і формування мотивації і спрямування пріоритетів.

Наукова новизна: Виділення засобів впливу, психологічного переконання на школярів щодо мотивації і спрямування пріоритетів подальшого життя.

Практична значущість роботи: Отримані результати дослідження можуть мати теоретичну і практичну значущість у роботі психологів з школярами, які визначились і не визначилися з мотивацією у подальшому житті і спрямували пріоритети виключаючи немотивовану, протиправну поведінку.

Завдання:

1. Аналіз теоретичних досліджень фахівців щодо надання психологічної допомоги школярам щодо гармонії особистості, мотивації і вибору пріоритетів у подальшому житті.

2. Підібрати коректне методологічне та методичне забезпечення психологічних методик впливу на школярів щодо мотивації базових потреб і вибору пріоритетів.
3. Дослідити рівень психологічних змін у школярів щодо визначення мотивації базових потреб і вибору пріоритетів у подальшому житті.
4. Розробити корекційну психологічну програму впливу на школярів при визначенні мотивації базових потреб і вибору пріоритетів у подальшому житті..

Методи дослідження: теоретичні, емпіричні, модифікація поведінки, бесіди, дослідження мотивації пріоритетів

Психологічні методики: нагляд, визначення усвідомлення, психокорекційні вправи, моделювання, само актуалізація, психологічний вплив.

Аналіз наукової літератури: розвиток сучасної України, приділяє прискіпливу увагу формуванню пріоритетів мотивації цінностних орієнтацій у дітей шкільного віку[1]. Образ майбутньої спеціальності і практичної діяльності спрямовує на єдність біологічного та соціального. Тобто мотивація пріоритетів інтегрує подальший шлях життя і трудової діяльності. Позитивність вибору напрямку пріоритетів мотивації, можливість досягнення мети, реальність, оточення, інтегрують психіку у конкретному напрямку. Наукові дослідження сприйняття реальності школярами довели, що образ майбутнього базується на задоволенні ієрархії базових потреб. Сформульована позитивна теорія мотивації включає фізіологічні потреби, безпеку, наявність любові і приналежності, повага, само актуалізація. Базові когнітивні потреби такі як знати і розуміти, естетичні, ступінь задоволення, складність мотивації поведінки суть фундаментальних наслідків задоволення потреб і інтересів[2]. Формування пріоритетів мотивації цінностних орієнтацій у дітей шкільного віку пов'язане з формуванням характеру школяра, його можливостями, інтелектом, здібностями, загальною культурою, самореалізацією і само актуалізацією. Розвиток, навчання, біологічне дорослення, як біогенетична концепція, також мають значення до інтересу, схильностей і вибору майбутньої спеціальності[3]. Сучасні ВНЗ дають можливість вибору, ставлячи єдину вимогу – наявність достатніх балів по незалежному тестуванню шкільних знань. В перспективі задоволення від спеціальності, на думки школяра, змінять взаємовідносини з оточуючим світом, професійну діяльність, інтереси і потреби життя. Тенденція психічного розвитку школяра формує пріоритети мотивації цінностних орієнтацій змінюючись по мірі переходу з молодших класів у випускні. Крім того, на мотивацію впливають батьки, вчителі, однолітки, профорієнтаційна робота ВНЗ. Тобто, схильності, інтереси, розвиток сенсорних областей у мозку індивідуалізує свідомість кожного школяра. Зв'язок розвитку і навчання, розвитку і виховання формують особистісні якості, які тісно пов'язані з психологічним станом школяра[4]. Специфічні особливості психіки школяра, формування в процесі життєдіяльності і навчання в школі,

спонукають до творчого підходу щодо пріоритетів цінностних мотивацій, формуючи матеріальну і духовну культуру[5].

Аналіз отриманих даних: дослідження з використанням психологічних методів проводилося в ЗОШ с кількістю 1000 школярів різних класів, статі і віку. Сучасна Україна і ЄС потребують наявності фахівців у різних галузях знань. Тому навчання у середньої школі, актуальність реформування шкільного навчання актуальне у сьогоднішній день. В школі, згідно сучасних вимог, навчаються діти починаючи з 6 річного віку. Тому диференційний підхід, соціальна позиція психологів, до школярів, корекційно розвивальна робота, як із іншими школярами психологічно була спрямована на формування пріоритетів мотивації цінностних орієнтацій у дітей шкільного віку. Проблеми психічної готовності до навчання обґрунтовувалася на критеріях до отримання сучасних конкурентоспроможних знань. Сучасне шкільне навчання докорінно змінює життя дитини. Тобто мотивація в навчанні і обов'язках, бачення свого міста у сучасному суспільстві неоднозначна і не завжди вирішена. Тому для розвитку пізнавальної активності психологи школи використовували бесіди, дослідження мотивації пріоритетів з моделюваннями пріоритетів щодо мотивації цінностних орієнтацій у житті і соціумі. Серед всього іншого прискіплива увага приділялася статевим інтересам і спеціальностям, гуманітарним і точним наукам. По фактам шкільної зрілості, щодо вольової регуляції, інтелекту, емоційному стану були визначені інфантилізм, неусвідомленість щодо подальшого життя, надії на батьків. Психологічна допомога була спрямована на активну мотивацію навчання у школі, стабілізацію психоемоційного і соматичного станів. Визначалися пріоритети можливість досягнення мети, реальність, оточення, адаптація і інтеграція психіки у конкретному напрямку. Сприйняття реальності психологічно доводилося школярам різного віку, по принципу послідовності, як можливості, які потребують боротьби з тривожним станом, невротизмом, занепадами, песимізмом, пошуками своєї особистості. Мотивація школярів спрямовувалася ієрархію базових потреб на позитивність стану, рівня, потреб школярів і їх пріоритетів. При вирішенні проблем пріоритетів чималий час приділявся таким питанням як здоровий спосіб життя, задоволеннями потреб і формування характеру щодо можливості брати на себе відповідальність. Такі методи психології як моделювання, само актуалізація формували у школярів різного віку відчуття безпеки, приналежності до окремої групи, задоволення потреб тощо. Подібні підходи під час бесід допомагали позбутися страхів, почуття небезпеки, фрустрації, удосконалення своїх здібностей у тому чи іншому напрямку в навчанні.

Висновки: питання у визначенні пріоритетів, самоідентифікації школярів, показують підвищену зацікавленість як підлітків так і їх батьків. Життя у дорослому світі підлітками не завжди розуміється можливість свободи вибору, вирішувати свої проблеми. Сучасні ЗОШ представляють собою специфічні заклади по наданню освітніх послуг. Освітняни, згідно

сучасних вимог і особливостей реформування, по можливості виконують свої функції. Тому соціально -психологічні проблеми формування пріоритетів мотивації цінностних орієнтацій у дітей шкільного віку потребують конкретизації щодо навчальних програм. Наші психологічні дослідження з використанням психологічної інтервенції, модифікація поведінки, дослідження пріоритетів сучасних школярів довели їх не зовсім адекватне сприйняття дійсності. Нові психолого-педагогічні технології націлені на формування пріоритетів мотивації цінностних орієнтацій у дітей шкільного віку. Діти навчаючись у різних класах, від першого до випускного, окрім отримання знань, орієнтують школярів на реальне сприйняття дійсності і в перспективі отримання вищої освіти. Психологічні методики, нагляд, вплив, визначення усвідомлення, психокорекційні вправи, моделювання, самоактуалізацію, які ми використовували певним чином впливали на світло огляд, самосвідомість, інтерес до мотивації цінностних орієнтацій. Позитивним висновком,згідно наших досліджень, було визначення в інтересах до навчання в ВНЗ з технічним чи гуманітарним напрямком. Метод самооцінки заставляв замислюватися і про особливості самоідентифікації, чоловічих чи жіночих професій, інтересу до вчительської роботи. Психокорекційні вправи орієнтували і давали позитивний результат у випадках питань щодо необхідності виживання в конкретному середовищі. Тому обрана стратегічна психологічна стратегія психологів, вчителів і батьків концептуально діяла у напрямку орієнтації на пріоритети у подальшому житті. Даний напрямок також впливав і на якість організації і проведення виховної роботи серед школярів різних класів. Таким чином, психологічно-виховна робота, як організована з управлінням навчання і виховання, формуючи знання, уміння і навички стимулювала соціально-психологічні чинники змін поведінки школярів при визначенні мотивації у подальшому житті і спрямування пріоритетів.

Список використаної літератури:

1. Когнитивная психология /Р. Солсо. – 6-е изд. – СПб.: Питер, 2011. – 589с. – ил. – (Серия «Мастера психологии»).
2. Макдермот Я., Яго В. Практический курс НЛП. – М.: Изд – во Эксмо, 2005. – 464 с.
3. Рубинштейн С.Л. Основы общей психологии. - СПб.: Питер.- 2018 .- 713с.:ил. – (Серия «Мастера психологии»).
4. Маслоу А. Мотивация и личность. 3-е изд./Пер. с англ. – СПб.: Питер, 2019.-400 с.(Серия «Мастера психологии»).
5. Чалдині Р. Психологія впливу /Пер. з англ. – New York: Harper Business, HarperCollins Publishers, 2007. – 322р.

Піскун Анастасія Сергіївна

здобувачка вищої освіти

другого (магістерського) рівня вищої освіти

Дніпровського гуманітарного університету

Науковий керівник:

Олійников Георгій Вікторович

кандидат медичних наук

доцент кафедри психології

Дніпровського гуманітарного університету

ОСОБЛИВОСТІ ПРОБЛЕМНИХ ПИТАНЬ ДЕПРЕСИВНИХ І ТРЕВОЖНИХ СТАНІВ У ОСІБ З КОНФЛІКТАМИ ІНТЕРЕСІВ У МАЙНОВИХ ПИТАННЯХ І ПСИХОЛОГІЧНІ ЗАСОБИ ДОПОМОГИ

Постановка проблеми: дослідження проблем сутності міжособистих конфліктів майнових інтересів у суспільстві потребують системи знань, принципи і технології керування. Сучасні проблеми моделей поведінки, кризи особистостей, проблеми конфліктології в літературі висвітлені недостатньо. Актуальність вирішення майнових конфліктів інтересів потребують дослідження психологічної структури діяльності індивідуальності, викривлених моделей поведінки, використання основних психологічних засобів для вирішення конфліктів інтересів.

Мета роботи: визначення об'єктивно-психологічних особливостей конфліктності при вирішенні майнових питань.

Предмет дослідження: конфлікт інтересів індивідуальностей, кризи особистостей, при вирішенні майнових питань, психологічні засоби запобігання і врегулювання інтересів міжособистих конфліктуючих сторін.

Об'єкт дослідження: соціально-психологічні чинники змін поведінкових актів конфліктуючих сторін при вирішенні майнових питань.

Концептуальна гіпотеза: вплив і ефективність динаміки психологічно-мотиваційної спрямованості на індивідуальності в міжособистих конфліктуючих сторонах з врегулювання відносин при вирішенні майнових питань.

Наукова новизна: виділення засобів впливу, стратегії і тактики в переговорному процесі, психологічного переконання, шляхів, застосування сучасних психологічних засобів на індивідуальності, щодо механізмів усунення і врегулювання конфлікту майнових інтересів і запобігання їх наслідків.

Практична значущість роботи: отримані результати дослідження можуть мати теоретичну і практичну значущість у роботі психологів для запобігання і врегулювання особливостей конфлікту майнових інтересів між особами.

Завдання:

1. Аналіз теоретичних досліджень фахівців щодо надання психологічної допомоги конфліктуючим сторонам, ідентифікація особливостей інтересів при вирішенні майнових питань і розробка засобів психологічної допомоги щодо запобігання і врегулювання конфлікту сторін.
2. Підібрати коректне методологічне та методичне забезпечення психологічних методик впливу на індивідуальності конфліктуючих сторін при вирішенні майнових інтересів щодо їх вирішення і подальшого запобігання.
3. Дослідити рівень якості психологічних змін у конфліктуючих сторін з майновими інтересами щодо визначення шляхів вирішення і подальшого запобігання.
4. Розробити корекційну психологічну програму впливу на індивідуальності конфліктуючих сторін з майновими інтересами для врегулювання питань пов'язаних з з'ясуванням спірних моментів.

Методи дослідження: соціогенетичний, персоно генетичний, модифікація поведінки, бесіди, дослідження усвідомлення

Психологічні методики: брейнстормінг, самооценка, асертивність, гешталь терапия, психокорекція, спілкування.

Аналіз наукової літератури: розробка проблем особистостей, психологічних змін у дисфункціональній родині, при вирішенні майнових питань тісно пов'язані з тенденціями витискання, потягами незалежного розвитку. Основні мотиви поведінки у такому конфлікті психологічно проявляються деструктивною поведінкою, переконливістю, щодо вирішення проблеми силою, холодністю у спілкуванні, зосередженістю на минулому, схильністю до маніпуляції особистостями. Поляризація оціночних рішень, порушення структури родини, загострення конфлікту, потяги піти від проблеми майнових рішень загострюють між особисті відносини. Такі сподівання прокладають шлях до шаблонних ролей своєї значущості, можливості домінування. Демонстративна, маніфістуюча поведінка, при вирішенні майнових питань, жорстоке поводження приводе до психологічної деперсоналізації. Всебічний і глибокий аналіз майнових протиріч, джерела між особистих конфліктів можливо пояснити базовими потребами і деривацією. Підвищена туга, завищений рівень притягань до майнових інтересів, незалежно від кошторису, складність поведінки, стан фрустрації не дає можливості нормальному розвитку подій. Сформована психологічно складна поведінка, рівень притягань, не дають можливості реалістично вирішувати майнові проблеми. Конфлікт між наявним і потрібним виступає як джерело особистих притязань. Таким чином формується когнітивний дисонанс. Тобто, вирішення протиріч «за» чи «проти», отримання і формування при перемовинах більш цікавої пропозиції сприймається конфліктуючою особистістю як більш значуще. І усі аргументи «проти» втрачають свою силу. В реальному житті, зміни обставин, традиційні системи переконань, ефективність «справедливості», «практичності», етичні

норми займають не останнє місце. Тобто творчий процес у перемовинах, достатнє стимулювання, отримання винагороди, розміри оплати допомагають виправити між особистий конфлікт і психологічно переконати контактуючих особистостей.

Аналіз отриманих даних: міжособистий конфлікт, як часний випадок, особливо при вирішенні суперечливих майнових питань являє протидію між особами. В такому конфлікті люди, не адаптувавшись до нових реалій життя, втягуючись в конфлікт проявляють свої особистісні якості. В таких конфліктах, серед іншого, проявляються як позитивні так і негативні риси, такі як потреби, цінності, мотиви, жадібність, призириство тощо. Тобто учасники конфліктної ситуації, по майновим питанням, кожен по своєму трактують обставини і майнові потреби. Психологічне дослідження проводилося на юридичній фірмі де вирішувалися суперечки щодо різних майнових питань. Всього було досліджено 100 осіб. Щодо більш конкретних питань, то це були суперечки різних людей, віку і статі, які не могли знайти порозуміння від розділу посуду, столових предметів до будинків і автомобілів. Реальність подібних міжособистих конфліктів проявлялася проявами обохсторонніх обвинувачень, емоційних зривів, сварок, нападів і захисту. Досить часто конфліктуючі сторони даже не намагалися обирати образи. Індивідуальне сприйняття дійсності, викривленість поглядів на реальність, стосувалися всіх сфер майнових інтересів, взаємовідносин. Кожна сторона таким чином намагалася самозатвердитися, задовольнити свої потреби. Фантазії життя, відщеплення від реальності, фобії, заповнення, почуття неповноцінності, фрустрація, пояснюють психологу проблеми конфліктантів. Особливо це стосувалося стосувалося значних фінансових домагань. Конфлікт починається з різних причин, частіше з побутових сварок і порушення ієрархії потреб. Індивідуальне сприйняття дійсності викривлялося з різних причин і обставин. В подальшому він переростав у конфлікт майнових інтересів. Тому конфліктуючі сторони не порозумівшись зверталися у юридичну фірму. Мета – на законних підставах, переділення матеріальних благ вирішення питань на свою користь. Міжособисті відносини ускладнювалися емоційними розладами і зривами, які не давали змоги вирішити конкретні майнові питання. Соціальна позиція психологів подібні конфлікти частково вирішувала за допомогою засобів медіації, бесід, психологічних методик таких як брейнсторминг, визначення самооценки, асертивність, гештальт терапія, психокорекція, спілкування. З цією метою у кожному конкретному випадку, враховуючи індивідуальність, вік, стать, майнові сподівання психолог використовував особливості стилю ведення перемовин. Так підбиралися висота і тембр голосу, гучність, довго тривалість, інші вербальні і невербальні засоби. Психологічно давалася можливість обміну інформацією, претензії, задоволеність чи незадоволеність контрагентом тощо. Нам практично у всіх випадках вдалося більш менше задовольнити конфліктуючі сторони щодо майнових питань. Психологи і конфліктологи довели що усі конфлікти, в залежності від конкретної

ситуації, як і в нашому випадку закінчуються по відомим принципам – «виграш – програш». «програш – виграш», «програш - програш». Тобто конфлікт щодо майнових питань частково вирішувався.

Висновки: конфлікти щодо майнових питань, як протиріччя сторін внаслідок непорозумінь, маючи різні мотиви досягнення мети. Діючи сторони обмінюються обвинуваченнями, вимагаючи пріоритети в майнових питаннях. Це досить складні відносини між конфліктуючими сторонами, при яких виникають проблеми, перешкоди, невиконання обов'язків, захоплення майна, погрози тощо. В таких випадках конфліктуючі сторони звертаються до юридичної фірми за допомогою в вирішенні майнових претензій. Нами доведено, що вибір індивідуальної психологічної допомоги, враховуючи методи медіації може допомогти у вирішенні даних проблем без звернення до суду. Аналіз конкретної ситуації, динаміка конфлікту, баланс сил, процес розвитку і закінчення конфлікту майнових інтересів неможливо передбачити. Тому допомога психолога з умінням виконувати обов'язки медіатора до вподоби у юридичній фірмі, яка надає допомогу у вирішенні подібних складних питань.

Список використаної літератури:

1. Рубинштейн С.Л. Основы общей психологии. - СПб.: Питер.- 2018 .- 713с.:ил. – (Серия «Мастера психологии»).
2. Маслоу А. Мотивация и личность. 3-е изд./Пер. с англ. – СПб.: Питер, 2019.-400 с.(Серия «Мастера психологии»).
3. Алексеенкова Е.Г. Личность в условия психической депривации: Учебное пособие. – СПб.: Питер, 2009. – 96 с. (Серия «Учебное пособие»).
4. Конфликтология: Учебник. 4-е изд.,стер./ Под ред. А.С. Кармина. – СПб.: Издательство «Лань», 2001. – 448 с., ил. – (Учебник для вузов. Специальная литература).
5. С.Е. Емельянов. Практикум по конфликтологии. – СПб. – Питер, 2001. -368 с. : ил. – (Серия «Практикум по психологии»).

Рибкіна Тетяна Олегівна

здобувачка вищої освіти

першого (бакалаврського) рівня вищої освіти

Дніпровського гуманітарного університету

Науковий керівник:

Корсунська Вікторія Валентинівна

старший викладач кафедри психології

Дніпровського гуманітарного університету

ПОНЯТТЯ, ЗМІСТ ТА ВИДИ ДЕВІАНТНОЇ ПОВЕДІНКИ ПІДЛІТКІВ

Актуальність проблеми. В сучасній психологічній науці існує значна кількість теорій та класифікацій девіантної поведінки. Це зумовлено низкою різноманітних причин. По-перше, слід зазначити, що проблема підліткової девіації завжди буде актуальною, бо однією з основних задач психолога чи соціального педагога – це гармонізація розвитку підлітка та в цілому покращення стану його життя. Однак, сучасна ситуація розвитку нашого суспільства створює умови для поширення числа відхилень різноманітного характеру – психічного, фізичного, тощо. Враховуючи це, можна спостерігати тенденцію до відхилень у поведінці серед молоді й не тільки, але підлітки – це окрема категорія через те, що вони переживають період підвищеної чутливості. Саме в підлітковому віці спостерігається відносний пік схильності до різноманітних розладів, яка визначається психологічними особливостями підлітка.

Постанова проблеми. Для практичних психологів, педагогів та соціологів важливо розуміти та визначати фактори, що впливають на формування руйнівної моделі поведінки. Люди, які мають схильності до подібних тенденцій значно впливають на життя й подальший розвиток суспільства. Особливою категорією цієї теми є особи в період стрімкого розвитку та самовизначення – підлітки. Масштаб соціальних відхилень віддзеркалює картину існування суспільства – ми набуваємо можливості виносити судження щодо моральності, або злагодженості соціальних груп.

Виклад основного матеріалу. Вивченням девіантної поведінки займалися такі педагоги і психологи як А. Н. Леонт'єв, К. К. Платонов, І. С. Кон, А. В. Петровський, Д. П. Блонський, Л. І. Божович, Л. С. Виготський, В. В. Давидов, Д. Б. Ельконін та ін. Особливої уваги заслуговують роботи таких авторів, як Ч. Беккарна, М. Вебер, Е. Дюргейм, О. Конт, Ф. Міліз, Ф. Мертон, А. Сорокін, Е. Феррі, Е. Фролін і ін. Девіантна поведінка серед підлітків є проблемою сьогодення для психологів, батьків та педагогів. Тому ми вважаємо за потрібне розглянути її поняття, види та ознаки для більшого розуміння цього соціально-психологічного явища.

Спочатку хотілося б звернути увагу на основні терміни «девіація», «девіантна поведінка». Так, у Великому енциклопедичному словнику ми знаходимо визначення, девіація – (від пізньолат. *Deviatio* – відхилення), «в

соціальних науках девіація, девіантна поведінка, позначає поведінку, що порушує загальноприйняті в даному суспільстві норми і правила (правопорушення, злочинність, алкоголізм, наркоманія та інші)». В словнику іншомовних слів за редакцією О.С. Мельничука «девіація» (*deviatio*, від *devio*) – відхиляюся, тобто розуміється як відхилення [1, с.242].

Девіація – це вчинки, діяльність людей, соціальних груп, які не відповідають встановленим у даному суспільстві нормам або визнаним шаблонам і стандартам поведінки [1, с. 147].

Основні типи девіації за Р. Мертоном – це конформізм, інноваційність, ритуалізм, ескейпізм (ретритизм), радикалізм. Під конформізмом розуміють повне прийняття цілей суспільства і способів їх досягнення. Інноваційність проявляється у визнанні особистістю цілей суспільства, але реалізувати їх вона намагається новими, нетрадиційними засобами (рекет, крадіжки, зловживання тощо); ритуалізм не визнає суспільні цілі та цінності, однак дотримується прийнятих «правил гри», діє згідно із суспільними уявленнями про допустимі засоби досягнення цілей; ескейпізм (ретритизм) – відхід, втеча людини від соціальної дійсності, коли не визнаються ні цілі, ні засоби їх досягнення (анархія, наркоманія, бродяжництво та ін.); бунт, заколот – відкидаються суспільні цінності, цілі та засоби їх реалізації, людина активно їм протидіє, прагне замінити їх новими (тероризм, радикалізм та ін.) [9, с. 76].

У контексті аналізу девіантної поведінки актуальною є проблема саморегуляції особистості та психологічні чинники її порушень. Для того, щоб знайти підходи до сучасної постановки проблеми девіантності в контексті психологічної науки, корисно проаналізувати також досвід західних традицій, орієнтованих на теорії соціокультурної динаміки та соціальної стратифікації (П. Сорокін); теорію соціальних детермінант колективної поведінки (Дж. Смелзер); концепцію необхідності девіантів для суспільства (Е. Еріксон); теорію деструктивності соціального конфлікту як однієї з форм девіантної поведінки (Д. Кретч, Р. Кратчфілд); теорію фрустрації (Дж. Долард, Л. Беркович); теорію диференційованого зв'язку (Е. Сазерленд), центральною тезою якої є те, що особистість засуджується тільки тоді, коли установка, що сприяє порушенню закону, переважає над установкою негативної оцінки подібних дій [5].

У своєму дослідженні І. Жданова зазначає, що «в осіб з різними формами девіантної поведінки виявляються певні порушення регуляторних психічних механізмів. Найбільш суттєве значення для формування девіантної поведінки мають: суперечливе ставлення до соціальних норм і правил, які внаслідок цього не відіграють свою регулюючу роль; недостатньо розвинені властивості стильової регуляції (слабка здатність виділяти значущі умови досягнення цілей, будувати адекватну меті програму дій, змінювати систему саморегуляції у зв'язку зі зміною зовнішніх і внутрішніх умов, адекватно оцінювати себе і результати діяльності та поведінки, здатність до автономності в організації активності); напруженість конфронтаційного

копінгу при зниженні самоконтролю, відповідальності, позитивної переоцінки складної життєвої ситуації» [3, с. 110–128].

У парадигмі глибинної психології розвиток особистості, а також відхилення в процесі розвитку, що тягнуть за собою порушення поведінки в підлітковому віці, розглядаються в основному крізь призму дитячо-батьківських відносин. Основну роль у формуванні особистості дитини, її установок, моделей поведінки, відіграють фактори емоційної взаємодії між батьками і зростаючим малюком. Так, представники глибинної психології (Е. Еріксон, А. Адлер) відводять основну роль у розвитку особистості соціальному аспекту, разом з тим говорять про величезний вплив на формування поведінки, що відхиляється в дітей та підлітків, сім'ї та сімейних відносин. З точки зору Еріксона, якщо дитина на ранніх стадіях свого розвитку не отримує належної материнської турботи, пригнічується її прагнення до самостійності та ініціативи, відсутнє заохочення з боку батьків, то це може призвести до порушення поведінки. А. Адлер же вважав, що, крім органічної неповноцінності та виникнення комплексу неповноцінності, детермінує також розпещеність або відторгнення дитини батьками. Це призводить до зниження самооцінки у дитини та порушення розвитку соціального інтересу.

При соціальній занедбаності поряд з асоціальною поведінкою різко деформується система ціннісно-нормативних уявлень, ціннісних орієнтацій, соціальних установок, формується негативне ставлення до праці, установка і прагнення до нетрудових доходів і «красивого життя» шляхом сумнівних і незаконних засобів до існування. Однак, як серед неповнолітніх, так і серед дорослих злочинців, кількість осіб з чітко сформованою антигромадською системою цінностей і негативними ціннісно-нормативними уявленнями досить незначна. Велика частина людей з поведінкою, що відхиляється від прийнятої в суспільстві, зберігає уявлення про загальнолюдські цінності та норми моралі, проте через різні причини не може керуватися ними у своїй поведінці або виправдовує себе і свої соціальні відхилення різними захисними мотиваціями. Девіантна поведінка визначається результатом провалу процесу соціалізації особистості: через порушення людської ідентичності та процесу індивідуалізації. Такий індивід легко впадає в стан «соціальної дезорганізації», коли культурні норми, цінності та соціальні взаємозв'язки відсутні, занадто слабкі чи стають причиною внутрішнього конфлікту [1].

На нашу думку, психолого-педагогічну допомогу особистості, схильній до девіантної поведінки, можна розглядати як комплекс соціально-психологічних і педагогічних заходів. Вони спрямовані на виявлення і виправлення умов, які сприяють проявам девіантної поведінки; створення передумов попередження відхилень у поведінці, зокрема, через пропаганду здорового способу життя; створення сприятливого соціально-психологічного клімату в мікросоціальному оточенні дитини; створення можливостей для самореалізації особистості у суспільстві тощо.

Для самореалізації особистості з девіантною поведінкою важливо створення умов, які забезпечують практичні психологи. Ця робота спрямована на розхитування і руйнування девіантної настанови, уявлень, мотивів, стереотипів поведінки та формування нових, позитивних. Важливим є розвиток соціальної активності, інтересу до себе та оточення, сприяння у здобутті певного статусу в позитивно спрямованих угрупованнях. Робота спрямована на процес навчання, де необхідним є придбання навичок саморегуляції, співпраці, адекватної активності, вмінню здійснювати правильний вибір поведінки. Крім того, важливим є розвиток інтересу і здатності до творчості, оптимізація позитивного досвіду, створення і закріплення зразків позитивної поведінки.

Отже, психологічна допомога особистості здійснюється за напрямками, як психологічна превенція (попередження, профілактика) і психологічна інтервенція (подолання, корекція, реабілітація). Психодіагностика ж при цьому є допоміжним засобом, що вирішує проміжні практичні завдання.

У ході вивчення теоретичного матеріалу встановлено, що соціологічні теорії пояснюють девіантну поведінку як впливом зовнішніх (об'єктивних) чинників, то психологічні підходи до розуміння механізмів девіантної поведінки, що базуються на соціологічних, спрямовують зусилля на визначення чинників суб'єктивних. Єдності тут відсутня, що цілком зрозуміло з огляду на надзвичайну складність самого феномену «особистість» [4].

Висновок. Девіантна поведінка є гострою соціально-психологічно проблемою цивілізованого суспільства та потребує подальшої розробки та концептуалізації; кожний феномен, відхилення поведінки, що ми можемо спостерігати, мають динамічну, а не статичну структуру. Девіантна поведінка, з одного боку, визначається результатом провалу процесу становлення особистості у соціумі та більш глобальними явищами – з іншого. Психолого-педагогічна допомога особистості, що має відхилення у поведінці, повинна мати комплексний характер, утворюючи поєднання соціально-психологічних і педагогічних заходів, що спрямовані на виявлення і виправлення умов, що сприяють розвитку девіантної поведінки підлітків.

Список використаної літератури:

1. Беличева С. А. Превентивная психология в подготовке социальных педагогов и психосоциальных работников / С. А. Беличева. СПб.: Питер, 2012.
2. Вилюнас В. К. Визначення «Я-Концепції». / Мир психологии. 2010. 200 с.
3. Жданова І. В. Проблема саморегуляції в контексті девіантної поведінки особистості: психологічні аспекти / І. В. Жданова // Вісник Харківського націон. пед. ун-ту ім. Г. С. Сковороди. Психологія. 2012. Вип. 43, ч. II. С. 110–128.

4. Макаренко О. М. Поняття девіантної поведінки в соціальному та психологічному аспектах / О. М. Макаренко, А. О. Андрейчева. // Наукові записки. 2015. С. 61–63.

5. Нікітін В.О. Профілактика девіантної поведінки серед молоді / Вісник педагогіки і психології. 2013.

6. Рябчич Я. Є. Соціально–психологічні чинники формування девіантної поведінки підлітків / Я. Є. Рябчич. // «Наука і освіта». 2014. №12. С. 175–178.

7. Теория и методика социальной работы / под ред. В. И. Жукова. М.: Союз, 2000. 265 с.

Романець Марина Романівна

здобувачка вищої освіти

другого (магістерського) рівня вищої освіти

Дніпровського гуманітарного університету

Науковий керівник:

Олійников Георгій Вікторович

кандидат медичних наук

доцент кафедри психології

Дніпровського гуманітарного університету

ВИКОРИСТАННЯ МОЖЛИВОСТЕЙ СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНОГО ВПЛИВУ НА РОЗВИТОК ОСОБИСТОСТІ У ОСІБ З ОБМЕЖЕНИМИ МОЖЛИВОСТЯМИ

Постановка проблеми: Дослідження індивідуальних психічних наслідків хвороб, у осіб з обмеженими можливостями, представляють значний інтерес у сучасних психологів. До осіб з обмеженими можливостями відносять осіб з дитячим церебральним паралічем (ДЦП), психічною недієздатністю, з комплексом фізичних і психічних відхилень. Дана група осіб отримує допомогу у спеціалізованих лікувальних закладах. Соціальна позиція психологів, комплексна допомога повинна враховувати медичні критерії, щодо здоров'я хворих, а також принципи дотримання прав людини в Україні. Аналіз останніх досліджень способів психологічного впливу на свідомість людини, суспільно-історичний розвиток незалежної України потребують розуміння індивідуальності впливу фахівців на осіб з обмеженими можливостями.

Мета роботи: Визначення цінностно-мотиваційної спрямованості впливу психокорекційних методів на осіб з обмеженими можливостями.

Предмет дослідження: Рівень психологічного забезпечення ефективності психокорекційних методів на осіб з обмеженими можливостями.

Об'єкт дослідження: Соціально-психологічні чинники змін поведінки осіб з обмеженими можливостями у лікувальному закладі.

Концептуальна гіпотеза: Вплив динаміки психологічно-мотиваційної спрямованості допомоги психологів на формування підстав для покращення психічного стану у осіб з обмеженими можливостями у лікувальному закладі.

Наукова новизна: Виділення впливу методів психологічної агресії на рівень свідомості, які покращать основні індивідуально-психологічні характеристики осіб з обмеженими можливостями.

Практична значущість роботи: Отримані результати дослідження можуть мати теоретичну і практичну значущість у роботі психологів з особами, які мають обмежені можливості. Спрямованість психологічного впливу фахівців, ступінь впливу на індивідуальне сприйняття, цінностей,

поведінки допоможуть особам з обмеженими можливостями усвідомлювати прийняття якоїсь інформації чи зразків поведінки.

Завдання:

1. Напрямки дослідження психічної норм та відхилень, аналіз теоретичних робіт фахівців, щодо надання психологічної допомоги особам з обмеженими можливостями.
2. Методологія, принципи підбору коректного забезпечення психологічних методик для дослідження поведінки осіб з обмеженими можливостями у лікувальному закладі.
3. Дослідити рівень свідомості, психологічні зміни, формування адаптації, поведінки у динаміці у осіб з обмеженими можливостями у лікувальному закладі.
4. Розробити корекційну психологічну програму впливу у осіб з обмеженими можливостями у лікувальному закладі.

Методи дослідження: Біогенетичний, соціогенетичний, модифікація поведінки, персогенетичний, дослідження усвідомлення.

Психологічні методики: бесіда, нагляд, визначення усвідомлення, психокорекційні вправи, само актуалізація, психологічна інтервенція.

Аналіз наукової літератури:

Проблема базових категорій психології особистості водночас виступає в унікальній і неповторній формі. Сучасні дослідження осіб, з обмеженими можливостями довели, необхідність використання психологічної допомоги і профілактики клінічних проявів і розладів. Психологічні особливості поведінки даних осіб, включаючи дорослих і дітей, з дитячим церебральним паралічем (ДЦП), включають симптоми психічної недієздатності. Дослідження пат тернів психологічних закономірностей поведінки, розладів, сприяють оптимальної регуляції чоловічої діяльності. Враховуючи психологічні закономірності діяльності людей, різного віку, її багатогранність, виникає потреба у допомозі особам з обмеженими можливостями[1]. Становлення сучасної психології, її розвиток, теоретичні і практичні дослідження потребують і розвиваються у напрямку комплексного підходу щодо супроводження діяльності по наданню допомоги у лікувальних закладах такому прошарку пацієнтів. Складність допомоги, психоемоційний і соматичний стани, лікувально-відновлювані заходи вимагають знань і використання сучасних підходів до корекції психологічних відхилень пацієнтам, з метою стабілізації і покращення здоров'я взагалі[2]. Психологічний стан пацієнтів, при знаходженні у лікувальному закладі має вирішальне значення в особливостях течії хвороби. Допомога і психологічна складова у напрямку стабілізації стану даних осіб повинна суттєво вирішувати проблеми у напрямку: стан і розвиток психіки, дійсність і усвідомленість, різноспрямована функціональність розладів. Крім роботи з пацієнтами маючих психічні розлади окрему групу становили особи з ДЦП, які мають психічні розлади різного ступеню складності[3]. Наукові дослідження довели необхідність врахування стану психології особистості,

особливо свідомості і самосвідомості, як невіддільних від інших рівнів психіки, таких як несвідоме, підсвідоме і над свідоме оскільки психіка функціонує як одне ціле. Психологічний аналіз хвороб осіб з обмеженими можливостями, нервово-психічні зв'язки пояснюють окремі розлади поведінки і церебральні процеси взагалі[4]. Синдроми психологічних відхилень тісно пов'язані з загальною психопатологією. Тому дослідження всіх рівнів психіки, їхньої взаємодії потребують розуміння природи паттернів особистості, у тому числі діяльності, процесу соціалізації, розвитку, тощо. Використання і вирішування складних психологічних ситуацій, приділяючи увагу аналізу різних підходів, поглядів і позицій, щодо розвитку і формування особистостей, з комплексом психосоматичних розладів, вимагають створення комфортних умов існування таким хворим у лікувальних закладах[5]. Тобто особливості розладів психіки пацієнтів з обмеженими можливостями, вплив на здоров'я і хворобу, оптимальні системи психологічних впливів правомірно об'єднуються у систему психолог-пацієнт.

Аналіз отриманих даних: Робота психологів з особами з обмеженими можливостями, індивідуальний підхід, визначення мети і завдань набули особливого значення. Використання методів і психологічних методик до осіб чоловічої статі, різного віку від 8 до 35 років у кількості 172 чоловік, з різним ступенем психічних відхилень і ДЦП дозволили отримати слідуючи результати. Так, для дітей, у кількості 30, паттернами були цікавість, визивали малювання, ліпка, аплікації, вміння слухати, інтерес до навчання, здатність підпорядкування дорослим. При роботі з пацієнтами психологи враховували вимоги які включали завдання загальної і спеціальної психології. Тобто, для фахівця, при роботі з дітьми, використання бесіди, нагляду, психологічної інтервенції, психокорекцій них вправ, модифікації поведінки, визначення індивідуальної усвідомленості, надали можливість у визначенні якості паттернів стану психічних процесів у динаміці. Дисгармонія характеру, безвідповідальність, порушення потягів, нестійкість психічних процесів, емоційні зриви, проявлялася у різноспрямованих розладах поведінки. Використаний комплекс психологічного втручання встановив паттерни: індивідуально-психологічні особливості, наявність і ступінь фантазування, основні мотиви діяльності, відхилення емоційно-вольової сфери, можливості конкретної дитини. Щодо дорослих, то за виключенням 30 повністю безпомічних, недієздатних, 113 чоловіків, при роботі з психологом дозволили визначити, що при використанні методів і психологічних методик, вони по різному сприймали психологічну інтервенцію і саморегуляцію поведінки. Загальними показниками, в той же час були зміни власних емоцій, стан тривожності, апатія, в'ялість, викривлений самоконтроль у виді недовіри, підозри, іноді переоцінки своєї особистості. Паттерни емоційної нестійкості підсилювала безпорадність, нездатність приймати участь у спілкуванні і діяльності, відсутність емпатії, розпізнання емоцій інших людей. Для психологічної допомоги

використовувався комплекс – підготовка спеціаліста, об'єктивність оцінки кожного пацієнта з корекцією при психологічній інтервенції біогенетичного, соціогенетичного, персогенетичного впливів, модифікації поведінки, з подальшим дослідження усвідомлення.

Висновки: Складність проведення психологічних досліджень дітей і осіб різного віку та різними ступенями обмеження можливостей, у лікувальному закладі, стосовно отримання результатів, була отримана. Соціально-психологічна готовність до спілкування, бесід, психологічної агресії довела позитивність проведеного аналізу теоретичних досліджень, щодо роботою з особами з обмеженими можливостями. Особистісне становище, пацієнтів, їх безвідповідальність, дезорганізація і дезадаптація соціумі, можливість гнучкого впливу, розвивальної роботи довели ефективність використання підібраних психологічних методів. Головними позитивними моментами були бажання і можливість отримання нових знань і умінь, що передбачає розвиток пізнавальних процесів, емоційної сфери з стійкими результатами. Було коректно підібране методологічне та методичне забезпечення роботи такими як бесіда, нагляд, визначення усвідомлення, психокорекційні вправи, само актуалізація, психологічна інтервенція. Після встановлення і закріплення психологічного контакту, знайомства з особистісними проблемами дрібно, частинами додавалися біогенетичний, соціогенетичний, персогенетичний методи, модифікація поведінки, дослідження усвідомлення. Враховуючи тяжкість стану пацієнтів психологічно вдалося за допомогою когнитивно-поведінкової терапії стабілізувати стан і динаміку психічного здоров'я. Психологічна цінність дослідження, розроблені індивідуальні програми по наданню допомоги особам чоловічої статі віком від 8 до 35 років довели їх ефективність і подальше використання.

Список використаної літератури:

1. Лакосина Н.Д., Ушаков Г.К. Медицинская психология.-2-е изд., перераб. и доп. –М.: Медицина, 1984, 272 с., ил.
2. Рубинштейн С.Л. Основы общей психологии. - СПб.: Питер.- 2018 .- 713с.:ил. – (Серия « Мастера психологии»).
3. Столяренко О.Б. Психология личности. Навч. Посіб. – К.: Центр учбової літератури, 2012. – 280 с.
4. А. Менегетти. Психосоматика /Пер. с итальянского ННФБ «Онтопсихология». – М.: БФ «Онтопсихология», 2007 – 360 с.
5. Алексеенкова Е.Г. Личность в условия психической депривации: Учебное пособие. – СПб.: Питер, 2009. – 96 с. (Серия «Учебное пособие»).

Сахарук Андрій Сергійович

здобувач вищої освіти

другого (магістерського) рівня вищої освіти

Західноукраїнського національного університету

Науковий керівник:

Надвинична Тетяна Лонгінівна

кандидат психологічних наук

доцент кафедри психології та соціальної роботи

Західноукраїнського національного університету

МІЗАНТРОПІЯ ЯК КОНСТРУЮВАННЯ НЕГАТИВНОГО ОБРАЗУ СВІТУ ТА ЇЇ СОЦІАЛЬНІ НАСЛІДКИ

Сучасне суспільство сповнене стереотипів, негативних установок, нетолерантності, агресії та ненависті. Кожного дня ми зіштовхуємося з різноманітними проявами нетерпимості, фобій та упереджених ставлень. В цьому контексті термін «мізантропія» хоча і не набув широкого розповсюдження, але все ж час від часу виринає у суспільній свідомості.

Звертаючись до етимології даного поняття, знаходимо його коріння у двох грецьких коренях – «мізос» - ненависть і «антропосе» - людина, тобто буквальний переклад звучить як «людиноненависництво», нелюбов до людства в цілому і до людей зокрема [2]. Відтак, мізантроп – особа, яка не любить людей, ненавидить і зневажає суспільство, часто протиставляючи себе йому. Незважаючи на те, що цей термін часто використовується у літературній та повсякденній мові, фахівці-психологи переконані, зміст, який більшість з нас вкладають у нього, є не зовсім вірним. Так, насправді зустріти людину, яка глобально ненавидить всіх і все в цілому практично нереально. Якщо такий випадок і зустрічається, то його, скоріше за все, можна пояснити серйозним психологічним захворюванням. А мізантропія, за своїм змістом не належить до останніх. Частіше всього це відчуття проявляється стосовно деяких людей чи обставин, а на загал у мізантропа є один або кілька людей, яких він любить і яким він довіряє. Звичайно, потрапити у це вузьке коло можна лише після ретельного відбору. Відтак, мізантропія – це швидше критичне ставлення до людей, яке має свої межі і не є тотальним.

Грунтовний аналіз цілої низки літературних джерел дає змогу виокремити низку основних ознак мізантропії:

- постійне очікування підступу і провокації в кожній дії оточуючих;
- глобальна недовіра до людей;
- небажання проводити зустрічі в публічних місцях;
- уникання прямих контактів;
- замкнутість і відлюдькуватість;
- надмірна інтравертованість;
- підозрілість тощо [1].

Однією з характерних рис мізантропа є його надмірна і необґрунтована вимогливість до оточуючих. Такі люди постійно незадоволені всіма навколо, постійно нарікають на життя та шукають причини його ненавидіти. Дуже часто, коли говорять про негативне ставлення до суспільства, мізантропію плутають з соціофобією або антропофобією. Перша характеризує людину, яка боїться суспільства, друга ж – особу, яка боїться людей. В обох випадках ці стани свідчать про психічні відхилення, впоратися з якими можливо лише за допомогою фахівців. Мізантропія ж, як зазначалося, не хвороба, а особливість характеру, а іноді – особистий вибір людини. Однак слід зауважити, що вона може бути супутньою ознакою різноманітних психіатричних захворювань і ускладнювати їх перебіг. Тому при виявленні такої людини у своєму оточенні необхідно уважно ставитися до її стану і за потреби, звернутися за фаховою допомогою.

Не зважаючи на складність досліджуваного явища, воно не заважає більшості мізантропів у створенні сім'ї, професійних успіхах та навіть суспільному визнанні. Серед таких людей безліч відомих особистостей, які залишили вагомий слід в історії і культурі. Так, наприклад, Ф.Ніцше, при всьому його презирстві до моралі, релігії, є одним із найбільш визнаних філософів світу.

Для кращого розуміння людей, які страждають на мізантропію і побудову комфортних взаємовідносин з ними, варто зрозуміти основні причини цього феномену. Серед останніх науковці виділяють два основних чинники, які впливають на формування цієї особливості:

- складні соціально-психологічні обставини, у яких проходило дитинство мізантропа (відсутність щирої підтримки, любові, прихильності тощо). Зазвичай, це вихідці з неблагополучних сімей. В силу обставин в них формується стійке негативне ставлення до світу;

- особливий склад характеру і загострене почуття справедливості Тонка душевна організація таких особистостей буде прагнути до ідеалу і, розчаровуватися, не знайшовши його.

Відповідно до причин, які сприяють формування такого типу особистості, виокремлюють декілька різновидів мізантропії:

1) жорстока та цинічна особистість, яка проявляє свою ненависть до всього світу Такий тип мізантропів, бачачи тільки гіршу сторону світу, вважає, що людство не зміниться і найкращим вирішенням проблеми буде повністю уникати спілкування. Іноді вони вдаються до крайніх мір і стають шлях і стають відлюдниками.

2) борець за справедливість Це мізантроп-ідеаліст, який в глибині душі любить цей світ, і мріє, щоб він став краще. Такий тип, є прихильником усіляких реформ. Він важко переживає будь-які людські несправедливості. Жорстоке ставлення до тварин, погіршення екології, розкидане сміття – все це гостро сприймається мізантропом. Як наслідок - різке категоричне ставлення до певних особистостей, але не до світу в цілому [1].

Отож, мізантропія хоча і може стати причиною формування негативного образу світу і максимально ускладнити життя як самій людині так і її оточуючим не є вироком, а може стати своєрідним шансом на знаходження свого місця у житті за умов глибокого дослідження та розуміння психосоціальних першоджерел цього феномену.

Список використаної літератури:

1. Мизантроп и мизантропия: определение типа личности. [Електронний ресурс]. Режим доступа: <https://psymod.ru/tipy-lyudey/2371-mizantrop-kto-eto.html>

2. Тофтул М. Г. Сучасний словник з етики. Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2014. 416с.

Смик Оксана Миколаївна

здобувачка вищої освіти

другого (магістерського) рівня вищої освіти

Західноукраїнського національного університету

Бойко Павло Анатолійович

здобувач вищої освіти

другого (магістерського) рівня вищої освіти

Західноукраїнського національного університету

Науковий керівник:

Надвинична Тетяна Лонгінівна

кандидат психологічних наук

доцент кафедри психології та соціальної роботи

Західноукраїнського національного університету

СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНІ КРИТЕРІЇ ЯКОСТІ ЖИТТЯ

Ґрунтовний аналіз літературних джерел та різноманітних наукових підходів дав можливість зробити висновок про те, що питання про якість життя належить до числа базових для будь-якого соціуму, адже характеризується досить широким діапазоном, динамічністю еталонів і стандартів. Наприклад, в Англії до кінця XVIII століття питання про освіту не входило до визначення якості життя, а закони про працю з'явилися в результаті чартистського руху тільки в XIX в. Проблеми сім'ї у Франції знайшли законодавче оформлення в XIX столітті в кодексі Наполеона. Стан охорони здоров'я почали серйозно обговорювати вже в XX столітті.

В соціально-психологічній літературі [1; 2 3; 4] якість життя оцінюється як відрефлексоване ставлення особистості до різних умов життєдіяльності та розглядається в контексті економікопсихологічного статусу особистості та проблем її задоволеності життям в цілому. Вони виступають як важливі психологічні складові життєдіяльності людини, її ціннісно-значимої мети. Якість життя розглядається як ступінь задоволеності матеріальних і соціальних потреб, що визначається відповідністю процесів, результатів і умов життєдіяльності людини, соціальних груп, суспільства культурно-обумовленим потребам в їх суб'єктивному і об'єктивному прояві (Л.А. Журавльов, В.А. Хащенко, А. В. Баранова та ін.).

Аналізуючи питання якості життя, на нашу думку, важливо звернути увагу на два основних питання. Перше, знаходження т. з «точки відліку життєвих благ», по-друге – визначення критеріїв, які можуть засвідчити якість життя окремого представника суспільства або соціальної групи. Деякі автори вважають, що завдання визначення ЯЖ суспільства значно складніше, ніж ЯЖ окремого суб'єкта чи соціальної групи. Так, наприклад, питання про якість окремого члена соціуму може бути визначено однією фразою: «Добре чи погано я живу?». Відповідь залежить від рівня оплати праці, доступності

освіти для дітей, житлових умов, споживчого кошика і десятків інших дрібних складових, яких суб'єкт іноді вже не виокремлює для себе із загального потоку навколишнього його життя і середовища, але які, тим не менш, впливають на нього (М.А. Козак).

Вивчаючи дану проблематику, більшість авторів сходяться у думці про те, що найголовніше питання пов'язане з розробкою системи елементів якості життя та її «соціальних індикаторів». Так, К. Терюн зазначає, що якість життя розглядає людський досвід, а критерії якості життя – це вимір сфер життя, в яких люди відчувають різні рівні задоволення або незадоволення.

Незважаючи на відносність стандартів якості життя того чи іншого суспільства, до числа основних його складових в західноєвропейських соціумах належать наступні:

1. Праця (робота), найголовнішими показниками якої є її постійність, рівень оплати і престижність.
2. Житло, його доступність та ізольованість.
3. Сім'я.
4. Освіта.
5. Необхідні речі (одяг, меблі, посуд і т.д.) [3].

Виділені критерії якості життя не претендують на еталонність і повноту змісту цього поняття в нашій ментальності. Для цього в них відсутні багато показників, наприклад, охорона здоров'я, якість середовища, населення і соціальних груп. Більш того, в українському соціумі проблема якості життя може розглядатися в контексті державної пріоритетності. В даний час це відноситься до сфер освіти та охорони здоров'я.

Відтак, найбільш повну класифікацію показників якості життя, на нашу думку, запропонував А.І. Субетто, котрий вважає що її можна описувати за допомогою неспецифічної системи наступних блоків:

1) *рівень життя* – заходи умов праці та побуту, рівень доходів, рівень житлової забезпеченості, показники якості сфери обслуговування, забезпеченості якісними продуктами харчування, одягом, взуттям тощо;

2) *якість середовища* – показники якості атмосфери, питної води, показники ступеня забруднення в різних середовищах, рівень шуму тощо;

3) *якість охорони здоров'я* – доступність якісної медичної допомоги для різних верств населення, рівень забезпеченості населення якісними медикаментами (з урахуванням характерної структури захворюваності), ступінь поширення радикальних способів лікування, індекси скорочення основних видів захворювань тощо;

4) *показники установ охорони (санітарної) культури населення* – рівень поширеності шкідливих для життя і фізичного довголіття звичок (статистичні індекси);

5) *рівень профілактики здоров'я населення* – диспансеризація, діагностика здоров'я, фізична культура тощо;

б) *якість населення* – демографічні показники (середня тривалість життя, населення, рівень смертності, народжуваності, індикатори «старіння» або «омолодження» і ін.);

7) *якість системи освіти* [5].

За кожним із зазначених «блоків» розраховуються інтегральні показники якості життя.

Для суб'єктивної оцінки якості життя деякі автори використовують поняття «задоволеність», а не «щастя» (на відміну від багатьох дослідників і теоретиків концепції якості життя). Часто ці терміни дуже близькі і їх використовують як синоніми, але є й істотні відмінності. Так, «щастя» включає в себе елементи емоційного підйому, веселощів, переживання успіху, а «задоволеність» є результатом зіставлення бажаного і реального – почуття, що виникає при виконанні бажання, потреби.

Грунтуючись на цій концепції, В.А. Хащенко і А.В. Баранова виділимо такі *соціально-психологічні критерії або компоненти якості життя*:

1) **«економічне благополуччя»**. Даний елемент включає як найбільш значущі такі показники якості: життя, як матеріальне становище, робота, грошові доходи, а також показники якості харчування, медичного обслуговування і показник успіху в житті тощо.

2) **«соціально-психологічне благополуччя»**: відносини з друзями, сусідами, колегами по роботі, тобто задоволеність взаєминами з найближчим соціальним оточенням (мікросередовище) тощо.

3) **«особистісне благополуччя»**: задоволеність власними діловими якостями і особистим життям, успіхом в житті і становищем у суспільстві.

4) **«їсобиста безпека і комфорт умов життя»**: задоволеності людини житловими умовами, наявністю особистого автотранспорту, особистою безпекою [6].

На відміну від західної стратифікації суспільства, зорієнтованої на визначення приналежності особистості до певної групи (соціальної, вікової, професійної, расової, етнічної та ін.) і її становища на соціальних щаблях, представлених в інтегральних шкалах Б. Барбера (престиж, багатство, влада, освіта, релігійна чистота, родинні та етнічні групи), вітчизняне трактування особистісного статусу більшою мірою пов'язане з її економічним становищем та ідентифікацією [1].

Отож, до числа базових соціально-психологічних критеріїв якості життя дослідники відносять потреби, цінності повсякденного життя, загальнокультурні цінності, базові мотиви життєдіяльності, трудові мотиви, базовий і духовно-діяльнісний потенціал, економікопсихологічний статус людини, критерії творчої спрямованості, адаптивний ресурс населення, що включає освітній, професійний, інформаційно-культурний, інтелектуальний потенціали, а також ціннісні орієнтації, потенціали соціальних зв'язків і соціального самопочуття, соціально-особистісне благополуччя, соціально-психологічне благополуччя і психічне здоров'я.

Таким чином, з одного боку, якість життя є соціально економічним явищем, об'єктивним процесом, розвиток якого не може бути змінено свідомими вольовими діями. З іншого боку, якість життя може проявлятися через суб'єктивне, оцінне ставлення особистості до її власної життєдіяльності.

Список використаної літератури:

1. Дзюба І.В. Категорія рівня життя населення: сучасний підхід. *Статистика України*. № 1. 2014.
2. Мельниченко О. А. Підвищення рівня та якості життя населення: [монографія]. Вид-во ХарРІ НАДУ "Магістр", 2010.
3. Приступа Є., Кеуриш Н. Якість життя людини: категорії, компоненти та їх вимірювання. *Фізична активність, здоров'я і спорт*. 2010. № 2. С. 54–63.
4. Рябека О. Г. Оцінка рівня та якості життя населення України. *Економічна наука*. 2014. №11.
5. Субетто А.И. Начала теории социального менеджмента качества. Санкт-Петербург: Астерион, 2012. 263 с.
6. Хащенко В. А., Баранова А. В. Сприйняття і оцінка якості життя. *Економічна психологія: сучасні проблеми та перспективи розвитку*. СПб.: Видавництво СПГУ економіки і фінансів, 2002. С. 36 – 39.

Чубко Оксана Миколаївна

аспірантка

кафедри психології управління

Університету менеджменту освіти

Національної академії педагогічних наук України

Науковий керівник:

Москальова Алла Степанівна

кандидат психологічних наук, доцент

професор кафедри психології управління

Університету менеджменту освіти

Національної академії педагогічних наук України

ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ЕМОЦІЙНОГО КОМПОНЕНТУ ПРАВОВОЇ АКТИВНОСТІ СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ

Мобільне сьогодення та занадто емоційне життя студентської молоді в умовах трансформації суспільства спонукає їх до підвищення правової активності та здатності швидко корегувати свій емоційний стан. На думку В. Духневича, двоякість емоційного реагування на життєві ситуації (радість і піднесення, можливість встановити власні норми, з одного боку, та тривога й дезорієнтація, зумовлені ситуацією хаосу, застою, конфлікту, невизначеності – з іншого) формує у сучасної молоді відчуття розгубленості й зневіри у власних силах, призводить до бажання уникнути відповідальності [1]. Варто враховувати, що зміни в суспільстві можливі та неминучі й тому студентська молодь повинна бути психологічно готовою до повноцінного життя у суспільстві. Саме правова активність є запорукою якісного життя молодої людини, яка вміє відстоювати межі своєї внутрішньої території та орієнтуватися на зовнішні виклики, в тому числі і непередбачувані.

Актуальність досліджуваної теми психологічних особливостей емоційного компонента правової активності студентської молоді зумовлюється нагальною необхідністю розуміння подій в умовах соціальних, економічних та політичних змін в суспільстві.

Метою даного дослідження є теоретичне обґрунтування змісту, психологічних особливостей емоційного компонента правової активності студентської молоді в умовах сьогодення.

Теоретичний аналіз наукових робіт і літератури [1; 2; 3] надав можливість виокремити декілька показників емоційного компонента правової активності для розуміння в цілому психологічного феномену.

На думку О. Шикиринської і О. Войчун емоційно-оцінний компонент – це наявність критичного мислення, вмінь, а саме: досліджувати й обговорювати сутність подій, що відбуваються у суспільстві, користуватися різними джерелами інформації, розуміти необхідність існування в суспільстві різних норм і законів, розуміти і оцінювати наявність різноманітних етнічних

норм і законів, розуміти і оцінювати наявність різноманітних етнічних, регіональних, релігійних та інших груп у нашій країні, знати сутність відмінностей між ними, оцінювати досвід і діяльність інших людей, вміти пояснювати погляди і позицію іншої людини, формулювати власні норми і цінності; висловлювати, обґрунтовувати, відстоювати в усній та письмовій формі власну думку про проблему, подію, явище [4, с. 425-431].

Так А. Москальова та Т. Саврасова-В'юн, у своїй монографії «Психологічні особливості розвитку громадянської активності старшокласників» наступним чином визначають даний компонент:

- ставлення до суспільних цінностей, які свідчать про оцінку старшокласників щодо держави та суспільства;
- ставлення до себе як до громадянина, що характеризує оцінні судження особистості до себе як до громадянина та відповідає уявленням старшокласників стосовно себе;
- ставлення до громадянських чеснот, що визначає оцінку сформованості таких громадянських якостей: національна гідність, почуття місцевого патріотизму, громадянська мужність, демократичність, повага до національних традицій, громадянська вірність тощо;
- емоційна стійкість до громадянських подій характеризує емоційну рівновагу до ситуацій, які відбуваються в громаді, суспільстві [2].

Новгородська Ю. емоційний компонент назвала особистісним компонентом і зазначила, що він полягає в адекватній самооцінці, умінні управляти конкретними емоційними станами; діяти розумно і виконувати дії, спрямовані на досягнення усвідомленої мети [5]. На її думку даний компонент включає в себе особистісно-правові якості керівника – індивідуальні особливості, які є стійкими, суттєвими, рівноцінними та впливають на ефективність професійної діяльності з позиції усвідомлення себе суб'єктом освітніх правовідносин, на успішність вирішення професійних ситуацій з позиції правових норм: самостійність і критичність оцінювання та аналізу правової ситуації з позиції нормативно-правових актів; позитивне ставлення до правових норм; витримка та емоційна стабільність; ініціативність у професійній діяльності та у взаємодії з іншими суб'єктами освітніх правовідносин.

Михайленко М. вважає особистісним компонентом той, що репрезентує здібності і риси, що уможливлють становлення громадянської компетентності [3].

Емоційний компонент професійної спрямованості на думку І. Штученко є однією з головних детермінант формування намірів (цілей), інтересів, мотивів, які визначають не тільки вибір професії, але й кар'єрну спрямованість. Оптимальні результати в професійній діяльності, він зазначає, досягаються завдяки позитивним емоційним переживанням [6].

Шамич О. вважає, що емоційно-ціннісний компонент виявляє суб'єктивне ставлення особистості до суспільно значущої діяльності, а також до довкілля, оточуючих і до себе, що здійснюється насамперед через

емоційно позитивне сприйняття [7]. Важливе значення у розвитку емоційно-ціннісного компоненту правової активності відіграють емоції молоді, які виникають у ставленні до оточення та складають фундамент соціально ціннісних орієнтацій, а саме: емпатія, доброзичливість; милосердя; готовність захищати слабших; почуття єдності з сім'єю, групою, соціумом; солідарність. Значимим є факт позитивного емоційного почуття, що виникає після виконання значимої у суспільстві діяльності, допомоги комусь чи вирішенні якоїсь суспільної проблеми, і потім викликає бажання повторити успіх, досягти ще більших результатів - принести користь суспільству.

Таким чином, теоретичний аналіз наукової літератури показав, що емоційний компонент правової активності молоді за змістом є емоційно-психологічним елементом правової свідомості до якого Шаповалов І. включає також ірраціональні чинники у свідомості і поведінці людей, які є складними і такими, що не піддаються простому причинно-наслідковому поясненню, спонукаючи мотиви в їх діях. Такі чинники на його думку виявляються в формі правових міфів, які є вірою людей в те чи інше «світле», «прекрасне» правове майбутнє [8].

Отже, дослідивши праці науковців [2; 3; 4; 5; 6; 7; 8; 9], ми зазначаємо, що емоційний компонент правової активності особистості розглядається як суб'єктивне ставлення особистості до: а) суспільних цінностей; б) до себе; в) до громадянських чеснот.

Психологічними особливостями емоційного компоненту правової активності студентської молоді є: *вміння* – емоційно стримано відстоювати власну думку щодо соціальних, економічних, політичних подій (сприймати, висловлювати, аргументувати); досліджувати явища, користуватися різними джерелами інформації; критично мислити при оцінюванні норм і законів, доносити суть відмінностей між ними, оцінювати досвід, діяльність людей; *знання та розуміння* – специфіки різних етнічних, місцевих, релігійних, національних та інших груп; іншої точки зору, поглядів та позицій людей; правових норм; понять «витримка та емоційна стабільність».

Важливим чинником формування правової держави та відповідального правового суспільства в Україні є правова активність українських громадян, одним із важливих компонентів якої є досліджений нами емоційний компонент.

У подальшому, використовуючи напрацьовані дослідження, плануємо розробити психологічний інструментарій та емпірично дослідити правову активність студентської молоді, яка повинна сприяти підвищенню у студентської молоді емоційної складової та створювати умови для реалізації в соціумі.

Список використаної літератури:

1. Духневич В. М. Особливості політико-правової активності молоді в умовах трансформації українського суспільства / В. М. Духневич // Юридична психологія, № 1 (18), 2016– 44 с.

2. Москальова А. С. Психологічні особливості розвитку громадянської активності старшокласників: монографія / А. С. Москальова, Т.С. Саврасова-В'юн. – К. : ТОВ «НВП «Інтерсервіс», 2014. – 264 с.
3. Михайличенко М. В. Формування громадянської компетентності майбутніх учителів предметів гуманітарного циклу: автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04 / М. В. Михайличенко. – Кіровоград, 2007. – 21 с.
4. Шикиринська Олександра. Діагностика стану сформованості громадянської активності студентів / Олександра Шикиринська, Олена Войчун // Зб. наук. праць Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини. – Вип. 1; [голов. ред. : Мартинюк М. Т. ; чл. ред. ради: Безлюдний О. І. та ін. ; чл. редкол.: Авраменко О. Б. та ін.]. – Умань : Жовтий О. О., 2015. – 456 с.
5. Новгородська Юлія. Правова компетентність як важлива складова управлінської діяльності майбутнього керівника дошкільного навчального закладу/ Юлія Новгородська. //Вісник Ін-ту розвитку дитини. – Сер. : Філософія, педагогіка, психологія, 2013. – № 29. – 101-106 с.
6. Штутченко І.Є. Емоційний компонент кар'єрної спрямованості студентів технічних ВНЗ / І.Є. Штутченко// Вісник Харківського національного університету ім. В.Н. Каразіна. Серія Психологія. – Харків: ХНУ ім. В.Н. Каразіна, 2015. – Вип. 58. – С. 122-128.
7. Шамич О. М. Підлітки та їх громадянська активність / О. М. Шамич // Зб.наук. праць. Актуальні проблеми навчання та виховання дітей з особливими потребами. – К. : Університет «Україна», 2013. – № 10 (12). – 107 с.
8. Шаповалов И. А. Некоторые теоретические аспекты формирования российского правосознания / И. А. Шаповалов // Государство и право. - 2005. - № 4. - С. 84-105.
9. Коваленко Д.В. Професійно-правова компетентність майбутнього інженера-педагога як результат професійно-правової підготовки фахівця / Д. В. Коваленко // Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Серія : Педагогіка. – 2015. – № 1. – 69-74 с.

Чучман Ігор Ярославович

здобувач вищої освіти

другого (магістерського) рівня вищої освіти

Західноукраїнського національного університету

Зелений Тарас Зіновійович

здобувач вищої освіти

другого (магістерського) рівня вищої освіти

Західноукраїнського національного університету

Науковий керівник:

Надвинична Тетяна Лонгінівна

кандидат психологічних наук

доцент кафедри психології та соціальної роботи

Західноукраїнського національного університету

ГРА ЯК ЕФЕКТИВНА ІНТЕРАКТИВНА ТЕХНОЛОГІЯ ОСВІТНЬОЇ ВЗАЄМОДІЇ

Зважаючи на особистісно зорієнтований підхід, який є основоположним у сучасній освітній доктрині, використання в освітньому процесі нестандартних та недирективних методів навчання набуває все більшої ваги. Основою останніх є позиція, згідно якої студент трансформує свою роль об'єкта впливу і стає безпосереднім учасником освітньої взаємодії, яка побудована на паритетних засадах. Так, серед різноманітних інноваційних методик нині особливої популярності набувають так звані *інтерактивні*, які ґрунтуються на принципі безпосередньої активної взаємодії між студентами, викладачами, батьками та іншими суб'єктами освітнього процесу. Вони створюють ситуацію, у якій молоді люди можуть максимально проявити свою творчість, активність, самостійно прийняти рішення при розв'язанні проблем чи завдань тощо. Більше того, у такий спосіб створюється потенційно більшу можливість перенесення теоретичних знань і досвіду різних видів діяльності з модельованої ситуації в реальну, тобто інтегрують теорію у практику. Нині такі методи є дуже популярними ще й тому, що є психологічно комфортними для юнаків і дівчат так як апріорі передбачають легку і невимушене атмосферу спілкування. Такий підхід є й доволі екологічним з точки зору вікових особливостей юнацького віку, так як виключає домінування думки одного учасника над іншим, що є критичним у цей період і у більшості випадків розцінюється як приниження власної гідності. Зауважимо, що активність самого викладача при цьому є значно нижчою від активності студентів, адже його провідне завдання – створити умови для виявлення їх ініціативи.

Інтерактивні методи – імітаційна модель відкритого обговорення, що сприяє розвитку у студентів уміння вирішувати складні проблемні завдання, внутрішні суперечності та міжособистісні конфлікти, які можуть виникнути

у їх майбутньому особистісному чи професійному житті.

Основним засобом реалізації даних методів є моделювання. У широкому розумінні модель - (від латинського *modulus* – міра, мірило, зразок, норма) – це образ (у тому числі умовний або уявний – зображення, опис, схема, креслення, графік, план, карта і т. п.) або прообраз (зразок) будь-якого об'єкта або системи об'єктів («оригіналу» даної моделі), що використовується за певних умов в якості його «замінника» або «представника» [1].

В межах даного підходу В. В. Давидов виділяє моделювання як особливу навчальну дію, адже як стверджує автор модель – це і результат інтелектуального аналізу, і засіб самої розумової діяльності, що сприяє засвоєнню теоретичних знань і стимулює мисленнєву активність: «навчальні моделі складають внутрішньо необхідна ланка процесу засвоєння теоретичних знань і узагальнених способів дії» [2].

Особливої уваги у даному контексті заслуговує метод *так званого ігрового моделюванням* (процес прийняття та виконання певних соціальних ролей). В. Я. Платонов [4] виділяє істотні гносеологічні характеристики ігрової імітації: рефлексивність, пізнавальна спрямованість, природність.

Зазначимо, що більшість сучасних дослідників даної проблематики погоджуються з тим, що гра, яка є природним для людини способом взаємодії та пізнання світу дає їй змогу без особливих зусиль, на інтуїтивному рівні знаходити спосіб вирішення найскладніших проблем та конфліктів. Більше того, сторонній погляд на ситуацію сторонніх учасників та їх власний досвід переживання подібного, з одного боку, заспокоює людину, а з іншого – пришвидшує відшукання нею свого способу розв'язання суперечностей.

Так, на думку проф. А. В. Фурмана та С. К. Шандрука «Гра – один з унікальних базових феноменів людського буття, що наскрізно пронизує екзистенцію теперішнього до його першооснови, оволодіває гравцем й визначально задає його буттєвий план повсякдення та спосіб розуміння ним свого життєвого шляху» [5, с. 101]

Як психосоціальний феномен гра, як стверджує С. Е. Чижова, виконує наступні важливі функції:

- 1) соціалізуючу;
- 2) самореалізаційну;
- 3) комунікативну функція;
- 4) діагностичну;
- 5) терапевтичну;
- 6) корекційну [6].

Побудова ефективного освітнього процесу за технологією імітаційного моделювання, передбачає дотримання низки принципів:

- 1) проблемності;
- 2) особистісної взаємодії;
- 3) єдності індивідуального та групового розвитку;

4) самонавчання на основі рефлексії.

Відтак, основною метою імітаційного моделювання є організація особливого простору пізнавальної взаємодії між викладачем і студентами, в якому молоді люди готуються до вирішення життєво важливих проблем і реальних труднощів, «проживаючи» ці ситуації і способи їх вирішення. Технологічні прийоми організації соціально-психологічного процесу при використанні ігрового підходу полягають в наступному [3]: а) створити в просторі ігрової діяльності імітацію життєво важливої кризової ситуації, взяту з реальної навчальної, комунікативної та ін. діяльності; б) розподілити ролі, функції, що відображали би характер взаємодії учасників, котрі беруть участь у розв'язання кризової ситуації; в) сформулювати пошукові завдання учасникам, що впливають з необхідності вирішення цієї ситуації. Результативність застосування ігрового підходу можна оцінити за допомогою таких критеріїв: а) наявність у студентів позитивного мотиву для подолання кризової ситуації; б) позитивні зміни в емоційно-вольовій сфері особистості; в) усвідомлення отриманого нового знання як особистісної цінності; г) оволодіння узагальненим способом розв'язання складних ситуацій у навчальній, комунікативної та ін. діяльності: умінням провести аналіз кризової ситуації, зайняти певну точку зору, тримати роль (позицію), бачити об'єкт з різних точок зору, умінням проектувати вихід із ситуації, оцінювати його ефективність і реалістичність.

Список використаної літератури:

5. Большой психологический словарь. Сост. и общ. ред. Б.Г. Мещеряков, В.П. Зинченко. СПб.: Прайм-Евроник, 2003.
6. Давыдов В.В. Теория развивающего обучения. М.: ИНТОР, 1996. 541 с.
7. Надвинична Т. Л. Використання інтерактивних методів при здійсненні психопрофілактичних заходів фахівцями психологічної служби університету. *Український психолого-педагогічний збірник*. 2014. № 3. С. 147 – 152.
8. Платонов В.Я. Деловые игры: разработка, организация, проведение. М.: Изд-во Московского ун-та, 1991. – 548 с.
9. Фурман А. В., Шандрук С.К. Сутність гри як учинення: [монографія]. Тернопіль: ТНЕУ, 2014. 120 с.
10. Чижова С.Е. Деловые игры: Методика и практика проведения деловых игр: Общеменеджерский курс. М.: Ин-т туризма, 1991.

Ясенова Оксана Валентинівна

здобувачка вищої освіти

першого (бакалаврського) рівня вищої освіти

Дніпровського гуманітарного університету

Науковий керівник:

Корсунська Вікторія Валентинівна

старший викладач кафедри психології

Дніпровського гуманітарного університету

ДИСТАНЦІЙНА ОСВІТА: ПЕРЕВАГИ ТА НЕДОЛІКИ

Освіта є важливою складовою життя кожної людини. Від моменту народження і до завершення життя людина повинна розвиватися задля особистісного зростання і досягнення психологічної зрілості, що, своєю чергою, призводить до еволюції суспільства і людства в цілому.

Видатний письменник Микола Чернишевський говорив, що «не потрібно доводити, що освіта – найвеличніше благо для людини. Без освіти люди й грубі, і бідні, і нещасні». Дійсно, лиши з отриманням певного досвіду, більшість людей розуміють, що саме освіта є джерелом становлення їх як особистостей, є ступеню їх інтелектуального та професіонального зростання. А це, своєю чергою, сприяє подальшому кар'єрному зростанню.

Взагалі, навчання є корисним як для дітей, так і для дорослих. Якщо розглядати питання тільки з фізіологічної точки зору, то, можна сказати, що позитивний вплив на мозок є абсолютно очевидним. Процес навчання потребує зусиль для засвоєння нового матеріалу, впливає на пізнавальну сферу та психічну діяльність, формує в мозку нові нейронні зв'язки, знижує ризик розладів когнітивних функцій, розвиває здібність зосереджуватися та вміння концентрувати увагу.

Сучасна реальність змушує подивитись на можливості отримання освіти з іншого боку. Передусім це пов'язано з пандемією коронавірусу (COVID-19), що змусила суспільство переглянути способи взаємодії, в тому числі стосовно освітньої галузі та отримання знань. Все частіше людство натрапляє на необхідність заповнення прогалин в знаннях у віддаленому форматі, що стало можливим завдяки розвитку Інтернет мережі та віддаленим способам комунікації. Сучасні реалії диктують власні правила, до яких потрібно пристосуватися всім, хто бажає знань та розвитку. Тому, дистанційна освіта є однією з найважливіших складових у розвитку сучасного суспільства.

Саме сьогодні перехід від традиційної форми навчання є черговою можливістю отримати освіту за обраним фахом, є можливістю вступати в комунікацію перебуваючи в певних безпечних умовах шляхом використання сучасних інформаційних технологій.

Проблемою розвитку дистанційного навчання займалися багато науковців як закордонних, так й вітчизняних: Дж. Андерсен, Ст. Віллер, Т. Едвард, Р.Деллінг, Г. Рамбле, Д. Кіган, М. Сімонсон, М. Мур, А. Кларк, М. Томпсон, О. Андреев, Г. Козлакова, І. Козубовська, В. Олійник, Є. Полат, А. Хуторський.

Кожен з них представляв свою модель дистанційного навчання. Тому важливо зрозуміти саме визначення дистанційної освіти та її зміст.

Дистанційна освіта – комплекс освітніх послуг, що надаються для широкого загалу населення в країні та за кордоном за допомогою спеціалізованого освітньо-інформаційного середовища та базується на засобах обміну навчальною інформацією на відстані (супутникове телебачення, комп'ютерний зв'язок тощо) [3].

Дистанційна освіта – це нова освітня система, що базується на інформаційних, телекомунікаційних технологіях та технічних засобах. Сама ідея дистанційної освіти містить у собі важливий принцип переходу від «руху учнів до знань» до «руху знань за учнями».

Міжнародна комісія з питань освіти, науки і культури при ООН (ЮНЕСКО) проголосила два основні принципи сучасної освіти: освіта для всіх та освіта через усе життя. Тому навчання немає обмежень.

Такий вид освіти є дуже популярним за кордоном. Уряди багатьох закордонних країн оголосили дистанційну освіту пріоритетним напрямком і регулярно виділяють на її розвиток кошти. Початок цьому процесу покладено в США [2]. Причини розповсюдження даного виду освіти полягають в тому, що кожна людина незалежно від її національності та місця знаходження може отримати диплом будь-якого закладу вищої освіти. Більшість фахівців в області навчання розглядають дистанційну освіту як таку, що подає великі надії, має зручну форму навчання, підходить тим, хто має мотивацію та бажання навчатися, має доступний рівень цінової політики [5].

Дистанційну освіту називають «освітою майбутнього». І сьогодні, на нашу думку, вона стає більш ефективнішою, особливо в період пандемії.

Дистанційна освіта – це набір освітніх послуг за допомогою спеціалізованих середовищ навчання інформації, що засновані на інструментах обміну освітньою інформацією. Інформаційно – навчальне середовище дистанційної освіти являє собою систематизований набір засобів передачі даних, інформаційних ресурсів, протоколів взаємного спілкування, програмно апаратного та організаційно методичного забезпечення для задоволення освітніх потреб споживачів [4].

Дистанційне навчання – форма організації і реалізації начальновиховного процесу, за якою його учасники (об'єкт і суб'єкт навчання) здійснюють навчальну взаємодію принципово і переважно екстериторіально. [6, с. 9]

Дистанційне навчання (Distance Learning, Distance Education) – це така форма організації освітнього процесу, основою якої є самостійна робота людини, яка навчається [7].

Слід зазначити, що традиційна освіта міцно увійшла та пустила коріння у свідомості людей. Й задля того, щоби порушити стереотипи, потрібно немало часу і зусиль, потрібна «реконструкція» свідомості. Тому що те, що вважалось нормою протягом багатьох десятиріч, стає неважливим у реаліях сьогодення.

Скільки людей прокидалися з думками про те, як добре було б не їхати на роботу, не йти на пари або на уроки? Залишитися б вдома. Ці бажання збулися практично у кожного жителя земної кулі. Дистанційне навчання стало основою отримання знань абсолютно для всіх категорій: від крихти першокласника до досвідченого фахівця – магістранта-випускника вишу. В умовах пандемії дистанція – це не тільки спосіб збереження здоров'я, це фактор, який об'єднує людей. Дистанційне навчання – це новий досвід для кожного, хто навчається, в якому доводиться адаптуватися до наявних обставин.

Навчання в середовищі Інтернет характеризується: зниженням авторитарності викладачів; підвищенням самостійності учнів; відповідальністю учнів за своє навчання; розширенням меж навчання; заощадженням часу тощо.

Звичайно, дистанційна форма освіти, як і інші види, має свої переваги й недоліки. Розглянемо деякі з них.

Переваги дистанційної освіти	Недоліки дистанційної освіти
Незалежність від умов. Вигідна вартість, можливість заощадити гроші, Деякі ЗВО, пропонують навчатися дистанційно, навчання відбувається безкоштовно. Збереження коштів та заощадження витрат, наприклад на транспорт і проживання, на купівлю підручників і канцелярського приладдя, на інші потреби. Повільний темп навчання. Зручний для навчання час. Мобільність, спілкування з викладачем не тільки офлайн, але і онлайн (Zoom, Meet, Moodle). Повторне прослухування матеріалу. Це знімає наругу, страхи, сором'язливість стосовно повторної постановки питання та отримання роз'яснення стосовно не почутої	Потребує постійної модернізації та поліпшення якості; Недостатнє фінансування. Залежність технічна – швидкість інтернету, наявність необхідних засобів (смартфону, планшету, ноутбуку) тощо. Неконтрольований процес засвоєння знань – відволікання на сторонні дії, предмети та людей зводить нанівець запам'ятовування та відтворення інформації; ускладнює сприйняття матеріалу. Велика теоретизація освітнього процесу для тих, хто засвоює професії, що потребують практичних навичок (лікарі, люди технічних професій, аграрії тощо). Відсутність живого спілкування. Це знижує рівень якісного

<p>інформації. Викладення лектором конкретного матеріалу з певного питання, що суттєво зменшує час на пошуки інформації в пошукових мережах (для студентів); Можливість ознайомитися з більшою кількістю матеріалу за одиницю часу, ніж на лекції або класному занятті (для студентів та учнів шкіл). Індивідуальний підхід під час дистанційного навчання. Здійснити власний вибір навчання, обрати час і місце. Отримання освіти для людей з вадами та людей похилого віку.</p>	<p>викладання матеріалу. Послаблення звичного ритму та темпу життя, з'являється бажання відкласти виконання завдань на інший час. Це негативно впливає на своєчасність засвоєння знань та їх виконання. Складнощі з організацією дистанційної освіти в багатодітних сім'ях. Відсутність технічних засобів у забезпеченні навчання одразу всім дітям. Відсутність технічних засобів у педагогічного складу. Спостерігається низький рівень мотивації щодо опанування новими видами технічних засобів. Погіршення зору як у лектора, так й у здобувача освіти. Відсутність спостерігати за реакцією здобувача та отримання зворотного зв'язку.</p>
---	--

Не зважаючи на всі плюси, дистанційний вид освіти поки що програє традиційному у популярності, тому що він новий, потребує від кожного учасника вийти за межі власного комфорту та пристосуватися до нових умов. Однак, дистанційна освіта є ідеальною для тих, хто бажає підвищити кваліфікацію, для здобувачів післядипломного навчання або для розвитку кругозору. Завадити дистанційній освіті може недостатній рівень особистої мотивації, невміння організувати та систематизувати свій час. Для цього потрібно чітко розуміти важливість отримання нових знань для власного зростання та розвитку як особистості та спеціаліста у тій чи іншій галузі. Звичайно, вибір у цьому питанні стоїть за людиною.

Крім того, важливою умовою, на нашу думку, є психологічна підтримка здобувачів освіти під час дистанційного навчання. Це допоможе учасникам освітнього процесу виробити індивідуальний стиль, який зорієнтує їх на засвоєння знань у віртуальному світі.

Список використаної літератури:

1. Андрусенко Н.В. Дистанційне навчання в Україні. http://www.vtei.com.ua/images/VN/31_03.pdf
2. Дистанційне навчання як самостійний елемент сучасної підготовки студентів. / Методика викладання в вищій школі. / https://pidru4niki.com/88922/pedagogika/distantsiyne_navchannya_samostiyniy_element_suchasnoyi_pidgotovki_studentiv.

3. Штефан Л. А., Борзенко О. П. Організації дистанційного навчання студентської молоді в Канаді: ретроспективний аналіз: монографія / Л. А. Штефан, О. П. Борзенко. Х.: ХНАДУ, 2015. 219с.

4. Різник Г.О. Поняття та основні аспекти дистанційної освіти. / http://www.rusnauka.com/NIO_2007/Pedagogica/18561.doc.htm.

5. Толочко В.М., Медведева Ю.П., Зарічкова М.В., к. ф. н., Панкратова Я. І. Проблемні аспекти дистанційної форми освіти та можливості її використання в Україні. / Провизор. 2009. № 11/12. С. 8–11.

6. Технологія створення дистанційного курсу: навчальний поїбник / [Биков В.Ю. [та ін.]; за ред. В.Ю. Бикова та В.М. Кухаренка. К.: Міленіум, 2008. 324 с.

7. Триндаде А. Р. Информационные и коммуникационные технологии и развитие человеческих ресурсов / А. Р. Триндаде //Дистанционное образование. 2000. № 2. С. 5–9.

Яценко Регіна Олександрівна

здобувачка вищої освіти

другого (магістерського) рівня вищої освіти

Дніпровського гуманітарного університету

Науковий керівник:

Чугай Анатолій Олександрович

кандидат технічних наук, доцент

доцент кафедри психології

Дніпровського гуманітарного університету

ЕМПАТІЯ І ГЕНДЕРНІ ОСОБЛИВОСТІ ЕМПАТІЇ

Емпатія – це процес психічного відображення об’єктивної реальності, якою є внутрішній світ іншої людини.

Емпатія як комунікативна властивість особистості сприяє вирішенню глибоких людських питань і відкриває нові можливості для більш ефективного впливу на особистість у спілкуванні. Вона є одним з регуляторів взаємовідносин між людьми. Виявляється в прагненні надавати допомогу і підтримку іншим людям.

Емпатія знижує рівень спотворення сприйняття особистості і дозволяє сформувати більш правдиве і точніше перше враження про людину.

Емпатія має місце бути абсолютно у всіх видах міжособистісних відносин. Спілкування і відносини - це база соціального середовища людини, в ній зароджується і проявляється емпатія людини.

Підсумуємо ще одну сферу, пов'язану з емоційністю і проявом емпатії - агресія. По-перше, агресія-соціальна поведінка людини, яка має докази явних статевих і гендерних відмінностей.

Дослідження феномену емпатії наприкінці минулого століття були проаналізовані та висвітлені в роботах Ю. Б. Гіппенрейтер, Т. Д. Карягіної, О. М. Козлової, В. І. Кротенко. У сучасній вітчизняній психології емпатія розглядається за такими напрямками: визначення якісної природи емпатії (Т. П. Гаврилова, М. М. Муқанов Р. Б. Карамуратова, А. Б. Орлов, Н. І. Сарджвеладзе та ін); вивчення зв'язку структурних характеристик емпатії з різними психічними процесами і психологічними особливостями особистості (О. О. Бодальов, Л. П. Виговська, О. В. Дашкевич, С. А. Єршов, Г. Ф. Михальченко, В. А. Мікаелян, А. А. Рояк, Л.П.Стрелкова, О. П. Саннікова, І. М. Юсупов та ін); дослідження процесуального характеру емпатії (В. С. Агєєв, С. Б. Борисенко, А. Г. Ковальов, М. І. Пашукова)

Вітчизняні психологи неоднозначно трактують зміст поняття емпатії, визначаючи її або як здатність, або як процес, або як стан, пов'язуючи її з різними психічними процесами і психологічними особливостями особистості. У зв'язку з цим в роботах багатьох дослідників емпатія розглядається під термінами соціальна сензитивність, доброзичливість,

чуйність, емоційна ідентифікація, гуманні відносини, співпереживання, співчуття.

С.Л. Рубінштейн розглядав емпатію як компонент любові людини до людини, як емоційно опосередковане відношення до оточуючих. Істинно емпатичних відносин він протиставляє феномен "розширеного егоїзму".

Д.Б. Ельконін вважав, що здатність людини емоційно відгукуватися на переживання іншого є однією з умов розвитку соціальної децентрації.

У зв'язку з цим Д.Б. Ельконін відзначав вплив емпатії на формування когнітивної та емоційної децентрації дитини в процесі подолання "пізнавального егоцентризму".

П.М. Якобсон вказує на два види прояви почуттів: перший ґрунтується на співпереживанні і залежить від уміння людини "входити в ілюзорну, уявну ситуацію", другий - ґрунтується на реальних ситуаціях, що "мають життєву основу".

Т.П. Гаврилова виділяє два види емпатійних переживань (співпереживання і співчуття) і стверджує, що у разі співпереживання проявляються егоїстичні тенденції, а в разі співчуття - альтруїстичні.

Крім того, Т.П. Гаврилова вважає співпереживання більш простою формою емпатії, а співчуття - більш складною. Провівши серію експериментів за методикою проєктивного типу, вона встановила, що співпереживання характерно для молодшого шкільного віку, а співчуття - для підлітків.

Критикуючи положення висунуті Т. П. Гаврилової, А .В. Запорожець, А.З. Неверович і ряд інших співробітників інституту дошкільного виховання АПН РСР висунули свої положення про особливості розвитку емпатичного процесу, вони вважають, що співпереживання і співчуття є ланками одного єдиної емпатичного ланцюга й має властивість односпрямованість (а саме - від співпереживання до співчуття). До цього висновку вони дійшли на основі аналізу даних, отриманих при сприйнятті дітьми-дошкільнятами художнього твору, коли піддослідні були поставлені в певні умови, що вимагають від них переходу від переживання до прояву співчуття і навіть сприяння.

Дещо пізніше М. М. Обозов, розглядаючи емпатію як відгук однієї людини на переживання іншої, прийшов до висновку, що даний феномен виникає та розвивається виключно у взаємодії. Водночас сама емпатія є необхідною умовою людського буття: «Переживання людини не залишається непоміченим іншими людьми, що характеризує важливу людську властивість: спів-чуття, спів-переживання, спів-участь. Без цієї здібності неможливе не лише колективне, але й індивідуальне буття».

Отже, емпатія – це процес психічного відображення об'єктивної реальності, якою є внутрішній світ іншої людини. Таке відображення, переломлюючись через людську індивідуальність (цінності, мотиви, моральні норми, вольові характеристики тощо), актуалізує емпатійну поведінку особистості у процесі міжособистісної взаємодії, що й визначає зміст останньої. Зазначимо, що у психології розрізняють емпатію та емпатійність.

У цьому контексті А. Е. Ахмедзянова визначає емпатію, як психічний процес, та емпатійність, як психологічну характеристику особистості, через яку реалізується емпатія.

Зокрема, у дослідженнях Л. П. Журавльової експериментально доведено, що представниці дійсно є більш емпатійними порівняно з представниками чоловічої статі. Однак для дівчат та жінок характерним є прояв тих форм емпатії, у яких домінують емоційні та когнітивні механізми (співчуття, співпереживання), а для хлопців та чоловіків – когнітивні та дієві (антиемпатія, реальне сприяння). Відтак, у чоловіків емпатійність є більш продуктивною, порівняно з жінками.

Розгляд же емпатії як когнітивно-афективно-інтуїтивного процесу, що може реалізовуватися на дієвому рівні, призводить до більшої диференційованості її гендерних особливостей. Відмінності в емоційності між чоловіками і жінками можна розглядати на декількох рівнях. На одному рівні ми маємо справу зі здатністю розуміти емоційні стани інших (емпатія) і вмінням висловити це розуміння (емпатична експресія). Існують певні відмінності в емпатії (здатність співпереживати з іншим, радіти і засмучуватися разом з ними). Вони помітні за наслідками лабораторних експериментів. На демонстровані слайди або на історії, що розповідаються, дівчатка реагують з більшою емпатією. Жінки більше схильні засмучуватися і реагувати сльозами на нещастя інших. Одне з пояснень більшої схильності жінок до емпатії полягає в тому, що вони краще, ніж чоловіки, уміють «прочитувати» відчуття оточуючих їх осіб. Виконавши метааналіз 125 досліджень чутливості чоловіків і жінок до невербальних сигналів, Дж.Холл дійшла наступного висновку: жінки, як правило, перевершують чоловіків в умінні «розшифровувати» емоційні сигнали людей. Жінки краще володіють невербальними способами виразу відчуттів.

Прояви гендерних відмінностей в агресивності. Відмінності виявляються у вербальній та фізичній агресії. Жінки можуть бути більш агресивними вербально та здійснювати менш «насильницькі дії» (наприклад, ударити кого-небудь з членів сім'ї, шпурнути в когось, або облаяти).

Статистична обробка результатів Д.Ерхером 82 досліджень, свідчить, що згідно якої жінки навіть дещо більше схильні до здійснення актів агресії (Archer, 2000). Але чоловіки більш схильні до спричинення травм: серед потерпілих від рук партнерів 62% — жінки. Загалом, в переважній більшості існуючих досліджень, емпатію прийнято розглядати як позитивне явище, яке лежить в основі просоціальної поведінки особистості. Таким чином, можемо констатувати репрезентацію емпатії щонайменше у трьох компонентах міжособистісної взаємодії – емоційному, мотиваційному та поведінковому.

Список використаної літератури:

1. Бодалев, А. А. Психологічні умови гуманізації педагогічного спілкування [Текст] / А.А. Бодалев. - М. : Сов. педагогіка. - 1990 - №12. - С. 65-71.

2. Гаврилова, Т. П. Поняття емпатії в зарубіжній психології [Текст] / Т.П. Гаврилова // Питання психології. - 1975. - № 2.
3. Кон, І. С. Психологія статевих відмінностей [Текст] / І.С. Кон // Питання психології. - 1981. - № 2.
4. Крейдлен, Г. Е. Чоловіки і жінки в невербальній комунікації. Емоційний аспект [Текст] / Г.Є. Крейдлен // Емоції в мові та мовленні: збірник наукових статей. - М.: РДГУ, 2005.
5. Рубінштейн, С. Л. Буття і свідомість. Людина і світ [Текст] / С.Л. Рубінштейн. - СПб.: Пітер, 2003. - 512 с.
6. Універсальна науково-популярна енциклопедія "Кругосвет": Ст. Емпатія [Електронний ресурс]. - 1997. - Режим доступу: <http://www.krugosvet.ru/>.
7. Фетіскін, Н. П., Козлов, В. В., Мануйлов, Г. М. Соціально-психологічна діагностика розвитку особистості малих груп [Текст] / Н.П. Фетіскін, В.В. Козлов, Г.М. Мануйлов. - М.: Изд-во інституту психотерапії, 2005. - 490 с.
8. Фрейд З. Кмітливість та йоговідношення до несвідомого [Текст]/ З.Фрейд.- СПб:Азбука-классика, 2007. - 288 с.
9. Етчегоен, Г. Емпатія [Текст] // Журнал практичної психології і психоаналізу. - 2003. - №1.
10. Юсупов, І. М. Вчувствованіє, проникнення, розуміння [Текст] / І.М. Юсупов. -Казань, 1993. - 199 с.
11. Електронний ресурс <http://ane4kazamyatina.blogspot.com/>
12. Електронний ресурс <http://www.lib.ua-ru.net/diss/cont/350862.html>
13. Електронний ресурс <http://www.refmaniya.org.ua/psychologu/opituvalnik-s-bem-vsr>

Наукове видання

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ЮРИСПРУДЕНІЇ ТА ПСИХОЛОГІЇ

Матеріали

Всеукраїнської науково-практичної конференції

(11 грудня 2020 року, ВНПЗ «Дніпровський гуманітарний університет»)

Оригінал-макет – *Мірошник А.Д.*

